6
33-8
64

6
25 A
52

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE

iotheca
oll. Rom.
. Jesu

III
6
G

Digitized by Google

Digitized by Google

Dom. Prof. Rom. S.J. Bibl. com.

VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

NOBILISSIMO ET INTEGERRIMO VIRO RENATO DE LONGVEIL, DOMINO DE MAISONS, IN SVPREMO Galliarum Senatu Præſidi Infulato.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PETRVS FIRMI[illegible]

SALVTEM.

V*T ſuprà cæteros placeres*, Vir Nobiliſſime, *teque operis huius patronum nuncuparem effecit iam perſpecta mihi ſingularis virtus tua, quam antehàc ſolâ famæ perilluſtris*

Digitized by Google

commendatione acceperam. Non is ſum quem facilè decipiat ſecundus rumor: quantis imponere ſoleat, ſcio: vbi de merito ſtatuendum eſt, ſuſpicioſus ſenex, nec ſolâ ætate, ſed & experientiâ trepidus, expecto oculorum ſuffragium. His te probauiſti, Vir Illuſtriſſime! *ſecurus te æſtimo, teque colo. Tuus ille apud nos ſeceſſus, quem tantoperè doluit Lutetia, hoc mihi beneficium contulit, vt tuis moribus fruerer: Sciremque haud mentitam famam eſſe, quæ te ſimul ad ardua, & ad quieta genitum nuntiauerat. Vidi te, cùm forenſibus curis expeditus, eâ alacritate animi, atque conſtantiâ, aliis duriſſimam ſortem excipiebas, vt ſtrenuum, nec omnino vacuum iocis ipſa quæ perculerat fortuna ſuſpi-*

ceret. Comitati tuæ nihil detraxit temporum iniquitas; alterum te hominem nemo vidit; cumque te Senatus, optimam ſui partem, te, ſine quo fauſtè geri non poterant, ipſa quoque negotia expeterent, oſtendiſti in ipſo otio ſtare poſſe fælicitatem tuam. Quandiu durauit iniuria, inter amicorum pauciſſimos ita honeſtis remiſſionibus pacatiſſimum animum tradidiſti, vt tamen potior eſſet cura pietatis, & te inſtaurante, quæ prius inuenuſtè ſurrexerant, nouâ impenſâ, nouoq; ingenio altaria niterent. Templis diſpoſitionem, marmora, ſtatuas dedit ſeceſſio tua; ipſiuſque beneficium haud ingrati ciues agnoſcunt, modicâ in vrbe iam conſpici, quod vel in præcipuis eximium ſit. Nobiliſſimæ ſtirpis tuæ genius is eſt,

diuinis impenſè ſtudere. Magna adhuc annorum ſerie à viuentium cœtu aberas, cùm tui maiores, Numinum ſimulachris infenſiſſimi, Deorum maximum eliquabant, tot ſæculis cultum, vt ex Ioue Capitolino, per vos Petrum emergere Roma iam Chriſtiana lætaretur. Stat adhuc eâ in vrbe inter egregiæ artis miracula, cum veſtris inſignibus, æneum illud Principis Apoſtolorum ſignum, & vbi iam tot Cæſarum trophæa, vel edacibus annis, vel barbarorum ſæuitiâ periere, meliore fato, auitæ pietatis veſtræ monumenta perſeuerant. Vt Religioni quondam officioſus eſſes, oſtenſâ quam ſequereris pietate, olim anteceſſores tui prouiderunt. Verùm non tantum imitaris; præſtas; & hinc tibi ingens gloria,

gentilitiæ virtutis, in ſacrorum curâ ſedulitatem, atque magnificentiam ſuperauiſſe. Nec ſola, cum remotus à turbis nobiſcum degeres, pietas fulſit; mirati ſunt in cæteris, quotquot te videre, integritatem tuam, ſimulque (quod arduæ affinitatis eſt) ſagax illud ingenium, quo aliquando, moleſtis plane temporibus, puero Rege, aulâque profeßis odiis conſciſſâ, creditum tibi ærarium ita curaueras princeps Miniſter, vt damnosâ profuſione exhauſtum priùs, citò, nec iniquè tamen reſtitueres; ciuiumque opinione ad publicas ſolutiones Regius theſaurus haud ſufficiens, datâ nominis tui fide, iam propè rebellantes turbas ſiſteret, & à fœderatis qui ad obſequium vocati, martem ſuum venalem habent, ſo-

lita auxilia mercaretur. Fulgebat in eo ſeceſſu ſtirpis dignitas, quam per tot ætates cohoneſtauerunt, purpura ciuilis; hæreditarium tribunal; clariſſimarum vrbium toties commiſſa ſollicitudo: Prætores eximij, fortiſſima tradita ſibi, non ſemel, Neuſtriæ propugnacula: legati, præcipuâ apud exteros ſapientiâ, ſuis Regibus chari: ſacrorum Antiſtitum longus ordo: Cardinalitij denique culminis, in veſtro Richardo, Eminentia, vt nihil vobis dare auguſtius ipſi Reges, aut ſupremi Pontifices poſſent. Hæc ſunt, quæ te mihi præ cæteris charum ſpectabilemque effecere: Sed dulcius fuit, quod quæ me genuit patria, tuos etiam maiores procreauit, qui ſub famoſiſſimo Principe, & ipſi inclyti, ſuperato

Oceanò, ſubactiſque primo certamine Inſularibus, inter victores numerantur. Noſtrares, licet altera te, cum tuis, in promptius Regum conſilium, iam terra poſſideat. Ad nos vtcumque redibis, quoties indigenæ tui opus, ad negotiorum leuamentum, placebit benignè inuiſere. Senatoris vultus aliquando ponebat Cato, & Deos ludentes ſæpe nobis Poëtæ deſcribunt, vt non erubeſcat Præſidum grauitas, ad ingenuas relaxationes è ſolio ſuo nonnumquam deſcendere. Quia tamen Sapientis voluptates ſeueræ ſunt, nihil tibi Liber hic proferet quod omnino à ſeriis ſublimem animum auertat. Vbique videbis Gygen te dignum, & in ludicris quoque non degenerem philoſophiam. Probabis viri

ingenium mores : vna vobis erit de mortalium ſorte, ac meritis ſententia. Quod fruſtrà optauerint plurimi, fœlici veſtigio percurres hoc opus; nam te per omnia integerrimum nihil lædet in ſontes quoſque liberior inſultatio : quin, gaudebis iuſtiſſimâ querelâ obliquè laudari æquitatem tuam, damnarique illas cupiditates, quas rectus, ac ſimilis tui, Iudex nullus abſoluerit. Nec te ænigmata terrebunt, aut ſiſtent; totus lux es : vel leui acie penetrabis quodcumque humilioribus ingeniis caliginoſum occurret, aut etiam imperuium. Vbi Gygen reliqueris, alius ſuccedet noctium ſuarum explanator haud illepidus, quo cum, ſi mihi fides eſt, non inutiliter aut iniucundè ſomniabis. Vale.

ICON AVTHORIS.

HOminum ingenia noui, curioſa ſunt : non ſatis eſt ſciuiſſe nomen Authoris; de perſonâ quoque quæritur : noſſe me omnes volent, antequam legant ; nam quis mortalium os dicentis non priùs libenter intuetur quàm verba percipiat ? Ergo, vt is ordo ſeruetur (quod ante me forſitan nemo fecerit) ingenuus pictor adumbrabo vultus meos. Mihi quàm alteri, puto, notior ſum, & tot annos ipſo me familiariter vſus, ſecuriùs inde ac certiùs, priuſquam de Gyge narrauero, quis homo, quis homo ſim, dicam.

Digitized by Google

Patria mihi Gallia eſt, eâ parte quę Septentrionem verſus extremâ Sequanâ alluitur. Sub mitiſſimo cœlo ſolum ferax ea nutrit ingenia, quæ & citò matureſcunt, & eâ ſedulitate æquo ſtudent, curant ſua; alienas fraudes deuitant; vt apud inſinceros, ſuſpicioſoſque ac debiles non raro in crimen vocetur notiſſima ſapientia.

Tellus hæc Majori Britanniæ Reges dedit: Siculis Principes, iuſtitiâ armorum, ac fortunæ felicitate ita Herculi per omnia æquandos, vt ſuas etiam fabulas à Poëtis meruerint. Hinc ortum duxere Heroës illi, quorum terror ad hoſtium cladem olim penè ſufficiens, manet adhuc; æterni odij materia, æternum nomen; & nutriendæ inuidiæ cibus, tot victoriarum, in proſtratis quondam gentibus, memoria perſeuerans.

Sanctiori Philoſophiæ adhuc

.oleſcens nomen dedi : & illa ıietiſſimo exceptum ſinu, poſt-ŧodum vix ſentientem perduxit ad ɪnos. Inter plurimas corporis fflictationes, iucunda ſenectus, ıeque mihi, aut alijs grauis. Vt nulta diſcerem, vidi multa : plura ɪudiui : cætera contulit oculatior meditatio, & nobile inter ſapientes otium : neque tamen cum illis ſemper : Aliquando ſolus, vt æternis liberius fruar, ne ſocium habeam, me quoque fugio : quippe illud haud neſciens, niſi à ſe homo diſcedat ſæpè ſibi quàm alteri nocentiorem eſſe.

Vis & ſcire vbi habitem? in modico colle tranquilliſſima mihi ſedes; ex quâ ad oram fluminis, latè diffuſam, ſuoque portu notiſſimam vrbem, quoties lubet, conſpicio, ni vapores obſtiterint : nam ſæpè ad radices collis iacenti incumbunt nebulæ, & ciuitati nondùm ſol totam noctem abſtulit, cùm iam

mihi , templorumque faſtigiis.

Hortum non ſitus tantummodò ſed & induſtria commendat. Latâ planitie facilis primùm ambulanti, mox ad gratiſſimum laborem , inter denſiſſimas arbores , calleſque, ſuis erroribus haud inofficioſos , aſſurgit, ac deprimitur. Mutæ voluptati accedit ſæpiſſimè auium cantus, & luſciniarum frequens æmulatio, tanquam ſententiam à me expectantium, vtra ſuauiùs, aut longiùs cecinerit.

Inter hæc, vbi diuina res , aut neceſſaria corporis cura operam meam non poſtulant , libros euoluo ; in hoc maximè beatus , quod ſemotus à negotiis , quibus tot homines dilaniantur , non ignoro felicitatem meam.

Nouiſti Firmianum : ſed cur ſcribis, inquies, non ſatis eſt legiſſe? Orbi natus ſum : fruſtrà me peperit mater, ſi otio quaſi congelatus torpeſco, neque me ſentiat ætas mea

vtilem ſibi. Parum eſt profuiſſe ſuo ſæculo, ſpes altior animum ſubit: naſcituris volo loqui, quis viuentium impediat? Et vobis igitur, ô Poſteri! ſcribo: ad vos enim, ſi rectè auguratur præſaga mens, nec decipit ſcribentem ſui operis amor, liber iſte perueniet. Plurimæ veterum artificum ſtatuæ breues, ad nos vſque manent: Rhodiorum Coloſſus vix ad quinquageſimum annum ſteterat totâ vrbe excelſior, cùm tremente baſi excuſſus eſt; adeò non moles æternitatem præſtat operibus; ſed felicitas ſua.

At nimiæ forſitan ſpei indulgeo: leue crimen eſt, & cunctis penè mortalibus commune, ſibi grandiora de liberis polliceri, illúdque non perfunctoriè ſperare, quod maximè cupiunt. Cæterùm, nullus mihi pudor erit de iſto opere tam liberè pronuntiaſſe: nam ſi illud poſteri videant, verum di-

xero : ſi, & peſſimo fato breues annos maneat, illo penitùs extincto, nemo ſciet quid ſperauerim. De his ſatis : me agnito, Gygen noſce.

LECTORI

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VEre extiterit Gyges iſte, an fingatur, quæris, Lector? Quid tua intereſt Gygen ter homo, an calamus genuerit? ſagno expectantium agrorum, publicæ vtilitatis incremento tiens Ægyptus Nilum recipit, eſciat licet cui fonti ſaluberri- num amnem debeat, & fœcundius uolibet imbre, certiuſque bene- icium. Ideóne aurum reſpuas, uòd dubius vtrum ſol radiorum patientiâ, an Raymundus, ſyderi- bus ipſis diligentior, aduocato in ſocietatem operis igne, artemque regente Philoſophiâ, illud in mu- ſæo ſuo fecerit? quid vtiliſſimi me- talli originem inquietus diues ſcru- taris? quid dubitas frui? Aurum eſt, illo vtere. Vbi res habetur,

quæritur fruſtra vnde illa ortum ducat? Prima auri natiuitas terram ſpectat, non te: illud cùm cœpiſti tenere, tibi natum eſt. Ecce narrationem non modò non faſtidioſam, ſed maximè vtilem: vltrò oblatam volens, & ſerenus excipe, nec deſiderium ſubeat ea importunè inueſtigandi, quæ rei ad hæc vſque tempora ignotæ, fidem tollant, aut faciant. Magnum tibi imponis onus, ſi Gygen excutis. Verùm labori tuo parcam: etiam annuente me, crede quod lubet. Commentum ſi exiſtimabis, non ſuccenſebo; ſi hiſtoriam, & te oculatum probabis, Lector, & me veritatis candidiſſimum ſcriptorem non ęgrè ſuſcipies. Vale.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

GYGES
GALLVS.

ADMIRANDA ſcire qui volet, euntem me in remotiſſimas oras vel impiger comes ſequatur, vel expectet redeuntem. Ad proauos iter facio: ea narraturus meo ſæculo, quæ prior ętas cùm viderit, affirmare tamen poſteris propè non audet, vixque ipſa fatetur ſibi: ſtupendorum enim ea ferè conditio eſt, vt ſuis etiam ſpectatoribus ægrè ſe probent, & cùm ſenſu referente maximè credi meruerint, hærenti tamen animo, timentique

præſtigijs ludi, aliquam ſui dubitationem faciant.

Priſcis illis temporibus, cùm adhuc ſub Regum ſuorum primâ ſtirpe variè ageret, & ad meliora ſeruaretur noſtra Gallia; vir fuit, perſpicaciſſimo ingenio, & morum, qui tum maximè vigebant, notitiâ clariſſimus. Nomen illi à patre, Charmion; à caſu, Gyges; à naturâ, Sagax animus, ſciendique quæ apud mortales agerentur, ingens cupido. Tanta meditanti ſolitudo nihilominus in delicijs fuit, quòd putaret raros eſſe, qui latentem hominem ſinceris vultibus præferant, neque tot vitiorum fucos, ipſe ingenuus, tot laruas ferre poſſet. A mortuis igitur viuentium mores accipere tutiùs ratus, omnis penè æui philoſophos, ſtudijs velut carminibus vocatos, indefeſſus Lector admittebat in conſiliorum ſecretum, collectiſque ſuffragijs, æquiſſimus iudex, decer-

nebat, ſua vel vitijs ſupplicia, vel præmia virtutibus. In eo reconditæ vitæ ſecuriſſimæque otio, ſibi felix, & ad arbitrium latitans, quomodo repentè mutatus, nouis conſilijs incubuerit, referam.

Eâ adhuc tempeſtate plurima Druydarum, qui olim ſuis ſacris, ſuis legibus inclyti per totum orbem fuerant, monumenta viſebantur. Stabant medijs in agris, & in ſyluis maximè, ſub annosâ quercu marmora, vt nec ſepultis ſacerdotibus arbor illa deeſſet quam viuentes coluerant. Inter tot nobiliſſimæ vetuſtatis opera, ſub ſuis frondibus ſepulchrum eminebat, ſecto lapide, ita in acumen ſurgens, vt non pyramidis prælatæ, ſed depreſſæ molis ſpeciem exhiberet ſpectantibus: impolitum opus, neque vllâ artis induſtriâ conſpicuum, niſi quòd figuris aliquot, improbâ manu ductis, oſtendebat ſub eâ lapidum congerie eruditos cineres de-

liteſcere, in Philoſophi memoriam, pluſquam ſui, laboraſſe artifices; ſigna enim cœleſtia totam illam ſtruem ex ordine, varijs formis impleuerant, vt non dubitares aſtra olim coluiſſe, quicumque ſic meruiſſet ſub eis condi. In ſummo apice ſphæra ingens videbatur intextis circulis per tot annos propemodùm intemerata, & colore magis quàm iacturâ operis, temporum victrix, fatebatur ſuam ætatem.

Fama erat Druydarum principem, fato illic interceptum, pias ſuperſtitum manus repoſuiſſe; occultiſſimæque philoſophiæ arcana eo in loco aſſeruari, nec magis cineres quàm ſapientiam reperturum, quicumque in abdita molis, cui tot pepercerant anni, non impius admitteretur: nam funus violare ſummum nefas putabant, illique ab vltore Deo maxima ſupplicia parari, qui ſepulchrum ſoluiſſet.

Hinc magna buſti illius apud omnes reuerentia, ſimul & ruïnæ expectatio, vt cadente ſcilicet vel iniuriâ temporum mole, vel fulminum ictu, curioſa ſciret poſteritas quid in eâ maiores condiderant.

Feliciſſimè Charmion in hæc loca peruenit, cùm ingentibus pluuijs laxata nuper humus antiquiſſimum monumentum adeo mouerat, vt recens ex diſcedentium lapidum vitio meatus, qui corpori humano ſatis eſſet, virum inuitaret ea quærendi quæ fortuna obtulerat. Vt ſe recepit in tumulum, quia à ſole ad vmbram venerat, primùm nihil intuitus Charmion, donec è ruïnâ lumen erumpens caligantibus oculis ſuum ſenſim vſum reſtitueret, formam loci aliquid inſolens ſpirantis, vtráque manu, tremente veſtigio, cæcus luſtrauit. Ex tactu conſtabat ædiculam eſſe, fornice adeo humili, vt nec ſub eo rectus incederet. Redditâ non multò pòſt lu-

ce, effigiem viri ſtupens conſpicit, ita iacentis vt dormire videretur; nam & lacerto cadentem vultum excipiebat, & quaſi inexpectatus legenti ſomnus obrepſiſſet, liber ex alterâ manu fluebat, quem non ex cortice confectum, aut membranis, ſed plumbeis laminis grauem, inter marmorei ſenis articulos poſuerant qui procurauerant funus.

Ad ſaxeum ceruical adhærebat ænea pyxis, quæ poſtquam auido Charmioni ſpem dulciſſimam inſinuaſſet, mox vt reſerata eſt, nihil præter annulum dedit: & is pariter æneus erat, rudiſque, palâ latiore, vt grandiuſculum lapidem, ſed inamœnum, dentato orbe exciperet. Majora expectanti non placuit munus quod ei ſors obtulerat; confuſus itaque, dolenſque ſe fruſtrà auarum, ſe facilem qui opes expectaſſet à mortuis, ſpreto volumine, & cum ſuâ pyxide, annulo, diſceſſum parabat, cùm hanc in

aduerſo pariete ſcripturam aduertit.

O quiſquis es mortalium, benigniſſimæ fortunæ gratias habe, & ante cæteros admiſſus, ne contemne ſortem tuam. Nemo te.

Plura murus acceperat quæ poſteris redderet; ſed ætas, & ex longo ſolis abſceſſu malignior aër, in madente ſaxo vetuſtiſſimos apices ita corruperat, vt non verba, ſed ſyllabas, & quiddam ipsâ liturâ obſcurius intuenti proponerent. Ingens tamen aliquod bonum eo in tumulo iacere, illique maximam felicitatem portendi qui in eum primus intraſſet, cætera ſcriptura indicabat: verùm vltro ſe deferens beneficium non capiebat Charmion, iam licet in nouam ſpem creſcens, & ſuo propemodum gaudio impar, quod primus, quod ſolus ad ſepulchrum acceſſerat, aditum opportuniſſimâ ruïna diſponentibus fatis; Itaque non antè exire decreuit

quàm ſcripturam eiuſmodi, ſuamque felicitatem intellexiſſet : & inter ſpem, metumque medius, iteratâ diligentiâ, oculiſque ex affectu, vt ſolet, acutioribus, locum ſcrutatur, exiſtimans repoſitas illic à Maioribus opes, ſecundi laboris præmium fore. Sed nihil præter eum quem ex materiâ deſpexerat, librum inuenit, arculamque æneam quæ ignobilem annulum reſerata protulerat.

Ad hæc rurſus animo cadente, quid fortunæ, inquit, gratias agam? nihil vtrà ſtimulos dedit, animumque ea inquirendi, quæ aut omninò nulla ſunt, aut improbè celat, non datura quod ſperare imperauit. Vide tamen, ô Charmion! addebat ille; ne in eam contumelioſus exiſtas, quam fortè propitiam habuiſti. Aurum non dat quidem, aut gemmas; ſed quid, ſi in plumbo, quid, ſi in annulo, quæ tibi adeò vilia ſunt, quam non ſentis adhuc felicitatem

felicitatem liberaliſſimâ manu porrigit? Nec mora, rapit librum, annulum digito induit, & in philoſophi reuerentiam ſalutata effigie, quanta ferret ignarus adhuc, ſepulchro digreditur.

Fortunatiſſimè illuc adueniſſe Charmionem euolutus ad ſolem liber oſtendit. Annos quippe promittebat ſuo Lectori, proſperumque longiſſimæ vitæ vſum, ſi præceptis, quæ nec multa, nec grauia erant, ſtare vellet, ſibique imperare. Ex eo didicit Charmion, Druydas, qui maximè ſacris dediti erant, non ſacerdotes tantum fuiſſe, ſed etiam medicos; qui generis noſtri charitate ducti, non quæſtu, aut proprij nominis famâ, ideò naturæ arcana penetrauerant, quòd ſanctius ad illa acceſſiſſent, & myſteriorum abſtruſiora meruiſſet quæ iam apud nos rara eſt, inquirentis ſcientiæ ſimplicitas.

Mira hic liber de plantis quæ apud nos natæ, viles ſunt; contemptæque, eas habent virtutes, quas ſæpè ignotis quærimus fruſtrà. Faciles herbas, quæ agricolis tantum vſui ſunt, reſtituebat in ſuam dignitatem liber iſte, monebatque, medicinam quæ tot ſuccos ambitiosâ prudentiâ miſcet, infeliciter ægrotis, optimè ſibi conſuluiſſe. Neque remedia tantum ægro corpori ſufficiebat vtiliſſimus liber; ſed animis quoque, ſiue innato, ſiue ad contactum mutuato vitio laborantibus.

Ardua res; ſed & apud multos iniurioſa; ægrotos ſanare, quibus pro morbo eſt ſua voluptas, aut ex temporum quibus vixeris ratione, admiſſa in animum opinio: nam quis neſciat ad ſua paſſim remedia pauere, iraſci hominum genus? Ideo pauciſſimi inueniuntur qui mederi morboſis affectibus velint, eamque artem profiteri cuius mer-

ces odium, liuor, ipſiuſque beneficij maligna vt plurimum interpretatio, quaſi non leuare illo fomento ægritudinem velis; ſed addere vires morbo, nouâ inſaniâ, & quietis, vbi non tanguntur, vitijs dolorem excitare. Ille tamen liber docebat quâ ratione ſuos ægros demereri medicus poſſet, & ſuauiſſimo poculo ita querulam naturam conciliare, vt volens arti accederet & ſanitatem pateretur.

Saluberrimæ philoſophiæ cognito, vt per tempus licebat, libro, annulum quoque diligentiùs intuetur, miratuſque quod ignotis, quacumque verteres, figuris cælatus appareret, ſimul ex colore Heliotropium lapidem in palâ ſuſpicatus, nouo gaudio exilijt. Non candidâ

luce vt adamas ; non vt carbunculus, purpureo ſplendore oculos mulcebat rariſſimus lapillus : nihil quod auarum pectus ſollicitaret, in eo natura poſuerat ; nihil quod ingentibus æquaret prædijs, leuiſſimi ſexus ambitioſa luxuries. Obſcura, nec æqualis per omnia viriditas, ſanguineis venis diſtincta fecerat vt altiùs in eo lateret naturæ parentis, fortunæque beneficium. Lapidem hunc, vt plerique ſcriptores tradidere, ſi flori eiuſdem nominis admoueas, vtriuſque virtutis nexu efficies, iuuantibus ſtellis, vt omnium oculis ſubductus, ipſe omnes videas, & qui tibi propiores erunt, vt abſentem deſiderent.

Hoc veteres, & inter recentiores Nicolaus Perrotus Episc. Sipontinus Cornucop. Epig. 2.

O me beatum, inquiebat Charmion, ſi cognitus qui-

dem ex authorum fide, verùm fruſtra quæſitus lapis ſic ſe vltrò incogitanti obtulerit! Quis mihi vel ſecretiſſimos mores occulat, ſi non viſus domos penetrem, ſi inuito domino, recedentis vitæ teſtis fiam, ſi cupiditates humanas, abiectâ perſonâ, amotiſque præſtigijs, contemplari conceditur? ſecurus pergam quocumque ire placuerit; nam quis obſtet, aut noceat? quas ſuperbas fores vel exorem demiſſus, vel pulſem tremens, ſi non videar? Ad acceſſum meum nemo admonitus ſe componet, aut adſcititio vultu ludet oculos, qui perſæpè non ſinceras virtutes mirantur, vbi in publico verecunda peruerſitas ſe ex arte regit, proprij dedecoris conſcia, ſtatim vt aſpectum fugerit, ad quodcumque audax, non Deum aut innocentiam reuerita, ſed famam. Benè eſt: quod ſemotus non ſatis didici à libris, vultus oſtendent, homines

noſcam, ſi figuræ iſtæ, quod ſuſpicor, ad cœlum factæ, eam à benignissimis ſyderibus virtutem hauſerunt, cuius iam ſpem inſinuant, neque deterior lapis coniecturam fefellerit. Stolidos, aut etiam ſceleſtos mores poſtquam vbique admiſſus certiſſimè cognouero, & de illis forſitan ſcribam; non prius tamen id fecero, quàm ex iſto volumine commodior mihi ad vitiorum inſectationem pateat via. Illo, illo duce, ita acer in vitia ero, vt me omnes ament, omnes quærant, omnes teneant, cùm viderint in nequitiam, non in vllum hominum me armari, & abſque veneno inſultare ſceleribus. Nulli parcam vitio, quod in notitiam venerit, neminem pungam. Ita placebunt vel amariora, & aculeos ipſe laudabit qui merebitur. Seria modeſtiſſimis jocis ita ſæpe temperabo, vt ſi reuocetur ab inferis triſtiſſimus mortalium Heraclitus, non

abnuat plurima eſſe quæ riſum à viro ſapiente non indecenter obtineant. Vt me æſtus impulerit oſtendam ætatis meæ ineptias: Voluptati ſuum pretium, opinioni ſuam tyrannidem eripiam; & hoc dilectiſſimæ Galliæ præſtabo, vt me non mœſtum authorem habeat; verum licet, infeſtumque ijs moribus qui communi propè inſania legum inſtar recepti ſunt.

Hæc cum ille cogitaret, non fortunæ, non ſibi ſatis gratulabatur, quòd moralis philoſophiæ noua inſtrumenta ſic in manus veniſſent, modò votis Deus annueret, profutura mortalibus. Adhærentem domui hortum habebat diligentiſſimus florum cultor Charmion; ſed illorum præcipuè qui amicum ſolem ita ſequuntur, vt cum illo ſurgant cadantque, id non inuenuſtè imitati, quod in ampliſſimâ face, & ad orbis bonum mobili, iure miramur. Solaris & ipſe Charmion

erat, ideoque amabat ſolaria, & aſtrologiæ deditus libentiſſimè intuebatur in ludente humo curſus aſtrorum. Celeriori itaque quàm ſolebat pede, domum reuerſus, in viridarium conceſſit: mox Heliotropio Heliotropium maritans, vt ex floris contactu adiutus lapis occultiſſimam virtutem proderet, figuriſque, aliàs in ære otioſis etiam daretur ſua poteſtas, leuiſſimo veſtigio, ne accedentem pedum ſtrepitus proderet, triclinium intrauit. Plures tum ex amicis in eo erant: nullus tamen illorum Charmioni aſſurrexit, licet ille prior honeſtiſſimos viros ſalutauiſſet, & inde certiſſimè agnouit ſe non videri. Amplius tamen ad maiorem lætitiam experimentum capturus, vni amicorum, qui remotus à cæteris ſuas voluebat cogitationes, neſcio quid in aurem inſuſurrauit; quo ille, cùm neminem videret, tanto

terrore correptus eſt, vt ſublatâ primum voce, mox tremens amiſſo ſpiritu, oculiſque nihil certum contuentibus, inſanire videretur. Aliquem ei loquutum credidit nullus, licet ad maiorem fidem protenſâ manu, per cœlum, per ſanctiſſimas aras ſæpius iuraret, non ſine ſtomacho repetitâ Religione. Dum trepidum auditorem omnes derident, illeque magis iraſcitur, interim, eodem quo venerat ſilentio, Charmion ab iucundiſſimo amicorum tumultu ſe proripuit.

In cubiculum deinde receptus, vix ſua ſolatia capiebat; iam ſibi pluſquam Charmion videbatur; & quia ſpirituum more vbique adeſſe non viſus poterat, ſuâ etiam ſententiâ cunctis maior, digniorque corporibus. Nunc mihi, inquiebat ille, ſuum Gygen iactet Lydia, qui ſimilis ope annuli, tot mactauit in patriâ hoſtes, tot illegitimæ pote-

ſtatis impedimenta intrà paucos menſes ſuſtulit, vt ex viliſſimo paſtore Rex fieret; illius ſortem quæ tot libris, tot carminibus celebrata eſt, mea certe fortuna æquat; verùm annuli meliore vſu laudabiliorem efficiam. Ad hoc mihi tantum proderit, vt certiùs de genere meo ſentiam; quid iuuat elementorum qualitates, pugnas, aut mutuam in mixtis agnouiſſe patientiam, ſi hæc ipſa quæ apud nos ſunt, non obſerues in homine? Maioris momenti apud me ſunt Eclypſes animorum, quàm ſyderum: quomodo emergat, occidat, redeat ratio, mea res eſt; ſed abſque annulo maior certè eorum pars me lateret quæ expedit noſſe, non ad meos tantum vſus, ſed &, ſi voluntas maneat, ad publicam vtilitatem.

Exin, per varias domos Charmion cœpit errare, vt abditus teſtis nulli pudorem aut metum incu-

teret, & ita meliùs priuatos cuiuſlibet fortunæ mores intueretur. Quia tamen in ingenti turbâ plura ſe ac maiora viſurum ſperabat, quàm ſi in modicâ ciuitate, aut in agris tantum ſcrutaretur occulta hominum ſtudia, vitæque liberioris rationem; menſe expleto, in vrbem regiam placuit ire, vbi per aliquod tempus moratus, ea vidit quę ſine ſtupore mea ætas non audiet.

VIr Religioſus erat Charmion, neque prius voluit aliquid eorum tentare quæ decreuerat, quàm in templo ſoluiſſet quod Deo deberi nouit ratio, & libenter pendit pietas. Ergo ſacras in ædes cæterorum more receptus, vt vota concepit, licuitque adſtantium ora intueri, omnes vidit vna Religione colere Deum, & in ea conſentire quæ publicè agebantur. Probaturus tamen an aliqui malignâ arte

ſibi illuderent, ſtatuit, induto cum ſuis folijs annulo, ita in plurimorum ædes admitti, vt neſcirent ſecretorum teſtem adeſſe, ſecuriúſque agerent quodcumque placuiſſet: & hoc illi prima domus ſpectaculum exhibuit.

HIRVDINES.

IN intimis ædibus quidam ſenex, humaniſſimum vultum præferens, & aliquot etiam in egenos largitionibus, vrbi notus, cubiculum habebat, in quo quidquid literarum eſſet,ad familiæ curam, ſolebat recondere; præter hæc variæ ſollicitudinis inſtrumenta nihil penitùs menſa acceperat, niſi librum; & hic videbatur eſſe Ariſtotelis, erat enim de Inuentione; quod vt ex titulo agnouit curioſus librorum inſpector Charmion; ſtatim apud ſe hilaris; Iſte vir, vt video, ex noſtris eſt, inquit, & certè in omen accipio, quod hac die, quæ ad inquirenda mortalium ſecreta, in iſtâ ciuitate prima mihi eſt, in Philoſophum inciderim; ſed vt ſubitarium, ita breue gaudium fuit; nam

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

titulus quidem ſcholæ notus : verùm materiæ immanes, & de pecunijs inueſtigandis atrox diſciplina, detexere ſubito virum, qui ex frontis fide , ac donationum verſutiâ credebatur ab homine non recedere.

Dum in ſuo libro hæret auidus ſenex , quæritque inueniendarum opum compendia , & ſedens, animo im :bit ſubtilioris fortunæ varias artes, interim Charmion, ſene altior , & ipſe legebat quàm multiplici viâ ad facultates itur , quámque ſtolidè per tot pelagi errores, ventorumque minas ac pericula , Argonautæ Colchos profecti ſint , ad diripiendum vellus aureum , cùm illud quiſque in patriâ ſuâ habeat, & ſolo propè ingenio tolli, atque dolis, toties felix nequitia oſtenderit: Non ſudores æſtiuos , non profectiones hybernas, non ieiunia , aut rei domeſticæ ſordes, tanquam opum comparanda-

rum certiſſimos modos, cupidiſſimo ſeni proponebat ſuum volumen; tota ferè in acerbitate ſcientia: vt ſi feſtinanter quis vellet diteſcere, ſeruatâ ad famam quadam oris comitate, ſermonumque blanditijs; intùs tamen, ne quid detrimenti negotia paterentur, aut tardè procederent, humanitatem abijceret.

Superſtitiones quoquæ diræ eo in libro continebantur; ex infantium cruore, ac parentum lachrymis compòſitionem quamdam fieri, quâ ſi liniantur ædium poſtes, breuî in eas irruet tanta opum vis, vt fodinas ipſas æquent, & ad properantis fortunæ dona tabeſcat inuidia, cæteri ſtupeant.

Horrebat Charmion; & à libro tantillum auerſus, dum mente & oculis Numen precatur, vt aut feritatem illam perderet, quod gratiæ erat, aut ſenem: ſeruus derepente adfuit qui domino nuntiaret

inſtare tempus ſacrificij, comportatum ignem, thura, vittas quoque & ſerta, quibus ex veteri ritu dijs immolanda ornabantur, victimas expectare. Non moleſtum ſeni fuit à ſtudijs auocari, vt ad gratiora pergeret. Sed quæ illæ apud Chriſtianos cerimoniæ, aiebat Charmion, an fortè iſta in domo viget adhuc, ſub virtutis inſignibus, dæmonum cultus, & extincta dudum ſacra, hîc ego conſpiciam? Hei mihi! in quas ædes mea me curioſitas intulit? ſed gradum reuocare non placet, neque tempus eſt; vltrà pergam, & ne quid eorum quæ clam hîc agentur me lateat, ſenis huius, qui me adeſſe non ſentit, hærebo veſtigijs.

Sub effoſsâ terrâ ſpecus erat, ad quam non aliqui gradus ducebant; ſed longo tramite ſenſim molliterque deſidens humus commodiſſimam viam fecerat. Talis propemodum apud Romanos locus ille abditiſſimus,

ditiſſimus,in quo celebrabant Conſualia. Alta illic nox, quam vt amouerent duo ſeruuli, non ſine pauore (nam metum præferebat vultus exanguis) faces geſtabant; & cogitabundus ſenex, ſilenſque ſequebatur, ex proximi ſacri immanitate iam ipſe pallidior. Vbi profundiùs in terram ſe penetrauerat horrida ſpecus, inter odores, quos vndante fumo per multa volumina acerræ ardentes ſpirabant, ac ferrugineos ornatus, ara ſurrexerat, & hanc Diti ſacram voluerant; vt ſcilicet opum dominus quas natura inuidioſiſſimo ſinu occulit, auri ſubſidium cultoribus ſuis largiretur, & longè ab illis recederet, malorum omnium grauiſſimum, Egeſtas.

Ad placandum Numen ſertis coronati pueri tres, totidemque matres cum infulis, vinctis poſt terga manibus, & ipſo iam propè metu exanimes, mortem opperie-

bantur; ex oſſibus quæ multa illic & plerumque cruenta iacebant, admonitæ, fruſtrà miſericordiam expectari, nec gemitus, aut lachrymas apud eos valere qui Diti facerent. Mirum eſt ſenem illum, cùm maximè ſæuiret, à verbis atrocioribus abſtinuiſſe, veteres imitatum, qui ſe in caſuras pecudes mitiſſimè agere exiſtimabant, ſi non occidi, quod crudelitatis verbum eſt, imperarent; ſed ad rem diuinam cultros illis admoueri, vt ex tactu quem iubebat Religio, poſtulabatque laborantis Reipublicæ ſalus, Deos haberent propitios.

Modico ſpatio ſex hoſtiæ immaniſſimi viri manu cecidere: & ne pereuntium vltimæ voces miſerationem facerent, datis ictibus, vtrâque manu ſenex aures obturabat, fluenteſque ante aram ſanguinis riuos, igneis oculis per longum tempus intuitus, abominandâ voluptate fruebatur; quin, &

ſumpta paterâ, ſanguinem hauſit, & ſtupentibus ſeruulis (qui tamen præbuerant) ore cruento guſtabat ſuum ſcelus. Peracto ſacrificio, aquam ſibi dari iuſſit, vt os manuſque ablueret; & indice ori ſuperpoſito, ſignificans ne quid ſerui garrirent, iiſdem facibus præuijs quæ accedentibus lumen fecerant, in cubiculum ſuum, tanquam nihil à legibus, nihil à Deo graue immineret, frigidus reuertitur.

Non plura intueri in illâ domo ſuſtinuit Charmion; nam quid niſi atrox cerneret, quidve placaret animos quos tot ſcelera, tot miſerorum inutiles gemitus, tot funera accenderant? Abſcedens igitur, nimiamque ſimplicitatem, quam huc vſque profeſſus fuerat, ſibi obijciens; O me hebetem, inquiebat, quandiu mihi impoſuit nequitia! quandiu, vbi cæteri vident, cæcus fui! Ex vero certè mihi dictum fuerat aliquos eſſe diui-

tes, qui non niſi mortibus ad illud faſtigium peruenere ex quo modeſtiores fortunas ſuperbè deſpiciunt. Quàm ſolerter in egenos, & ad populi conſpectum miſeratio longam ſæuitiem celat; & modicæ in diuinum cultum collatæ opes, manum apud credulos abſoluunt, quæ rapinis ingentibus meruit reſcindi à corpore, inſepultamque feris dari!

Funeſtiſſimas credebam carnificum domos, vbi in trabes, in ſcamna, in menſas, facinoroſorum cruces tranſeunt, illudque omne fit familiaris ſupellex quod priùs ſupplicium reorum fuerat, & legis iratæ publicum ſpectaculum. Aliquid hodie vidi tetrius; hominem ſuâ manu homines iugulantem, ſceleratas ædes, vbi quidquid ſurgit, funus eſt. Hauſtum ore humano ſanguinem humanum, neque perpotantis tamen attonitum pectus, vt ipſo Thyeſte funeſtior, recepto cruore, diceret.

Quis hic tumultus viſcera exagitat mea?
Quid tremit intus? ſentio impatiens onus,
Meumque, gemitu non meo, pectus gemit.

Mitiùs profectò in Iudæos olim ſæuiere Romani milites, cùm captâ vrbe, aurum quod miſeri vorauerant vt ſecretius lateret, ſcrutabantur enſe, & inſuetos in auaro ſtomacho cibos quærebant vulneribus. Sanguinem fuderunt milites, ſed militum nullus bibit; & ſæuientium furorem ex parte excuſabat, quòd Iudæi plus merebant quam paſſi ſint; quòd priores ſacrilegâ manu latens in domini venis pretium eruerant; & ne quid tantarum opum in extincto corpore maneret, apud mortuum quoque ferro reliquias quæſiuere.

Addam & illud: ſinente Princi-

pe furebant. Romanus miles, & victorum licentiâ fundebat ſanguinem, cui parci, cùm ipſius Numinis cauſa ageretur, vel iniquum fuiſſet. Senex hic non effuſo cruore placatur, niſi & potet; immeritos necat; & quia feritatem illam lex prohibet, damnátque, ſi ſciat humaniſſimus princeps, ſpecum fecit, vt à luce amotum ſcelus non alios teſtes haberet, quàm qui & iudicem timent, manuſque ad illud, horrentes licet, crudeli tamen obſequio commodauere.

Ab hoc diuite ad alios qui pauperum creatores, ſimul & tortores dici non immeritò poſſunt, quia cùm miſeris vel leuiſſima vitæ ſubſidia auellunt, opus ſuum vexant, facilis memoriæ tranſitus fuit. Paucos inueniri qui eo furore ſuas opes conſequuti ſint, equidem credo, inquiebat; nam vt virtus ingens, rara eſt, ita & rarum, ingens ſcelus; Natura ex operum dignitate

ſibi famam ambiens, ægrè patitur aliquid ab eâ diſcedere; ni poteſtas maior vim inferat, ſapienter quodcumque agit : & ideò monſtrum omne inſolens eſt, quòd vix cauſæ illæ, quarum nexu omnia generantur, ab inſtituto ordine deflectunt, vt portenta non expectato ortu, omen faciant, ſuumque ſæculum infament. Idem & de moribus cenſeo ; rarò enormiter peccant : pudet enim multùm à recto deſciuiſſe. At viſis quæ ego in diuitis ſpecu conſpexi, facile adducor vt credam aliquos eſſe, qui epoto ſanguine, illorum ſcilicet facultatibus qui ab iniuria ſe tutari nequeunt, ita ſaginantur, vt in prædam natos putes quoſcumque eorum cupiditas vorauerit.

Grammaticorum eſt, nominum origines inueſtigare ; curam hanc cum illis partiri certè nolim ; mea me ſatis philoſophia tenet ; totus illius ſum ; ſed in meſſem alienam breuiter falcem miſiſſe nullius erit

iniuria. Opes ſubſtantiam vocant; an quia ſine illis homo non ſtat, & accidentium ingenium videtur induiſſe, quæ, ſi ſubtrahatur firmius illud cui ex naturæ ſuæ indigentiâ inhærent, illicò deficiunt? An quia ſine opibus homo inter homines ita perit, vt in viuis propemodum non cenſeatur: aut ſaltem facultatibus amiſſis, ita tenuis eſt, vt dicere queas, quidquid adipis prius conceſſum fuerat, quaſi fortunæ quodam morbo euanuiſſe? Certè ſi ſubſtantia hominum illud rectiſſimè vocatur; quo vita efficitur commodior, quiſquis iniuriâ alienas opes in ſuam familiam tranſtulit, hominem abſorpſit. O ſcelus! & nulla poteſtas Cyclopes hos inſectatur; vt prouocato vi ſtomacho, benè vomant, quod malè vorauerunt: & nimiùm edax cupiditas ſuas ipſa epulas horreat, dum cogetur egerere.

Quærebat deinde quâ ratione

ſcelus

ſcelus illud quod viderat, detegeret; non placebat enim deferre iudici, vt occultus teſtis ipſe fuiſſet, ne ſecretum de annulo proderetur, & ita periret conſilij vtilitas, quo volebat apud neſcientes agere, vt vbique latens certiorem de moribus humanis ferret ſententiam. Talia voluenti, illud potiſſimum animo ſedit.

Regis ærarium non plurima tantum bella, ſed & improuidi in variis ſumptus exhauſerant: iacturam toties reſarcire plebs non poterat, & ad iteratas calamitates quæ afflictis iam laribus grauiſſimæ incumbebant, amiſerat patientiam, timendumque erat ne eâ populi iniuriâ Magnatum aliquis opportunè vteretur: neque enim deerant, qui procellas mouere in votis haberét, ſi commodas in excelſioris faſtigij comparationem cenſuiſſet effrænis ambitio, ac vtiles in ſcelera: & his qui negotiorum miniſtros vel

ex poteſtatis inuidia, vel ex negatis gratijs oderant, ingens voluptas fuiſſet, inſigni aliquâ calamitate regimen infamari. Vnum ad tot mala remedium, ſi ſineretur plebs exiguis facultatibus, poſt tot fortunarum ærumnas, placidè frui, & apud illos qui peſſimâ arte in immenſas opes citò creuerant, pecuniæ quærerentur: multæ enim tum ſpongiæ totum illud quod ad irrigandas prouincias ſatis eſſet, ſi latè ſpargeretur, traxerant; & ex iuſtitiâ erat, ſuprâ modum inflatas comprimere, ne ſiccitate deficiens imperium diutiùs laboraret.

In ea cogitatione Charmion ſtatim vt in ſuam domum receptus eſt, corruptis de induſtriâ literis, ne authoris manus ex conſuetâ ſcribendi ratione poſſet agnoſci, pluribus in chartis hæc verba exarauit.

Pecuniam, ô Regis miniſtri! apud vacuam plebem quæritis:

ſinit pleri, vt tribuat: iam nihil præter lachrymas habet: diſcite vbi ſit quod tantoperè ardetis: dum populus gemit, dum etiam lugens laborat, vt calloſæ manus cibum (quo vel ali canes nolint) ſibi comparent; Principi, opes, vobis quoque, ſi vti non pudet, delicias: interim aceruos auri qui regno debentur, præteritis. Ite, ite, ad Petiliani domum (hoc diuiti nomen erat) petite ſpeluncam vobis oſtendi, vbi ingens theſaurus nuper inuentus eſt; totum ſibi vult, alieni appetens homo, cùm maior pars ad Regem pertineat, quæ ſi in publicos vſus conuertetur, nec bellum militibus, nec pax, quæ iam ex inanitate ſuâ nutat, commodis indigebit. Si negat vir, teſtes ex ſeruulorum numero duos habete, Praxeam atque Numerium, qui deſcendenti in antrum comites fuerunt, faceſque prætulere.

Vbi hæc ſcripſit Charmion ſumpto, ne videretur, annulo, in regias ædes dirigit greſſus : quò cùm perueniſſet, variis in locis indices ſchedulas ſpargit, vt ſi quas perire contigiſſet, aut vt vanas ab obuiis contemni, in tanto numero inueniretur aliquis qui Regi aut miniſtris de inuento theſauro nuntiaret.

Non diù latuit diuitis ſcelus; qui primus ex Regis cubiculariis in eiuſmodi chartam inciderat, detulit, ſtatimque miſſi qui referrent, verumne quod ea ſcriptura indicabat, & an debitis opibus regnum priuaretur malignâ ſenis huius cupiditate, qui eas, monſtrante bono Galliæ genio, non tam ſibi inueniſſet, quàm Principi. Pecunias quidem illas audacter negabat; ſed ad antri mentionem, non ſibi conſtare vultus videbatur; & vt in latebras illas viam cæteris præire minacibus verbis iuſſus eſt, ſtatim in genua prouolutus, ſeque reum

non abnuens, miſericordiam Regis implorabat; ſed omnium iudicio timor ille pro celatis pecuniis nimius, cùm ad gratiam citò promerendam ſufficeret theſaurum tradi diſſe. Verùm maiora ſenem turbabant; ara illa quam in ſpecu Plutoni erexerat, ſacrificiorum furor, proſtrata cadauera, quæ recente adhuc religione, nondum amota fuerant, vt accipiendis nouis hoſtiis locus ille purgaretur: quem vt intuiti ſunt qui à Rege venerant, horror omnes & propè ſtupor inuaſit. Nec diu crudele ſpectaculum ſuſtinuere; quaſi non compotes mentis, plures in fugam conuerſi, per tenebras illas ſolem quærebant, incerti an vltrà luceret oculis qui tam nefaria conſpexiſſent. Correpto deinde cum duobus ſeruis Petiliano, Regi defertur, non in totum mentitum fuiſſe qui ſchedulas ſcripſerat, inuentam ſpeluncam, maxima in eâ delituiſſe,

ſed quæ furorem, non cupiditatem facerent. Cùm poſteà ex legum præſcripto, in illud crimen diligentiùs quæreretur, factum eſt vt per multa indicia iudices plura noſſent quàm vel ipſi putauerant; nempè multos eſſe, qui ſimiles aras conſtruxiſſent, nec mitiùs ad ingentes diuitias perueniſſe, qui tam citò peruenerant.

Ita vnius cauſa plurimorum fortunas exagitauit, Regemque impulit vt deinceps plebe relictâ, quæ iam opibus omninò deſtituta erat, apud eos, qui non regiâ beneuolentiâ atque donis, ſed nefario ambitu tam ſubitò ſuprà Principes ipſos creuerant, ſubſidia belli paciſque quærerentur. Mirum eſt quantum pecuniarum dederit noua apud Gallos diligentia; quod vix prouinciæ exangues fiſco ſoluebant, in priuatis ædibus inueniebatur, & ex pauperum malis tot bona, vt miniſtros ipſos pœniteret

damnoſas opes, vbi nequiter latebant, tardè quæſiuiſſe.

Maxima etiam inde proceſſit vtilitas; temperantiores fuere qui poſtea in præcipuos gradus aſſumpti ſunt: non amplius palatia conſtruebant quæ Regum videri poſſent; non hortos penſiles, inuitâ naturâ, in domorum faſtigijs locabant; non fontes ducentibus fiſtulis aſcendebant in cubicula, vt vigilanti domino aquarum ſuauiſſimo murmure ſomnos efficerent; ſobrie diteſcebat quiſquis curabat Regis negotia, & quod virtus ſolummodò priùs fuerat, iam fortunæ quoque ſecuritas erat, in ipsâ dignitate modeſtia. Multis etiam pòſt annis nemo in egenos niſi timidè atrox fuit; ſuam vitem lætus agricola putabat, certus vuas ſibi daturam, cùm anteà præter laborem nihil, vinumque omne quæſtor, aut fiſcus biberet. In egente familiâ nemo ea quæri metuebat

quæ in illâ non erant ; non turbabat miſeros ſatellitum pauor ; ſecurè paſcebant pecora ; elementis quiſque vtebatur abſque metu : non implebant carceres egeni, vt inopiæ ſuæ pœnas luerent ; aut ſublatâ culcitrâ, ægroti cogebantur in paleis infeliciſſimæ vitæ tragœdiam abſoluere ; omnibus quos fortuna damnauerat, concedebatur à Principe quies ; cauebaturque ne diuitum onera in eos caderent qui portare leuiora non poterant. In hac populi felicitate gratior apparebat Principum maieſtas, promptiſſimoſque habebat ad quæcumque pericula ſubditos, qui priùs in malis duxerant eam poteſtatem ſeruauiſſe, à quâ, reſtitutis rebus, nihil ſperandum eſſet auxilij.

Regijs armis bona precari, votum omnium erat, quòd ſcirent fortunatos ſucceſſus conſtantioris tranquillitatis certiſſima eſſe præſagia, & iam fato meliore apud

Gallos patriæ gloria atque amplificatio audaciam potentioribus non facerent, populis iram, aut conſternationem. Ad victoriæ famam lætus ciuis, nullo iubente, triumphales ignes excitabat in publicæ hilaritatis ſignificationem: redeuntemque ab hoſtibus Principem non triſte ſilentium, ſed fauſtus omnium ordinum clamor excipiebat, ambitiosè optantium vt ciuium annos Deus in vnam Maieſtatem conferret, cui ſuprà mortalium ſortem in plura ſæcula feliciſſimi dies debebantur.

Nihil Regis fide firmius, quòd cùm ipſe non egeret, tot in ærarium congeſtis abſque inuidiâ opibus, gauderet quoque non tardè aut malè ſoluere quæcumque ab inferiorum fortunis reddenda acceperat.

Antequam regiæ pecuniæ, & prouinciarum ſpolia ab eiuſmodi hominum manibus eriperentur, ea

inopia laborabant Principes, vt ab ſuis anteceſſoribus incæptam domum ipſi non poſſent abſoluere. Circùm multa palatia in Regum decus quotidie ſurgebant, & in tanto priuatorum luxu, conducere artifices ſola Maieſtas non poterat; vnde ignobilis adeò regiæ domus acceſſus, ſordiduſque, vt ſæpè ad ipſas fores quæreretur ab exteris. Abſolutas ædes Regibus nouæ pecuniæ dederunt, eâque diligentiâ feſtinauit pulcherrimus labor, vt completo triennio nemo quereretur Principi apud ſuos ſubditos meliùs quàm in ſuis penatibus eſſe, & ex tecto quiſque agnoſceret quàm diſtat à Rege ciuis.

Sed vt diuturna eſſet ea felicitas quæ tot votis petita, tam tardè & iam præter ſpem venerat; ex prudentum conſilio, quibus in publicis negotijs Rex vtebatur ad nimiæ poteſtatis vitandam oſtentationem, ſtatuit vt quolibet decennio con-

flaretur ex ſeueriorum iudicum numero emendatorium tribunal (ab luce & ardore flammeum vocabant) quod de vitâ & fortunis eorum quæreret, qui ex famæ relatione publicoque odio, aut nimiâ etiam opulentiâ meruiſſent pro ſuſpectis haberi. Quodcumque integerrimi iudices decreuerant, hoc ratum apud Regem erat; neque Magnatum vllus audebat nocentium cauſam amplecti, aut precibus ſollicitare Principis miſericordiam, vt irrita vellet ea eſſe quæ à ſanctiſſimo tribunali emanauerant. Inter conſcios penè habebantur qui nimis anxiè pro reis vel orabant, vel metuebant; & ne pecuniâ quoque corruptos eſſe appareret, quiſquis propriæ fortunæ amore à miſeratione abſtinebat, quam exagitatis amicorum dignitatibus inutilem fore ſciret, ſibique nocituram. Ita præcisâ ſpe indulgentię, ſibique relictis legibus, vt ad arbi-

trium ſæuirent ; non fruſtrà laborabat Iudicum oculata diligentia, nec more gallico cadebat ſtatim quod maturè ſtatuerant.

Facultatum expoliatio , perpetuum exilium , leuiſſima cenſebantur ſupplicia peculatus. Plurimis qui acriùs ſub Principis inuidiâ plebem vexauerant , negatum eſt vltrà viuere : & cognitâ Regis in ſubditos charitate , quidquid procelloſo ſpiritu in commotâ plebe intumuerat , ſincerè ſedatum eſt. Interim tributa quòd modica eſſent , iucundè ab omnibus ſoluebantur; nam deberi Maieſtati quiſque nouerat ; & quia non diſtracto curſu vndique adRegium ærarium confluebant , factum eſt vt locus ille qui ex penuriâ communi vocabulo ξηρὸς dicebatur , appellaretur Oceanus.

Magna præfectorum ærario, neque vnquam ſordidis conſilijs corrumpenda fidès , bona hæc nego-

tijs ingentibus ac regio decori copiosè ſubminiſtrabat, vt iam nihil vel ad imperij ſubſidium deeſſet, vel ad pompam. Videbat hanc felicitatem populus maximè gaudens quod quæ tributa lubens ſolueret, in neceſſarios rei publicæ vſus pulcherrimoſque, non in vnius aut alterius faſtum profusè ac nequiter abſumerentur.

Non ægriùs inter vina ſitim ſeruet ebrioſus, quàm inter pecuniæ aceruos abſtineat à furto auarus animus, maximè ſi criminis occultandi ſpes datur, nec traditæ gazæ, vt in priuata commoda ceſſerit, timetur à deluſo Rege rationem poſtulari. Sæpè in eiuſmodi viros Regni opes inciderant, magno cùm ciuium, tùm Principum malo; nam ingentes licet, breuiter tamen, neque opportunè rebus afflictis ſuccurrebant; & immanes hiatus, ac bibacem humum nactæ citò ſiccabantur, quæ torrentium

ærarij rectoribus, quia Rex non indecorum aut nimis anxium maieſtati exiſtimabat, ex alienâ nequitiâ ac proprio damno iam cautior, breuî in eam rerum omnium opulentiam creuit egena Principum dignitas, vt toto regno ceſſaret tritum illud, ac Regibus iniurioſum prouerbium, quo miſeræ plebi tolerabilior eſſet egeſtas, illam miniſtros in throno poſuiſſe.

Speciosiſſima eſt mortalium oculis pecunia, facilè animos ad ſui amorem allicit, & periculosè etiam in ipſis munimentis reconditur, niſi latenti dederis miniſtros continentes; vxorum inſtar quæſita Regibus, ſuos & illa eunuchos habeat; citò enim violabitur, niſi aſſeruandæ, velut ſpadones aliqui, præficiantur ſpectatæ integritatis viri, qui in illud probrum incurrere, quadam honoris ac innocentiæ neceſſitate omninò non valeant.

Ea tum vigebat circà Regis gazam caſtitas, vt pro miraculo haberetur, cùm anteà Principes, indignante plebe, tuliſſent notum dedecus, & tanquam fati ſæuitiâ ad inopiam compulſi, nihil eorum tentauiſſent, quibus illa iniuria in meritos authores recideret. Ita Gygis ſolertia mutauit rerum ſtatum, & ex felici euentu patuit conceſſum homini fuiſſe mirabilem annulum, vt eo maximè in commune bonum vteretur.

Liberales artes miro affectu fouebat qui tum imperabat in Gallijs, & vndique collectos qui in illis excellerent, ſuis diplomatibus, interdumque beneficijs ad ſtudium incenderat. Solerter inde acceptâ occaſione (antequam Gyges in id propoſitum incubuiſſet) vir bonus; illarum nomine ſaluberrimum conſilium Regi dare conſtituerat, & hæc ſcripti citò peruulgati ſumma ferebatur.

Galliarum

Galliarum Regi, Liberalium artium ſupplicatio.

CVm ex reuerentiâ, aut metu, quotquot homines te ſuum principem agnoſcunt, taceant, ô Rex! Sine nos loqui, ciues tuas. Regiâ beneuolentiâ dignas credidiſti, crede quoque quod à nobis accipies, neque time Regibus inuiſam prolixitatem ſermonis; Nouimus quàm breuiter monendi ſint Principes; & verboſâ oratione illud ſæpiſſime effici vt in vltionem dati tædij aut tardiùs benefici ſint, aut petitis non annuant; ne ergo tanquam loquaces reſpuas, eoque contemptu cadat apud te iuſtiſſima cauſa, paucis multa dixerimus.

Deinde Grammatica, vt ordine prior, Regem monebat ab illis omnino hominibus abſtineret qui *literis* malè vti conſueuerunt; quorum tota viuendi ratio *barbariſmus*; qui *præſentium* faſtu, & opulentiâ, *præ-*

teriti non meminere; rogabatque quoniam male *coniugabant*, *declinarent*.

Oſtendebat Rhetorica quàm peruerſè *locis* abuſi, vt portentoſas *amplificationes* facerent; quàm *figuris* ſæpè apud Regem mentiti, vt publica mala minuerent, & miſeratio ad tot vexatæ plebis querelas, in optimo Principe deficeret; denique, quia improbè, & ad Regni perniciem eloquentes fuerant, aiebat deinceps non admittendos in conſilium, illiſque optimè ſubſtituendos, qui vera, qui iuſta, qui humana loquerentur.

Quæ in ratione tota eſt Dialectica, orabat vt expenſarum *ratio* illam noctem tolleret quæ offuſa negotijs peccandi facit audaciam; illique damnarentur qui peſſimè *Argumentati*, *præmiſſis* in Regum gratiam adductis, ſuam ſemper in concluſione *fortunam* poſuerant.

Harmoniam ſoluiſſe illos homi-

nes canebat Muſica ; dum plus æquo *elati* aliorum voces audiri vetant : reuocandos ad concentum eſſe, illiſque *tonus humilior* præciperetur qui non diſſentiret à cæteris.

In ſuas regulas plurimùm erraſſe prædones illos probabat Arithmetica ; vrgebatque vt Regias pecunias eodem *numero* redderent, quo acceperant.

Oſtenſis, quas modicâ pecuniâ ab fortunis humilioribus extorſerant, *terris*, & quàm latè nocuerant noui homines, nullis ius ſuum terminis paſſi circunſcribi, non ægrè Geometria indicabat quid peccaſſent in *menſura*.

Aſtrologia denique nihil de ſupernis illos cogitaſſe querebatur; illudque Regi intonabat, vt nullos in poſterum pecuniarum miniſtros haberet qui ſub Mercurio nati eſſent, quòd ſydus illud & longos daret digitos, & ingenium ad

fraudes, furtumque acueret.

Non peruenit ad Regem deprecantium Artium iuſtiſſima querela, prohibentibus ſcilicet, quorum intererat nouiſſimam veritatem à Rege ignorari, ne quid tale Maieſtati traderetur. Et niſi Petiliani patefactum ſcelus amiſſos aſſentatorum dolis, atque malitiâ oculos, optimo Principi reſtituiſſet, publica res longâ furum illorum atrocitate omnino perierat.

Quid ab illo tempore poſterioribus annis fauſtè actum ſit in Gallijs, (quia id rerum ordo poſtulabat) breuiter quidem, & ex occaſione retuli: ſed iam neceſſaria eſt ad tantæ felicitatis exordium, & ad noſtri Gygis habiles dolos, reuerſio.

Recens adhuc erat æquiſſima illa adminiſtrandi Imperij ratio, cùm opportunè quæſtio medica agitata eſt; an phlebotomiæ frequentior vſus ad ægritudinum leuamen ſapienter admitteretur à

Medicis. Nouæ diſceptationis cauſâ, quidam ex Germaniâ hoſpes, in ſecandâ venâ, ſuprà quàm ad id vſque tempus receptum eſſet in Gallijs, audax; quo tamen authore ferebant plurimos ægrotos conualuiſſe; & , ſiue fortunæ ludo, temeritati non raro annuentis, ſiue ſolâ ciuium credulitate comparatum nomen, cæteris qui ex veteri ritu ſuis ægris ſolebant prodeſſe timidiùs, totam penè fidem abſtulerat.

Ad ſalutem multùm confert diſciplina vetuſtior, certiſſimo gradu maiorum veſtigijs inhærens; ad ſubitam famam, præceptorum nouitas, verborumque inſolentia; & donec ab euentis triſtioribus vanam artem, noxiamque agnoueris, quæſtuoſiſſimo honore fruitur in id maximè intenta, vt ſi nomen perdendum eſt, iacturam hanc ſarciat diligentiâ fortunæ, ac vtilitate erroris.

Peregrini hominis recentem methodum iam probabat ex parte medicorum vulgus, & ſanguinem humanum (damnato anteceſſorum vſu qui contrà ſenſerant) adeò vilem habebat, vt ad omnes ferè corporum caſus non frequenter modò, ſed & interdùm copiosè funderetur. Inſanientes ægrè ferebat prudentiorum docta canicies, & in genus noſtrum charitas. Ergo vt huic vitæ theſauro parcerent, monebant; & humanitatem eorum imitati qui priores mittendi ſanguinis artem docuere, oſtendebant ſapientiſſimis rationibus, in ægrotâ carne plerumque lethaliter ferrum mergi, quam natura, aucta remedijs, non ſubſidijs deſtituta, in priſtinas vires abſque vulnere reſtituiſſet. Verùm nouitate tumultuante, ne ſchola diutiùs ingenti mortalium damno, à ſeipsâ diſſentiret, voluit Rex vt conuocatis quotquot in vrbe regiâ dege-

bant, medicis, illi turbines habitâ diſputatione, penſatiſque rationibus, quæ vario fundamento nixæ, etiam experimentis creuerant, ſolemniter componerentur; miſſo quoque in diſceptantium cætum primariæ dignitatis viro, qui Regis nomine, & ſui muneris reuerentiâ, clamores, ac nimios, ſi qui inſurgerent, affectus temperaret.

Non ſemel viſum eſt medicis de eâ re quærere; die quem Marti veteres ſacrum voluere, propoſita eſt quæſtio, & vtrimque ita pugnatum, vt vix cum hebdomadâ deſierit, non aliter ac ſi de bello & pace ageretur, expectantibus vniuerſis, quid de ciuium ſanguine Concilium illud ſtatueret, quo decernente, aut miteſceret in ſuos ægros medicina, aut ſæuiret acerbiùs.

Longum eſſet prolixæ diſputationis ordinem texere, variæque eruditionis placita, ſubtilitatem, tricas, vt quia ambæ ſuperare non

poterant, ſaltem quæ vincenda erat, caderet non ignobili certamine. Concluſio fuit, externum medicum hoſtem fuiſſe, qui togatus gallicum ſanguinem fuderat; ſi qui eius operâ conualuerant, naturæ gratias habendas, non crudeliſſimæ arti quæ cæco impetu profuiſſet: veterum præceptis immotè ſtandum quibus tot ſæcula reuerentiam habuerant: climatis, vt & ætatis, in quolibet ægro; ſingularis temperamenti, & morbi maximè, expendendam eſſe rationem; quod ſi non obſerues, iure cenſearis homicida, qui vt cautiùs noceres, & à tribunali ſecurus, quos viuere non optabas, phlebotomiâ perdidiſti.

Hæc non videbantur ad politiam pertinere; ſed vt regimini plurimùm prodeſſent, effecit ſenatoris prudentia, qui iuſſu Principis diſputationi publicæ interfuerat, vt illo moderatore, ſaperet incerta ſui,

&

& in mortalium perniciem pugnax medicorum eruditio. Nam finitis comitijs, vt modeſti fuiſſent in illâ diſceptatione, vt ratio partium ſtudijs præualuiſſet poſtulante Rege, ita vir ſapientiſſimus de ſcholæ placitis retulit, vt de Regno loqueretur.

Vix ſine ſtomacho, ô Rex! eiuſmodi homines patiuntur ſibi ab aliis contradici, inquit; Ita imperio nati ſunt, vt Regibus ipſis ſæpè præſcribant, quibus delicijs indulgere; quos labores fugere, aut amplecti; quem ſpirare aërem debeant; quâ diei horâ libero cœlo frui; vt breui ambulatione refectos ſua iterum ſolitudo, ſuus torus excipiat. Quandiù vales, ô Rex! tandiù nulla in Regno poteſtas tuam æquat; ſed ſtatim ac vires lapſæ ſunt, & ad remedia currendum eſt, tibi ægritudo dominos creat, & qui te ſanum medici non ſine tremore conſpexerant, mox vt illorum operâ

indiges, ſumpto ſuæ artis ſupercilio, tuo velut caſu elati, ſuperbè decernunt quantum te paſci, quantum dormire, aut etiam loqui oporteat; quodque in ſummâ egeſtate grauiſſimum creditur, ipſam Majeſtatem in eas anguſtias contrahunt, vt quidquid ad ægritudinis ſolatia vel leue conceſſerint, habeatur ingens beneficium.

Neceſſe fuit, Rex, vt inter tot viros qui ex ſuæ ſcholæ genio, quodcumque proferunt, iubent, & vt quędam oracula audiri ſe optant, tumultus aliquis fieret; quippè dum periti omnes volunt videri, ſuamque deſpici ſapientiam non ferunt, in eâ animorum verborumque tempeſtate, aliquandiu dubitauit ſchola an aliquid certum ab iratis, famæque nimium ſtudentibus decerneretur: ſed paulatim diſputantium feruor intepuit; & ex licentiâ quam feceram, ortus pudor,

ne ſi diutiùs præſente me turbo ille concitatas mentes verſaret, diceretur Hypocratis alumnos, qui cæteros mortales ab inſanis motibus prohibent, meam patientiam laſſauiſſe.

Pace redditâ, mirum eſt quàm ſolerter, quàm copiosè, illa pars cui noua methodus placebat, loquuta eſt; quam ſolidè altera, quæ veteri ſententię ſuffragabatur. Tanta vtrimque dicta ſunt, vt pauciſſima memoriæ adhæſerint; nam præter illa quæ celeberrimæ liti optatum finem impoſuere, cætera quæ illud argumentum in tot dies protraxerunt, vix meminerim.

Hæc autem ſunt quorum imagine teneor adhuc. Medicinam errare quæ æquali apud omnes regiones ſecuritate putat ab ægrorum corporibus ſanguinem peti. Naturam ipſam, dum timidiores eſſe voluit gentes illas quæ ab ſolis viciniâ longo ingentique calore ſo-

luuntur, medicos monuiſſe quid agerent. Nam ideò in bellum minus pronæ ſunt, & pericula cautiùs vitant, quòd laxatis nimio cœli feruore artubus, parùm ſanguinis inſit, & illud maximâ curâ ſeruandum eſſe ratio doceat, quod parcè datum eſt. Longè diuerſo genio aguntur qui frigidiora climata incolunt, &, premente circà gelu, ſpiritus illos, calorem illum internorum tutiſſimè fouent, quo feſtinantiùs feliciúſque coquuntur alimenta, & copioſior ſanguis illa corpora vegetat, quæ tanquam non ignara ſui, ad ictus, ſi quos excipere oporteat, promptiſſima ſunt, & vulnera non reformidant. Ex illâ naturæ ſapientiâ docemur non eandem vbique extrahendi ſanguinis legem eſſe debere; & ſecurè fundi, ſi ex climatis influxu ſuas ita venas implet, vt eductus, ciborum validâ coctione non ægrè reparetur; ſecùs autem, ſi in flaccidis

vaſis molliter ſerpat, ſuamque penuriem oſtenderit.

Ignibus illis certè non torretur Gallia quibus tot populi laborant; ſed licet benigniori ſole vtatur peccat tamen medecina, ſi temperatæ regioni tantùm ſanguinis imperet, quantùm ſubtrahi opus eſt illis gentibus, apud quas toto ferè anno ſæuit hyems, & robuſtiſſima ideò naſcuntur corpora, vt rigidioris cœli immites aſpectus ſuas niues pati poſſint. Eâ ratione per æſtatem etiam non frequenter vena pungitur, niſi morbus vrgeat, & pretio illo ſanguinis citò redimenda ſit ſanitas, cui infeſta foret nimia medentis prudentia, ſubſidijque cunctatio.

Plura, ô Rex! in hanc ſententiam dicta ſunt; ſed præcipuæ vtilitatis fuit ille diſcurſus, quo oſtenſum eſt medicinam quæ omnibus omnino corporibus prodeſſe cupit, ſingulorum maximè eſſe ſcientiam;

ex illâ enim notione ſecurior pronunciat quid ægro potiſſimùm proſit, & remedia fortiùs vrget, aut temperat.

Varijs tum exemplis, tum rationibus patuit, quanta in educendo ſanguine requireretur prudentia; illorum præ cæteris memini. Frænum bilis rectè ſanguinem vocari aiebant, timendumque ne igneus ille humor, rapiduſque, qui benignioris ſocietate ſolet miteſcere, noxioſiſſima incendia conflet, ſi optimo moderatore deſtitutus, totas in hominis exitium vires exerat, quæ remiſsè, nec ſuprà medicorum opem nocuerant, quoties tentantes comes ſanguis compeſcuit.

Varia eſt omninò mortalium temperatura: & ab eâ naturæ contemplatione, vt plurimum pendet illius artis felicitas, quæ fractis corporibus, ne vel citò, vel leuiter ſpes damnaretur, conſueuit

ſanitatem polliceri.

Ætas quoque, prout firma eſt, aut languida, regulas mutat; nam ſenes ſuæ terræ prorſus reliqueris, ſi quod ex annis vegetioribus adhuc in illis ſupereſt, frequenti aut largâ profuſione extrahas; & coloris haud redituri iacturam mox ſequetur artuum ſolutio, vel funus.

Ex morborum qualitate etiam æſtimantur remedia: quippè ſæpiſſimè periculum fit vnius, quod alteri ingens ac præſentaneum ſubſidium eſt, illudque in exemplum referebant. Qui aquâ intercute laborat, Phlebotomiæ vſu in maius naufragium extenditur; & niſi vel calor immodicus, qui medijs in aquis ſępiſſimè feruet, vel vitæ inſidiata ſuffocatio, feſtinanter & ex accidenti ſanguinem poſcat, ferro parcit prudens medicus, quo alter non ſatis perſpectâ valetudine, ægrotantis fatum maturauiſſet; Itaque vt regionis, ſic & ægri per om-

nia aiebant habendam eſſe rationem; vt ars quæ in bonum generis noſtri à Deo conceſſa eſt, in eos errores non incurrat, quorum non eſt niſi probroſa peccantibus, illiſque qui periere, prorſus inutilis pœnitentia.

Lætabar maximè! ô Rex, illa pro curandis corporibus ſtatui quæ ipſe in regno ad publicæ quietis ſecuritatem meliora iudicaueras: Nam & vos Principes populis præeſſe Deus voluit, vt Regiæ artis beneficio illæ ægritudines amouerentur, aut omninò non eſſent, quibus aliquando interit patriæ temporumque felicitas. Et illud ſapientiſſimi viri in ſacris codicibus legitur: Nolite me conſtituere Principem populi, non ſum medicus; quaſi diceret, illo faſtigio indignos qui politici corporis mala cùm ſanare teneantur, aut nolunt, aut nequeunt.

Plurima in Gallijs crudeli quo-

undam hominum ſolertiâ fota fuiſ-
e, non tantum nos qui tulimus, ô
ouimus! Rex didicerunt & Exteri;
ec ſine ſtupore audierunt in ſaga-
ciſſimâ gente, quæ regendo orbi
ſufficiat, ad publicæ ægritudinis
leuamentum illa remedia non ad-
hiberi, quæ & præſtò erant, neque
violenter aut periculosè ſumenda,
ſi illis vti tandiu deliberans, & (vt
credebatur) ipſis etiam calamita-
tum authoribus nimium fauens,
poteſtas voluiſſet. Hæc mala, ru-
mores hos, tunc ſtitiſti, cùm à po-
litico corpore, multis iam vulne-
ribus ſaucio, ne noxiè funderetur
quod in illo ſupererat ſanguinis,
ſugentes circumquaque, neque vn-
quam ſpontè ceſſaturas, hirudi-
nes amouiſti.

Optimo Regi ita placuit illa
laus, vt tamen contriſtaret: Nam
ad memoriam reuocabat infeliciſ-
ſimi temporis mala, nec ſine dolo-
re occurrebat præteritæ facilitatis

imago, quâ abuſi, qui ſub illo publicis theſauris præfuerant; priuatas fortunas in eam opum ſuperbiam extulerant, vt ornandæ Maieſtati, paci tuendæ, ſoluendiſque militum ſtipendijs planè ſufficeret quod raptorum manus abſtulerant.

Cum hæc ille cogitaret, Regi proximus aderat adoleſcens Imperij hæres, ſerio ſermone adeò fatigatus, vt ex vultu & oculis tædium illud agnoſceretur. Choræas impensè amabat, & quàm ægrè olim in Imperatore mimicas has voluptates Roma tuliſſet, memor pater, omnibus modis conabatur vt filius ab his ineptijs abſtineret, & ſeruatâ dignitate, ſi remiſſionibus vacare placebat, ſaltem amplecteretur robuſtiores delicias.

Vix ardua tentat ludicris aſſuetus Princeps; & raròmutatur genius ille quem iuueni infudit nimiùm placens ac mollis inſtitutio. Maieſtatem decet, non ad fidium

concentum mobile corpus; ſed militare veſtigium, & inter tympana ac tubas nutrita vis, quæ hoſti, ſi quando pulſandus erit, terrorem faciat, ſubditis reuerentiam. Ad ſeria Principes naſci ita ſcitur ab omnibus, vt ægrè ſubditis placeant, ſi vel pueri pueraſcunt. Quemadmodum Herculi contigit à matris vtero fortem eſſe, ac vincere, optamus illis cunas viriles; & quæ illis plurimum fauet opinio, putat tamen multùm imperio detrahi, ſi aliquid puſillum acceſſerit: ſi voluptatum ignobilitate priuatam ſortem imitetur.

Volebat Rex adoleſcentem filium ad regnum erudiri, vt quod ipſe pater non fecerat, à puero ad virilem vſque ætatem venationi plus iuſto addictus, id aliquando in Ciuium bonum ageret, Regijs curis imbutus ſucceſſoris animus, & maturè formata prudentia. Igitur captatâ occaſione ſic ad ſenatorem Rex.

Iſtud quidem dudùm ſciebam, optimum regimen cenſeri, ſi Philoſophi imperent; ſed mihi planè nouum quod à te audio, non poſſe bene imperare qui medicinam neſciant. Age, & ſi potes oſtende, quàm verum ſit artem illam, noſtram eſſe: Multum tibi debebit Hypocratis ſchola, ſi ad illam Reges cogas.

Tum ille. Reſpublica velut politicus quidam homo eſt, ô Rex! cuius ciues membra ſunt, & ſæpè contingit varijs ægritudinibus vexari corpus illud; pluribus enim malis patet tanta vaſtitas, recipitque, niſi eruditus Princeps periclitanti medicam manum admouerit. Illud autem vix tentabit feliciter, ſi rerum illarum peritus non eſt, quarum ſcientia atque vſus optimum regimen efficiunt.

Illud maximè proderit, noſſe climata, ne quod vni competit regioni, omnibus æquè conuenire exi-

ſtimet qui regno præficitur. Suis Principibus aliquæ gentes adeò ſunt obnoxiæ, vt ſeruitutem, cui ſe quodam fato editas eſſe exiſtimant, nemo reſpuat: Apud illas (præter Regem) quicumque homo naſcitur, ipſo patriæ ritu mancipium fit, putaturque, ita opes, ita vitam precariò poſſidere, vt ad imperantis nutum, abijcienda ſint quæcumque fauente fortunâ commodi lares acceperant, aut natura conceſſerat. Statim ac aliquem perire, vtile iudicatur Regis ęrario, & luxu creſcente, vel ſermonum iactantiâ, nimiùm ſe prodit incauta felicitas, moris eſt vt per nuntios ad hominis domum crudeles codicilli deferantur qui mori iubeant; & qui tollendus eſt, adoratis (tanquam ab ipſo Numine aduentarent) immanibus literis, frequentia etiam infigit oſcula; clementiſſimo Principi gratias habet, quòd ſiuerit ad hanc vſque diem

luce frui ; quod leui ſupplicio, à grauioribus quæ in huius vitæ decurſu inſtabant malis, pereuntem eximat ; & ſub ipſo ferro, non profeſſa mœſtitia frontem contrahit, non deſerendæ familiæ ſenſus querelas aut gemitus mouet : totum damnati ſtudium, vt iubente Principe, non patienter modò ; ſed etiam libenter videatur caput obtuliſſe carnifici.

In illis certè gentibus, ô Rex! quæ regiminis huius patientiſſimæ ſunt, nullo ſui periculo credam poteſtatem ſæuire : Acerbitas enim illa longo vſu recepta eſt, & vt tyrannidi conſenſit ad tolerantiam malorum edocta plebs, ac veluti quibuſdam naturæ legibus diuturnâ ſeruitute ceruicem flexit, licet ſe miſeram ſciat ; non tamen habet mutandi ſtatus cauſam, quæ apud plurimos multùm valet, calamitatum nouitatem: Et hoc pati quod ab æuo anteceſſores peperſſi ſunt, non

habetur grauiſſimum. Quippe generis noſtri ea eſt iniquitas, vt leuia penè mala cenſeantur, ſi ſucceſſione veniant, illudque nobis duriſſimum ſit, cuius exempla non vidimus. Tertiam annuorum redituum partem in Reipublicæ vſus dari aliqua natio ita fert, vt huic familiæ damno aſſueta, non ſentiat onus ſuum.

Mores hos in Gallias admittere non ſecurè Reges tentauerint: Neque enim vnquam exiſtimauimus, Subditorum bona ita Principum eſſe, vt tanquam ſuis indiſcretè vti poſſint, niſi ad id cogat non mentita ad iuſtitiæ ſpeciem; ſed vera, & cui omnino parendum ſit, neceſſitas. Maxima eſt Francorum in ſuos Reges reuerentia; vt decentiùs imperent, libenter quælibet fortuna de ſuo detrahet, gaudebitque id ſibi negare quo aucta Principum maieſtas latiùs apud Exteros fulgeat; & nemo non dabit quæ in

publicam ſalutem expendi certiſſimè cognouerit. Verùm animos mouet inuerecunda illa, atque enormis poteſtas, quæ ſummo iure omnia ſibi vendicat, & in maius Reipublicæ exitium, nomine ſuo priuatorum quandoque cupiditates prætexit, vt titulo maieſtatis velut in communem cauſam damnatas ſingulorum opes audaciùs diripiant.

Apud nos feliciter imperant Reges, ſi modeſtè ſua exigunt; ſi Subditorum labori illud non inuideant, quod improbo ſibi ſudore comparauit; & cùm ſolis inſtar micent, feranturque per varias domos æquali ſemper ſplendore conſpicui, non in eo dignitatem ſuam ponant, vt fortunis humilioribus haud ſinant tranquillè ducere ſuam noctem. Principes reueremur, atque amamus, ſi & ipſi nos ament; ſi ex dignitatis eminentiâ ſuprà calamitates poſiti, miſerentur

miſerentur tamen; illaque conſilia reſpuant, quæ ſi audiantur, Reges vel turpiter auaros, vel effusè prodigos, audaceſque, ac tandem inhumanos efficient.

Mitiſſimam Principum poteſtatem experti maiores, cui regimini optimè ſubderetur futura ætas, nepotes docuerunt. Referam, ſi placet, ex hiſtoriâ tuâ, ô Rex! quàm malè rebus innouandis aliquando incubuit peregrini hominis, qui climatis huius genium haud norat, ambitioſa ac præceps diligentia.

Auo tuo imperante, neſcio quo ſyderum influxu, hetruſcus quidã in aulam admiſſus, nõ ægrè id aſſequutus eſt, vt Regi placeret, & adminiſtrando imperio crederetur aptiſſimus. Nemo certè illo ſubtilior erat, aut fingendis affectibus cautior; perplexis negotijs natus, quod profeſſo cõſilio, atque audaciâ animi exequi haud poterat, id verſatili ingenio, ac lentâ, quæ apud nos penè ignota

eſt, prudentiâ ſæpè perficiebat: verùm ſagaciſſimo viro deerat illa politeia quæ ex variâ climatum poſitione metitur vſus ſuos; & quia Galliam nouus hoſpes non ſatis nouerat, factum eſt vt ſub facillimo Principe ſibi traditam, tributis ingentibus propè perderet.

Vxorem Ligurem habuit, opum truculenter auidam, cui ſi placere amaret, neceſſe erat vt credito miniſterio in ſuæ fortunæ incrementum acerbè vteretur: nec in illam ſæuitiem ægrè conſentiebat ambitioſi hominis cupiditas: Verùm ne coniectas in Principis ærarium manus vacuas ad ſe reuocaret, aut in modicâ Gazâ non ſatis lateret immodeſta compilatio, illud maximè curabat vt aucta in dies tributa, tanquam publicis neceſſitatibus ſuffectura theſauro Regio accederent.

Dum ſic ambo copioſiſſimis fortunis feliciter ſtudent, creſcuntque

honoribus; interim nubiles fiunt natæ, filijque ad capeſſenda munia idonei. In eo opum faſtigio iam pudebat generos habere præcipuis ſtirpibus impares, & in familiam illas dignitates admiſiſſe quæ ſupremæ non eſſent, humile videbatur. His ergo comparandis quæ præclariſſimam ſortem decebant, denudandus erat nouis artibus populus, vt Etruſcus ille, tanquam deuictâ æquiſſimo bello Galliâ, manubias ſibi ex illius ſpolijs ſtatueret.

In hoc conſilium prouidentiſſimè incumbens, ſæpè Regi inſinuare, nunquam fideliùs obedire plebem, quàm cùm premitur; pinguem, ſuiſque tranquillè facultatibus vti aſſuetam, frequentiſſimè inſoleſcere: Reges Ægyptios olim erexiſſe Pyramides non ad ſolam nominis famam, vt plerique exiſtimauerunt; ſed vt tantorum operum mole, populus non ſponte obſequens, & ex ipsâ Principum in-

dulgentiâ audax, ac rebellare facilis, diu in officio contineretur: quippe à laſſatis, fractiſque nihil metuendum, ſecùs ſi in vires priſtinas redire, ſeque noſſe permiſeris.

Addebat & alia: bellis in exteros ſub vario iuris, aut æquiſſimæ vindictæ nomine perlatis non famoſa tantummodò imperia effici, ſed & feliciora; otioſos enim populares eiuſmodi armis à ciuili defectione abduci; neque certiùs concepta in Regem, aut in miniſtros odia poni, quàm ſi inquietis animis, & aliâ irâ placandis, externum hoſtem obijcias. Multitudine laborare Imperium; illos vtiliter in legionum duces eligi; & ſub honoris ſpecie mitti ad necem, quorum ſuſpecta eſſe meruit poteſtas, vel timetur audacia. Satis eſſe, ſi Gallia effuſo in finitimos marte, vt calamitatem propellere coacti, de inferendâ non cogitent, domeſticâ pace frueretur.

His à Rege non auditis tantùm, ſed & facillimè creditis, modico tempore tota ferè imperandi ratio mutata eſt: Nullus exigendæ pecuniæ modus; ſatellitum ſæuitiâ, latè vaſtati colonorum, qui priùs commodè egerant, lares, totos agros egenis repleuere; & deſtituta ſuis cultoribus tellus, ſtirpium inutili luxu, ac denſo horrore, pluribus in locis, quaſi ad calamitatis conſortium & ipſa accederet, mœrorem ſuum ſignificabat.

Eâ duritate per Gallias primùm extinctus eſt Principis amor; mox & metus; nam quid vltra timeret plebs ad ſummam inopiam adducta, aut quid Rex ſubditis iratior, ad miſerorum terrorem minaretur acerbius? Calamitoſis deſperationem egeſtas, deſperatio audaciam fecit, vt omnia ſibi licere populus crederet, quæ ad propellendas vitæ, fortunæque iniurias validiora haberentur. Exhauſtos maximè in-

cendebant Etruſci opes, familiæ ſpendor, & in ipſo patriæ ſquallore, aduentitij hominis potentia inconſultè ſuperbiens.

Hanc quoque non tulit aliquorum Principum depreſſa, aut minus reuerenter habita dignitas, qui illud regijs auribus frequentiſſimè infundi haud ignorabant: viros Principes nimios animos habere, vt in altioris poteſtatis gloriam optima loqui velint, ſi inflatos voces ad conſilium; &, ſi bello præficias, ſincerè militare. Comprimendam natalium ſuperbiam; & ab ſtirpibus humilioribus vtique promouendos eſſe, qui cùm Regi debebunt gloriam, poteſtatem, opes, ſtrictiori quoque nexu Maieſtati adhærebunt, & memores quanta acceperint, vltrò conceſſæ gratiæ pretium eximiâ fidelitate ſoluent.

Grauioris elementi ſinu concludi non patitur aër, oppreſſus furit, ipſoque montium tremore non ra-

rò oſtendit quàm periculosè turbetur æquiſſimus ille naturæ ordo, quo depreſſiora quæque vilibus elementis loca aſſignantur, altiora nobilibus. Hanc ſibi inferri contumeliam indignati Principes ingenti ruinâ, cùm minor vis ad id non ſufficeret, haud multò poſt quæ ſierunt in illam celſitatem reſtitui à qua cecidiſſe videbantur. Illis authoribus vndique ſparſi qui vexatos ciues, iamque iratos ad maius odium prouocarent; iactaréntque non ideò bella in exteros ali, quòd crederentur neceſſaria; ſed quòd priuati hominis cupiditati illos tributorum exigendorum prætextus prolixè ſufficerent, quibus ampliſſima prædia liberis, dignitates, nobiliſſima matrimonia quærerentur.

Arte hac facillimè Gallorum accenſus furor; inuerecundè auſus eſt ea moliri quæ breuî regiam dignitatem in ſummum rerum ſuarum

diſcrimen adduxere, & Reipublicæ ſpeciem Regno inuſſerunt, cùm illa quæ prius in ciues obſequentiſſimos omnia poterat, palam calcaretur ab incondita plebe authoritas. Nullus armorum pudor; & vt annuente quoque pietate, viderentur inſanire qui ab maieſtate defecerant, Sacerdotum, quos maximè decebat Principis amor, atque beneficiorum recordatio, publicâ oratione effectum eſt, vt ſe Deo obſequium præſtare quamplurimi crederent qui patriæ mala obſtinato marte fouebant; ac ſanctius ducerent, ad maiores negotiorum procellas, inuocato hoſti adhærere, quàm Principi.

Mala hæc inuexit in Gallias victa tandem enormium tributorum patientia, ac Etruſci præpoſtera adminiſtratio, qui ſi Franciſci climatis genium, mores ex prudentiâ tractaſſet humaniùs, ſine dubio multùm regno profuiſſet innata viro,

viro, nec facilè decipienda ſagacitas.

Lætabantur quotquot audiebant, ſimulque nutu prouocabant, vt maiora auderet, ſinceriſſimi hominis libertatem : nam profutura credebatur, & ex præteritæ ætatis calamitatibus monebatur Rex haud leuiores debere expectari, ſi ab illâ regnandi ſuauitate, quæ ciuium amorem ſibi nuper conciliauerat, ad priſtinas tributorum acerbitates. egentiſque populi contemptum poteſtas deflecteret.

Sed ſe loquutum audaciùs timere incœperat Senator, & demiſſiori voce iam componebatur ad ſilentium : cùm Rex hominis pauorem ſubleuaturus, clementiſſimo vultu, nec ab aulâ expectato, additis quoque humaniſſimis ad maiorem fiduciam verbis, vt vltra liberrimus ſermo procederet, animos dedit. Summa mihi voluptas eſt, inquit, ea audire quæ taceri Regibus

ſolent. In liberâ gente linguas liberas eſſe debere cum illo Principe planè æſtimo, qui calumnijs petitus hanc primus ſententiam protulit, ne ſi cogerentur ciues ea non loqui quæ prodita animos leuant, verborum tyrannus haberetur. Oſtendiſti neminem rectè imperare, qui regionis, cui præeſt, genium non ſatis norit, & ex illa inſcitiâ ſæpe fieri, vt ſubditis multa imperentur, quæ cùm habeantur grauiſſima, neque conſuetudine firmata ſint, defectionem faciunt. Nunc de perſonis age; & quâ ratione ſingularium quoque ſcientia eſſe debeat illa regiminis forma, quæ à medicorum placitis ſuam artem videtur mutuari.

Regiâ voce erectus Senator (quod minimè ſperabat) alteram quæſtionis partem, quâ diuitum plurimi perſtringebantur, maximo adſtantium gaudio in hunc ſenſum proſequutus eſt. Grande licet inge-

nium tibi Deus dederit, ô Rex! fruſtrà tamen ſubditos tuos omnes noſſe tentauerit illa animi vaſtitas, quâ cæteros Principes antecellis; & in diſquirendis ſingulorum facultatibus indecorè etiam iaceret Regalis illa, quæ altioribus negotijs debetur, ſuoque dignis faſtigio, diligentia: tuorum curæ ſit hæc inquiſitio, quos iubebis omnium fortunas explorare, vt nulla earum queri poſſit ſe nimiùm premi, & in diuidendis oneribus quæ ſingulorum lacertis certis æquanda ſunt, iuſtitiam abeſſe.

Iſta cenſeberis egiſſe ſi ſedulò mandabis vt fiant, nec abſque mulcta illos eſſe patieris qui iniuriâ vectigal diſpertient.

Verè nobiles à quibuſcumque tributis eximi recepit conſuetudo; neque plebs ipſa abnuit, & ex æquitate eſſe creditur ſtirpes optimas, quæ longo ordine inclyta maiorum ſuorum facinora recenſent, ciuſmo-

di priuilegijs, meritiſque honoribus diſtingui à cæteris. Altiori licet claritate, Rex! conſpicuus ſis, illius tamen ordinis es, & ad dignitatem imperantis pertinet ea nobilium exceptio, quibuſcum & ipſe cenſeri conſueuiſti. Si te ſolem dixerit aliquis, omnes illicò annuent: nam cæteros mortales non excelſitate tantùm tuâ ſuperas, ſed & perfundis, ac vegetas lumine tuo. Verùm, nobiles hi quibus circunſeptus cerneris, maieſtatis tuæ radij ſunt, & ex tuo certè ſplendore multùm decederet, ſi tibi magis quàm ſibi micantes, communi cum cæteris æqualitate patereris obſcurari. Satis tributorum ſoluunt, cùm ex tuo Imperio, nonnunquam abſque ſtipendijs, & ſæpe nec iuſſi, ſtatim vt periclitatur tua ſalus, aut dignitas læditur, alacres fundunt, triplici in vno diſcrimine obſequio, pecunias, ſanguinem, vitam.

Sed quis ferat ignobiles illos qui

indicta vniuerſis ciuibus onera ab ſuis humeris iniquè excutiunt, vt egentes immortale pondus ferre coacti, ſub eâ tributorum mole, quæ fortunis eſſent validioribus leuia, perennè deficiant.

Aliqui ſunt qui nominum ſimilitudine abuſi, ſe inſerunt in antiquiores familias, & mentitas emunt cognationes; vt qui nobilium ſtirpes inquiſituri, prouincias obeunt, mutuatis in generis fraudem titulis, aut verè decipiantur, aut ſe decipi ſimulent, ſi ſordidis, verùm multo auro tumens marſupium proferentibus, eam dignitatem conferre placet, vel deprecante (quod ſæpe fit) potentis amici fauore, quaſi Reges eſſent, ad arbitrium creare ingenuos. Ita fit, vt in generoſas familias transfuſæ ignobiles ijſdem omnino fruantur priuilegijs; nec animos tamen illos habeant quos clarus, & ab inſignibus auis deductus pulcherrimæ

proli ſanguis dare conſueuit. Donec temporum curſu mercaturam ſuam dediſcant, timidos, nec facile ad bella formandos milites plerumque gignunt ſtirpes iſtæ; licet ex ſplendoris nouitate cæteris ſuperbiùs inſoleſcant, vt præteritæ ſortis maculam apud ignaros, ſimpliceſque tumor ille operiat. Sic iam plurimos nobiles habes, ô Rex! & quod fiſco non ſoluunt iſti, quorum opes, copioſâ tibique debitâ collatione, minimùm vexarentur, pendere cogitur miſera plebs, tanquàm ad hoc nata, vt quidquid durum imperatur, ad ſolos egenos pertineat.

Aliorum quoque diuitum æquè noxia eſt populo tuo, modeſtior licet videatur, iniquitas; qui non mentito quidem ſanguine, ſed facultatum ſuarum reuerentiâ id efficiunt, vt ſi ſtipendiarijs annumerari neceſſe ſit, modicâ ſaltem & ridendâ aliquot nummorum ſolu-

tione (quaſi immunes ſint) & ſolo natalium probro, communique cum plebeis hominibus lege familia maceretur. Eâ annuorum vectigalium declinatione, tota in calamitoſos, qui ſe tutari nequeunt, grauitas cadit; & quæ in corpore politico pars infirmior eſt, noxios humores ita admittit, vt publici illius naufragij, quo deſtitutæ viribus familiæ malè pereunt, vix in vegetiores fortunas ſtillicidium aduerteris.

Quem verò putes Regni illius ſtatum eſſe, vbi nulla perſonarum ad iuſtitiæ præſcripta ſit diſtinctio; vbi ipſa egeſtas nimiæ repletionis inſimulata, nouis artibus, nouâ in dies ſæuitiâ extenuatur, & quicumque minùs habet ſanguinis, plus iubetur effundere. O quis ſortem tuam dignè lugeat, vix bellis quàm pace miſerior oppreſſa plebs! Te Reges ament, te quietam, te florentem velint, cuius

gratiâ Reges ſunt ; non ideo felix eris, niſi quod tacent diuites, quod iniquè agunt, quod ſolerter, nec inſcio tamen magiſtratu, vitant, deferatur Principibus.

Sed quò me hic æſtus? cùm iam toto Regno ea ſit tributi exigendi ratio, vt præter antiqua illa iura quæ patrio more recepta ſunt, Portoriorum non inuidioſos prouentus, ac Regij patrimonij hereditariâ lege debitas opes, nihil tibi, Rex, ſolui iubeas quo ſecernaris à ſubditis? Aut vnde mihi, vt optimo tempore iniquiſſimis moribus ita ſuccenſeam?

Nempe iuſſiſti, vt de ſingulorum ſtatu liberè dicerem, quem & expendi omninò neceſſe eſt, ne ſub mitiſſimo imperio, dum nimiùm parcit copioſis ciuibus corruptiſſimorum Iudicum fauor, malè perſeueret, tanquam inpublicâ pernicie pauperum calamitas, & Regiæ clementiæ fructu deſtituantur illi

propter quos maximè odioſa illa vectigalia ſublata ſunt.

Olim certè hæc fieri, prolixè doluimus: Vlcus amputaſti: ſed denuò ſerpere aliquibus in locis loquacior fama iam retulit: & plura minantis incommodi iuſtiſſimus metus ad hos queſtus me compulit.

Sic dicente Senatore, acciderat vt Charmion aulam ingreſſus adeſſet cum annulo: induendus enim Philoſopho erat, quòd in Regiam eiuſmodi homines non libenter admitterentur, nimis ſincerè dicturi quæ aut ipſi peruerſa in Regno vidiſſent, aut fama iactaret. Nullo prohibente, viliſſima mancipia in interiores cellas quotidie intrabant cum dominis, & ſi quis ex barbâ & pallio agnoſceretur Philoſophus, non priùs propitium habebat militem qui Regias fores cuſtodiebat, quàm à Prætorianorum, ſæpius abſente, præfecto eiuſmodi licentiam concedi oſtendiſſet in carthulâ. Se-

ueritatem hanc multùm auerſatus Charmion, quoties in aulam concedere volebat, accepto annulo aulicorum fruſtrabatur aſpectus; & tum placuerat viro in proximam ſtatuæ baſim quæ illic opportunè ſtabat, conſcendere; vt quæ in confertiſſimo nobilium cœtu dicebantur, faciliùs capere poſſet, Regemque intueri.

Facto à Senatore ſilentio, & quid Rex ad tam vtilia, ſibique ex parte ignota referret, expectante aulâ, ſubito impetu Charmion putauit ſe aliquid ingens in patriæ ſalutem facturum, ſi ex illo ſuggeſtu non viſus loqueretur. Validiſſima illi vox erat, & nouo conatu totas vires in eam contulit, ne crederetur eſſe hominis, maioremque terrorem imparatis auribus incuteret.

Hæc vera ſunt (inquit) ô Rex! ampliora tamen accipe, & cœleſti voce monitus proſequere quod cœpiſti. Iam patriæ parentem vocat

te ſubleuata pſebs; illuſtriſſimum titulum ſerua, quem tibi tot tributis inuiſo publicum odium negauerat. Suos habent terminos Regna; pacatus poſſide quod tibi Maiores tradidere. In capiendis vrbibus fruſtrà conſumitur tempus, aurum, mileſque telis obijcitur, ſi aliquando reddendæ ſunt. Sordidè regnat in vacuos ciues Princeps, & fœdè inflatur caput, ſi vt pinguedinem ſuam augeat, cætera membra deficiunt. Sic impera, vt memineris te populis in commune bonum datum eſſe; & ideo Reges creari; vt omnium ſit illa felicitas quam vt ſuam potentiores ſibi vendicant, neque ſinunt (ni æquior maieſtas ſuperbis obſtiterit) ad infimam vſque plebem deſcendere. Iam penè omnia in priſtinum ordinem reſtituta ſunt; ne te incautum noua impoſtura decipiat, fidos habe qui publica mala, iuſtiſſimaſque ærumnoſæ plebis querelas referant,

ni mauis, quod ſolent in Britanniâ Reges, tibi magis quàm alteri credere, tuaſque ipſe luſtrare prouincias, vt nihil eorum te prætereat, quæ remoto, & alijs curis, aut etiam voluptatibus diſtento, vix aliquis tuorum auderet ſincerè nuntiare.

Non Regem modò, ſed & purpuratos omnes terruit potentiſſima vox, quòd cœlo delapſam crederent; & breuî per totam Galliam effuſus rumor, chariſſimos Numini pauperes eſſe, quorum non obſcuro patrocinio, in ipsâ aulâ, vnde exploditur tantis artibus, tantâ nequitiâ veritas, cauſam Cœlites ſuſceperant.

Nobile Poëtis argumentum dedit illa oratio; & ad dignitatem magis fuit, quòd aliqui aſſeruerant, cùm hæc dicerentur, labiorum motum ſe aduertiſſe in ſtatuâ; ſiue pauor turbauerat mentes, ſiue placuerat in ſuę vanitatis ludũ hanc

fabulam apud populum ſpargere.

Iſacidem referebat ſignum illud, efficaci lyrâ ludentem, quâ ſpiritus nequam ab Hebræo Rege amouebatur, redibatque miſero quies tot excuſſa furoribus. Nunquam gratiori muſicâ vel vtiliori Prophetam in Principis aulâ placuiſſe, Poëtæ canebant, quam quæ ex marmore ipſius, eo die tam fauſtè proceſſerat: quidquid enim mite & gentium votis propitium cupidorum hominum artibus exulauiſſet, eo poſſe ſermone reuocari: nec ab infeſto genio timendum vbicumque audiretur quod ſtatua regijs auribus infuderat, vt plebis ærumnas dignas eſſe oſtenderet quæ inter ipſa artificum ſimulachra oratores inuenirent. Sed hæc moneri optimum Principem neceſſarium non erat, & iam deſierant illa enormium tributorum onera quæ ſubditos premunt ac exaſperant.

Neque tamen illa imperandi ſua-

uitas caruit monſtris quæ terrorem facerent; nam de Cœlo lapidatum eſt, & tetrâ nube ſtillans ſanguis dubium fecit an rediret exacta calamitas. Pauorem vulgi compeſcuit, Principis iuſſu ſtatim editus vulgatuſque à Philoſopho liber, quo oſtendebatur non in malorum augurium dari hos naturæ effectus: cauſas ſuas habere, vnde neceſſariò fluant: Vbi generatur minium, non rarò purpureas niues videri, ſoli ſui genium ſcilicet ſeruante vapore, eumque colorem reddente, cùm in modum lanæ ſilentio cadit, ſparſis hinc inde velleribus. Marco Acilio, & Caio Porcio Conſulibus, nubes etiam ſanguinem fudiſſe, orante in ſenatu Milone, lateres; neque tamen publicæ alicuius calamitatis cruentos imbres, ſolidoſque fuiſſe præſagia. Nihil mirum ſi ſaxa in altum tolleret turbo inuoluens, & ceſſante illa vi quæ rapuerat, præcipitarent in ſubiectam ciuitatem;

quotidie arenas in Africâ, vento excitante, in remotiſſima loca deferri, eoſque cumulos efficere quos Syrtes vocant, vbi priùs lata planities erat, viarumque ordinem ita corrumpere, vt, velut in pelago, viatores ſyderibus curſum regant.

Ergo metum ponerent, & in ſolatium quoque cogitarent, maiorem vim lapidum irruiſſe in illas domos, quæ Principis iuſtiſſimam iram ſenſerant, vt nemo à Rege iniquè perculſas diceret, quas publicæ iniuriæ vindex natura ampliori ſaxorum aggere violauerat. Si quid terribile portenderet ſanguineus imber, non in malum omen Populo dari; ſed diuitibus illis qui nequiter eminerent: inde enim non malè ſignificari, ſi deinceps in ſua vel regni commoda plurimùm auxiliorum à politico corpore extraheret poteſtas, non ab ijs partibus peti debere quæ iacent; ſed ab illis quæ ſurſum ſunt, tanquam non

terra; ſed cœlum ipſum ſanguinem daret.

Quod mox dicturus ſum, licet longè pòſt euenerit; quia tamen ex Gygis ſolertiâ ortum eſt, quo Authore publica negotia reſtituta ſunt, præterire non debeo, nec aliàs poſſim referre commodiùs.

Aliquando Rex villam petiturus ad viginti milliaria ab vrbe diſtantem vt mutatione aëris, ex medicorum conſilio, incertam ſanitatem ſtabiliret, lecticâ geſtabatur, & vnà cum illo, ad ſermonum voluptatem, ex Magnatibus vnus dum non properato greſſu muli ſub regentibus pueris viam faciunt; Ecce viri duo cum vxoribus, ac miſerâ prole, pedites ibant; exteræ illis veſtes; ſed vultus qui Gallorum eſſent, niſi quod nimio ſole aduſti videbantur. Hos cùm fortè conſpexiſſet Rex, voluit ſcire vnde venirent, aut quò pergerent; & illicò vocati, non procul à lecticâ omnes

omnes ſimul cum lachrymis in genua prouoluti ſunt. Regem mouit non expectata conſternatio, vt iuberet ſubſiſtere lecticarios; & percontatus, quæ patria? quis caſus tam acerbos fletus exciret? vnus illorum, optimi vir ingenij, vt potuit, licuitque per gemitus, ita de ſe, ſocijſque loquutus eſt.

Ignoſce, Rex, quòd in peregrinâ veſte nos conſpicis. Olim in Galliâ tuâ geniti, nihil eius cultus perdidimus, quem tibi deberi nos à puero obſequentiſſimi parentes docuere, licet ad hos amictus calamitas compulerit. Hauſimus inimicum aërem, Rex! ſed tibi fidi, neque vnquam vrgentibus malis aliquid nobis excidit quod ſubditos non deceret. Ego paterfamilias, hanc in coniugem iam ab multis annis accepi; hic filius noſter; hæc nurus eſt; ſobolem exilium dedit, cùm maximè optanda erat ſterilitas: nam inter hoſtes

Gallis progeniem creari, pudor eſt, & propè Patriæ iniuria.

Me iuuenem, nec ſtudijs omninò ineptum, pater ad ſacerdotium deſtinauerat, tunc cùm mihi fratres erant qui ruſticum opus facerent, illiſque ſuccederent curis, à quibus me alienum agnouerat: Sed heus! breuî fratrum funera quos hic labor expectabat, mutauerunt ſortem meam; & pater glebas verſare, ac ſerere fruges aſſuetus, ne colonus in domo noſtrâ deeſſet, inuitum damnauit ad ſtiuam. Qui me caſus concuterent, quibus ærumnis ſeruarer iam tum aduertebat præſaga mens; nam ſolos ſacerdotes videbam Sacrorum ſuorum priuilegio immunes à tributis, nec poſſe me defugere quæſtorum ſæuitiam, ſi creſcente regiminis irâ, vt iam timebatur, aliquid in plebem ſtatueretur acerbius.

Patre mortuo, puſillæ familiæ dominus cum his ruri agebam, non

omninò infelix; modicas enim opes vterque parens reliquerat, agrum qui neceſſarias ſegetes daret, ouium gregem: neque mihi tunc vllus in diuites liuor, aut odium, quandiu laboribus noſtris vtcumque frui paſſa eſt hominum illorum acerbitas, qui colligendis vectigalibus præfecti villas obibant, & tuo nomine poſtulabant ea à nobis tribui quæ in publica, vt aiebant, negotia, tuique regni præſidium legebantur. Sed non diu conceſſum fuit ita viuere; quodcumque ſudore comparaueram, tanquam furto collectum reddere cogebar, & rebellionis ſcelus erat, ſi non plura etiam in fiſcum conferrem quàm quæ opum tenuitas, corporis vires, ieiunia ipſa dare poterant, aut terra largiri.

Quid tandem? ſublatâ non ſemel ſupellectile, in vacuis focis cogebamur ipſam humum pro ſtrato habere, vbi nox quietem feſſis artu-

bus indixerat:qui, cadente ſole, receſſerant, ſatellites, per ſomnos, tanquam ſemper inſtarent, non bene ſopitis nouos terrores ciebant; dormire ſimul & legere iam didiceramus omnes; redibant miſeris, cùm maior ſecuritas erat, ſæuientium minæ, armenta rapta, carcerum imagines.

Sic exactis aliquot annis, timui ne tot ærumnis imparem ad extrema conſilia deſperatio adigeret: nam plures, ne diutius ita vexarentur, ſua fata properauerant. Et iam, quid enim negem? in animum venerat optimam coniugem, chariſſimos natos; nam præter hunc adhuc mihi vnus erat, iſtâ manu tollere, quam in me poſtea armarem, vt tot immanium virorum furoribus petitos vnus tandem furor abſolueret. Sed benè mihi, quòd in memoriam rediјt ærumnoſæ vitæ non mederi ſpontaneum interitum, & peiori ſatellitio in alterâ vitâ la-

boraturos, qui huius impatientiâ citiùs è viuentibus exirent, quàm ſineret Deus. Verùm timeo ne longâ malorum noſtrorum ſerie, ô Rex, tædio tibi ſim. Immo, inquit Rex; ad me enim hæc pertinent: tum ille. Ergo, ab ſcelere illo me continui, & in conſilium calamitatis vocatis familiaribus, ſic ad illos ſum loquutus. Vt neſciam quid vobis potiſſimùm optem, inuiſa fortuna effecit, ô miſeri! exilium, an interitum! vtrumque crudele: Galliam deſeramus, in cuius ſinu nos natura educauit, amicos, lares? Moriamur? Sed quo ſcelere obſtricti? Nocentium eſt, ſic feſtinatâ nece, dum ſtat adhuc ſanitas, claudere vitam. Ita hærente me, alter ex filijs exclamat; quid hic diutius hæremus, Pater? Natale quidem ſolum eſt Gallia; ſed patriam vocare iam non ſinit intolerabilis egeſtas; ſedes mutandæ ſunt; amiſſis omnibus fortunis ſaltem

fuga relicta eſt, hac vtamur; patria erit quæcumque nos terra excipiet; qui rapuerunt cætera, & domum rapiant; auferant agros, & ſi ſæuiendi tantus amor eſt, rabidorum canum more mordeant ſaxa, cùm in homines non poterunt. Annuere omnes cum lachrymis, & ne dies conſilium proderet, in noctem fugam diſtulimus, paratis interim in viaticum ſarcinulis, donec humanior fortuna ampliora concederet. Ædibus, quòd iam inutiles forent, ignem ſubijcere iunior filius volebat, ſed prohibui; nam quis ſcit, inquam, an aliquando non tranſibit temporum iniquitas, & nos reduces volet benignior prouidentia?

Ita fugimus, & neſcio quo fato, viarum incerti, poſtquam vagos

egit per quator menſes conſilij inopia, tandem venimus in Iberiam; illic per quindecim annos morati, non mutatis certe animis, ſumpſimus tamen Religionis illius colorem, veſtes; ſed quàm non libenter nouos hos vultus, amictum hunc galli patimur, inde ſcias, ô Rex! quòd ſtatim ac referente famâ didicimus, quàm benè nunc tuis Subditis eſſet; quàm clementer cum illis ageres, amoto virorum illorum conſilio, qui authores ſæuitiæ te adeò terribilem toto regno fecerant, vt ad tuum nomen trepidaret populus, infantes flerent ac fugerent, citò venimus, eam felicitatem guſtaturi cum omnibus, quam omnibus dediſti.

Cum hæc dicerentur, varijs affectibus diuellebatur Rex; ſed ex ma-

ieſtate erat, vt illi motus laterent; igitur ne in longiori ſermone nimis laboraret conſtantia, pauciſſimis verbis ſolatus eſt miſeros, iuſſitque aliquot aureos dari, quibus illorum inopia ſubleuaretur.

In reliquum iter deinde lecticarij ex Regis imperio mulos agunt; at ille, vt vno teſte potuit iraſci ac dolere, liberrimè in illos affectus ſolutus eſt; Et primùm quidem nihil loquebatur; ſed minas, quas ferox ardenſque vultus intentabat, miſcebat ſuſpirijs; Tandem detracto pileo, lachrymis madens, ſublatiſque in cœlum oculis ac manibus Teſtem te volo, inquit, ſumme Deus, populi Regumque iudex, omnia hæc me penitùs ignorauiſſe. Ergo Galliam meam ſceleratiſſimi homines, me inſcio, carnificinam effecere; & dum Regem agere putabam, monſtrum credebar, aut fera quam ſubditi pauerent! O miſeram Regum ſortem, quos ex Mi-
niſtrorum

niſtrorum ſcelere fama æſtimat! tum femur percutiens, & ardentiori acie terribili: Faciam, inquit, vt ſubditi mei nouerint, me in latrones hos ſæuiorem eſſe, quàm illi in plebem fuerunt; ſi qui puniendi reſtant, cruci dabo. Sed quas tibi grates perſoluam, Deus! quod iſta me noſſe voluiſti, quæ nunquam ad me perueniſſent, niſi à viatore didiciſſem? Acerbos animi motus ad vltimum mitigauit lætitia; eam iam eſſe Galliam quæ humanitatis famâ ſpontaneos exules reuocaret, quos antè ſæuitiâ expulerat. Verum prolixè damnatis hirudinibus, ad ea quæ detecto Petiliano poſtridie Gyges vidit, redire iam tempus eſt.

TVRPITVDO RELIGIONE AMICTA.

EXquiſitiſſimo veneno noxios eſſe ſerpentes illos qui ex colorum ſplendore ac mixturâ formoſiores ſunt, compertum eſt; ſed luſerit in hoc natura; generi noſtro certè probrum ingens, illam fraudem apud homines inueniri: Quod tamen fieri ſæpiſſimè ſcimus, vt obſcœniſſimos mores occulat, tanquam vitiorum cortex aliquis, oſtenſa ad plebis conſpectum, Religio.

Inter eos qui in templo pietatis laruam induerant, matrona erat, quæ ipſo etiam corporis cultu, ne quis ſuperbiam culpare aut elegantiam poſſet, myſteria præferebat.

Ab Aſiâ neſcio quo caſu in gallias morem hunc irrepſiſſe referebant, vt nobiles fœminæ ampliſſimo texto fluentes pallas, hiſtorijs quoque exornarent, & hæc Chriſti Reſurgentis triumphum, proſtratoſque ad cœleſte lumen milites, acu per varios colores ludente, ita induerat, vt ipſe faſtus, ac veſtium pompa crederetur ad Religionem pertinere. Sed quàm fictè pia eſſet hæc mulier oſtendit alia in domo Religio, ſacriſque imaginibus imago neutiquam conſentiens.

De ſimili veſte Aſterius homilia de diuite tom. 2. Biblioth. Pat.

Cupidinis breue ſignum habebat in ciſtulâ, nec quid de abditiſſimo cultu quiſpiam mortalium præter vnam ancillam nouerat; & maritus ipſe neſcierat Numen illud apud ſe coli, nihil

aliud in thecâ ſuſpicatus præter mundum muliebrem, quem ab illo in teſſeram amoris, mox futura vxor, olim matrona receperat.

Ad hæc ſacra vt accederet, quidam Libri inuitarant, eâ arte concinnati, vt nihil in illis noxium latere crederetur. Sermonis venuſtate præcipui inter cæteros erant, & fictis euentibus, Heroum ſcilicet periculis, amoribus, fortunæque recedentis, & mox aſpirantis vario luſu, ita mulcebant animos, vt ex delicijs innumeros emptores inuenirent, ferreturque ineptam eſſe eam elegantiam, quâ ſeueri quidam Scriptores, nec aulæ genio imbuti, pietatem ornauerant: credebatque facillimè curioſa ſimplicitas;

& quia plerumque ſegniter vitam ducebant ingenuæ virgines, ne manuum labor, cuius eſt apud ignobiles, vſus, dehoneſtaret natalia, ad declinandum otium eiuſmodi libri tradebantur à matribus, eò ſæpè ſucceſſu, vt intra paucos dies doctiſſimæ puellæ, illud omne ſcirent quod ad ſacra Cupidinis pertinebat. Quâ ratione dandus amor, aut fingendus; qui oculi placatum animum nuntiarent, aut adumbrarent caſtitatem; quo contemptu, quo gelu magis æſtuat amantium ardor; quibus artibus codicilli in manus veniunt; quæritur apta priuatis colloquijs ſolitudo; falluntur matres; quâ denique conſtantiâ fouetur, etiam inter famæ pericula, parentumque vetita ſemel conceptus amor, dataque fœdere peſſimo, fides.

Hæc omnia matrona à venuſtiſſimis Libris didicerat; frigida primum, & nihil aliud præter He-

roum diſcrimina temporiſque gratiſſimam iacturam cogitans, mox ergà Cupidinem eo affectu prona, vt ab quadam anu, quæ venales habebat apud ſe eiuſmodi merces, Numinis ſignum multâ ſibi pecuniâ compararet.

Idolum hoc inter confidentiſſimas literas, virorumque aliquot expreſſas ad viuum icones, & vario nexu implicatos cum purpurâ & auro capillos, multâ curâ reponebatur; ſtatiſque diebus, educto è ciſtulâ Cupidini Matrona diuinos honores habebat, & tanquam audienti loqueretur, rogabat ſupplex, ne quid turbaret amantium vota, aut famam inquinaret.

Iſta mulieris de amore ſimul, & de famâ ſollicitudo, videbatur ad illud referri quod Aſtrologi tradunt, Venerem ſcilicet occidentalem, ſub terrâ in geneſi, Mercurio non configuratam, id efficere vt lateat concepta cupiditas, & eâ

calliditate inter amantes foueatur mutuus ignis, vt nulla lux probroſi caloris indicium faciat, cùm tamen prunarum in modum magis ardeat in vmbrâ, quàm ſi ſolem admitteret.

Talia orantem in ſecretiſſimo conclaui Matronam ſubridens audiebat Gyges noſter, quòd cùm ſolam ſe crederet, eos animi motus ingenuè profiteretur quos palam negare conſueuerat. Siquidem quę eo ſæculo in domorum penetralibus Cupidinem adorabant, non tantùm abnuebant in publico; ſed etiam conuitijs, quæ hoſtium eſſent, crudeliſſimè inſectabantur. Et mox apud ſe receptæ, conceptis ante ſignum votis quæ pœnitentiam nuntiarent, datoque interdum thure, adumbrati odij diluebant iniurias.

Ad majorem cultum non raró mactabantur inuiſæ Cupidini aues, quæ venturam lucem, & quæſitæ

noctis ceſſatura mox gaudia inuiſo cantu prænuntiant, aut quæ familiarium, quos ſopiri maximè intereſt, ſomnos importunâ garrulitate diſcutiunt. Nihil horum Matrona ignorabat, ideóque gallum gallinaceum cum hirundine numini ſuo immolare placuerat, quòd amori qui pudoris adhuc legibus tenetur extrinſecus, æque aduerſantur loquacitas, ac lumen.

Quia caſtiſſimus erat Charmion, timuit aliquid videre quod minimè placeret, ſi in illâ domo diutiùs moraretur, & iam nox furtis aptiſſima inſtabat, neque ita virum vrgebat ſcrutandorum morum curioſitas, vt propterea aut turpia intueri, aut neceſſariam quietem vellet amittere. Diſceſſit igitur, amplam cogitationum materium animo voluens, mulierem illam, quæ vt altiùs falleret, publicè præferebat pietatem, & vt abditam regebat ſuus Cupido, tam fædis ſubiacebat amoribus.

Abominanda fraus inſerta vitijs Religio, vt tutius lateant, & ſub caſtitatis imagine eam infamiam deuitent, quæ turpitudini bis debita, eidem iuſtiſſimè rependitur, vt fructus operis, ac merces.

Sapienter olim Chriſtiani imperatores ſtatuere, ne balneis vbi voluptas ſolutior, cæteriſque locis quæ publicis remiſſionibus deſtinata erant, Crux adhiberetur: nulla enim cum delicijs ſalutaris ligni affinitas, & peruersè micat in ſceleratis ædibus ſignum illud quod in faſtigijs templorum, vt ad memoriam Saluatoris reuocetur exul animus, Chriſtiana pietas locare conſueuit. Ea lex, quâ prohibebatur indecora rerum ſacrarum vſurpatio, adeò non vigebat in Gallijs, vt ad ipſas triclinij fores, in quo mimicæ artis periti obſcœniſſimis comœdijs iuuenum animos corrumpere, & otioſorum pecunias aucupari conſueuerant, Chriſti

morientis triſtiſſima hiſtoria cerneretur ; & hac imaginum fraude ſæpè decepti qui ad vrbem noui acceſſerant, crediderant templum eſſe.

Reuertenti à Matronæ ædibus Charmioni vt in ſuam domum ſe reciperet, per illam vrbis regionem neceſſarium iter fuerat, quâ hiſtrionum aula, vt turpitudinem theatri honeſtiſſimè tegeret, religioſas fores oſtendebat ſuis conſpicuas imaginibus : quod cùm ille conſpexiſſet, ſuæ adhuc matronæ iratus, cuius ſpurcitias tanto pietatis ambitu circumuelatas certiſſimè nouerat : O mulier, ait, quàm benè mendacium iſtud lapidum tuis moribus adumbras ! ſed an potius obuia illa ſaxa religioſa ſunt, vt tuam hypocriſim æmulentur ? ô falſitatem vbique terrarum diffuſam ! cui fidam ? quid ſincerum exiſtimem, ſi quod ſanctum videtur, & ad pietatem me inuitat, me

decipit? Quis ad ſigna non hæreat? quis non optet abſtruſiora morum patere, vt certum de virtute iudicium ferat, & integumenti fraudem deuitet, quod ſæpè dum ſimpliciſſima videtur oculis loqui, ludit obtutus? .

Sacræ veſtes ad prophanos vſus non ſeruiunt, ne Religioni inferatur iniuria, & diuinorum contemptus in mentes humanas irrepat, ſi quod myſterijs dicatum eſt, ad vulgaria vitæ officia aſſumatur, & in compitis idem omnium cultus ſit, qui in templo, ſacerdotis. Quod plurimi fœdiſſimam vitam modeſtiâ oris, caſtitatis titulo obuelant, damnabilius eſt, quàm ſi ad vetita deſcenderet ſacra ſupellex. Sua quidem vitia negant iſti; ſed vt ſuos theſauros auarus, vt fideliùs ſeruent, & amotâ ſuſpicione fruantur ſecuriùs. Sed ô quàm germanæ virtuti noxia eſt illa pietatis larua! quàm latè dedecus & ruborem

ſpargit in immeritos ! Nam mox vt aliquo caſu lapſus eſt qui fronti malè adhærebat adſcititius vultus, apud omnes propè fit opinio, quidquid verè, & ad cæterorum exemplar in optimis fulget, fucum eſſe virtutis.

Hinc pudor illud vitæ ſanctioris genus profiteri, cui nemo fidit, quodque ex iniquiſſimo hominum errore putatur, vbicumque fideliſſimum eſt, ex arte procedere. Hinc nefandum illud apud fatuos Prouerbium; Maximè cauendum à pijs, qui iteratâ Religione pluribus quotidie ſacris intereſſe conſueuerunt, quaſi cæteros temnerent, qui Numini ſe acceptiſſimos eſſe iactitant, breuiori obſequio. Inde pietatis nomen non deſpicitur tantùm à perditæ mentis hominibus, ſed & timetur; & qui claritati ſtudent, famam ſe conſequutos exiſtimant, ſi Religioſos quoſque ore inſectantur, conſuetudine fugiunt.

Fulmine te Deus ad inferos, adigat, ſpectrum pietatis, ſi te, vt æquum eſt, talem æſtimari contigerit, qualem ego iam noui, quot matronas, quæ longè ab tuis ſpurcitijs abſunt, & quod fronte ſignificant, agunt animis, tecum coges infamiâ laborare!

Sic olim naſcente Eccleſiâ, bonum nomen ſuis ſceleribus ita deturpaban tnoſtris initiati Sacris perditiſſimi quidam homines, vt à gentilibus putaretur quiſquis Chriſtum coleret, calcato pudore, omnes admiſiſſe culpas quibus vita inquinatur; cum nefarijs Angelis habere quotidianum commercium; delectari homicidijs; omnium denique criminum quæ ſocietati maximè nocent, mereri ſupplicia, equuleos, crucem, ignes.

Sic Ophitæ, dum ſerpentem nutriunt, & ſuorum ſacerdotum incantationibus euocatum è ſpeluncâ venerantur, ac paſſis manibus

orant, vt orbium vario tactu, ac lambente linguâ, Euchariſtica ſua benedicat, qui hoc didicerant Ethnici, omnibus baptiſatis paſſim exprobrabant venenatas aras, diuos ſerpentes, vitam vt à ratione abſonam, ita dignam planè quam cum colubris agerent, ſub ipsâ terrâ, tanquam non homines eſſent, ſemoti ab humanis; Indeque opinio, anguem Chriſtum, neque ſub mitiori formâ, quam tamen in Æſculapio damnabant, Chriſtiani, ſuis apparere cultoribus.

Sic, dum infantem æneis aciculis configere quotannis ſolent, qui Quintiliani dicti ſunt, vt ſi puer ſuperſtitioſis ictibus intereat, Martyrem habeant; ſi viuat poſt vulnera, Pontificem, barbara illa Sacra cuilibet Catholico obijciuntur, quanquam nefandas cerimonias, ſceleſta martyria, ſacerdotes ſuo ſimul cruentatos ac creatos ſanguine, Eccleſia horreat.

Ita etiam Caianis negantibus aliquem poſſe ſaluari qui omnibus ſceleribus non fuiſſet obnoxius ; eâ Diſciplinâ effectum eſt vt Chriſtiani omnes crederentur turpitudine morum ſibi felicitatem polliceri ; & abominanda quæque agere, vt præmium illud, quod virtus ſperare vix auſit, ſordidi, immanes, & quotquot latæ ſunt, legum irâ digni, certiſſimè conſequerentur.

Eadem prorſus eſt hodie bonorum iniuria, cùm quis ſpecie tenùs pietatem profitetur cuius ſecretò hoſtis eſt. Nam detecto quod aliquandiù latuerat facinore, in ipſam virtutem probrum cadit, & communi cum perditiſſimis fortunâ ſæpiſſimè inuoluit innoxios. En, dicunt, hic ille eſt qui ſanctitatis imagine orbem luſit, cæteris fide, quos Religioſa ſigna, prolixior oratio, demiſſior vultus, ſermo triſtior, compoſita ad modeſtiam veſtis tanquam quædam pietatis

miracula alijs mortalibus oſtentant. Iſtud vitæ genus, latebra vitiorum eſt, neque certiùs illa quæſiueris, quàm vbi omninò non eſſe fidem facit nimia Religio. Sic in inſontes animas plerumque calumnia inuehitur, & eorum qui ſincerè agunt cum Deo, exiſtimationem violat contecta vnius nequitia, quam longâ calliditate obductam tandem caſus oſtendit.

Illo Gygis ſæculo, vix alterum inuenias apud Hiſtoricos magis ambiguum, minuſque ſibi conſentiens; nam vt tunc immanior nequitia erat, ita maior omnimodis Templorum Religio, ipſa ſcelerum incrementa (veluti quadam morum antiperiſtaſi, ne viribus impar deficeret) imitante pietate. Solitò feruentior ad ſacras conciones non modo plebs; ſed & nobilium pars maxima, ingenti curruum ſeruorumque ſtrepitu conueniebat. Altaria exquiſitiſſimis picturis, marmore,

marmore, auro, ſuorumque ſacerdotum non vno fulgore aut pretio nitentibus tunicis, rei diuinæ apud populum venerationem auxerant: & in præcipuis Templis tanta ex ſerico auroque textili ſupellex, totaque cælati argenti ad pendulos ignes, cereoſque fulciendos vaſa fulgebant, vt vix ipſa foret ambitio profuſior, etiam ſi ab ſolâ opum æmulatione inter vanos ciues cultus ille procederet.

Pietatem eo tempore florere maximè probabant ſacrarum Virginum in ſingulis ferè vrbibus, nec non in amplioribus pagis collegia; & ex antiquis alueis tot emiſſæ in noua mella, in nouam fœturam apes, vt nubis alicuius inſtar, dum vbique volant, & ſuſpenſæ, feruenteſque nouas ſedes quærunt, ſubiecto orbi penè cœlum eriperent.

In villis quidem eas domicilium habere vetuerant maiores, quòd puellis intuta hæc loca crederent,

ſtatim ac publica quies libidini armorum ceſſit, mileſque graſſatur. Verùm pauores hos, & timidiſſimæ ætatis priſca conſilia temnebat tùm confidentior Deo pietas, nullâque periculorum imagine turbabatur ædificantium virginum labor, ſupraque fidem audax caſtimonia.

Operoſas vbique cerneres pertinaci diligentiâ ac ſtudio, lapidibus, lignis, mercenariorum ſegnitiæ ac fraudibus inuigilare; diſponere triclinia, cellas; nobiles puellas quærere, ſollicitare, vt ſpreto mortali coniugio, in æterni ſponſi familiam, cuius amore teneri vtilius erat atque honeſtius, conferrent dotes ſuas. Neque ſuadere res ardua; & facili generoſæ prolis conſilio adeò libenter per omnia parentes annuebant, vt protinus, ne quid illam cogitationem interuerteret, ad optatam ſucceſſionem velandas adducerent. Quin & ſæpè illuc inuitæ à matribus trahebani-

tur, vt reluctantibus ſalubriter fieret pietatis neceſſitas, illaque ſecluſæ diſcerent quibus ſenſim, leniterque vanitatum contemptus fit, odium, tandemque obliuio.

Neque ſegnius Monachi vbique locorum ſibi domos conſtruebant, cúmque tanta illorum copia eſſet, vt etiam ſe premerent, & ſubminiſtrandis alimentis laborarent, non rarò exiliores ciuitates, nullus tamen propagandi ſtatus finis erat; & libentiſſimè populus ferebat onus ſuum, nihil arduum credens, aut à ratione abſonum quod iuſſiſſet Religio.

Authores qui de pietate ſcripſerant, innumeri; neque theologi tantùm in eam rem tempus impendebant & operam; aliquem venuſtè ſcribere poſſe, ſatis erat vt ad diuina conferret calamum, ſi aulicæ voluptatis ad modicum tempus pertæſus, cœlum vtcumque reſpexerat.

Amplior quàm antea Clerus ; & illius dignitatis tanta apud Gallos reuerentia , vt Rex ipſe gerendis ciuilibus negotijs , armiſque regendis , illos qui Numini ex ſuâ conſecratione propiores erant, plerumque præficeret. His omnibus conſentiebat non fucata Reginæ pietas , & in meliora quæque adeò prona indoles, vt decipi non poſſet niſi imagine virtutis. Eo diuinorum cultu famam ſibi, pietati nomen fecerant Principes, vt iam non pudenda haberetur ; ſed honeſtiſſimi cuiuſque ſtudio digna , ac promerendæ gratiæ apud Maieſtatem via quoque ſecurior.

Verùm quod omnibus maximè prodeſſe debuerat, Regiæ pietatis exemplum , hoc in pleriſque tantùm efficiebat, vt ſordidos mores maiori calliditate contegerent ; nam multis licet haud adulterina diceretur ineſſe probitas , illorum tamen amplior numerus erat qui

inſincerè agebant, & ex ſacris etiam viris ſæpè repertus eſt, qui nihil Religionis haberet præter vultum & tunicam; Nam iſta publicè deponi fortunæ periculum erat, earumque dignitatum mora, quas accelerare poterat ſub Principum oculis ſimulata integritas. Hac fraude plurimi optimum Regem luſerunt, & ad breue tempus iuſſa in ſpeciem virtus, illos gradus, illa bona non ægrè obtinuit quæ diuturnam immeritis felicitatem effecere.

Præſtigiatores tamen viros ſuperabat mulierum in fingendis moribus verſutia; & hæc quoque de arcanis quarumdam ritibus quæ inter optimas cenſebantur, detexit ſecretus ipſe, & omnia luſtrans Gyges.

Myſticis veſtibus, vt prior illa, ſpectabiles erant, quoties vel in templo conſpiciendæ, vel amicas inuiſuræ per vrbem procederent.

Redeuntibus in domum comitem ſe dederat Gyges, vt quid apud ſe liberè agerent, certò ſciret.

Modicum quietis ſumpſerant, cùm detractis pictis veſtibus, lugubres pallas induunt, vultuſque ad mœſtitiam figurauere. Intereà tedæ funebres in proximam cellam inferebantur, & voces ſenſim flectebantur in gemitus, vt iam intelligeret Charmion, quidquid illic ageretur, ad planctum pertinere.

In cellam deinde receptus cum fœminis, tabulam videt, quæ adoleſcentem egregium referebat, ſed multo perfuſum ſanguine, & inter flentis mulieris triſtiſſimos amplexus animam dantem. Circùm, denſæ arbores ſyluam expreſſerant, & ſpumantis apri fugam ita iam videbantur excipere, vt fruſtrà venator currentem feram per tot vmbras ſequeretur. Facilè agnouit Char-

mion interfectum à beſtiâ Adonidem, dum in Idalio nemore venatur, eâ picturâ deſignari, & Venerem eſſe, quæ morienti amaſio, cùm diutius viuere infeliciſſimum iuuenem fata vetarent, dabat oſcula.

Menſis erat September, ideóque Charmion primò non credidit (licet aliqua iam ſuboriretur ſuſpicio) mulieres illas celebraturas Adonia; nam Iulius more veteri fletibus illis debebatur, qui deæ lugentis anniuerſariâ feſtiuitate querelas adumbrabant; ſed iam ad cerimonias illas, vbi receptæ eſſent, tempus omne credebatur aptiſſimum. Ergo tanquam recens aliquod funus incitaret ad gemitus, omnes ſimul confuſos eiulatus edidere. Mox in ſuauiorem planctum componitur muliebris dolor, & in laudem Veneris recitati ſunt aliquot verſus, qui Amathuntiam vocabant, Paphiam; Cithercam,

Dearum omnium formoſiſſimam, amoris parentem ; rurſuſque in acerbiora ſuſpiria prouolutæ , miſeram dicebant , omnique luctu proſequendam, quòd delicias ſuas, ſua baſia , Adonidem amiſiſſet. Ter repetitis verſibus , ter luctu reſumpto, ſacrum illud peractum eſt.

Egreſſus deinde cum cæteris GYGES, ſtupuit ad ſanctiſſimæ virginis ſignum, quod in ipſo triclinij aditu , vt videretur ab omnibus, callidæ mulieres poſuerant. Imagini multa in ſpeciem reuerentia habebatur : vt quælibet ferebat tempeſtas , accipiebat flores, ſerta ; & vbi ſæuitiâ ſuâ hyems eiuſmodi ornatus damnauerat , alios flores ars æmula naturæ ſubſtituebat , ipſi ſtirpium honori vix ceſſuros coloribus. Ad redeuntium feſtiuitatum lætitiam, quæ vario cultu celebrabantur ab Eccleſiâ, varij quoque imagini dabantur amictus, & Religionem cumulabat lampas accen-

ſa,

ſa, odorato etiam nutrimento ſuauiter ſpirans, nunquamque deficiens.

Fallax pietatis ſpectaculum horrens GYGES, ſalutauit tamen Deiparam & hanc illi orationem habuit: O quàm tibi hîc malè eſt, virgo! ſic tibi redditur obſequium, ſic honos? Quid ſceleſtius olim in Agrippam Cæſarienſes, cùm filiarum illius ſtatuas, detractas palatio (vt eo quo poterant modo quemque vel meminiſſe turpe ſit, illuderent) traxerunt ad lupanar?

Cogitabat deinde admirans, ſanctiſſimæ Virginis in illâ imagine patientiam. Haud paſſæ ſunt, inquiebat, cineribus ſuis labem inferri quinque illæ virgines quarum reliquias Trajanus in æs liquatum demitti iuſſerat, vt ad Chriſtianæ pudicitiæ inſultationem, ex illo metallo, quod ſacra corpora acceperat, vaſa quædam in balneorum turpiſſimos vſus fierent. Quotquot

çaldam ingreſſi vrceos illos contrectarunt, aut correpti vertigine, cecidere illicò, aut furentes, & inſanis motibus acti, ſuo fremitu, ſuis clamoribus totas thermas repleuere. Quin & vltrices puellas expauit Trajanus ipſe, factique non multò pòſt pœnitens, publicè ponendas ſub illarum nomine totidem ſtatuas ex eodem ære conflari imperauit, quibus placaretur Deus, iſque honos virginibus reſtitueretur, quem gentilis furor inuiderat extinctæ caſtitati.

Tùm ad Virginem GYGES: ſic illæ curauerint, inquit, cinerum ſuorum reuerentiam; ſic infamiæ, quam ſentire poſt funera haud poterant, vindices fuerint; & tu, Virginum Regina! inter ſcorta patieris conſpici imaginem tuam, quaſi ſub tuâ tulelâ peccent, qui te nolentem, te quoque iratam hîc poſuere, & matri ſimul ac gnato illudunt falſiſſimis honoribus?

ÆDES
PVDICITIÆ.

PErierat apud Charmionem mulierum opinio, niſi alibi meliora conſpexiſſet. Dolebat maximè pietatem quaſi lenonis officio fungi, dum turpiſſimis moribus velum obducit, Chriſtoque qui publicis honoribus colitur, in ſecretioribus aditis præferri libidinem.

Sed mœſtum poſtridiè refecit alterius Matronæ virtus, & in veſte quam tot myſteria non pingebant, pulcherrimæ vitæ honeſtas. Nubiles duas filias habebat, formâ cæteriſque naturæ dotibus inſignes; pietas tamen illarum, vultu notior; nam latere amabant, & ex matris diſciplinâ fugiebant virorum colloquia, aſpectus, & maxi-

mè laudes : quippè in virginum animos, ni caueant, acceſſum habent facillimum, & peſtiferâ dulcedine incautos affectus ita inclinant, vt placeat primùm qui laudauit, mox in animo hæreat, & hoc exordio amor ille inſinuetur, quem longè amouet ſeuerus, neque ſibi nimiùm fidens pudor.

Omnia illis in ædibus ad modeſtiam culta, omnia caſta; nec fallendis horis vllus liber inueniebatur qui viam præiret ad futuras cupiditates, & ipsâ virorum familiaritate eſſet aliquo modo nocentior: nam & libri loquuntur, taceant licet, nihilque ad perdendos iuuentutis mores pernicioſius eſt, quàm in vitæ conſortium eiuſmodi mutos loquaces admiſiſſe.

Apud matronam præter pios ſcriptores alij quoque erant, qui ex argumenti honeſtate, & amœnitate placerent; & tum, illâ iubente, vna ex puellis legebat quod

de Spartanarum mulierum pudicitiâ Hiſtorici referunt. Cibus illarum qui mortem arceret, non qui miniſtraret delicias: Animus virtutum earum amans quæ haberi abſque labore nequeunt; eoque in pretio caſtitas, vt etiam arte ſtuderent eos ignes ſopire qui ad venerem prouocant. Quibus herbis obſtupeſcat ſtimulus ille didicerant à ſuis matribus virgines, illæque poſteà, vbi filias ad virtutis capeſſenda præcepta ætas promouerat, prolem docebant, quomodo non læsâ naturâ, auxilia Virtutis in ſe admitterent, & ita ſeruaretur neceſſarius calor, vt, coctis epulis, nihil ſupereſſet ad libidinem.

Hæc exempla puellis matrona ex libro proponebat, non vt & ipſæ eiuſmodi radices quærerent, quæ forte apud nos non ſunt; ſed vt oſtenderet curam pudoris nunquam eſſe nimiam, eamque virtutem debere ingenio comparari, ſi naturâ non inſit.

Deinde aiebat quibuſcumque ſuccis ad ſeruandam caſtitatem validiora eſſe, modeſtiam oris, atque veſtium; ſociarum delectum; opus quoque quo virginum manus ab otio abducerentur; quippè oris ac veſtium verecundiam internos animi motus ſignificare, raróque viros ad cupiditatem, aut ſpem incitari, niſi in vultu aut ornatu inuitamenta libidinis aduertant; & ex carne, quæ aut nuda conſpici geſtit, aut ita tegi, vt ſub tenuiſſimo velo formoſior appareat, exiſtiment mercem illam omninò venalem eſſe quæ ita proponitur.

Nemo certè, addebat illa, in pudicitiam audet, ſi ſuprà conatus viriles ſuâ ſe maieſtate erigit, ſicut illæ ſe facilè tutantur arces quæ murorum altitudine hoſtes terrent, & locorum ſitu audaciſſimo cuique deſperationem faciunt; ſecura propemodum eſt caſtitas quam ex reuerentiâ ac timore nullus oppu-

gnat : Qui ſæpè armis peti vult, etiamſi aliquando vincat, temeritatis tamen ſuæ iuſtiſſimum præmium tandem accipit, vulnus, aut mortem. Superari virgo timet? hoſtes non aduocet blanditijs oris, nimiâ comitate, veſtium mollitie ac luxu, inueniet namque qui obtineat, ſi tot prælia placeant.

Plures triumphos metit horæ vnius acerbitas : non ſi olim viceris; ſed ſi cecideris, fama quærit. Quæ admiſsâ turpitudine reſtat flàgitij imago, marmorea eſt, multum durat; honoris non item, fictilem dicas: modicâ enim iniuriâ ſoluitur, quidquid cadit in illam, aut frangit, aut diluit.

Sed fruſtrà modeſtiſſimæ erimus, & in ſimplici veſte virtutem quam reuereantur viri, præferemus, ſi ad nos liberiores fœminæ acceſſum habeant; citò enim candidiſſimos mores inficit aliena prauitas, initiumque morbi eſt, ægra ſanis miſ-

cere. Ergò frigidioribus verbis, vultuque ad tædium compoſito; amoueantur illæ, ſi aliter arceri nequeunt; negatiſque, quæ aliàs deberentur, viſitationum officijs, ſciant eiuſmodi colloquia haud nobis placere, & ita diſtrahantur quæ morum ſimilitudine, & nominis famâ non conueniunt.

Illud prætereà monebat, quamuis clariſſimâ ſtirpe editas, non tamen ad ſpectaculum natas eſſe. Et vos aliquid agere honeſtiſſimum eſt, inquiebat; neque enim illæ imitandæ ſunt quarum otioſæ manus nihil præter ſuas chirothecas nouere. Statuas eſſe mulieres illas non ineptè quis dicat: magno enim labore componuntur, ſuos artifices ditant; placent oculis; & cùm in familijs præcipuum locum obtineant, ad nullos tamen vſus ſeruiunt. Flores videtis quibus lecti huius plagulæ, & ſedilia ornantur? Ego ipſa vnà cum ancillis texui, ne

alieno labori deberem meæ domus delicias; & ſumma mihi voluptas eſt poſſe meminiſſe, cui rei meum tempus impenderim.

Multos etiam in templum contuli ornatus, & fidentiùs cum Deo agere mihi videor, cùm aliquid meorum operum circà Numinis aram, audaciam fecit ea petendi, quę Deus negare non conſueuit illis qui priores dedere. Religionis pars eſt, iſta mulierum in rem ſacram diligentia; & illâ maximè probatur quæ ſe inuerecundè ornari putat, niſi ſit altari pauperior. Fortunæ noſtræ probrum eſt, aurata matrona, Deus egens; ipſo cultu agnoſcatur quid differat à ſuis adoratoribus Numen, neque plebs aliquid in nobis lubentiùs, quàm in templo ſuſpiciat.

Actuoſas tamen eſſe non ſufficit vt inter manuum opera pudicitia ſeruetur, quam otio perire tot exemplis didicimus. Vt conſtantiùs

in eo pudoris popoſito maneatis: penſate, quàm indecenter inter viros puella verſetur, totoſque dies inſumat in his colloquijs, quæ breuiùs certè placerent, niſi ſexum magis quàm perſonas quæreret. Neque putetis ſponſum in eâ virorum frequentiâ faciliùs inueniri; ſolitarias mariti, ſi ſapiunt, amant; illaſque virgines præ cæteris integerrimas credunt, quæ ſuum vix egreſſæ limen, & ſub matris vmbrâ creſcentes, nihil vnquam egere quod vel ſuſpicioſus timeat. Nullum inuenire virum illa meretur, quæ tot viris tam ſæpè, tam prolixè loquuta, quaſi non ſat citò, & ad vota nuptiæ procederent, maturè abiecit ſui ſexus verecundiam.

Sed & illud ad germanam virtutem requiritur: magis illam in pectore habete quàm in vultu, aut oculis; plus pietatis lateat, quàm appareat; nolo vos totam Religio-

nem circumferre in veſtibus: plurima vitia ſæpè iſtæ imagines celant, quarum iam vſus frequentiſſimus eſt apud fœminas nobiles. Myſteria cogitate, non producite; iſte apparatus nimius eſt, vt ſincerus credatur; nunquam meliùs feceritis quàm ſi naturam imitemini; priùs illi de internis quæ vitam animali tribuunt, quàm de cute, aut de pilis cura eſt: modeſtia ſit in inceſſu & in veſte; ſed quæ ab animo in exteriora iſta effluxerit. Neminem decipite; caſtitatis ſigna in vitijs quoque computantur, ſi ſola ſunt.

In exemplum proponebat quoque ſuis Virginibus mulier nobilem plantam, nouum Gallis oſtentum, & Philoſophicæ concertationis ampliſſimam materiem, quam ex ſuæ naturæ genio pudicam appellabant. Exigua erat, licet ad natiuam dignitatem multâ ſatoris curâ prouocaretur, vt ex ipsâ bre-

uitate exteram ſcires, quæ non ſponte in ignoto ſolo erumperet. Vbi amicam humum, notaſque ſtellas nacta erat, generoſam dicebant, & etiam ſpinis ferocem. Mirum opus, inter ſtirpes & animantia medium, ne à merè vegetantibus, ad ſenſiles formas, inſipienter & ſaltu quodam videretur natura procedere. Ad cuiuſcumque corporis leuem contactum horrebat planta, & ſubito motu, complicatiſque folijs cadens, tanquam accepto dedecore, pudorem præferebat: ſic per breue tempus deiecta, ſenſim recuperatâ vi, erigebat ramuſculos, explicabatque folia lætior, donec tot circumſtantium experimentis ita laſſaretur, vt ad plures horas, prolixâ mœroris imagine, omninò deficeret.

Pudicitiæ documenta etiam à plantis habemus, aiebat mulier: ſuo certè candore lilia caſtitatem adumbrant, ſed non verecundè

ſatis ; nam contrectari ſuſtinent: herba hæc, quam ſenſu præditam fateri neceſſe eſt, omninò caſtior, cætera corpora refugit, contactus reformidat.

Mirabatur Charmion matronam, tanquam ex pudicitiæ throno, honeſtatis leges dantem : ſed aduentans ex vicinis aliquis, ſapientiſſimos ſermones ad alia deflexit, fecitque inuito abeundi conſilium, vt ad alios pergeret quos videre eo die cupiebat.

Digitized by Google

NATVRÆ
APOTHEOSIS.

NOn longè à caſtiſſimæ matronæ domo alia erat in quâ multiplicis ſtatus aliquot viri modum quærebant (vt olim Iulianus ille apoſtata) quo ſuum baptiſmum ablucrent; pudebat enim ſuſcepiſſe ; & cùm in ſalutis authorem multa conuitia rabido ore protuliſſent , ante quoddam ſimulachrum omnes vnà procubuere. Naturam referre videbatur , redimito aliquot ſyderibus vertice , in quadratâ baſi poſitam , vt ſcires immobilli lege gubernari vniuerſa, & quidquid ſub cœlo naſcitur , in quatuor reſolui. Cæterùm plurimæ ad pectus mammæ tumebant,

nec multùm diſtabat à Rumiâ Deâ, quæ pueris lactentibus olim apud gentiles præſidere credebatur, & copioſiſſimo lacte, tanquam omnium viuentium nutrix, quidquid in vitam genitum eſt, inuitabat ad vbera.

Hæc omnia indignabundus Charmion intuebatur, & parùm abfuit quin ex irâ & dolore ſignificaret ſe adeſſe : ſed tutiori conſilio aptatum digito annulum non exuit, ne deprehenſus audaciæ ſuæ pœnas lueret qui in alienas ædes non viſus irruerat. In eâ deinde, quâ tumebat, mentis acerbitate, notauit non paucos ex ijs qui ſapientiæ famâ clari ſunt, in eam impietatem delapſos, vt nihil ipsâ diuinius crederent. O peruerſitatem noſtræ ætatis (aiebat ille apud ſe) ſic ergo ſub Chriſtiano nomine Bacchanalia ante aras ipſas agimus, cùm in templo tot laruæ vultus tegant! Ab cultu extero deinceps

quis homines noſcat, publicíſque officijs? quanta latent, quæ ſi in lucem veniant, non lex, non Principum poteſtas, non denique plebis iratæ furor, ſatis vnquam vindicabit: Hi qui ad populi conſpectum ſapere videntur, ſtatim ac nihil à teſtibus metuunt, immaniter loquuntur de Deo, tollunt omne quod fide nouimus, neque in rerum naturâ, quæ opus Dei eſt, & ad noſtros ſenſus peruenit, aliquid agnoſcunt præter ipſam. Hæc vltrà agi non patiar, venenum ſiſtam, Magiſtratum vocabo. Et in teterrimos hoſtes citò irruendum: nam quantùm à defectione mora diſtat? & quid mihi debebit Gallia, ſi malum ſciens, negligam, illorum torporem imitatus, qui cùm poſſint hoſtiles impetus frangere, ſpectant ſolùm, putantque ſe calamitatibus publicis ſatis ſuccurriſſe, ſi defleant?

In eo concitatæ mentis æſtu egreditur, detractoque annullo, in cuiuſdam

iuſdam domum ſe contulit, à quo conſilium ſumere in tanto negotio cupiebat; & mox vt occurrentem amicum conſpexit; Perimus, inquit, Hyppolite (ſic ille vocabatur) ni ſuccurrat magnum aliquod è cœlo, nec vulgare auxilium, breuî proſcribetur Chriſtus: nouâ prorſus Apotheoſi, cultores, aras natura habet: thus illi adoletur; eoſque experitur hoſtes noſtra Religio, qui in eius Sacramenta iurauere.

Narrauit deinde quid ageretur, & cenſente amico in illam impietatem ſcriptis, ac diſputatione agendum; argumenta in iſtos profutura, inquit, à ſolo Magiſtratu expectaueris; neque enim in illos ratione pugnandum, cùm & non audiant; ſed legibus. Nulla ægritudo ſanatur à medico, niſi priùs medicum admittat: iſti manum tuam non ferent; placet morbus; quid in obſtinatos remedia perdas & operam? Sapientum oracula prome, conſen-

ſum orbis, tot ætatum in vno cultu conſtantiam, contemnent: ede miracula, dubitabunt an videant; aut ad magam naturam referent quodcumque Deus homine miniſtro egerit in fidei noſtræ probationem: Quomodo tibi credent, qui animi pertinaciâ ſtatuerunt, nec ſibi credere, ſi vel mortui reſurgant, & laxatis inferis, aliquis damnatorum in orbem veniat, teſtaturus quis æternæ Dei iræ ignis ſeruiat; quæ deſperatorum, vbi clementia defecit, rabies; quàm vera ſunt quæ credimus.

Illos licet acerrimâ concertatione ad ſilentium cogas, obſtinati ſemper diſcedent, interdumque cautiores, vt cùm in eruditos inciderint, ſimulent ſe nihil alienum à Religione credere, & ab infelici diſceptatione abſtineant. Triumphum tuum macerabit mixtus dolor; ita enim hoſtes ſuperabis, vt tamen ſtent, & ad dolos conuer-

tantur, vbi videbunt quos fugere debeant, aut quibus inſultare. Quando ſe impares agnouerint, ad inimica vexilla palàm non dubitabunt accedere, carminis illius memores.

Mutemus clypeos, Danaûmque inſignia nobis
Aptemus.

Sed ſtatim vt commodum erit, iterùm ſument ſua ſcuta, ſuos enſes, quos ſtolidis, ſuæque etiam conſcijs ineptiæ, timor abſtulerat. Cùm ergo ex ſcriptis, aut ex viuâ etiam diſputatione, nulla penè ſperanda ſit vtilitas, ſatius erit meo iudicio, ô Hyppolite! ſi Magiſtratus in Theologorum ſuccedant officium, & iuris argumentis ſceleſtiſſima ora obſtruant, quibus nôs ſilentium imponere haud poterimus.

Non ea Hyppolito mens erat, ſed vt ſuam ſententiam in Charmionis animum faciliùs inſinuaret, primùm ſimulauit ſe ea omninò

probare quæ putaſſet meliora. Nam vbi nihil proficit ratio, inquit, vtiliter in illius ſubſidium pœna venit; & in iſto quoque negotio, ſæpiſſimè initium ſapientiæ, timor.

Quantæ vrbes quæ ſupremæ poteſtati colla ſubiecere, ab illâ adhuc non obſcurè deſciſcerent, niſi vehementiſſimos; ſed & vltimos Regum oratores, tormenta ſcilicet bellica Rex promoueri iuſſiſſet, quæ terrore late diffuſo, ius Principum ita intonarent, vt tandiu ſurda rebellio audire cogeretur? Ad hoc tonitruum ceſſat fatalis ille ſopor, quo totæ aliquando vrbes ſepultæ ſunt, ſanitas redit: nam ſicut ingenti motu, ipsâque Cœli irâ non raró purgatur peſtilens aër; ita morboſæ ciuitati ſæpè regia tempeſtas non ingens ſolummodò remedium eſt; ſed etiam vnicum; & vbi agitur de obſequio, quod longa non extorſit humanitas, peccat quietus Princeps. Et virgas in

cœlo agnoſcit Philoſophus, quæ excuſsâ nubibus aquâ, contumacem humum feriunt: neque inutilis iniuria: ita enim fit vt credita ſementis ſiccitate non pereat, & tandem poſt eluſas ſpes, fruſtratumque ſæpius laborem, tardior terra cultorem ſuum placet.

Si ſponte non ſapit populus, cogendus eſt. Hoc politica ratio docet, hoc pietas Chriſtiana; nam & inuitis prodeſſe iubemur, ſi poſſumus, & vrgere beneficium, atque etiam intrudere, quod furioſa, vel ſuperba manus non vult. Conſilium ergo tuum amplector, mi Charmion, ad conficiendam impietatem magiſtratum vocemus; gladium portat, neque ſine causâ datus eſt; vt fulſerit ille enſis, monſtrum pauebit, deliteſcet, nec nocebit vltrà virus, quo iam tot mortales periere.

Sed an volet Magiſtratus, ô Charmion! putas diuinum amo-

rem daturum ſtimulos, vt hanc peſtem inſectetur? In latrones certè, in ſicarios vehemens eſt; ſed timeo, ne tot minis, tot ſupplicijs in minora ſcelera ſæuientem, ſtatim vt de grandiori piaculo agetur, aliqua conſideratio molliat: nam plerumque aduerti, iudices ſegniores eſſe cùm decalogus iubet, quam cùm tabulæ ciuiles illorum operam poſtulant; & ingentius malum æſtimari, ſi ciuium vita periclitetur, ſi pecunia, ſi quies, quàm ſi pietas, ipſiuſque Numinis reuerentia.

Modici furti ſit reus aliquis, crucem non effugiet, ſi in illorum manus incidat; nam conſcientia non ſinit, aiunt, illum ſupplicijs eximi, legemque calcari, quâ ſtatuitur vt qui vitâ noxius eſt, ſuâ morte vtilis ſit. Infeliciter magis, quàm ſceleſtè fuderit ſanguinem alius, iratos ſentiet iudices, neque caſus miſericordiam eliciet; tota licet affinitas illorum genibus aduoluta, geme-

bunda, ſupplex oret, vt quod fortunæ noxa fuit, homini condonetur. Et laudanda profectò ſeueritas; nam quo fræno coërceantur vitia, ſi terror abſit; ſi nutriat audaciam indulgentia? Sed ô blandum tribunal, ô humanum, quoties de caſtigandâ impietate agitur! nam vbi, aut quando ſumus lætati eam publicè exagitari, & puniri pro merito?

Vnum vidimus qui cùm ob impios, & totâ iam Galliâ notos ſermones in carcerem cõiectus fuiſſet, ſuis verſiculis, & amicorum, quorum ingens numerus erat, patrocinio, adeò poteſtatem flexit, vt non multò pòſt liber euaderet: & vbi non ſerâ Numinis vindictâ illum periiſſe nuntiatum eſt, doluit Chriſtianus orbis, quòd expiranti datus eſſet pro patibulo lectus; quòd morbus, quo vel iuſtiores cadunt, lictoris officium occuparat. O indigna humanitas, etiam quietè

apud nos portenta moriuntur! & qui pietatem, qui ſacra, qui Deum deridet, amicis legibus fruitur, non terretur iratis!

Nihil ad hæc Charmion; ſed videbatur erubeſcere, quòd adeò ſimpliciter de Magiſtratu cogitauerat, vt putaret, ſtatim ac rogaretur, in impios auſurum. Non venerat in mentem majores dignitates in tot negotia extendi, vt circa ciuilia occupatis vix ſuperſit aliquod tempus, quod in curam Religionis impendant. In illo tumultu nunquam ferè audiri violatæ pietatis querelas, aut ita promitti opem, vt vel ſemper protrahatur, vel memoriâ excidat, vel tandem ex timidâ ſapientiâ, priuatiſque conſilijs concludatur illud haud fieri poſſe, quod à Magiſtratu Chriſtiano ſperari æquum erat, feciſſetque, ſi agentem pro Chriſto, ille ipſe qui in ciuilibus negotijs, & maximè qui in re domeſticâ nunquam

quam deeſt, ardor impelleret.

Tibi mirum, ô Charmion! inquiebat Hyppolitus, quod hodie didiciſti; ſed noſtros ignorare iudides putas? Illos certè hæc ſcelera non latent; ſed quia ex timore, aut diuinæ rei contemptu, delator deeſt, qui poteſtatem ad officium prouocet, ſecura viuit, & in dies ita augetur impietas, vt iure oculati timeant, ne tum remedia quærantur, cùm ex mali vetuſtate illorum omninò vſus perierit.

Si per domos paſſim diceretur (quod auertat Deus) Regem non legitimè imperare, ſtolidos eſſe qui ei obſequuntur, ciueſque ex prudentiâ facturos, ſi iugum excutiant; nullusne iudex in eam audaciam quæreret, nullæ leges ſæuirent, vt iuſtiſſima & tot annos firmata ſtaret authoritas, quæ ita à nefarijs hominibus, in priuatis colloquijs oppugnaretur? quanti ſatellites per familias irent, vt con-

uocatis vndique teſtibus, ſcelus illud pateret, & rebelles traherentur ad tribunal? Sed quia non de coronâ cuiuſdam mortalis agitur, ſed de Dei imperio, quaſi Magiſtratuum nullus Chriſtum verè Regem crederet, nulloque ſacramento teneretur ad tantæ Majeſtatis reuerentiam, liberâ voce impietas quodcumque vult profert; ad nefaria arma prouocat quoſcumq; ſubegerat Chriſtus, iudices norunt, & tacent.

Subſtitutis certè Iudicibus parci æquum eſt; ab inferiore enim Magiſtratu illud auxilium expectari quod altior non contulit poteſtas, omninò ridiculum. Rotæ illæ exiliores à grandioribus mutuantur ſuos motus, & tota quieſcit machina, niſi illud quod primum eſt properauerit. Sed ſi huic excelſiſſimo tribunali, inquies, libelli ſupplices darentur, vt periclitanti fidei præſto eſſet ſeueriſſimis legibus? Alia ſunt quæ plus vrgent,

Charmion; zelus tamen tuus laudabitur, diceturque te optimum virum qui Chriſti cauſam ſuſcepiſti, verùm imprudentem, qui non habitâ temporum aut perſonarum ratione, credidiſti ea poſſe perfici, quæ incauto, & remoto à negotijs otioſa ſolitudo ſuggeſſerat.

Quid agendum ergo, inquit Charmion? Non ceſſemus, retulit alter, vt ſe obtulerit occaſio eam impietatem inſectari; proderit oſtendiſſe quàm fatui ſint iſti nebulones, proderit, non tacere, quoties aliquis loqui coget, qui ex noſtro ſilentio reddéretur inſolentior, poſſetque gloriari nihil nos habuiſſe, quo oppugnata Religio ſuas iniurias propulſaret. Sapientia tùm, argumentorum vis, ænea frons, franget ex parte hoſtium audaciam; & cæterorum qui de Deo rectè ſentiunt, ingens ſolamen erit ea pugnacis fidei victoria. Sed interim Numen

quoque orandum, vt aliquo ſtimulo pungat ſopitam poteſtatem: nam ſi voluerit illa, citò non dolebimus, tot inter nos Chriſtianæ Religionis hoſtes eâ loqui libertate, quæ fortioribus ingenijs iram creat, cæteris periculum.

TIMIDÆ HÆRESEOS STRATAGEMATA.

EQuus ille ligneus quem Mineruæ ſacrum putauit Troiana plebs, ſagaciſſimo Laocoonti perfidiæ delitefcentis ſuſpicionem fecit: Caue machinam: quod Deo videtur offerri, ſæpè fraus eſt, non votum. In vrbe mediâ domus erat pietatis titulo nobilis, ad quam cum ſolito more ſecretus acceſſiſſet Charmion, ea vidit, quæ nemo à probis hominibus expectaret.

Duodecim viri, pallidi oris, virtutemque miro modo adumbrantis, Tiaram triplici coronâ micantem conabantur ſuis inſignibus ſpoliare, vt in humiliorem formam compo-

nerent; aiebant enim decus illud non ferendum quo fulgebat præ cæteris: ſed lentè id opus exequebantur; nam & coronæ multùm texto adhærebant, & Tiaram ſapienti manu denudare magis placebat, quàm ſi violenter, aut inconſultè ornamenta conuellerent.

Dum prolixo labori incumbunt, varius illis ſermo erat. Neminem ſuæ voluntatis dominio frui; & ineptè in cupiditates noxias rationem inſurgere; publicas etiam leges iraſci, cùm facinoroſis, defectu cœleſtis auxilij, ſua ſcelera præfixa ſint, vti & virtutes alijs, quos ad ſalutem ſuâ manu Deus adigit; vt quemadmodum infernus, ita & beatorum ſedes nonniſi mancipijs repleatur, & diſparis naturæ vincula totum generis humani negotium conſumment.

Addebant, Romanum oraculum inane prorſus eſſe, & ſine Numinis afflatu, timidiſque ambagibus adeò

obſcurum, vt non pecces, ſi contemnas. Organum ſapientiæ haud rectè dici Eccleſiæ caput; quod ſupremum eſt à ſubiectis partibus, licet ipſa reclamet natura, officia ſua neceſſariò debere mutuari; Neque de Petro homine loquutum fuiſſe Dominum, cùm de inconcuſſa veritate promitteret; ſed de Petro hominibus; & ſub ſingularis perſonæ nomine aliquem cœtum intellexiſſe; ergo quoaduſque conuocaretur ille cœtus (quod ardui negotij res eſt) liberum vnicuique eſſe ſentire quod vellet:interim inſtrueretur plebs,dogma firmaretur, quod nullæ manus poſſint conuellere, vbi altis radicibus, & annoſo trunco ſemel in iniurias comparatum ſurrexit: Vaticana fulmina terrorem inferre, non ictum; cauendumque præcipuè, ne vano ſplendore concuterentur Chriſtiani, qui ad tales minas formidare conſueuerunt.

Adeò abſurdus erat tot audaciſſimorum ſermonum interpres Charmion, vt adhuc ambigeret, an inter Catholicos verſaretur; ſed inſpecta tabula dubitationem ſoluit. Valcini cuiuſdam effigies erat (nam vultum hominis ex aliquot picturis nouerat) quam ſub alterâ Hypponenſis Antiſtitis imagine eâ arte poſuerant, vt cùm vellent, omninò lateret; & illum quoque decepiſſet ſubtilitas; ſed ex vetuſtate fractus funis ex quo ſanctior imago pendebat, totum Valcinum protulit, vt miraretur tam citò integerrimæ fidei doctori tale monſtrum ſubſtitui. Cur ex aduerſo Ipram vrbem ſibi pingi curauerant, addito titulo, Noua Tagaſta, ſcire non potuit; neque enim videbat quâ verè ratione Africanum nomen illi vrbi conueniret. Et hi ſunt, aiebat ille, quos ex modeſtiâ ſuprà cæteros in templo ſuſpexeram; iſti, iſti ſunt vultus

qui ſuauiſſimo oculorum motu, datiſque interdum in aurem ſuſpirijs, alios ad pietatem inuitabant.

Qui apertè plurimùm inter ſe diſtant fluuij, ſæpè per ſecretos meatus nectuntur, & longo aquarum fœdere ita ſub terris conſentiunt, vt cùm diuerſis in locis erupere, eumdem tamen guſtum ſeruent, eoſdemque piſces alant. Non aliter profectò iſti qui Catholicorum more Valcinum odiſſe videntur, cum eo cenſent; ita enim hominem declinant, vt in fugâ nexus maneat; imaginem celant quidem, ſed ſenſus adorant, & vbi ſoli ſunt, teterrimo viro cultum adhibent, abiectâ, tunc cùm licet, Hypponenſi pietate.

Cùm hæc ille cogitaret, adſtantium vnus librum protulit. Valcini ipſius opus erat ita de humanâ libertate agentis, vt omninò tolleret. Authoris ſententiam cùm omnes æquali ardore amplecte-

rentur, cautior ex illis monuit abſtinendum à verbis quæ conſenſum proderent : tutiori viâ eundum quàm quæ Valcini vltimo ſæculo fuerat, doctiſſimi quidem viri; ſed imprudentis, qui ſuam ſententiam ſincerè nimis, & veluti quoddam Religionis obſonium, famelicis mentibus ſine ſale protulerat. Sibi ſolitum de libertate blandiri humanum genus, non adduci vt patiatur eripi ſibi quod chariſſimum habet, putatque id propè ſolùm in homine reſtare quo à brutis diſtinguatur.

Meminiſſent tyrannos ideò in odium veniſſe quòd nimis acriter publicæ libertati bellum indixiſſent, cuius eſt etiam apud ſtolidos amor; nec minimum periculum fore, ſi appareat Theologos catenas orbi indidiſſe, vt nihil deinceps velle queat, aut agere, niſi quod velle & agere omnino neceſſe ſit. Deinde ſi apertè fatemini,

addebat ille, non lenitâ verbis ſuauioribus iacturâ libertatis, alienos habebitis ipſos Iudices, quos fruſtrà ſedere, & iniuſtè etiam regiâ pecuniâ alijſque in operæ præmium ſubſidijs ali conſtabit, ſi fruſtrà conditæ ſunt leges, nec libertas ſuperſit ad ea declinanda quæ vitari præcepta ſunt.

Etiam Regum cauſa eſt opinio noſtra; petent enim vtrùm inutilis authoritas quæ tantâ maieſtate fulget; an non coërcere ſubditos poſſit, ſi inſoleſcant, tegere bonos cùm à malis iniuria imminet, dignitates tollere, largiri, noxios amouere ab aulâ, aut ex merito promouere gratioſos? Nam ſi nec ipſe Rex liber eſt, quid regno confert iſta dignitas, quæ neceſſitate omnia agens, in Subditos quoſque, quos ſapientiâ regi maximè oportet, arbitrium amiſit? Fidenter inter nos loquamur, ex noſtrâ ſententiâ Principum poteſtas ruit,

Maieſtas nomen eſt ; neque enim illis datur ſupremum velle , aut ſubditis ea facultas quæ requiritur ad obſequium : & cùm omnes omninò mortales adigantur ad id quod videntur eligere , hoc tantùm ſuprà cæteros Rex habet , quòd primum in Regno mancipium , nobilioribus quoque ornamentis obuelat ſortem ſuam. Sed hæc apud nos ſeruanda ſunt , ne læſæ maieſtatis rei habeamur ; & donec argumentorum verſutiâ, verborumque multiplici arte , imprudens in noſtras pedicas incidat genus humanum , eâ diſputemus ſapientiâ , vt qui Valcinum odêre , noſtrum amicum non ſentiant. Veniet tempus quo liberè oſtendamus , quàm rectè ſub durioribus verbis noſtram ſententiam explicuerit.

Hæc omnia Charmion ſilens audiebat , compreſſoque , ex timore, zelo tumidus , diras iactabat in doctores ; ſtatimque infauſtiſſimam

domum deſerens Narrabo, inquit, quæ vidi, & vaferrimorum hominum, ſimulatæque pietatis myſterium aperiam. Nam ſi hæc admittatur opinio, quæ morum corruptela, quæ coniugum fides? Quæ ipſorum ſacerdotum caſtimonia? cùm illud ſibi quiſque perſuaſerit, ad domandos affectus, qui ex corporum conſtitutione validiſſimi ſunt, libertatem non concedi? O maritos infelices! niſi vxoribus ſuccurrat doctrina verecundior; niſi ſanctior Religio curam tori ſuſcipiat; doceatque, mulieres ad ſuum dedecus non aliquâ poteſtate agi, ſed liberas ire; nec fas eſſe, Chriſtianos de amiſsâ libertate queri, vt effrenatiùs ruant in ea, quæ iuſtiſſima lex omnibus non prohiberet, niſi omnibus à legiſlatore Deo, qui nouit quàm fragiles ſumus, quàm cupiditatibus noſtris impares, auxilium adeſſet.

Cæterùm, hoſtes, non membra

ſunt, qui ſic in caput noſtrum inſurrexere: nam Eccleſia ſapiens corpus eſt, non furioſum, & in ſe partium diſſidentiâ miſerabiliter ſæuiens; quodcumque in illam pugnat, alienum eſt; & qui ad Petri fulmina non mouetur, Petrum non nouit, cùm eumdem, ex deceptæ mentis inſaniâ, putet eſſe Salmoneum. Aliqui liquores ita naturaliter diſſident, vt cùm illos vnum vas capiat; nunquam tamen in vnum corpus coaleſcant: & iſti qui inter nos ſunt, non ſunt ex nobis. Reuelabo igitur quid ſemoti à turbâ imprudentiſſimè dixere, vt cùm in publicum compoſito vultu, Stoicoque veſtigio procedent, modeſtiſſimæ fraudi nemo fidem adhibeat.

MENSÆ CRVDELES.

APud gallos, Principum edicta citò in obliuionem, aut in contemptum veniunt: neque ipſi Reges aliquid ſibi detrahi eâ licentiâ putant, cui ex Maiorum exemplo, & more gentis patientiſſimè aſſueuere. Non quamdiu remedia proſint, ſed quàm citò, curæ eſt: & ſatis cenſetur publicis incommodis conſuluiſſe poteſtas, ſi recente adhuc decreto in primos tranſgreſſores pœna cadat, cæteris, vbi lex maturuit, ſecurè peccantibus.

Tanta erat eo ſæculo conuiuiorum luxuries, vt & ipſi epulones non probarent. In vnam cœnam

multorum iugerum reditus impendebantur, & dedecus erat non feciſſe quod quiſque damnabat Ad frænandos igitur gulæ ambitus, viſum eſt non modicæ pecuniæ mulctâ in eos animaduertere qui conuiuiorum nimio apparatu quærerent venuſtatis ſibi, atque opum famam conciliare. Neque vllus politicam prudentiam culpare, niſi iniuriâ poterat, quòd nimijs bonis laborare illos diuites crederet, qui tam opulenter inſanirent, & in ſuos vſus conuerteret diſpendia voluptatum.

Vitijs tributa imperare vt parciùs timidiúſque inſoleſcant, ars eſt non tantùm vtiliſſima Regibus, verùm & ijs qui ſoluere iuſſi in profuſiſſimi luxus pœnitentiam, ad arctiorem ſuarum facultatum vſum coguntur, ſeruantque liberis quod turpiter, niſi eâ mulctâ cohiberetur, voluptas abſumpſiſſet.

Aliquot menſes manſerat vtiliſſimi

liſſimi decreti reuerentia : menſæ apud diuites quoſque magis nitebant, quàm conſtabant, cœperatque non diſplicere faſtidienti fortunæ imperata ſobrietas : ſed citò diſciplinam ſoluit potentiorum exemplum qui maximè Regij edicti authores fuerant: & illud ſibi quiſque licere putauit, quod non tantum præcipui ex aulâ, ſed ex Magiſtratuum cœtu non obſcurè audebant, vt ipſa legum deſpectio, quæ fortunis humilioribus formidini erant, traheretur in dignitatis argumentum. Ergo iterùm quaſi rupto aggere in diuitum domos inundauit gulæ furor, & auarum credebatur, ad naturæ neceſſitatem, virtutiſque non ſordidæ præſcripta menſas conuiuijs ornauiſſe.

Parcitati aſſuetus Charmion vix fidem adhibebat ijs quæ dicebantur; nam neque os patentius, aut ventres ampliores habent diuites quàm cæteri mortalium; neque il-

lis à fortunâ conceſſus eſt alius calor quo admiſſas in ſtomachum eſcas velociùs conſumant. Sed quàm verè peccarent eâ in re diuites, latenti, vt ſolebat, Charmioni vnius menſa prodidit.

Duodecim omnino conuiuæ erant, & qui illos vocauerat, videbatur ad eam ætatem perueniſſe cui ſapientia vt plurimùm coniuncta eſt; ſed ſenem regebat adhuc opinio, & iuuenum malis poſt tot annos laborabat canities.

Abacum argentea ſupellex onerauerat, operoſæque cælaturæ, ac variæ capacitatis vaſa, haud ipſi conuiuio neceſſaria, proferebantur ad ſpectaculum. Quod cùm Charmion vidiſſet, meminit Romani moris, quo fiebat vt ex intimis armarijs pretioſiora quæque educerentur ad functorum celebrandas exequias. Et rationem inuenit conuiuator iſte, aiebat, quâ tot mactatæ pecudes, quas mox menſa iſta

excipiet, non ſine honore in ſua ſepulchra conderentur.

Vt hæc apud ſe voluebat, miniſtrorum grex, eſcarum præfecto præeunte, non ſine ſtrepitu, in voluptatis præludium primos cibos attulere, & iuſculorum odore triclinium repletum eſt. Inter conuiuantes modicum primò ſilentium fuit; & vix epulis ſua condimenta addere hilaritas incœperat, cùm ad lautiores cibos prima menſa ſublata eſt. Alteram auium ſtrues ita repleuerant, vt etiam impedirent; nec pullorum iuſta ætas expectabatur; ex ipsâ penè matre educti; immaturâ morte feſtinantem gulam incuſabant, quòd ad promerendos ſapores patientia defeciſſet; ſed in iſtis nouitas & pretium placebant, non guſtus; menſæque laus ingens erat, eorum quæ nondum ad edentium commodum creuerant, obtuliſſe primitias inutiles.

Succi ſuccis additi; boletorum-

occurrerat, & fame enectos vultus in eâ conſpexiſſet. Feram ego, aiebat, epulones ita viuere, cùm mori votum ſit tot pauperibus, & propemodum voluptas? Si flectere diuites non potero, at ſaltem meo calamo turbabo, & iuſtiſſimis querelis inutilem, quem molliſſimi conuiuæ expectant, concentum impediam. Tum ſumpto calamo, hanc, vt mentis impetus dictabat, epiſtolam exarauit. Egeni, Epulonibus ſalutem.

Ab Egenis ad vos venire literas nouum eſt: nouum quoque, ſi ad mala quæ vobis authoribus patimur, mouemini. Nam ad alienas ægritudines haud flecti diuturnâ felicitate didiciſtis, & ab veſtrâ mollitie ferreum pectus. Non ſatis eſt miſeros auerſari, quodcumque à nobis ortum habet, lædit vos; preces, odor, ipſæ lachrymæ: Ergone ſuperbas aures flebilis oratio, nares putor, delicatiſſimos oculos

offendat noſter fletus , epiſtolam hanc accipite; nam neque clamat, neque fœtet , & ſicca eſt. Quid? & illa ſtomachum mouet, & chartæ quæ pauperum manu conſcripta eſt , exprobratis audaciam ſuam? Quid agant miſeri? oſtiatim mendicare ærumnoſos vbi voluptati indulgetis , ambitioſæ fores non ſinunt. Plateas ne noſtra inopia impleret , iuſſiſtis vrbibus excedere, neque conceditur in templis ipſis atrociſſimæ egeſtatis exhibere ſpectaculum , vt dum miſericordiam à Deo diuites petunt , dent & ipſi quod poſtulant. Quid eiectis reſtat, niſi vt vobiſcum ſcripto agant , qui crudele exilium imperauiſtis; ſpecie quidem vt eâ ſæuitiâ ad neceſſarium opus cogeremur , reuerà ne ab inhumanis pectoribus opem extorqueret obiecta in compitis , & in templis calamitas? Legite igitur, epulônes, legite. Non profutura vobis petimus; concedite quod

in luxuriam tranſit; quod morbos creat, quod præ copiâ culinas etiam veſtras, laxiſſimas licet, facit anguſtas; quod aduentantium ſerui apud vos expilant; quod iam ſatiatis canibus veſtri quoque obijciunt; quod excitando igni ſæpe datur, ne in flatu, aut in folle coquus laboret; denique quod deperditur. Hoc, ſcripto, hoc lachrymis, hoc ipsâ corporum inualetudine poſtulamus miſeri. Naturam non abſtulit nobis egeſtas, ô diuites! ſed & vos ſi homines eſtis, hominibus vitam date.

Lino deinde obſignatam epiſtolam puero tradit, iubetque citiſſimè ad illius domum ferre, qui nobiliſſimos conuiuas ad prandium inuitarat. Verùm ne latoris imprudentiâ author epiſtolæ proderetur, monuit illum Charmion, hoc tantùm oſtiario diceret, ab amico ad dominum epiſtolam mitti, negotium vrgere, periculum eſſe in morâ, tradendamque, antequam

conuiuium ſolueretur. Imperauit deinde vt obuios quoſque pauperes moneret, ad fores illarum ædium ſtatim futuram largitionem; properarent igitur, neque ad occaſionem ſegnes eſſent, quæ perdita non redit.

Singula vt diſpoſuerat Charmion, & etiam feliciùs euenere. Epiſtola conuiuatori nihil tale ſuſpicanti tradita eſt, cùm vltimam poni menſam bellaria, fructuumq; acerui ſignificarent, & muſici monerentur, ſtatim adfuturum qui tædio affectos ad triclinium duceret. Sed lecta Epiſtola totam hilaritatem abſtulit; nam quis ille qui nobiliſſimos viros turbare auſus erat; qui pauperum nomine exprobrauerat delicias, intempeſtiuis conſilijs? nec ſiuiſſet ſaltem conuiuium finiri, vt qui aduenerant hoſpites, non irati, aut triſtes dimitterentur? Deinde vni ſeruorum dictum eſt ianitorem accerſeret qui literas acceperat:

acceperat: poſſe enim reſciri ab eo vnde tantæ audaciæ codicilli, & quis lator fuiſſet; ſed vt ab ignoto qui ſtatim receſſerat, datos eſſe ianitor retulit, in illum, quaſi iniuriæ conſcius fuiſſet, tota irati domini bilis effuſa eſt; illicóque claues alteri traditæ qui ſapientiùs ageret, cùm ab externis, qui in ædes non ſuccederent, aliquid ſimile diceretur domino perferendum. Conuiuij finem maturauit indignatio: Neque ſemel Epiſtola frendentium oculos tenuit; ad ſingula verba hæſere, & vt rationi datus eſt locus quam priùs ira turbauerat, paulatim furor intepuit.

Iam qualis eſſet, apparebat frigidioribus conuiuis epularum immanitas; iam pudebat vanitatis profuſiſſimæ, vnáque iam propè mutati demiſſis præ verecundiâ oculis immodeſtiſſimi prandij agebant pœnitentiam.

Vnicus fuit qui cùm ſolo luxu in

vrbe notus eſſet, timerétque ne ineptiſſimam famam apud paraſitos minueret menſa frugalior, iræ modum non poſuit. Adeò fatuus erat vt crederet eos accepti beneficij gratiam habituros qui ad tales menſas vocantur; neſciretque nihil ſordidius diuite, cuius maxima laus à coquo eſt; turpiſſimumque haberi inter Sapientes, ſi aliquis meritum, quod animi debet eſſe, virtutumque, mutuetur ab obſonijs. Sed quis ſtupeat abiectiſſimi ingenij virum, ſua præconia, ſuam felicitatem in ſaginâ ponere, iraſcíque ſi quis prudenti conſilio aliquid de menſâ detrahere cupit, cùm hoc ſolùm ſupra cæteros habeat, quòd ventres ſplendidiùs farcit, & curculionum miniſter in condimenta, quæ fœdiſſimæ Veneri ignes ſubijciunt, profundit opes ſuas?

Dum ille non ſana loquitur, alter qui dignitate præſtabat, ſapientiori ſermone verboſum ita com-

peſcuit. Is eſt certè diuitum tumor, inquit, vt ſi quid peccent, monitorem non admittant. Diceres audaciam cum fortunâ datam fuiſſe, adeò inſolenter ſuperbiunt. Non ſibi tantùm, ſed vitijs quoque quibus laborant, volunt reuerentiam adhiberi; nam ſi quis ſacras illorum cupiditates vel minimùm tetigerit, ſceleſtus eſt. Author epiſtolæ latet nos; ſed quiſquis ille ſit, qui nobis videtur inſultare, iuſtiſſimè calamum aptauit in patrocinium pauperum, & voluptuoſis, qui ſe innoxiè delicatos eſſe crediderant, ſuam exprobrauit ſæuitiem.

Egenos tandiu patientes eſſe plurimùm miror; nam deſtitutis quàm acerbus culinarum ille nidor, quo ſolo paſcuntur, cùm ad noſtras ædes acceſſere, fruſtrà ſæpè petituri quod Seruorum voracitas, aut ſuperbia miſeris negat? Si quid nobis vel ad voluptatem deeſt, ſubitò

iraſcimur tanquam non homines ſimus, qui cum cæteris pati debeamus, aut carere omninò illis bonis, quæ ad ſolatia non neceſſaria conferunt, vitamque laxiorem.

Tum ad ſenem verſus, cuius luxus eâ epiſtolâ potiſſimùm damnabatur. Etſi inurbanum videbitur, inquit, illud non probare quod noſtri gratiâ geſtum eſt, cum tuâ veniâ dicam tamen. Iſta conuiuia quæ tot nummis conſtant; totque cibis referta ſunt, non vno modo peccant; & quod mirere, conuiuatoris ipſius fini plurimùm aduerſantur. Quid enim intendit? inuitatis voluptatem conferre, famam ſibi; vtrúmque autem ab eiuſmodi conuiuijs ita abeſt, vt nunquàm triſtiùs edamus, quàm cùm tot carnium conſpectu adeò fames perit, vt tetigiſſe pigeat. Nam vbi nimia ciborum abundantiâ fit faſtidium, oculi ſunt pro ſtomacho, & ieiunos habes conuiuas,

quos vt lautiſſimè exciperes, totas ferè ſyluas ſuis auibus, ſuis agros feris ſpoliaſti. Et quid ineptius videtur quàm ſi nos diuites, ſaltubus, campis, vaſtitatem inferamus, vt tot curis conquiſitas dapes, tanta onera, gemens propemodùm menſa capiat, ſoloque aſpectu ſatiandos hoſpites ad inane ſpectaculum inuitet? Nam quid aliud agimus, quàm vt amici ad tot animalium mortes ſtupeant; ad tot leporum, tot perdicum aceruos, ſtragem mirentur, dicantque, mox interituras ſpecies tot exhauſtas funeribus?

Verùm, ſi de famâ agitur, certiſſimè interit eâ ciborum copiâ, quæ prodigos & intemperantes prodit, dignoſque quos bona omninò deſtituant, quòd à largitore Deo traditis nequiuimus ſobriè frui. Et licet non ſæpè eiuſmodi inſtruantur conuiuia; cùm tamen in illis ſplendidè peccet conuiuator, velitque ab omnibus ſciri

quantùm pecuniarum vna hora profuderit, ad peſſimam famam multùm eſt, ſuis vitijs ſocios, laudatores, lucem optaſſe; & luxui, qui timere moderatiorum ſermones, aut plebis querelas poterat, additâ tubâ, ſuſtuliſſe verecundiam. Gratiam propè meretur trepidum ſcelus; multumque ab illo detrahit ſua nox. Quæ videri geſtit nequitia, improbitatis publicæ, cui certè præit, rea eſt, neque video quomodò diuitum intemperantia apud inferiorum fortunas ſe abſoluat, cùm ad illam acceſſerit, culparum omnium graue pondus, quæſitus ſplendor.

Sed & ſi leuioribus immorari placet; quid de nobis iactari putatis, qui ſeruorum crapulæ magis, quàm conuiuis nobilia fercula inſtruimus, vt prolixis comeſſationibus ij omninò mores ruant, quos ſub temperanti domino ſobrij lares ſeruauiſſent?

Itaque, animo ſedet modeſtioribus cibis in poſterum conuiuas excipere; & vt verum fatear, iamdiu eſt quòd volebam menſæ meæ modum adhibere; ſed ab illâ parcitate deterrebat malignus pudor, ne apud cæteros diuites qui peſſimo mori ſeruiunt, illa epularum detractio in probrum verteretur. Verùm epiſtolæ authori habeo gratiam, quòd ad egenorum orationem ſanctiùs erubui quàm ſolebam, cùm ad abſtinentioris vitæ propoſitum vultus meos pudor incenderet. Acres quidem ſunt codicilli iſti; ſed perierat authoris conſilium, niſi pupugiſſent; neque nouum eſt quibuſdam morbis qui calore ſolui conſuêrunt, irâ mederi.

Sapientiſſima loquenti nemo ſuccenſuit; ſolus ille inſanus cui tota vrbanitas, totum ingenium, menſa, doluit epiſtolæ vnius contextu tot viros qui priùs cum illo pec-

cauerant, tam citò ad frugalitatem fuiſſe reuocatos. Ipſe qui cæteros inuitauerat, faſſus eſt improbas omninò eſſe eas menſas, quæ, vt paucos admittant, famem publicam vrbibus integris aliquando videntur ominari, & id apud vulgus efficiunt, vt quicumque de luxu audit, putet ex æquitate eſſe eiuſmodi diuites onerare maledictis.

Interim egenorum numerus ingens ſperatæ largitionis inſtante iam horâ lætior, conuiuas expectabat. Neque tantùm validi acceſſerant; ſed & belli infelices reliquiæ, plerique milites, qui altero pede mutili, adſcititijs tibijs, quod ſupererat corporis ægrè illuc aduexerant, & cum infantibus miſeræ matres, quæ vt faciliùs obtinerent, prolem docebant quomodo geſtu, ac clamore, diuitum ſæuitia frangeretur. Vt turbam pauperum, apertis quas obſidebant foribus, intuiti ſunt epulones, nouus pudor

vultus inuaſit; & ne diutiùs cogerentur eo in ſtatu videri, odoremque paupertatis naribus excipere, quem maximè horrebant, citò pecuniâ in confertiſſimo cœtu ſibi viam fecere.

PLANGENDA FELICITAS.

EX vulgi ſententiâ diuites beatiſſimi ſunt, illique præcipuè qui ad ſummos gradus peruenere, & tanquam ſydera quædam orbem mouent, bellique ac pacis leges ad arbitrium ſtatuunt. Ideò Charmion illius quietis ardens ſectator, quam ſinguli mortales ſummoperè exoptant, non dilatâ inquiſitione, voluit eas penetrare domos, in quibus dicebatur habitare felicitas.

Ampliſſimæ erant vt aſſentatorum turbam poſſent admittere, & maieſtate ipsâ teſtari dominorum potentiam. Quid in vnâ earum viderit, accipite. Porrectiſſimam aream, lectiſque ſtratam lapidibus,

ne quid inuenuſtum calcarent aduentantium veſtigia, vndique cingebat magnifici operis moles: hanc æquis interuallis diſtinctæ, ac varij laboris trecentæ columnæ exornabant: pleniores acceperat pars humilior, vt incumbentium ordinum pondus ſecuriùs ac decentiùs ferrent. Neque hîc ſe totam exhauſerat artificum induſtria: quippe ſtructurâ creſcente, veluti per gradus ſimul procedebat elegantiſſimæ domus ad regulas artis, non ad barbaræ voluptatis guſtum, ordinatiſſima dignitas: lætior erat quæ priori innitebatur, ſurgentis ædificij facies, & nobiliore diligentiâ, marmorumque frequentiori incruſtatione ſpectabilis. Opus abſoluebant luſus illi omnes in lapide, ac deliciæ artis, quas prima inuenit ſuprà cæteras Græciæ vrbes in ædium cultu Corinthus luxurians.

Vbi in atrium perueniſſes, duo-

decim eximiæ proceritatis colum-
næ, magno emptæ, quidquid antea ſtuporem fecerat, delebant ex animo. Porphyreticæ erant; ex ære capitella & baſes, intermiſtis Heroum ſtatuis, quas egregiâ arte nobiles ſua etiam commendabat antiquitas.

Verùm hæc prę ludia tantùm eſſe ſplendidioris opulentiæ quàm mox miratus eſt Charmion. Vlteriùs namque progreſſus, nihil præter aurum intuitus eſt, aut aliquid quocumque metallo ſpecioſius. Cubicula Rege digna: Aulæa textilibus ex ſerico figuris Veterum pugnas, aut triumphos referebant: & quæ ex illis pendebant tabulæ, ab artificum peritiâ obtinuerant vt inter exquiſitiora ſupellectilis non indecorè haberentur.

In præcipuo conclaui opulentiſſimam naturam ita per omnia ars æquauerat, vt incertus hæreret Charmion, materiamne quæ tam

copioſè profundebatur, ſtuperet, an quod illam in ſuos vſus tam aptè collocarat, ingenium. Suprà omnia fulgebat in aurato receſſu lectus eburneus, quem purpura, & ipſa auro rigens, non totum ambiebat, vt pugnantes tot pulcherrimarum rerum formas, ſtupens oculus vno obtutu conſpiceret. O felicem, aiebat Charmion qui ſic dormit! ô verè pretioſas noctes! ô pacem omnibus votis expetendam quæ inter tot bona agitur, quam fortuna, non ſeruato genio conſtans, tantâ firmitate ſancit!

Dum hæc ille lentus ſpectator non ſemel intuetur, ecce veniebat vir quidam circumfuſo comitatu altior; latâ fronte, oculis non ſine venuſtate timendis, & motu loquaci aſpectus adeò varios diſpenſantibus, vt ex illis ſpem faceret, aut adimeret. Nobiliſſimæ ſtirpis erat inter GALLOS, neque deerant qui etiam Regibus ortum dicerent,

vt opulentiſſimi viri, quem ſuæ plurimùm laudes mulcebant, gratiam aucuparentur.

Circà illum Poëtæ plures, relicto Parnaſſo inter militares viros didicerant aulæ genium, & pulcherrimis laboribus ſtudebant nouo Apollini placere. Ille, vt erat affectus, aut opus probabat, aut impetum; interdumque deſpiciebat (& ipſe Poëta) quod ſe tamen felici conatu edidiſſe voluiſſet.

Dimiſſis qui ad voluptatem hominis ſuas chartas protulerant, ſcriptoribus, denſiſſima virorum turba, promiſcui ſtatus, duce ſpe, poſtquam ad fores, incerta fauoris, ac tremens, multùm ſubſtiterat, tandem atrienſi permittente, ad illum accedebat, flexuoſis ſalutationibus & inclinatione ceruicum, non minùs quàm verborum blanditijs, ſignificans illuc tantùm ſe veniſſe vt iuſſa acciperet. Varia, &

interdum dura imperabantur; ſed nullus (tanta hominis reuerentia erat) qui vel ſupercilij contractione, vel mœſtitiâ oris, demonſtraret ſe non ſponte amplecti: Sub diuersâ fronte, vultus tamen omnibus vnus, arſque eadem occultandi non gratos animi motus, iram, diffidentiam, timorem. Perierat circà hunc virum naturæ audacia; & quoties ad conſpectum illius ſe frænum pati, quaſi ratione ipsâ eſſet potentior, mutæ paſſiones, ſuique propemodum oblitæ, miratæ ſunt? Nulla earum niſi iuſſa erumpebat: tot manſuefactos leones diceres, & depreſsâ iubâ ad domini vocem trepidos; nemo enim dolere, iraſci, palàm amare audebat, niſi cui conceſſum priùs eſſet.

Tædebat Charmionem tandiu differri quod maximè optabat; nam quis eſſet in turbâ ille vir, nouerat ſatis, & ſemotum videre animus erat. Vt hæc ille cogitabat, oppor-

tuniſſimè adfuit ab remotiſſimâ vrbe nuntius, qui datis de vrgenti negotio quibuſdam epiſtolis, adhuc in viam expeditus, & altero pede iam leuior, reſponſum expectabat.

Stante, vbi literas porrexerat, nuntio, ſeceſſit felicitatis alumnus, vt ſolo ſe frueretur, certiùs ſibi quàm alteri crediturus id ſecretum; Et illicò Charmion non viſus, illius veſtigijs hærens, ignotæ ſolitudinis fit teſtis. In eo receſſu ſtatim vt fores intimi Atrienſis manu iunctę ſunt, alius omninò apparuit vir ille, quàm intrauerat. Oculi pauore hebeſcere cœpere, frons contracta eſt, toto vultu pallor maieſtatem, veneres, audaciam amouit. Vix illo ſecreto immanior alter apud Poetam locus, vbi,

Terribiles viſu formæ, lethumque, laborque.
Luctus, & vltrices poſuere ſedilia curæ.

Non expectatam Metamorphoſim intuitus

intuitus Charmion, mirabatur quàm variè homini eſſet, quàm miſerè felix, cui ſua ſolitudo tot mala ſeruauerat. Mox ille, vbi ſolum ſe credidit, ingenti ſuſpirio diuulſus: quid prodeſt, inquit, tantis imperare, terrâ marique celebrari nomen meum, felicitatem alijs largiri, miſeros ad arbitrium facere, ſi & ipſe miſer ſum? Gaudia mea, oris ſunt; fatear mihi neceſſe eſt, nunquam ad fauces peruenere: pectus hoc plus mœroris celat quàm patiantur quos iuſſi eſſe infelices, vt timere me diſceret, quiſquis non amat. Obnoxium habeo, quod felicitatis ſumma creditur, Principem meum; & quantò dignius eſt, coronâ ludere, quàm ornari? vltrà priuatum diues ſum; quis me fortior? quoſcumque timebam meos feci, vel expuli: arces teneo: ſed heus! Quid iſta ad felicitatem, ſi curis conficior? ſi ſomnus abit, quem ſolatorem

vnum habeo, quoties exuto ſenſibus corpore, mortem experiri conceditur?

Fruſtrà Melpomene Theatrum ornat, vt feſſum veracibus malis, poëtices mendacia ſubleuent: Non iucundè alienam tragœdiam ſpectat, qui timet ſuam. Fruſtrà oneratur cibis mea menſa, quibus non tantum pellitur, ſed etiam prouocatur languida fames: fruſtrà (ne quid deſit) odores ſaporibus acceſſere, vt voluptatem premat altera voluptas, & neſciam cui magis ſenſus vacet. In medijs epulis crucior; Riſu Sardonico os ſæpe diductum ad mœſtitiam ſponte reuertitur, & ſecreto dolore ſemper aliquid delicias turbat, quod cæteri mortales non aduertunt. Parum eſt inimicos habere eos omnes qui ex merito pulſi ſunt, aut fruſtrà ſperauere: occultis hoſtibus circumſeptus cuſtodiam meam paueo. Me exteri deuouent; plebs

aliena eſt: emptos Hiſtoricos ſuperat eorum numerus qui odere; qui vel meliora iniquiſſimo calamo adeò deturpant, vt iure poſteritas ignoret quis olim homo fuerim, quis ad verum magis acceſſerit, adulatio an dolor.

Sed finiendi queſtus erant: nam expectabat ad ianuam nuntius, & negotia vrgebant. In eo cubiculo ſpeculum erat, ad quod ille, confectis codicillis, ita compoſuit os ſuum, vt mox egreſſurus iterùm felicitatis perſonam indueret. O fallacem lætitiam, aiebat apud ſe Charmion! O vultum mutabilem! O Protheo dignum! tenebras illas, pectus illud quod tanta iucunditas tegit, quis mortalium penetret?

O quàm ſapienter dixit aliquis neceſſe omninò vt ille omnes timeat, quem timent omnes! Eadem eſt ſigilli imprimentis figura & ceræ quæ ex illius contactu, &

veluti imperio modum accipit: iſti felices qui cæteros ad metum cogunt, pauent quoque; verùm & altiùs, quippe ſic volente naturâ, vt cùm à duriori premitur materia facilior, ſemper minori tumore iuſſam ſpeciem referat quàm quæ cælaturæ fuit, in inciſo lapide aut metallo profunditas. Trepidat quidem plebs; ſed ea timoris lex eſt, vt nequeat ſine formidine eſſe, qui dedit: immò grauius eſt ab omnibus vnum metuere quàm ab vno omnes: Vbi enim quietè deget qui ſe arbitratur tot in ſuam fortunam hoſtes concitauiſſe, quot depreſſit vt illa conſurgeret, quotque ad meritas opes aut gradus promouere, cùm vtique poſſet, noluit, ne deterior ſui faſtigij eſſet exiſtimatio, ſi aliquid circà illud ſolitam menſuram excederet?

Quidquid facultatum habet aut honoris fortuna inſolentior, ad publicum odium confert: & quis

tranquillè nouerit ſe inuiſum omnibus, cùm illud vnicuique naturale ſit, velle amari, & hoſtium liuor pœna quoque ſit illius qui aduertit ſe habere vnde triſtitiam cæteris ac ſtomachum moueat?

Auguſtus certè felix vixit, ſi vnquam aliquis: & tamen deuictis terrâ marique hoſtibus, Iano clauſo, tot auctus ſubactorum Regum tributis, ad vnius Cinnæ qui delatus à conſcijs iam nocere non poterat, memoriam, ſe miſerum profitetur: ſe dominum orbis, ſe Romanæ ciuitatis non amorem tantummodò, ſed numen ipſo Ioue charius, acriter deflet; queritur quòd excelſum ita Dij voluerint, vt humiles, ſecuraſque vulgi delicias experiri nequeat; quódque illo opum aggere, & honorum quaſi ſatellitio vallatus, non poſſit ad eum vitæ ſtatum pertingere in quo quies ſperanda eſt.

Totum hominem cruciat in ſa-

no corpore afflicta pars : tot ſunt quæ delectant Cæſarem : quod pungit, vnum eſt : & vt potentum ærumnæ clarius pateant, non inſtantis periculi horror aut immanitas ; ſed Auguſtum mouet in imbelli hoſte detectum ſcelus. Illud eſt quod anxium Principem cogit à muliere petere conſilium : illud, quod ſomnos arcet : quod tam diros ſingultus ab imo pectore extrahit : quod putatur tot tormentis, tot fletibus dignum.

Quàm flebilis & illa ad Senatum epiſtola in qua ſuas perturbationes ac inutilia operoſiſſimæ dignitatis ſuſpiria deſcribit Auguſtus ipſe, inuitátque cæteros vt miſerrimi Principis ſortem defleant quem ſolio affixit fati inquitas, ac negotiorum ſeruitus. Imperatorem in ſe non fert, qui ciuium bona nouit: & vinculis aureis conſtrictus, ipſi pretio iraſcitur : inuocat priuatorum gaudia : nimium fauenti for-

tunæ iniurioſus, quòd felicitatem ſuam excutere non licet.

Clariſſimorum hominum latentes morbos à pleriſque libris acceperam, inquiebat Gyges; verùm iſte mihi vir exhibet quod ex ſolo ſcriptorum diſcurſu notum erat. Ad ſuſpicioſi cuiuſdam Principis animum ſatis videtur accedere, qui Regij cubiculi muris vndecumque affigi ſpecula voluerat; vt quia oculis terga carebant, aduentantium motus atque inſidias pauido homini neque tot cuſtodibus tuto, circunductum vitrum oſtenderet. Ab omnibus ſibi putat perniciem parari magnus iſte, quia omnibus hoſtis neminem videt à quo debeat (ſi iuſtitiæ ratio, non humanitatis habenda eſt) expectare mitiora.

Cum hæc ego Firmianus de Gyge noſtro ſcriberem, vnus amicorum libellum quemdam ad me detulit, quo continebatur hiſtoria celeberrimi apud Hiſpanos noſtris tempo-

ribus Comitis ac ducis Oliuarij, cuius tanta fuit in creditis negotijs ſolertia, tantaque, concedente Rege, poteſtas, vt præſente licet ſole, cætera aſtra non fulgeant; iſtud tamen ſydus mutuatis radijs principem ſuum videretur obſcurare. Ex ea tamen hiſtoria non obſcurè apparebat feliciſſimi hominis continuum cruciamentum; in amouendis calumnijs, ſibique ſeruando Rege, iugis labor: quàm ſæpè nunc detectis, nunc ſecretis machinis tentatus, vt tandem rueret coloſſus ille, Regiæ facilitatis atque beneuolentiæ inuiſum omnibus Hiſpanis ſpectaculum.

Non multùm infeſtus eſt in cute morbus; ſed ſi intùs noceat, & corrumpat vitalia. Pauperem miſeraris? viuit felix, ſi quod ſatis ad naturam, habet, & ſorte ſuâ contentus eſt; ſub aduſtâ pelle viget animus, neque ſuum putat malum, quod circà ſe tantum ſæuit. Diuiti intus

ærumnoſo

ęrumnoſo hunc compara; quid egenus patitur, quod æquet illud ſupplicium mentis, illum tremorem qui felices quoſque comitatur, aut ſi timere dediſcant, illam pugnantium affectuum procellam, has dico ambitus, inuidiæ, cupiditatis mordaces curas, quæ turbidos, ſibique quàm alteri nocentiores quieſcere non ſinunt? Hanc à nobis auertat Deus felicitatem, quæ tot mala eo cautiùs tegit, quo infligit acerbiùs! hac proſperitate fortunatior multo artificum labor, & abiectiſſimæ plebis egeſtas. Sed quid? quòd iſti peſſimè felices calamitatem ſuam non tantùm ferunt; ſed fouent, & niſi quieſcere cogantur, ad obitum vſque ſuas ærumnas protrahunt?

Profuit multis, eo duci quo venire metuebant; profuit, eâ caruiſſe felicitate quæ votorum ſumma ęrat, vt ad meliora quidem, verùm ignota, & deſpecta bona, ipſis ne-

gotiorum turbinibus, & hoſtili ſæuitiâ compellerentur : ea quippe rerum ciuilium conditio, is ludus eſt, vt & Oceani, vbi non rarò dum minatur miſcetque maria, madido nautæ, & iam ſua vota damnanti, portum dedit fera tempeſtas. Exemplum vultis apud nos? non multo labore inueniam.

Dum fauſtè regnaret in Gallijs Ludouicus decimus-tertius, Stilpo inter paucos Regi charus omnia penè Principis ſui arcana nouerat: ſi ad initia reſpicias, nemo melius illo ingentem fortunam auſpicatus eſt; opum enim fundamenta jecerat, cùm Regis animum occuparat; nec caſuri laboris videbatur molem tentare, quam tanta firmitas ferret. Negotioſis honoribus notus, iam timeri, iam clientum vota admittere incœperat, cùm major poteſtas ſubito exilio amouit ab aulâ quem toties iubente Rege cladis nuntium tot calamitoſi habuerant. Quid illi

nocuit hoſtis? intulit vulnus, ſed quo ſanaretur, & periclitantem, vt faſſus eſt, ex negotiorum turbine, improbiſque vigilijs ſanitatem reſtituit; denique nolentem coëgit, ſuum fieri. Inde, ſe inimico multùm debere, non obſcurè profitebatur, benefactorem vocabat, mirabaturque ſe tot annos cæcum, non aduertiſſe homine ad opinionem felici, nihil eſſe infelicius.

In Stilpone habemus confitentem Aulicum; ſed pauci ſunt qui eo animo patiantur ſe tranquillos fieri. Authorem boni calumniantur, furijs deuouent; & impactis in alienum caput diris, propriam pacem perturbant. Fulmine afflatos vidiſti? aut exanimes iacent, aut attoniti exacto periculo tremunt adhuc; & cùm iam ſæuire Cœlum deſierit, nihil tamen audiunt præter tonitru; quidquid vident, fulgur eſt; & ſe peti autumant vbi nihil minatur: non diſ-

ſimilis quorumdam aulicorum ſtatus, cùm iubentur ſecedere. Dolent: parum eſt; timent quoque, cùm exhauſtâ principis irâ, nihil relictum eſt quod paueat potens ſui.

O miſeros quibus ſua pax pro hoſte eſt; diſcite viuere; cùm vobis in ſupplicium felicitas datur, diſcite frui; nihil boni vobis abſtulit, qui negauit negotia. Caucaſum amatis, vbi qui vinculis tenetur, pretioſis licet, miſerrimus eſt.

Roſtroque immani vultur obunco
Immortale iecur tundens, fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore, nec fibris requies datur vlla renatis.

Sed ad Charmionem, Gygen noſtrum reuertamur.

IVDICVM

LAPIS LYDIVS.

ELapſis aliquot diebus ad illum locum palàm ſe confert, vbi cauſæ agebantur. Grauiſſima ſedentium Iudicum ſpecies erat; ætas apta negotijs & ſub ipsâ canitie multus vigor. Oculus lentiſſimo motu, tanquam crimen aliquod in ſilente turbâ quæreret, ſeueros aſpectus vibrabat, & adducto ſupercilio non ſemel monebat, terribile aliquid, quod nondum os protuliſſet, ab iniquis debere expectari. Quàm ſanctè diſceptationibus publicis præeſſe Iudices deberent tabula admonebat. Fortuna globo inſidens, & plurimo auro grauis ad ſenatores videbatur accedere, & ne purpuratam integritatem deprauaret

ſuis opibus, armata in throno Nemeſis enſis fulgore prohibebat venientem.

Nemeſi proximè adſtabant lex & honor. Illa ſub matronæ ſpecie ſenectutem ita præferebat, vt timeri adhuc poſſet, nec aliquid animorum videretur amiſiſſe. Frons illi ſexu maior, vt ſcires viris imperare, & in cæruleâ veſte imitationes ſyderum ad ſignificandam originem, ne quis illi inſcius exprobraret vilitatem natalium. Stabat ex alterâ parte honor in purpurâ, ſplendidiſſimos radios vertice emittens, vt ad amborum conſpectum metueret conſcientia, dignitas erubeſceret.

Inſpectâ tabulâ, Charmion putauit nihil eo ſenatu integrius Areopagum habuiſſe: ſed mox reuocatâ ſententiâ, quantò facilius eſt, inquit, pingere iuſtitiam quàm reddere! Videbo an illa Iudicum in fortunam ſeueritas, quam grauita-

te oris, & picturæ ſymbolis ad plebis conſpectum præferunt, etiam in priuato eadem animi firmitate perſeueret. Non multum temporis effluxerat, cùm iudices illi, actis cauſis, ſuas ædes inter clientum cuneos, & ſalutantium obuios honores repetunt. Aliquas obſeruare placuit, vt deinde cùm videretur, in eas ſecretiſſimè admiſſus, priuatæ integritatis, cuius aliqua ſuſpicio erat, teſtis locuples fieret.

Vix in primam ædium illarum conceſſerat, cùm vir quidam nummis ſibi patrocinium quæſiturus, ad Senatorem acceſſit: verùm viſâ pecuniâ: ocyùs egredere, inquit, & illatæ iniuriæ ſcias me memorem fore, quòd tuâ pecuniâ corrumpendum ſperaueris. Eandem ſanctitatem alter in proximo tecto expertus eſt, & oſtenſo timidâ manu auro, adeò Senatoris iram acuit, vt à ſeruis immineret periculum, niſi ſibi fugâ conſuluiſſet: ſed

mox, quanto pecuniæ diſpendio adeundi eſſent Iudicum aliqui, in vnius domo patuit.

Multo tempore cliens expectabat ad fores, nec ab atrienſi officioſiſſimis verbis, porrectâque vultus humanitate obtinere poterat vt ſibi laxarentur; aiebat enim abeſſe dominum ſuum. Hoc cùm iterùm ac tertiò, irato ſimilis, flagitanti reſpondiſſet, interimque alij non moleſtè admitterentur, intellexit cliens abſentiam Senatoris vocari, ſi quis pecuniæ parcens, nec placato priùs ianitore, colloquium viri poſtularet. Ergo ad crumenam verſus; nullo negotio, inquit, reducem facies, quem longè amouerat incauta, ac nimium ſibi conſulens nummorum continentia. Sic marſupio loquutus, tulit ab eo quod durum ianitorem exorabilem faceret, & dato porrigenti manum pretio, admiſſus eſt in aream.

Sed conciliandi alij erant, & cùm

à pluribus vernaculis, qui vel ad varia domus officia, hac illac concurſabant, vel otioſi expectabant imperium, non ſemel fruſtra petiuiſſet, domino frui, iterùm crumenæ operâ vſus, indulgentiſſimum habuit hominis cubicularium, qui tùm fortè à Senatore digreſſus, alteri ſeruorum colloquebatur; nec enim prius gratiam poſtulauit, quàm nummos auidè intuenti proponeret. Et faciam lubens, inquit cubicularius, vt dominum meum videas; ſed dum quibuſdam codicillis impeditur, placet breui ambulatione paulò cunctantem opperiri? ſtatim ac ille abſoluerit, ſciet te hîc eſſe, qui ob negotia veneris.

Dum ſic vnà repetitis veſtigijs, comitanteque GYGE, aream ſecant, multus illis de litigantium ſorte ſermo fuit Quàm inquietè vitam ducerent; quàm ſæpè duris Iudicibus vterentur, qui vel meliores

cauſas haberent : quàm tardè, toties inuocatum ius veniret in miſerorum auxilium : & his quidem prolixiùs immorabatur cliens : verùm ſic ad illum alter. In plures annos trahi ſæpiſſimè negotia quæ breuiter abſoluenda eſſent, nimis certè verum eſt ; ſed monebo quo compendio, & quàm feliciter ad optata peruenias : vnum poſſum, quod & præſtabo, ſiſtere te domino meo : tum ſubridens : ſed ſi non vacuus, illius vxorem inuiſas, inquit ; illud ſi egeris, ſpondeo per omnia facillimum iudicem.

Ad hæc cùm hæreret triſtis cliens; inutile enim ſentiebat eſſe quodcumque iam pecuniæ profuderat: quid ſtupes, ait ſenatoris famulus; neſcis ergo per mulieres hodie forenſia negotia agi, ideóque plurimos virorum domi manere, dum vxores per varia tecta, formæ illecebris, & ſermonum venuſtate, deliniunt, flectuntque Iudices ſuos?

Honeſtiùs certè dominus meus ſexui huic, vt iam mos eſt, obtemperat, accipitque ab illo regulas iuris: ſolâ enim coniuge exceptâ, nulla mulierum feliciter tentauerit mollire animum illius: legibus (quas alioquin ſanctiſſimas habet vir integerrimus) vnum præfert matrimonium. Si igitur expeditam, fortunatamque ad tua negotia viam quæris, vt blandus tibi iudex fiat, vxorem promerere.

Deinde quid mulieri magis in munus placeret diu inter illos agitatum eſt. Alius pridiè ſpeculum attulerat, cælati argenti laminis, ac frequentibus ſmaragdis eximium: purpuram alter, vt pretioſo vellere commendaretur iam apud iudicem nutans cauſa: ergo vt muneris nouitate magis delectaretur mulier, dandas eſſe inaures, quas ſcirent ex pretio, & arte fore illi gratiſſimas. In hoc conſilium, haud viſo ſenatore cliens egreſſus

eſt, Gygeſque cum eo, maximè dolens eiuſmodi captionibus æquitatem violari. Neque hîc ſolùm leges terebantur; pluribus enim in locis aduertit ille, ad acceſſum eorum qui cauſæ pretium afferrent, cùm à iure timor inſtaret, tantam ſeruulorum, ipſiuſque domini lætitiam eſſe, vt protinùs noſſet, fortunam non eos omnes pro hoſtibus habere, qui publicè infeſti ſunt.

Vnus inuentus eſt qui cùm familiæ leges pronunciaret, docebat liberos de protrahendis litibus quæſtuoſiſſimam artem; de interpretando iure in amicorum, aut potentiorum gratiam; denique de abijciendâ conſcientiâ, quam dicebat perrarò negotijs aptari, rigidam nimis, querulam, & mortalium quieti inimicam. Denique munera commodè à Iudicibus accipi, & ſolùm ab illis reſpui ſolere qui ineptâ pietate, de publico ſatis, de fami-

liâ nihil curant: & vt aliis benè ſit, ſua bona negligunt.

Illud certè apud omnes in confeſſo eſt, vix Iudicem fore integrum qui acceperit, mitigatur enim donis animus, & bene-factori nocere quis audeat? In agendæ litis controuerſiâ, nihil videt muneribus patens Iudex, præter munera; ad illorum normam, obſiſtente licet lege, flectitur, & iniquus mauult quàm ingratus haberi. Ingens in eâ dignitate ſcelus, cuius hæc vt plurimùm origo cenſebatur. Aliqui erant qui cùm multo ære vacuos honores emiſſent, mox vt ſpontaneam penuriem ſentire cœperant, indignabantur ſe non niſi ſalutationibus nutriri, & ad inanis ſtomachi fulcimentum aduocabant, quæ malis Iudicibus ſemper præſto eſt, iuſtitiam venalem. Quid egiſſent ſuis opibus deſtituti? œconomiæ errores neceſſe erat, compenſaret illorum manu ius proditum: quip-

Quodcumque peccatum ſuos patronos habet; & tum neſcio quo authore liber prodierat, qui iudicum in admittendis muneribus facilitatem non excuſabat modò; ſed diuinâ etiam authoritate firmabat, quaſi Deus licentiam illam ſuo exemplo faceret, cùm à nobis, qui in reorum numero ſumus, accipit munera, omnium iudex; illudque ſapientis, Magiſtratibus diceretur, da & accipe. Sed alterius ſcriptoris, qui rectiùs cogitabat, facilis hæc reſponſio fuit. Quidquid Deo tribuitur non munus eſt, ſed ſolutio debiti; ſed & ſi munus volueris appellare, illi conceditur, qui & æquitatis præuaricator eſſe non poteſt, & ideò tantum noſtra poſtulat, vt poſtquam in eum collata erunt, in nos deinde copioſiùs refluant: non enim quia indiget Deus, aut quia auarus eſt, cupit; ſed ne ipſi homines egeant, iubet tribuere quæ in eorum manibus

otioſa, ſtatim vt ille acceperit, in immenſos reditus creſcant; neque ſeciùs quàm terræ credita ſementis, vberiorem ſe meſſem, datâ temporum patientiâ, certiſſimè redditura ſunt.

Ex occaſione authorum qui de Iudicum officio ac integritate ita variè ſcripſerant, frequentiſſimè in priuatis colloquijs illa quæſtio agitabatur, vnde factum eſt vt Charmion in cuiuſdam Theologi domo hanc pro Iudicibus Apologiam audiret. Non multos equidem eâ in re peccare exiſtimo; neque etiam omnia munera arbitror inhoneſtè admitti, aut in iuſtitiam pugnare. Præclariſſimum hoc habet inter cætera nobilitas, quòd qui generoſâ ſtirpe orti ſunt, in famam potius, quàm in ampliſſimas opes laborant, neque vitam ipſam, cuius apud ignobiles tantus eſt amor, honeſtati præferunt; vt penè ex illâ animorum celſitate, de ignoti viri

viri natalibus iudicium certum tuleris. Idem vt plurimùm in Senatoribus præſtat dignitas ſua : Pudet namque quam ſumpſerunt purpuram vili commercio dehoneſtare; conſilium ſumere à fortunâ ; dare manum muneribus ; latrociniorum vindices, non ſinit honor latronibus accedere , neque in occulto reos fieri , ne tribunal malè vſurpent, cuius iuſtiſſimâ ſeueritate & ipſi damnarentur.

Major, credite, numerus illorum eſt , qui æquitatem ſeruant, quàm eorum qui cum ſceleribus mitiùs agunt, quoties aliquid ſperatur ex indulgentiâ ceſſurum in ardentis auaritiæ cumulos, aut proiectæ voluptatis luxuriem. Non multos inuenies qui vxorum cupiditati ita conſulant, vt illarum manu ſanguinis pretium accipere velint, quo familia plus ſordium acquirat, quàm potentiæ, aut fulgoris. Sed ex calumniâ partium , quibus in-

felix in exitu cauſa familiare damnum attulit, penè factum eſt vt vel æquiſſimi Iudices ancipitem apud vulgus famam habeant, timeaturque ab illis quorum nulla eſt in reddendo iure ambiguitas. Nemo à foro diſcedit niſi hoſtis, ſi negatum eſt quod etiam nequiſſimè concupierat. Miraris ergo, ab hoſtibus ea iactari, quæ à veritate omninò aliena ſunt? miraris in ſuos animaduerſores inuehi (vbi ſpes omnis præciſa eſt) deſtitutam nequitiam? Niſi loquax eſſet vltio, ſæpiſſimè periret: Quid? negare illi vis, cùm manuum vſu careat, verborum ſolatium? nec ipſa lex in illam eâ acerbitate ſæuit; ad leuamen doloris aliquot concedit horas, ſinitque breui inſaniâ mulcere acceptum vulnus. Cùm igitur ex diſceptantibus pars vna neceſſariò damnanda ſit, vt altera quod ſuum eſt, decernente iudice recipiat, & ex damno calumnia emer-

gat tanquam aliquis ex ligno vermiculus ſit, vt obtrectatricem mediam ciuitatis partem Iudex habeat, dum alia probat quod ab æquiſſimo tribunali ſapienter decretum eſt.

De muneribus dicam quoque quod ſentio. Exactâ causâ non videtur æquitati officere acceptum à iudice munus. Quæ viatorem præcedit vmbra, ſæpè & impedit; quæ ſequitur non item: ſi de muneribus agitur, res penè eadem eſt; nam quæ litem præcedunt, aut etiam comitantur, obſunt luci quæ maxima requiritur in iudicijs; quæ ſequuntur, ex gratitudine ſcilicet, & in præſtitæ operæ velut præmium, nihil nocent.

Prætereà, nimiæ Religionis videtur eſſe, etiam durante lite, ea prorſus non poſſe accipere, quæ cùm modica ſint, & patria conſuetudo haud improbet, nec vim æquitati inferunt, nec maculam fa-

mæ: licet cautioris virtutis eſſet eâ in re ſeueritas, & timendum, ne qui leuia ſæpiùs accepit, ampliora dona expetat, cedatque tandem cupiditati, cui non aſſueuit, rigidus officij ſui cenſor, ex toto imperare; multò enim facilius eſt omninò abſtinere à muneribus, quàm non peccare in admiſſis; & rarus eſt Iudex, qui, aut velit, aut queat, vt pelago Deus, ita donis certos præfigere limites, vt ſuam arenam non excedant. Hanc pro Iudicibus orationem libenter audiuit Charmion, verum enim continebat, ſed magis placuit quod poſtea vir egregius, qui aderat, de patre ſuo ſic retulit.

Vultis audire optimi ſenis patris mei ſapientiſſima monita quibus ille cauebat, ne qui ex filijs in paternum gradum aſſumendus foret, eo malè vteretur? Nobiliſſimum par ſed arduum, aiebat ille, innocentia & dignitas; & ideò ſe-

rè quiſque ſapiens publicos honores refugit, ne dum in errores alienos animaduerſor conſtituitur, ſui iudex eſſe negligat, & lex illi vilis fiat, ſiue aſſiduitate tractandi, ſiue etiam experientiâ, nihil ab illâ metuendum, cùm in ipſo tribunali delinquitur, vnde authoritas in remotiorem nequitiam totâ maieſtate ſe extendit. Sicut enim non vbi auditur tonitru, periculum fit, ſed longiùs, quia obliquo motu præcipitat excuſſum fulmen, & in diſtantia ſæuit; ita, qui ex officio tonanti legi vicinior eſt, maiori ſecuritate ſcelus admittit, quàm qui procul à tribunali audet ius laceſſere; & ex quo iudex factus ſum, ſicut iniquiùs raptorem me fore intellexi, ſi læsâ integritate diteſcerem, ita credidi eſſe poſſe licentiùs. Sed obſtitit, ô filij, iuſtitiæ amor, timorque ne ſi me authore damnaretur æquiſſima cauſa, iacturam deinde reſarcire proprio

patrimonio cogerer, illaſque fami-
lias inſtaurare meis ſumptibus, quæ
meo peccato perijſſent. Cuiuſli-
bet enim raptoris ea eſt obligatio,
vt reddat quæ abſtulit; & quis ne-
get litis arbitrum immeritæ fami-
liæ ea detraxiſſe, quæ iniquiſſimâ
ſententiâ, ſiue legum ignarus, ſi-
ue emptus iudex, in alteram con-
tulit?

Non conſcientia tantùm; ſed & famæ honeſtas curanda eſt, ô filij! cùm nuper vni ex noſtris aliquot vini dolia in munus miſſa eſſent, vt peſſimæ cauſæ ſuffragaretur, illaque in cellam vinariam cum cæteris deponi paſſus fuiſſet, ſtatim rumor totâ vrbe ſparſus eſt, nihil ab ebriâ iuſtitiâ ſobrium debere expectari: alijs etiam non inurbanè iactantibus, iudice frigidiſſimo eum certiſſimè eſſe vſurum, qui bibaci Bacchum non propinaſſet. Cùm illud vbique vulgaretur, ſolus ignorabat Senator ſe in fabu-

ſam veniſſe, ſe famæ pretio redemiſſe ſuam ſitim. Alius oblatum equum non inuitus addiderat præſepibus ſuis, quid dixiſſe ipſum putas, qui dederat? cùm inter amicos ageret, in verbis venuſtiſſimè luſit; nempe ab equo, non æquum iudicem facillimè fieri, & ſibi equeſtrem iuſtitiam velociſſimè adfuturam eſſe, quæ in auxilium partis pedes iret, citóque laſſaretur.

Quantò pulchrius, optabiliuſque, nihil omninò accipere, quàm accipiendo turpiter ditari, & ea familiæ inſerere quæ infament; ſi aut teſtes habeant, aut ipſa dantium prauitas, venditæ ſibi nequitiæ vltrix, ex merito prodiderit?

Memini me aliquando legiſſe, Serapidis ſtatuam, manu ori ſuperpoſitâ, ſuos admonuiſſe cultores ne eius originem indicarent, ſi noſſe contigiſſet; nam Princeps mortalis olim fuerat, mortali matre genitus, & ad Religionis maieſtatem

intererat, populum Numinis ſui ignorare natalia. Fortuna, ingens licet, ô filij mei! & Deæ alicuius inſtar, plebi reuerenda, habet tamen quod occulat, ſi probroſâ natiuitate ad illud faſtigium creuit vnde cæteras ſuperba deſpiciat. Peſſimè diuites ſumus, ſi fons opum is eſt quem debeamus occultare ſilentio. Facultates non placent quas me pudeat comparauiſſe. Quid prodeſt Iudici aureum ſcelus, ſi ipſe qui reos legibus ſoluit, fortunam ſuam non abſoluat?

Cæterùm, ſpecioſior eſt auro æquitas, ſtabiliorque; nam & nitidiùs fulget, & illam cùm populo dederitis, ſemper veſtra eſt. O quantâ audaciâ flagitioſi homines in ſcelus ruent, ſi nos mercatores eſſe opinentur, & poſſe redimi quodcumque peccauerint! ſi nos debitores, ſi placatos faciant, antequam ipſi nouerimus; indulgere, an iraſci oporteat! Aurum ſi accipitis,

accipitis, poteſtatis veſtræ certiſſimum vinculum exiſtimate; exerceri enim in illos non poterit, quibus erit obnoxia: gladium quomodo arripiet manus, quam implebit aurum? an vt reos ex merito feriat, vnquam attolletur, ſi metallo grauis erit?

Sed & penſate, quantò iucundiùs illud præteriens Iudex audiat; ecce æquitatis incorruptum ſeruatorem, ecce vindicem ſcelerum: quàm ſi illud in aurem venerit; ecce virum in ſuæ familiæ incrementum, ciuitatis vaſtatorem, apud illum quilibet iuſtus, reus eſt, ſi inops: miraris diuitem? vendit omnia: & ne putes aliquid excipi, ius ipſum. Vides, vt ambulat opimis ſpolijs indutus? Ex quolibet veſtium filo ſanguis ſtillat; illas enim miſerorum cruore ſibi comparauit; neque leniùs diues eſt, quàm ſi more tyrannorum plebem mactaret profeſsâ ſæuitie.

Ex his omnibus intellexit Charmion cedrina quædam tribunalia eſſe; ſed plura inueniri quæ corrumpantur, & muneribus, tanquam Lydio lapide, optimos Iudices à cæteris diſcerni.

IEIVNIA ORNATA.

SVb ipsâ meridie, cùm iam varia per vrbem horologia monuiſſent aduentaſſe tempus prandij, nobilem virum in ſerico curru, vnà cum vxore ac liberis repetentem ſedes ſuas, obuium aliquando habuerat noſter Gyges; nec dubitauit ſplendidè pranſuros, quos tam opulenter tegi, geſtarique conſpexerat. Verùm, in domum receptus, mox agnouit totam illam veſtium pompam ſupplicium ventris iure haberi, & quidquid in curru niteret, opus eſſe inediæ.

In grandibus patinis parcæ dapes (ad malum miniſtrantium omen) comptiſſimis dominis ap-

ponebantur; nec alios omninò cibos à frigido foco expectare fas erat, cùm illa ſtomachi ſolatia in ſuo cultu ſtultiſſima vanitas copioſè impenderet. Venuſtè quidem edebant nobiles iſti; nam ſtudium erat, ne more vulgi in egenâ menſâ accumberent: Sed quid ad naturæ leuamentum mappa mundior, terſæ fideliùs lances, textiles ſellæ, circúmque aulæa, in fortunæ laruam, ſuis coloribus figuriſque fulgentia?

Qui aſſidebant variæ ætatis pueruli, conſumptis citò edulijs (quòd neſcirent ſortem ſuam) iteratis blanditijs, atque clamoribus, alia atque alia petebant, quæ tenuis dare menſa haud poterat, memores quid vidiſſent in alijs: ſed ſilere pater iubebat compoſitiſſimæ paupertatis tyrones, docebátque, quidquid velle auſi erant, honeſtâ patientiâ, & quæ ingenuos deceret, expectare à parentibus. Intereà ſer-

uuli reflexis, ne viderentur, ceruicibus, malignè ridebant, gaudebantque illam ætatem ineptâ ſimplicitate monuiſſe dominos ſuos, quàm fatuè in ſerico & auro penuria foueretur.

Et hoc ipſum ſic apud ſe verſabat GYGES. Quàm decorè egent, qui ſic totas opes ſuas ſpectaculum effecere! ſed & quàm callidè, ſuperbia inops ſua ieiunia ornat, vt ſatietatem quamdam opum præferant, credaturque nihil illic deeſſe, vbi præter clariſſimas veſtes, ac comparatam, tumentis familiæ damno, ſupellectilem nimiam, deſunt penè vniuerſa.

Aliquos eſſe homines aiunt, qui ſolo odorum hauſtu famem placant; patulis admouere roſas, aut violas naribus, eximia illis ſatietas, & vbi amicis, in effuſiſſimæ charitatis pignus, conuiuium ornandum eſt, collectos vndecumque, ex fragrantioribus, flores in frugali menſâ

reponunt ; aut , ſi piget diligentiæ, hortos ipſos habent pro cœnaculis. Quàm feliciter plurimi ex noſtris Nobilibus hanc accepiſſent à naturâ ciborum continentiam! ſi ſic paſtis vita maneret, impunè auratis veſtibus circumtecti incederent, quos nunc miſeramur ærumnosè pretioſos. Non pugnaret in ſtomachum crudelis vanitas : in eximio cultu abſque creditoribus ducerentur lætiſſimi dies ; neque dolor eſſet ijs ornari, quæ cùm debeantur, poſſeſſorem ſuum lancinant.

Non diu ſedentes tenuit leue prandium; & vt explicandis oſſibus ſerui receſſere, puerique ad ſuos iocos conuerſi ſunt, ſerio ſermone maritus ità cum gemente vxore de re familiari loquutus eſt. Quid quereris, quid ſuſpiras, mulier? ad hanc parcitatem tua nos adegit ambitio : non ita nobiſcum egit fortuna, vt poſſimus ſimul magnificè te-

gi, & impleri; alterum eligendum erat, aut ſobria veſtis, aut menſa; placuit inani noxius ſplendor; ſed ô me miſerum! qui te ad neceſſaria ieiunia compellentem lares noſtros, antequam deſperatæ res eſſent, & mercatorum turba timeretur, virili robore non compeſcui! Meum erat vxorem regere, non ſequi: ordinem matrimonij fœdè ambo turbauimus, dùm tu præſcribis quantùm inſanire luxus debeat, & ego nimiùm indulgens, nè te grauem ſentiam, petitis annuo, querentemque te abiectè haberi, placo muneribus: fortunatè rigidus fuiſſem, qui molliter & infauſtè toties dolui lachrymas tuas.

Ad hæc mulier viſa eſt ita lugere, vt etiam liberè excandeſceret. Et tu non in culpâ, ait, qui tot equos inutiles tandiu habuiſti in ſtabulis? his tu, quaſi Diomedis eſſent, te depaſcendum tradidiſti. Dum in

aulâ tanto comitatu circumſeptus vis conſpici, & fortunam tuam vexas, vt grandior appareat: dum viros Principes plus imitaris, quàm ſequeris: dum ſtudes placere alienis vxoribus, & faſtiditâ coniuge, turpiſſimæ voluptates magno emendæ ſunt, diripiuntur ea bona, quorum nunc iacturam in meum caput retorques. Si plus tibi videor ſplendoris quæſiuiſſe in veſtibus, conſilio non ſuperbiâ illud egiſſe me exiſtima, vt quicumque me cerneret, ex ornatu tuam vxorem ſciret eſſe, non famulam. His dictis, feſtinanter virum deſeruit mulier, ne audire ab eo atrociora cogeretur; ſimulque Gyges ab turbatâ domo egreſſus, ità cœpit Philoſophari.

Quodlibet vitium certè habet martyres ſuos. grauem eſſe ſuis ſuis cultoribus Deum putant omnes qui ab eo deſciuere, nec aduertunt ipsâ declinatione incommodi,

in aliud pœnæ genus prouolui miſeros, quo nullum acerbius. Auro dicere quilibet auarus poteſt, quod martyr Chriſto: propter te mortificamur tota die; ſua enim ſupplicia auarus & patitur, & amat: dilectæ mercedis intuitu, in longa ſpatia protrahit ærumnas ſuas, nec beatiores credit quàm qui ſub tortore cupiditate iure à cæteris habentur infelices. Inuidus carnificem habet alterius fortunam, ſi propitiam viderit; quibuſcumque bonis læditur, niſi ſua ſint. Qui libidinosè viuunt, ſub amore ſuo vapulant. Alijs, vt video, duriſſimam famem infert immodici veſtitus ſplendor, vt niſi ieiuni non fulgeant: iucundo amictu, querulo ventre, neque vnquam benè paſti, niſi cùm apud inuitantes famelici conuiuæ, diu laborantem, contractumque domeſticâ penuriâ, explicant ſtomachum ſuum. Quàm acerbè edent iſti, cùm in alienas

ædes ſucceſſerint! quã minaces carnibus, quam terribiles erũt, vbi cultros ſimul & dapes dabit menſa; licebitque ijs armis vti, quibus beſtiarum cadauera, poſt venatorũ varios ictus, morſus canum, coquorum iniurias, vltimo impetu conficiuntur!

Homines ecce bombicibus per omnia ſimillimos; iſti enim vermes tandiù edunt, quandiu ſub ſuo ſerico non latitant; mox vt illos excepit pretioſus carcer, opuſque ſuum peregit artificis oris ambitioſus labor, egere diſcunt, in totum ieiunant, tanquam per id natura nobis innuat, eos omnes, qui vt carè nimis induantur ſe exenterant, iure habere pro cibis ſuas veſtes.

O patientiæ miraculum! nemo diu loricam geſtat, quia graue humeris pondus, & corpori humano, vbi ſe tuendi neceſſitas abeſt, haud idoneum: togam ponimus, ſi nimio calore infeſta eſt; cocco licet vel auro conſpicua ſit; & tamen in-

ueniuntur qui famem pati malint, quam veſtem abijcere.

Quos iuſtiùs damnem, neſcio; ex ſuperbiâ voraces, an ieiunos: Turpiſſimum certè eſt, ex ciborum affluētiâ & luxu quærere famam. Immanis venter, cui tāto labore parantur cibi, quos etiam nauſeans, & faſtidiens capiat. Atrox gula, quæ tot curſores habet qui culinas ſuas inſtruāt, quæ tot periculis quæri vult, quod ſæpè ipſa nolit, vbi repertum eſt; quæ tot ſtagna, tot fluuios, ipſumque Oceanum turbat, cùm ab ventis, & ab ſyderibus pax eſt; quæ ingentes feras capi vult, vt modicam partem ſibi delibet; quæ condimentis iraſcitur, ex mollitie, & conſuetudine, non ex guſtu, coquis placari difficilis. Horrendum, ita viuere, vt quod in vnam diem peremptum, aſſum, elixum eſt, menſi, ſi ſobriè illum ducas, planè ſufficiat. Sed inſanum quoque, de veſtibus præcipuam curam ha-

bere. In ſubere præter corticem nihil videas, quod vſibus humanis ſeruiat; infructuoſa prorſus arbor cuius tota vis in integumento laborat, vt obducatur egregiùs. Aliter ſe gerit prudens vitis; quod virtutis habet, ſapienter impenditur; quantum opus eſt, ex eâ cortex accipit, ſed maior de vuis cura; nec dedecus eſt arboris, quòd rami informes tantâ vtilitate peccant. Quid ſtultius, quàm in pretioſas veſtes totam conferre ſubſtantiam? ſibi, ſuiſque patientiam imperare, vt cæteris exhibeas decentius ſpectaculum? ad quaſcumque nouitates ambitioſè mu[illegible]; dolere, ſi quis in amictu, q[illegible]m ad ingens ſartorum commodum mos nouus induxit, citiùs, aut cariùs inſaniat?

Non attritu, aut colorum damno; ſed opinione, iam apud nos panni vileſcunt. Vt pretium veſtis amittat, ſatis, ſi per paucos dies

viſa eſt; vna ſe veſtiendi lex, oculorum faſtidium. Ad comparandos hos ornatus, vbi pecunia deficit, ſæpè dominus ſolidiora cadentis fortunæ ſolatia lugens vendit, ſuas cœnas, ſua prandia; non rarò matrona pudicitiam; tanti eſt ſplendidè veſtiri, vt turpius credatur, obſcurè continentem eſſe, quàm fulgere iacturâ caſtitatis.

Verùm ſe prodit tandem tantâ arte palliata neceſſitas; minuitur in dies ſupellex; liberis ſubtrahitur annona, indicitur fames ſeruis; & vt familiæ leges apud vicinos peruulgauit, aut vernaculorum loquax egeſtas, aut ipſa iam vacuæ domus miſerabilis ſpecies; intutum eſt foras exire; ſtat in vijs cum ſatellite ſollicitus creditor; qui longo carcere dominum cogat ea reddere, quæ olim in fortunæ ſuæ decus mutua ſumpſerat, vt clariùs rueret.

Sed & ampliora in hunc modum

meditabatur Gyges. Vexari ſuis malis miſeri ſolent : verùm & ornari poſſunt, ſi inter aduerſa virtus ſteterit, firmetúrque hoſtili impetu animus, velut quædam concuſſæ procellis arbores copioſiori radice ſuam humum amplexantur vt fideliùs adhæreant.

Martyres iure dicimus pœnis ſuis ſplendidos; Illuſtriſſimi namque cruciatus quoddam genus eſt, ita torqueri vt luceas : Sic illorum caput Chriſtus lædi ab hoſtibus voluit, vt per ipſa vulnera tanquam per rimas, emicarent illi radij quibus totum orbem colluſtrauit : Et quia (teſte Auguſtino) velut ignis plurimo vapore circundatus, Seruator propemodùm latuerat, dum hîc viueret, occidi placuit, vt expoliatus nube carnis,fulgorem redderet majeſtatis. Sed quàm rectè, quámque ſapienter pœna admittitur vt per illam Martyrum fides, ac Chriſti dignitas fulgeat, tam

fatuè quæritur ad illum ſplendorem comparandum qui rem domeſticam exhaurit, imponitque ſpectantium oculis. Quæ (ô Numen !) mortalium ſors, & quid in eâ expetendum credam, opulentum videri, exquiſitis operiri veſtibus, & ſe ſcire miſerrimum?

Modica eſt quæ in contemplando cultu ſentitur ab oppreſſis voluptas; citò luctum mouet inanis luxus, cùm ipsâ ſui oſtentatione, animum ad ſecretæ egeſtatis memoriam reuocat, monetque quid vltrà timendum ſit. Huius tamen ineptiæ tantus eſt in pleriſque ardor, vt ſæpè matrona liberis fundum perire lubentiùs ſuſtineat, quàm ſibi ornatum: & ne deſtitutæ familiæ credatur quàm ſuo corpori crudelior, in gratiam ſuperflui cultus ipſa quoque à neceſſariis abſtinet, & tanquam iubente inediam medico, ne quid repletio noceat, patientiſſimè ſibi ieiunia condenſat.

Aureum monile ſuo coniugi prætuliſſe Eriphilem libri referunt: neque rarum etiam apud nos maritum tradi, vt ſuperba vxor, verùm egens, margaritis conſpicua ſit, quibus carere, durum putatur. Ecce aliud omninò vanitatis iudicium: cibos credit ornamentis viliores, neque ventris ſupplicia æſtimat, dummodò ſub pretio laborét.

O quale par, ambitio ac fames! inflatur illa, ſtringitur hæc; & tamen cùm naturâ non conueniant, ſimul degere neceſſe eſt, vt ambitio adiutrice fame, ea ſibi comparet, quæ magis in tumorem ſuum conferunt.

Tanto impendio quis ferat paupertatem veſtiri? Pretioſiores auro lapillos exiſtimamus, quos in annulis metallum illud circumligat. Picturæ iniuria cenſetur, ſi tabulæ pretium ſuperat ornamentorum ſplendor propter quam tantummodò

modò quæſita ſunt : quid igitur ſtultius, quàm miſerrimam fortunam felicium pompâ conueſtire, vt vilius omninò ſit quod præcipuum, quàm quod ſuperuenit?

CONIVX AVREVS.

IN progreſſu ſermonis erant duo viri, cùm ad illos Gyges acceſſit: ſic autem ad alterum, alter. Fateor, mouent me gemitus illi quos etiam ſilentium noctis interturbare, ex famularum relatu triſtis intelligo. Tanquam mori deſtinaſſet, mœſtitiâ conficit corpus, cibos auerſatur, ſomnum excluſit: Miſerum me! in eo ſtatu eſt mea familia, vt niſi opulento genero fulciam, citò cadat: ecce ditiſſimum, qualem nec ipſa vota ſuſpirauerant. Conſtantiſſimo ardore, veſtium pompâ ac numero, famulorum, etiam inutilium ambitioſo comitatu, ita magnificè procum agit, vt & humili-

ter : neque enim pudet quotidianos deprecatores adhibere, qui nos ad miſericordiam flectant : In dotem, ne conſilio amoris obſtet ignobilior cupiditas, petit tantùm quæ in filiâ meâ præcipua ſunt, genus & formam : at luget illa, nec placatur diuitijs. Arca eſt, inquit, non homo : Inter merces ergo computari me patiar, quæ ſic pecunijs æſtimor ? In genero parens meus cenſum quærit, non ſtirpem aut meritum. Beſtiam illam non fero, vitulum illum aureum quem ſic pater adorat.

Et hæc quidem illa abſente me : ſed altius ferit, quod & mihi profeſſis ſuſpirijs ſæpè loquuta eſt ; virum hunc in ſupplicium ſibi dari, ſi ad quæſtuoſas nuptias inuitam compulero. Inter patrem & œconomum medius, cui auſcultem prorſùs neſcio, niſi fluctuantem animum, conſtantiâ mentis, quâ polles, optimoque conſilio firma-

ueris. Miſerebor, ô amice ! an vtiliſſimi propoſiti, ad fortunæ noſtræ commodum, tenax ero ? ex vtráque parte certè ſunt, quæ inuitent ac detereant : Ita vim inferre, feritatis eſt : verùm, non audire lugentem, prouidentiæ. Vix ad ſuos contemptores redit ſemel repulſa felicitas : ſponte accedentes opes ſi reiecero, quis faſtidioſo reducet, vt iterum detur poſſe frui, & ex amantium ſucceſſione agnoſcat gnata mea nihil ſe rebus noſtris nocuiſſe, cum primum expulit ?

In hoc negotio, nec deliberandum eſſe, alter omnino cenſebat, addebatque ſubridens : cogi volunt ad nuptias, virgines : vt pudicitiæ famam conſequantur, flent, gemunt, latitant etiam non raró ; nunquam tamen magis lætæ, quàm cùm ex parentum imperio ad id videntur adigi quod maximè deſiderant : huc vſque filiam (paternæ dignitatis immemor) penè orauiſti

vt à te maritum acciperet, expectat vt iubeas. Nobiliſſimæ puellæ iniuria erat hæc de fictitijs gemitibus atque adumbrata caſtitate cauillatio, ideoque durè pater accipiens ſic audiente ſe traduci, quam optimè norat virginem ſuam. Honeſtius de eâ iudica, inquit; In illius mores non cadit iſta pudicitiæ larua quam in aliquibus videmus: vir iſte, cui illam collocare conſtituo, opulentus eſt; ſed infimâ ſtirpe editum, nec (vt fatear) ingenioſum ſatis, vehementer auerſatur filia mea, tanquam peccatura in auos (nam hoc ſæpè conqueſta eſt) ſolique corpori nuptura, ſi illum duxerit.

Ad hæc verba ampliori riſu diductus qui procum ignobilem probabat in generum; Et quæſo, inquit, nonne iam honoris ſuperfluas curas antiquauit conſuetudo ſapientior, vt nulla penè natalium ratio habeatur in nuptijs, ſi copioſæ

ſunt ? Vtili honeſtum certè præferebant veteres ; ſed iam viluit apud nos ea agendi ratio, & ineptus hodie cenſetur quiſquis in eligendo genero, neglectâ familiæ curâ, nimis ſcrupulosè ſtirpis ſuæ leges atque ſuperbiam conſulit. Optimè quidem ſi iſta conueniant ; verùm vbi altero carendum eſt, eligendum planè quod ſolidius. Parua res, crede mihi, vacuus honor : pecuniam malim quàm tumorem ac ſtemmata Nobilium. Recordare quid nuperrimè Parmenius vir egregius fecerit ; filiam habebat venuſtate oris ac virtute ſpectabilem : in ſponſam petebatur à pluribus, quorum non diſpar erat rei familiaris ſtatus ac originis vetuſtas: omnes tamen aliquandiu inani ſpe refectos contempſit, luſit, amouit, vt gnatam ſuam opulentiſſimo adoleſcenti traderet ; verùm ijs orto parentibus quos ille, ſi petas vnde ſit, nominare non audeat.

Nobiles auos, & te genitorem, nimis certè perpendit tua virgo: nunquid Andromachâ clarior eſt? & tamen ſic illa ad filium indignantem ſe abſcondi cùm ad necem quæreretur,

Spiritus magnos fuge,
Animoſque veteres ſume quos caſus dedit.

Generoſiſſimam matrem docuit neceſſitas quid de filio ageret: vrgente fato, probrum non putauit Hectoris prolem deliteſcere. Verùm ſi & de matrimonio agitur, ſæpè lex ab infeſtâ fortunâ ſumenda eſt: neque indignum exiſtima illius arbitrio regi, cuius tantum eſt in res humanas, ipſoſque Principes imperium. Aliqui ſcripſerunt terram eſſe cœli coniugem, quòd ſcilicet illius concipit influxu, nec quicquam generat niſi maritus ille ſuperior ac tot ſyderibus clarus ſordidam, depreſſamque, matrem fecerit. Connubium ta-

men iſtud, authore Deo factum eſt, neque vllus culpat prouidentiſſimi Creatoris ſapientiam, quod ſuperna cum infimis tanto nexu cohæreant. Nihil ergo indignum virgine tuâ ſi iungi ſibi patitur quod infra ſe eſt. An pudet cœli amores, amplexuſque caſtiſſimos aſſumere in exemplum matrimonij? Sed iube vocari illam, & vt pater loquere, ſi opus eſt: quamuis ego, quidquid dicas, iam mutatam crediderim, ideóque tantùm fletus fingere, ne ex leuitate animi credatur tandem conſenſiſſe in virum illum, quem antè tanto faſtidio deſpexerat.

In ſuo cubiculo hærebat cum aliquot puellis mœſtiſſima virgo, ad curarum ſolatium lanam ducens, & quaſi manuum arte atque conſilio lenitura fatum ſuum; ad quam dum feſtinat puer, qui incogitantem aduocet, ita Gyges in crudeliſſimum patrem apud ſe pronuntiat.

Genuiſti miſer, vt adultam, coacto hymæneo ac probroſâ affinitate conficeres? Si nubere imperas, maritum concede, quem ſine pudore intueri, quem poſſit abſque lachrymis ſecretoque odio in talamum admittere. Pecunioſus eſt, ſed ſtupidus, ſed vecors vir iſte, vt tu fateris. Paſiphaen vis eſſe filiam tuam, qui tanto animali illam ſubijcis? Multæ lectionis erat Gyges, & ex ſtudiorum recordatione in ampliores cogitationes ſic & facillimè effuſus eſt.

Numinibus ſuis, vt ſanctiùs haberentur, addebant pretium veteres, quaſi maieſtatis acceſſio foret, etiam in dijs, auri dignitas, quod omnium penè mortalium conſenſu conſecrauit opinio. Fictiles Deos, ligneoſque, quos ſimplicitatis ingenium diù tulerat, tandem in contemptum adduxit ſua materia: nobiliores conflati ſunt: æneos quoque & marmoreos procedenti-

bus ſæculis erubuit ambitioſior ſuperſtitio, & tanquam decernente auaritiâ, nihil auro credid[illegible]it eſſe poſſe diuinius. Improbam hanc ac ſacrilegam opum exiſtimationem etiam in quibuſdam Chriſtianis olim Auguſtinus aduertit; ſunt enim (ſi detur optio illud colendi, quod maxime probat cupiditas) qui Verbum inauratum velint magis quàm Incarnatum, & pretium ſanguinis vilius putent, quàm ſi Chriſtus perditos homines in metallo redemiſſet. Nam ſicut diſplicet impudicis (ait) quod Virgine matre natus eſt, ita & auaris, quia aureum corpus non habuit, cuius lumen peruerſis mentibus procul dubio fuiſſet ipſo ſole charius. Chriſtianorum aliquos ex immanitate affectuum adeo inſanire, vt ſuum Chriſtum faſtidiant, quis credat, niſi tantus Doctor ſcripſerit?

Sed ecce in minore negotio, quanquam nec ſine Numinis offen-

ſâ, non omninò diſpar guſtus, ac ſordidæ cupiditatis furor; iſte enim vir, vbi de collocanda virgine conſilium init, ſpreto clariſſimi ſanguinis pretio, quaſi nepotes ex metallo ſuſcepturus, optat illi, proponitque inuitæ coniugem aureum, per longa miſerrimæ vitæ ſpatia, vt fulgidum, ita & futurum grauem, non redamanti ſponſæ, ſimilemque in omnibus auro illi propter quod connubium contrahendum eſt.

Cum hæc cogitaret Gyges, adfuit ante patrem miſerabilis puella: pallidum os; oculi recentes à lachrymis ipſo rubore indicabant, ſi daretur poteſtas, quàm profusè ſoluerentur; inceſſus, ex mœrentium more debilis, vt curis fractam, victamque dolore non dubitares.

Neque tamen ſic ſæuiſſimum parentem mouit; pugnabat in filiam dira cupiditas, & crudelis amici conſilio violentior pater, de pre-

tioſo coniuge ita gnatæ loquutus eſt, vt iuberet accipere. Et nunquid voluntati meæ non obtemperabis, inquit; ergo non licebit mihi virum eligere, quem tibi magis, mihique probauerim? à te legem accipiam, ego pater & ſenex? ætatis es, quæ non ſapit. Vt fortunæ tuæ melius ſit, iſta affectuum dulcedo exuenda eſt, ex quâ metiris annorum quietem, ac ſolatia matrimonij. Vide Principes, exoſas ſæpiſſime ducunt; amori præfertur fœderum neceſſitas, neque ſympathiâ nubunt, ſed vtilitate & conſilio; accipiunt ſæpius, quas nunquam vidêre, niſi forſitan ex picturis mendacibus, quarum forma ideam artificis reddit, non virginem, de quâ maxime quæritur; neque tamen ſe miſeros dicunt, ſe infauſto cupidine nuptos, cum aliud, quàm quod inſincere penicillus adumbrarat, natura oſtenderit.

An tu regibus in amando deli-

catior? diſce iungi, non ex naturæ arbitrio, ſed ex prudentiâ Parentis, cuius eſt coniugem gnatæ ſuæ tradere, ne videatur illa, ſi ſe audiri, ſi ſe conſuli vel leuiter optat, nimium de ſponſo cogitauiſſe. Decentiùs maritum ex aliorum oculis, quàm ex ſuis pudor æſtimat; laudatur in virgine illa ſimplicitas, quæ iubente tantùm patre, amorem concipit, ponitque ſi ad ditioris proci acceſſum, quem ille recens probauerit, ardere iubetur vtiliore incendio.

Suſpirabat illa, cùm hæc ardens pater diceret, & vt facultatem obtinuit, ſic breuiter ore demiſſo loquuta eſt. In filiam quantum tibi imperium natura conceſſerit, non ignoro certè, pater; in culpâ ſum, ſi quem nolis, amauerim: Sed an crimen virginis putas, quòd ad viri alicuius nomen horreat, quæ ex pudoris ingenio poſſet ſummâ cum laude vel omnes auerſari? Ad hæc

verba hæſit quidem aliquandiu pater, ſed mox; æquali obſequio, inquit, odij leges atque amoris à parente puella, ſi ſapit, accipiet; neque pudor eſt ſic rigidam eſſe, cùm flecti iuberis, ſed animi pernicacia. Ergo ne te diutius lateat conſilium meum, virum hunc, cuius odio teneri te dicis, generum volo: gratum tibi neceſſitas, ipſaque conſuetudo faciet; magna amoris incentiua erunt, fortunæ, quam nondum capis, guſtus; pretioſiſſima, qualis eſſe Principum ſolet, ſupellex; aurum, gemmæ, ad triumphi ſpeciem accedentes currus; menſa ſiculis æquanda; pediſſequarum grex; denique opum ille rumor, ac luxus, qui familias reddit honoratiores, matronaſque (quod defectu facultatum præſtare nobilis affinitas haud poteſt) in ſummam felicitatem aſſerit.

Cæterùm, quòd vir iſte non multo ingenio polleat, rerum tua-

rum incrementum puta; potieris tu pecunijs, quas tantis precibus, tantoque patientiæ ambitu obtinere à ſubtilioribus maritis tot vxores nequeunt; non clam ac timidè negatas opes in tuos vſus ſubtrahes; caput eris viri tui, imperabis ad nutum. Neque futuræ proli timeo patris illam tarditatem, quæ tantopere (vt ais) ab vrbanitate diſcedit. Heroum filios magnâ ex parte pecudes fuiſſe, referentibus libris,nouimus: & hoc natura videtur egiſſe, vt in collocandis ſuis virginibus parentes virorum fortunam maxime perpenderent, non illorum mores, genus, aut denique ingenium. Tùm puellæ abire permiſit, monitæ prius, ne nuptiarum quæ parabantur in craſtinum, celebritatem ominoſam faceret ſua mœſtitia,aut turbaret ſuis fletibus.

Sequebatur lugentem GYGES, at illa vix patris conſpectum declina-

rat, cùm in ſuum conclaue ſe recipiens, terribili ſilentio, maiorem verbis deſperationem profeſſa, vtraque manu comas diuulſit. Ad acerrimi doloris improuiſum ſpectaculum celeres aduolant cum cæteris virginibus famulæ, tantoque eiulatu furentem circumſtant vt ad hos clamores Gygi ſua firmitas exciderit. Dum flet ille, ſecretiſque querelis acerbiſſimum patrem deuouet, in deliquium labitur miſerabilis puella, & mortis ſpeciem, ſolutis artubus, ac conuerſo circa cor ſanguine, caſus oſtendit. In tam ſubitâ clade longum erat vini ſubſidium expectare à ſeruulis, nec aderant, qui darent confusè poſcentibus. Propiore igitur auxilio perditum colorem, ac propè damnatam vitæ ſpem, in iacentis os conſperſa gelida (quæ tum fortè fouendis floribus recens allata fuerat) vtcumque reſtituit. Mox tanquam in ignoto loco errare lu-

mina cæpere, omniumque vultus pauidè intueri. Languidos oculorum hebeſcentium motus, incertoſque ſequuntur, qui vix poſſent à circunſtantibus percipi, gemitus: & vt paululùm vires collegit natura, potuitque verbis indicare, quid tantùm doleret, horreretve, hæc prima vox audita eſt. Nubam! & huic viro nubam! & cras nubam! neque mihi induciæ ſaltem dantur, vt reluctantem animum eâ morâ poſſim meo fato conciliare. Non ſatis eſt me perire, niſi & citò peream.

Turbata deinde petijt, an cimba Charontis ſoluiſſet à portu; ſe enim velle in illam admitti, nec quid magis tunc optare. Deſperantis ac perire volentis verba hæc erant, & quod in ſuam perniciem preſſiſſet cautior ratio, illud non obſcurè promebat animus haud compos ſui. Plura, ſed quæ non cohærerent, ſæpiùs iterantem in lecto reponunt,

adductiſque plagulis, ne lux neceſſariæ quieti importunè obſtaret, exorabilem patrem, ac placidos virgini ſomnos optantes, abſcedunt ſilentio.

Poſtera dies, quæ nuptijs deſtinata erat, fletibus atrox fuit, nondùm enim aurora venturum ſolem nuntiauerat, cùm puella, ante quàm ad obſequium accederent famulæ, extremum ſpiritum egit, ſiue ipſo dolore ſoluta, ſiue (vt plurimi coniectabant) pharmaco maturauit fatum ſuum. Hinc ciuium, quotquot audiuere, murmur, publicè optantium vt vnius pænâ diſcerent cæteri patres, impares nuptias certiſſimis calamitatibus vindicari; neq; liberis fauſtè imperari matrimonia, quę niſi ſint animorum, conciliante naturâ, crudeliter fortunas ac corpora miſcueris.

Tantæ virgini debebatur egregium funus: & vt Gygi relatum eſt; pompam datâ die iam incedere

feſtinauit ad templum. In eo locus erat, ſuis cancellis à populo liber, vt cadauer inter ardentes cereos pulloſque ornatus extra turbam ſiſteretur: In hunc opportuno tempore ſe contulit Gyges, ne plebi admixtus, ex craſſitudine corporis, aut veſtium tactu proderetur, qui tamen latere conſtituerat, in id conſilium profectus cum annulo.

Dum ſic ad maximæ rei euentum ſe præparat paternæ ſæuitiæ vltor Gyges (nam hoc erat in animo) procedunt ferales exequiæ, & præmiſſis qui virgâ & voce ſubmouerent immodicè curioſos; ſtatim vt ſe ſcindi tulit confertum vulgus, quâ patebat via, triginta virgines opertis vultibus, in cãdidâ veſte tẽplum ſubeunt: Singulis ſua fax, quam & circunducti flores ornabant in ſymbolũ pudoris, æqualibus ſpatijs diuidebantur, ad longiorẽ pompam in inceſſu grauiſſimæ. Funebres puellas ſequebatur ſacerdotum nume-

rus ingens ; hos proximè funus ipſum, in capsâ exhibitum cunctis, virginis corpus pretioſiſſimis induerant : capilli de more nubentium ſparſi, vltimo ancillarum officio diſcriminabantur in annulos; & quia breuis ægritudo puellares genas non exhauſerat, ſub ipſo pallore ita formam ſeruauerat vultus, vt mouere lachrymas vel crudeliſſimis poſſet, & etiam poſt fata placere ſpectantibus.

Feretro acceſſerat inexpectatæ tragœdiæ author, cum deſtinato coniuge, virginis pater, quem altè ſuſpirantem, ſuiſque prope lachrymis occæcatum, nemo tamen niſi iratus intuebatur, ſentienta turbâ, iuſtè illi humanitatem negari, qui eâ caruiſſet. Digna quidem comploratione eiulantis proci fraudata ſpes (neque enim crimen viro fuerat in eos affectus exarſiſſe, qui ſuperaſſent humilitatem natalium) verùm maior erat defunctæ virgi-

nis caſus, quàm vt aliud poſſet plebs clementer intueri ac plangere, in illius cladem atque ora, tota ſe effundebat miſeratio.

Patrem, & procum pari greſſu ſequebatur nobilis affinitas: amplior amicorum numerus, maximéque eorum, qui communiori charitate, nec atrata veſte lugubres, tamen ſub modeſto cultu pompam auxerant; ſilentes hos binoſque ſuis incedentes lineis, ſubito tumultu excipiebat virorum ac mulierum promiſcua multitudo, ex vulgi genio ipſiuſque funeris conſpectu, ne acerbiſſimæ ſorti viderentur denegaſſe ſuos gemitus, intemperanter clamantium.

Eo ordine in templum admiſſis exequijs, depoſitóque cadauere, vix populi rumor ſedatus eſt, vt qui laudationem funebrem in virginis dotes inſtituerat, commodè poſſet audiri. Compoſitâ multitudine, aliud omnino pronuntiauit

ſuo tectus annulo GYGES, quàm quod à publico oratore corona expectabat. Eam vocem GYGI conceſſerat natura quæ non ſolum in omnes tonos flecti facillimè poſſet; ſed etiam ab imo pectore ita trahi, comprimíque in faucibus, vt cùm vellet, proximo cuique tanquam diſtans loqueretur. Hac arte, iuuantibus fraudem amicis, multos luſerat, & defunctorum querelas tanquam ab remoto loco inſinuarat ſtupentibus. Nec dubitauit magnâ adſtantium auſcultatione, ipſiuſque patris terriculo (quod maximè optabat) loquuturum ſe, ſi præmiſſo gemitu, ad defunctæ caput ſitus, velut vmbra properatæ mortis vltionem repoſcens, ita diceret.

O me, ſæuitiâ parentis citiùs raptam quàm natura voluerat! Virginem plangite, virgines: conciuem ciues. Non is dies meus, qui tulit: in plures annos genita, heu, maturè nimis præciſa ſum, &

adoleſcens cogor vmbris miſceri. Occidiſti, pater; non ſuccis, non ferro, non fame; ſed imperio. Quid fato inſultas, tanquam non ſiuerit gnatam tuam diutiùs viuere? Ipſe tu, fatum meum; Ipſe tu, infauſtum ſydus, quo premente damnata ſum. Ademptam luges, qui funeris legem dediſti? Sub aſtro mitiore futura ſuperſtes, citò auferor quia meis præfuiſti natalibus.

Fruere, fruere cineribus meis, ô crudeliſſime mortalium! & nunc qualem voles, cadaueri ſponſum trade.

His dictis, in confuſa lamenta vox effuſa eſt: & vt recedentis vmbræ eſſe crederetur, imitatione motus ſenſim imminutam GYGES finiuit ſilentio.

Ceſſante GYGE, quid in ſubitis poſſet cuiuſque affectus ſtatim ex vario adſtantium rumore innotuit. Toto templo trepidæ voces, ſuſpiria, minæ, concionem partita ſunt.

Plures tamen in vindictam proni, acerbè muſſabant, ſparſimque, audiente patre, ſerpebat indignantium vox, eum iniquè viuere qui filiam peremiſſet.

Pauentem, & iam de ſuo periculo ſollicitum monent amici, vt ſpectante plebe, ad corpus virginis accedat, veniam ab illa exoraturus; ſic enim & poſſe ſedari animos multitudinis, & defunctam placari. Dum ille conſternatus gemit antè feretrum, poſtulatque ſibi ignoſci ſæuitiam ſuam, ſubtiliſſimo conſilio Gyges in aduerſam partem flectit virginis caput, vt videretur illatæ iniuriæ memor, nec parentem audiuiſſe. In eo quoque motu, terribile cunctis fuit, quòd ad acceſſum patris, cadauer copioſum ſanguinem naribus emiſit, tanquam ſuum interfectorem non ferens, amoueret prodigio.

Viſo cruore, vix continebatur populus; & ne ampliori odio moueretur

ueretur ad ſpectaculum, detractis ornamentis, in apertam humum citò condi virginis corpus curauit nobilium prudentia, ſicque pauore magis ac tumultu, quàm religione & precibus, totum funus peractum eſt.

Maximam vrbem ſtupendi euentus adeò peruaſit ſubita fama, vt cæterarum rerum ciues per dies aliquot viderentur obliuiſci. Optandæ nouitatis cauſa, rumor: Poſthac enim nullus inuentus eſt qui in liberorum affectus crudè ſuâ poteſtate vteretur, & ad æquitatis normam mitigatum eſt imperium. Timebant Numinis vindictam: acerbas, neque placabiles territæ conſcientiæ querelas: Vmbrarum reditum: ipſiuſque familiæ cladem, ſi coniugiorum iniquitate, ſe ſe in opes erexiſſet.

Nec contentus Gyges patrem in templo turbauiſſe, ſæpè quoque, ne quietâ nocte vteretur, inter te-

nebras, circà iacentis lectum, nouos queſtus edebat virgineis gemitibus perſimiles, attonitumque citabat ad tribunal.

Satis vexato viro illo, ad aliud Gyges, non minore pietatis fructu, ſolertiam ſuam tranſtulit. Ciuilibus licet officijs per totam Galliam necterentur populares, non omnium tamen vna erat religio. Quòd ſenſibus altior eſſet Catholica veritas, ac ſæua nimis voluptati, plurimi à paternis ſacris defecerant: nec plebeius tantùm error: etiam diuites familias hæc peſtis afflauerat, & vbi commodioris fortunæ tepidis Catholicis ſpem ſubijceret errantium affinitas, indiſcretè cum illis contrahebant matrimonia: nec arduum erat ſacerdotes inuenire, qui vetitas nuptias ſuâ præſentiâ, ſuoque ſuffragio comprobarent.

Hinc tamen & ſubuerſionis periculum, & quotidianæ coniugum

rixæ, liberorumque, ferè ſemper, circà veritatem Chriſtianam ambiguitas: nam quid ex pugnâ parentum collegeris, præter iſtud; de rebus diuinis nihil dari certum mortalibus, & quęcumque inſectatur vnus, defendit alter, in diſputantium quaſi ludum, eſſe problemata Euangelij?

Subfuſcam prolem gignunt candida vxor, & vir æthiops, vt parentes ignorari prorſus nequeant, amboſque proponat in liberis dubius ille color, qui nec ater, nec albus eſt. Haud profectò ſinceriùs, Gygis æuo erudiebatur ſoboles in illis familijs, vbi patre ac matre, ex variâ inſtitutione, diuerſa credentibus, continua erat animorum ſermonumque diffidentia. Fluctuabat inter illos duplicis fidei turbines anxia domus: vel in firmitatis ſpeciem, patribus filij, matribus gnatæ accedebant, vt in eligenda

religione, non veritatis, non recti, ſed omninò ſexus, ac ſuauiſſimæ conſuetudinis ratio haberetur.

Audiuerat GYGES, virum diuitem, at hæreticum, qui puellæ Catholicæ nupturus dicebatur, eſſe in procinctu matrimonij. Conſenſerant ex vtraque parte Parentes, & vt quiſquis mutuo conſilio conceptas coniugalis pacti leges propriâ manu firmaret, in virginis domo (nam hoc ſexui debebatur) ſtatam diem elegerant. Facto non multo pòſt conuentu, conſcriptam, expoſitamque adſtantium oculis ſperati matrimonij tabulam nondùm vllus ſuo nomine auxerat, cùm illicò turbandis amoribus, haud vocatus GYGES adfuit, abſtulitque omnes calamos, vt iam nemo poſſet exarare quod ad publici inſtrumenti fidem pertinebat, ſtatumque nubentium.

Sic ademptis æquiſſimo furto calamis, ſubitum inter Catholicos dubium fuit, an Deus probaret eiuſmodi nuptias; an qui ſuo aſſenſu promouerent, ad ſummi iudicis conſpectum haberentur innocentes? Firmiori mente virginis pater prodigium acceperat, auidus opum, nec facilè conſenſurus, religionis intuitu conſilium ſuum diſtrahi, ſpemque dulciſſimam euaneſcere. Sed cùm nouos peteret calamos, moneretque leue hoc eſſe quod aſſidentes turbauerat, ſtupuit ipſe, vbi ſenſit occultâ vi ſibi contractum eripi quem habebat in manibus, licet contrà conaretur. Tremuerunt cum illo & cæteri, vt iam, vix collatis ſermonibus, tanquam Deo ſignificante quid vellet, omnium conſenſu ſoluerentur ſponſalia.

Attonitam præ cæteris virginem ita ſolatus eſt Catholicorum,

vnus, ſibi commodiorem virum ſeruari à Deo, qui hunc manifeſtò improbauiſſet. Pertinere ad Chriſtum omnes Catholicos, neque ſine illius iniuriâ myſticas eius partes matrimonio iungi partibus illis quibus aliud caput eſt, quàm quod Eccleſiæ præficitur ad regimen ipſius: illa vnione monſtrum effici ipsâ chimærâ deformius; nam quid, ſi membris Domini membra draconis adhæſerint?

Horribile quoque eſſe è duobus coniugatis vnum ſemper iræ Dei ſubiacere; haberi Maieſtatis eius hoſtem, damnarique, ſi decedat ſententiæ ſuæ tenax. In illâ coniugis iacturâ nihil inueniri quo ſoletur orbitatem ſuam Catholica mulier: quicquid enim dicat ratio, iſtud maius eſt; ſperare mariti ſalutem ipſe mihi Deus prohibet: perijt, nunquam redimendus: viuam felix, ego caro ipſius, cùm

ille comburitur ?

Quod in illis ædibus dictum, actumque fuerat, poſteà reſciuit tota ciuitas, neque deinceps Catholicis extra Eccleſiam matrimonia quæſita ſunt.

FORTVNA IMMEMOR.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SI quis è templorum faſtigijs iacentes circùm terras conſpiciat, vertitur pauore cerebrum, niſi ſtiterit aut inſita animo audacia, aut ipſa videndi conſuetudo. Aliquid ſimile accidit his qui è fæce vulgi ad ſublimes gradus, ampliſſimaſque opes peruenere: nam debile caput vehementiſſimè concutit ſortis illius nouitas, quæ plebem abiectè miſeram tanto celſitatis interuallo infrà ſe intuetur.

Inter copiosè diuites, vir erat, vt ferebant, porcario patre genitus, verùm cui animus ad tot facultates adeò intumuerat, vt priſtini ſtatus, ac conſanguineæ paupertatis,

pertatis, quæ in eius adhuc cognatione per notiſſimos agros pecorum curam agebat, non videretur meminiſſe.

Regijs negotijs, vt ſua curaret, diu ac variè implicatus, ex illo munere ſe ſpectabilem, ac plurimorum fortunis pernecceſſarium plus iuſto aduertens, optabat aſſiduâ petitorum concurſione, quibus (& ex compoſito) non ſemel colloquium negabatur, ſtrepere aream ſuam in amplius intolerandæ ſuperbiæ ſpectaculum. Ad hanc frequentiam tanta hominis lætitia erat, vt ex cancellis, quibus tegebatur, aduentantes quoſque, aut abſcedentes ex tædio, otioſus ipſe, & cum familiariſſimis colludens ſæpiùs conſpiceret.

Nullus primo congreſſu ab inflato aliquid vnquam adeptus erat; procraſtinabantur quæ magis vrgebant; & etiam quæ vendebat beneficia, lento gradu procedebant,

vt ex morâ fortiùs ſentirent qui erant recepturi, ex illius arbitrio pendere felicitatem ſuam, ac, niſi miſeraretur, poſſe neminem debitas penſiones accipere, aut armorum ſtipendia; redditi iuris pactam à Principe mercedem, vel denique regijs donis frui. Ipſo ſalutationum vſu, vanitatis guſtum adeò ſibi fecerat, vt licet fatigatus ſæpè quereretur miſerum ſe qui tot honores excipere quotidie cogeretur, illis tamen haud poſſet ſatiari.

Hominem iſtum non tantùm videre cupiebat Gyges, ſed, & ſanare ſi poſſet; in id conducebat, ſuperbiam viri ad ſua natalia reuocare, ideóque Gyges ſecum tulit vnde illam validè comprimeret.

Eo domum ſubeunte, nobiles equos agaſones aliquot ducebant ad flumen, vt lauarentur, ac biberent. Inter eos mulus erat, diſciplinæ impatiens, & in prolixis auribus, omnibus equis glorioſior,

quem vt vidit Gyges : domini ſui (inquit apud ſe) imaginem præfert mulus iſte ; neque enim meminit ſe aſino patre editum ; fratres habet qui piſtrino quotidie ſeruiunt , dum nimio eſu impinguatus recalcitrat , & phaleratus per vrbem graditur , aut nitet in ſtabulis. Ridiculum animal , improbè etiam genitum , & tamen ipſo Alexandri Bucephalo ſuperbius. Quàm verum eſt , in abiectiori tumidiorem eſſe ſolere arrogantiam ! fræno generoſi equi obſequuntur, duci ſe ſinunt ; auritus iſte rudentis aſelli filius ire renuit , iactatiſque impetu calcibus , rectorem ſuum conatur excutere.

Quod in beſtiâ GYGES notauerat, illud quoque in diuite mox aduertit, cùm ad eius cubiculum peruenisſet. Aderant multi : ille omnibus medius, omnes ferè increpabat, quòd feſtinantiùs vellent perfici negotia , quàm poſſent. Tot peti-

toribus non ſufficere principis ærarium; facultates ſuas Regem haud ſatis noſſe, qui tot penſiones, tot dona ſæpè immeritis concederet: largitiones, niſi caſtigaret ipſe, breuî nihil ſuperfuturum ad grauiora regni negotia: denique recederent, ſeque quieſcere tantillùm paterentur, quem iam tot anxium curis, immodeſtis etiam petitionibus ad tædium vſque vitæ perduxerant.

Silebant plurimi; & quibus maior fiducia erat, demiſsè requirebant vt liceret breuiter loqui; neque enim poſtulata, ab æquo deflectere; ſed ex prece iratior, cùm iam terga verteret, ſoleas ligneas GYGES, quas de induſtriâ attulerat, ante illum ponit, vt ad ſtirpis abiectiſſimæ recordationem vtiliſſimo pudore ſuffunderetur. Viſis quales olim puer in domo parentis induerat, & ipſe ſordidiſſimi gregis paſtor, ſimulque ignoto qui eâ cauillatione anteactam egeſta-

tem exprobrarat, eo furore accenſus eſt, vt omnibus qui aderant grauia minaretur, niſi contumeliæ authorem illicò proderent. Sed omnes cum iuramento negabant (vt res erat) ſcire ſe quis illi ſic illuſiſſet. Cùm diu ex vultuum inconſtantiâ ac incertæ vocis indicio fruſtrà quæſiuiſſet in arcanum illud penetrare, & iam aliquos videret non ſatis à riſu cohiberi, dolore frendens, nec quid vltrà loquutus, quò liberiùs excandeſceret, in proximum cubiculum, comitante Gyge, ſe proripuit.

Mene, inquiebat, in domo meâ ſub tot virorum conſpectu ludi, nec poſſe hoſtem agnoſcere, in quem ex merito mea tela dirigam! ô dolor! quiſquis læſit, ſecurus fruitur malo meo, ridet inſcium, quòd accepto vulnere, mihi ſic omnino vindicta perierit. Verùm tandem agnoſcam; illatæ contumeliæ gaudium hominem prodet;

non diu tacebit, qui ex probro meo apud maleuolos laudem ſe conſequuturum arbitrabitur. O non expectatum, poſt tot annos, ac in tantis opibus, dedecus! Quis fuiſſem iam omnes penè ignorabant; ſtirpis meæ maculam, quam benè velabat nouus ſplendor, vxor nobilis, mutatum quoque non infelici induſtriâ nomen! ne quis meorum qui in agris tenuiter degunt, ad me accederet, curaueram ſedulus; quid profuit calliditas? quid, omnibus penè votis amica ſors? Ecce inimiciſſimus homo recentiſſimè detegit, quod tempus, & maximè opes tam altè condiderant, & vt citò qualis olim fui totâ vrbe innoteſcam, mox per ſingulas domos cum cachinno iſti garrient, qui acceptæ iniuriæ teſtes fuere.

Hæc cùm ille conſternatus, ac fletu grauis quereretur, ſeruus quidam rudis adhuc, & è villâ re-

cens, ligneos calceos quos ex altero cubiculo tulerat, ne quis ſurriperet, attulit ad dominum, ineptè poſtulans ab irato, quid de illis fieri optaret: iam acerbum in rabiem egit inſulſi hominis quæſtio: iniurijs, pugno, calcibus, ſignificauit quantùm iſta auerſaretur, addiditque ſe famulum cum ſoleis perditum velle. Seruo fugiente etiam Gyges egreſſus eſt, ne ſi iunctis ex irâ foribus, in illo conclaui diutius hærere dominus vellet, & ipſe remorari cogeretur. Tum ſic apud ſe Gyges; bene eſt, ſanitatem polliceri videtur iſta commotio: ardet, ſudat; ſi frigidè hæc accepiſſet, deſperata res erat: ſic morbus excutitur: timebit deinceps inſolenter fortunâ ſuâ vti, diu continebit faſtidientem huius diei memoria.

Poſt hæc, ad contumaciam viri iſtius, in mentem redijt libertinorum illorum vetus arrogantia,

quos Principes ſui, traditis imperij facultatibus, vt ditiora ſe mancipia dicerentur creauiſſe, vocauerant ad pileum. Talibus (cogitabat Gyges) publicum ærarium credi, ingens certè Romanæ dignitatis probrum erat; verùm & maius, quòd illorum ſæuitiam ferre patriciæ familiæ cogerentur, & ambitioſas abiectiſſimorum hominum fores, totos dies obſideret in deprecantium habitu circumfuſa nobilitas. Quotquot ex præcipuis ſtirpibus, tanto obſequio, tantâque patientiâ pecunias ab immiti manu extorquere laborabant, fodinis dabant operam, ex quibus plus ſudoris, quàm auri ſibi caperent; & quoſcumque Imperator, velut percepturos ſpectatiſſimæ virtutis præmia, ad eiuſmodi viros remittebat, ſub honoris & auxilij ſpecie damnabantur ad metalla. Vindicabat eo modo ſe conſcia ſordium ſuarum humilitas, &

tanquam natura peccaſſet, quòd nimiâ òbſcuritate ſeruorum fatum deiecerat, mancipia ortus ſui culpam eâ duritate referebant in nobiles.

Quia abiectè natus eſt iſte vir, pœnam luunt qui honeſtis parentibus ſunt editi; nihil placidè loquitur: tanquam totâ vitâ iratus, omnibus penè infeſtus eſt, qui ad illum accedunt. Hos verbis, alios vultu, quoſdam ſilentio ſuo exturbat, vt ſi tandem cogatur tradere quæ iuſtiſſimè petuntur, nemini fuerit officioſus quem anteà non læſerit.

Sed an fortè humanitatem abijcit, non quòd ſeueritas reipsâ placeat aut ad vindicandam generis ſui ignobilitatem ſit tumidus; ſed quia rigidum eſſe, & procraſtinare ſolutiones, ad fortunam ſuam confert?

Certè audiui à multis victam ſæpè petitorum patientiam eò deue-

niſſe, vt crederet ſe non malè haberi, ſi partem acciperet. Vbi hoc verbum ſonuit, dicunt iſtum hominem non omninò intractabilem eſſe, ac dicere ſolitum; ærarium quidem Principis exhauſtum; ſed ne diutiùs expectet petitor, ſe de ſuis quod tum poteſt, non tamen ſine aliquo domeſticæ fortunæ incommodo, libenter daturum in promptiorem ſolutionem. *Si hoc* ita eſt, ô vtilem ſimulatæ iracundiæ ludum! ô acerbitatem quæſtuoſam! diu negat totum, vt qui toties fruſtrà poſtulauit, tandem tædio deiectus, ad iniquiſſimam conuentionem accedat, & dato mendaci ſyngrapho (quaſi nihil negaretur) abeat lætus; cùm tamen partem vnam inuitus conceſſerit, vt alteram emeret.

Sic Philoſophante Gyge, per totam vrbem contumeliæ rumor ſpargebatur, quam incerto authore acceperat faſtidioſus ille vir, qui

porcorum ſuorum videbatur obliuiſci. Et mox imitatione iniuriæ, plurimi, nocte obortâ, ad illorum diuitum oſtium quos ſua fortuna inflauerat, varia ponebant quæ priſtinæ ſortis admonerent immemores. Stramineos pileos, cultros recenti madentes ſanguine; lagenas, provt vel in villis olim paſtores egerant, vel in carnario laniones, aut in tabernis vinarijs œnopolas; & locus prouerbio datus eſt, quoties aliquis è puluere ad opes & ad munera aſſumptus inſoleſcebat, calceorum memineris.

BIBLIOTHECA DIVITIS.

SÆpè non res habent, ſed duntaxat rerum titulos pharmacopolarum loculi, & eâ nominum vanitate ſolatur inopiam ſuam artifex pharmacis deſtitutus. Iſtud quoque in pleriſque hominibus aduertas: vbi ſe optimis vacuos ſentiunt, ſignis ſtudent; ambiunt præclariſſima nomina; quemadmodum ille Imperator, qui ſe Herculeum dici voluit, cùm tamen nihil Herculis haberet præter ſpolium leonis, ac clauam; hæc enim quocumque pergeret, ſecum deferri impendiò curabat, & ſuis etiam numiſmatibus cælari, vt ex Herois inſignibus crederetur fortitudini ac victorijs natus.

Talis erat Gygis tempore qui-

dam homo imperitus ; ſed præpotens, qui ne videretur illiteratus, ingentem Bibliothecam ſtruxerat. Mortuâ ſine liberis vxore, ſuſpicioſo homini ſecundæ nuptiæ non placuerant, & odio hæredum ſtatuerat in ſuam famam conferre, non annuos tantum reditus ſed ; & latiſſimi fundi qui hos dabat, maximam partem, ne inultus deccderet. Præclariſſimas lacunas facilè inuenit effundendarum opum conſilium : Gymnaſium ædificauit ſuis ſumptibus : in rurales delicias domum conſtituit, decimò ab vrbe milliari, quaſi in ipſam naturam pugnaret, ita non ferens obiecti cellis interiectu ſibi patentioris agri proſpectum eripi, vt immensâ pecuniâ intra breue tempus tolleret.

Librorum præcipuum ſtudium fuit : vetuſtiſſimos codices diligenter conquiſitos carè emebat, nec faſtidiebat neothericos, quaſi ingenij ac doctrinæ detractio eſſet

nouitas laboris. Literatos habebat qui omnes ætates, omnem ſtudioſorum penum accuratè ſcrutarentur, nam quidquid ab orbe condito, ad id vſque tempus, omnibus linguis præcipui authores ſcripſerant, volebat in bibliothecam ſuam congerere, ne eâ ſedulitate videretur Philadelpho inferior.

Tot accipiendis voluminibus ampliſſima aula conſtructa eſt; & breui in eum ordinem repoſiti libri, vt facile eſſet ex illorum diſpenſatione agnoſcere inſtitutum ſcriptoris. Cuilibet ingredi volenti ſtatis horis apertus erat locus; & ad ſtudentium commodum, adeò familiarem habebat tantam illam voluminum ſupellectilem bibliothecæ cuſtos, vt nullo negotio quærentibus traderet quodcumque peteretur.

Receptus Gyges in vaſtiſſimam illam mortuorum Academiam (æquum enim ita vocari tot ſine vitâ magiſtros, quos intelligis,

conſuliſque ſilentio) miratus eſt literatam opulentiam. Studiorum causâ, aliquot illuc viri conuenerant; ſed non priùs quid legerent, aut quid ſcriberent voluit ſcire Gyges quàm librorum ordinem leui circuitione percurriſſet. Vbi tot hæreticos vidit Sanctis Patribus admixtos; quid iſti hirci faciunt cum ouibus? ait. Non ſatis erat illos iudicem Chriſtum ab inuicem ſeparauiſſe, vt diues ille, cuius libri ſunt, domini ſui ſententiam ſequeretur? Cæteræ literaturæ bonum odorem corrumpit immanis fœtor. An fortè de Religione ambigit problematicus homo? & fluctuanti, ex prudentiâ viſum eſt, ea apud ſe tenere arma quibus poſſet Eccleſiam ad arbitrium oppugnare, vel tueri? Non video quo ſymbolo amicas acies diſtinguat ab hoſtibus; nam pari omnes apud illum honore habentur. Quis huic poteſtatem fecit recipiendi veritatis

inimicos ? licet vitâ iam careant, nocent tamen ; & quid frequentius, quàm putidis cæſorum cadaueribus, cùm timeri deſierunt & ſolo aëris vitio pugnant, victores interire ?

Cùm nuper in ſupellectile magnæ cuiuſdam mulieris, quæ paucis abhinc diebus deceſſit, arcula inueniretur venenis referta, quorum & vſum docebat, ſimul & antidota, ſuſpectam habuerunt omnes diligentiam illam, quæ non remedia tantum; ſed malorum cauſas ab Italiâ ſibi mitti tanto ſecreto voluerat. Eſt certè cur interrogem quibus ſuccis homo ſanetur; quanto tempore pati ſuum auxilium æger debeat, non quâ pernicie certiùs tollatur : quæ toxica lento odio, aut præcipiti iræ, retardatione vel feſtinatione interitus fideliùs reſpondeant: hæc enim noſſe non prodeſt, & in ſecretæ vltionis commodum, periculosè tenetur

quidquid

quidquid ſollicitat innocentiam. Quo animo vir iſte tot peſtes collegit? Quid de probitate illius cogitem, qui tam exitio prouidit, quàm ſaluti legentium? perire volet aliquis? ad Bibliothecam pergat; illic inueniet vnde corrumpatur fides, concipiatur impietas; mores ruant, quos antea, ne dilaberentur, continebat certa ſui Religio. Sed hîc quoque remedia ſunt, dicet. Ineptam ſemicatholici excuſationem! vt ægrotos ſanet, morbos efficit; vipereum virus potandum Lectoribus tradit, vt quid poſſint in illud ſua antidota, norint quicumque volent tanto ſui periculo experiri medicamentorum efficaciam. Beneficium non eſt, nocere, vt proſis; nullam gratiam illi debeo, qui ex me ſcire voluit quàm bene ſanaretur acceptum ab illo vulnus.

In agro Campano ſpeluncam eſſe aiunt, in quam ſi canem proijcias,

venenato terræ ſpiritu ita ſtatim corripitur, vt tanquam mortuus iaceat; vires reddit proxima palus, ſi deficientem opportunâ aquâ merſeris. Ancipitis doctrinæ Bibliotheca hæc, & in contrarios effectus parata, peſſimè afflat animos quibus poſtmodùm, vt creditur, certiſſimum robur datura eſt; ſatis erat ſi lacum, non ſpecum imitaretur; ſi optimos quoſque haberet authores, expulſis his quorum tabe aliquando pietas nunquam inſtauranda corruit: nam vbi guſtum ſui fecit pernicies, timetur ſanitas, & frequenter ita volentes perimus, vt non maiori ſtudio hoſtes fugiamus, quàm medicos. Auſtera vt plurimum veritas; familiaris error eſt, vitijs amicus & curioſis animis multùm placens: prohibitæ lectioni ſuauiùs incumbent qui huc venturi ſunt, quàm ſeueris illis monitoribus, qui vt neminem fallunt, ita & nemi-

nem palpant, docentque ſincerè quid de diuinis credere, quid agere inter humanos oporteat.

Seriam noſtri Gygis meditationem res non iniucunda ſuſtulit. Putabat virum illum, qui ingentem Bibliothecam tanto ſumptu conſtituerat, doctiſſimum eſſe, omnibus linguis inſtructiſſimum; ſed non diù in eâ opinione fuit. Duo viri quos longior lectio fatigauerat, ad modicam remiſſionem ſubmiſsâ voce fabulabantur; his admotus Gyges audiuit vtriuſque de diuite iudicium. Vnus aiebat; quoties volet pecunioſus iſte in ignotæ linguæ regionem ſuccedere; ſatis erit ſi Bibliothecam ſuam intret, tota enim illi barbara eſt; neque hominem libri nouere, neque homo libros. Alter eleganti ironiâ: Et inde mihi maxima viri exiſtimatio, inquit; commendatur enim præcipuè in exteros charitas; Recipit, veſtit egregiè plurimos ſcriptores

iſte vir, cum quibus tamen non poteſt miſcere colloquia; ſufficit viro ad prolixam humanitatem, ſi moneat aliquis, Syros, Hebræos, Arabes, græcos adeſſe, qui ab ſolo patrio veluti extorres, in galliâ hoſpitium ſibi concedi poſtulent: ad illorum conſpectum exultabundus geſtit; & quod officioſo ſermone aduenis teſtari haud poteſt, id comitate vultus profert, *læto*que ſilentio.

Verùm ſi non charitati, ſed ambitioni tribuis quòd tot ignotos, ſibique elingues clementer habet; & hoc excelſiſſimi animi indicium puto. Illi orbis domitores quorum impetus nec ſe ipſe comprimere poteſt, nec ripas pati, haud curant quâ linguâ ciuitates loquantur, dummodò ſuæ ſint. Putas Alexandrum abſque interprete intellexiſſe tot populos quibus imperium ſuum auxerat? Non ingens cenſetur principatus, qui vno idiomate

continetur: gloria eſt per explanatores rogari à ſuis; Ergo ne dedecus puta, hominem internuntijs egere qui referant quidquid authores iſti vernaculâ ſuâ loquuntur: inſcitiam facit poſſeſſionis magnitudo.

Vide vt iſta Bibliotheca tanquam orbis quodam ſimulachrum habeat ſuas regiones; neceſſe eſt in plurimis peregrinum eſſe diuitem iſtum, qui ſuâ ditione omnes occupat; neque ſcio an in ipſo Latio ſatis commodè verſetur cui certè non multùm aſſueuit. Melius apud Gallos aget, dum nos in varias plagas feremur, ipſo ſinente qui cum illis nullum poteſt ſtatuere commercium. Mirum eſt tanto affectu, tantâ librorum curâ, literis ignorantiam conſuluiſſe. Sic aliquando Venus voluit loricam fabricari à Vulcano, criſtatam caſſidem, ocreas quibus ipſa non vteretur: nec enim molliſſimæ Deæ; ſed ar-

morum præſidi Deo, incus gemebat ſub malleis; totum illud opus Marti fiebat, qui fabrum haud incitarat vt faceret. Fruamur & nos imperiti hominis diligentiâ, ac labore, nobis ſtruxit non ſibi, hæc varij generis ſtudiorum copioſiſſima ſubſidia.

Plura GYGES audire neceſſe non fuit, vt diſceret neminem ex ſuâ Bibliothecâ debere æſtimari, & quæ in veſtibus, in ædificijs, in ciborum nimio apparatu quotidie peccat, etiam non rarò in libris vanitatem inſanire. Non quicumque venaticos canes apud ſe habet, venator eſt, multis ſufficit eâ impenſâ famam quærere, vt appareat quàm ſint nobiles, quámque abſit à neceſſitate fortuna, quæ tam caro latratu delectatur: libros emere qui domino ſuo nihil præter nomen conferant, idem furor.

Aliqui exterarum gentium arma, ſpathas, arcus, pila, ferratos bar-

barâ induſtriâ fuſtes diligentiſſimè conquirunt, non certè vt ijs pugnent; ſed vt ad ſe diuertentibus oſtendant, quot modis in ſe ſæuiat humanum genus, quæ ſit odij ac vindictæ varijs in regionibus ſolertia. Haud diſpari animo aguntur qui libros non ad ſuos quidem vſus habent; ſed ad ſpectaculum: ſcientiarum fautores imperiti; muti linguarum cuſtodes: adeò patientes contumeliæ, vt ſinant à tot Scriptoribus, quos ante ſe habent ac ſuos domeſticos effecere, ſibi quotidie exprobrari inſcitiam ſuam.

Viris iſtis callidiores ſunt matronæ nobiles; formoſas enim pediſſequas cauent, ne pulchritudinis opinionem quam maximè optant, deleat vultus præſtantior. Inter libros turpior eſt ignorantia, quàm ſi longè ab illis ſorderet; neque hoc tamen aduertunt plerique diuites, qui dum ad inanem pompam, tot volumina tanto pretio ſibi compa-

rant, emunt quoque imprudentes ſuum dedecus : nam ſtatim quæritur de eruditione illius, qui tot eruditos conuocauit, & probrum eſt ſi reſpondeatur, cæco amore in literatos ipſum ferri, neque ſcire quid loquantur iſti authores, quos ad ornamentum ſuæ domus tanquam tabulas aliquas iuſſit exponi.

Non omnibus qui Bibliothecam diuitis intrauerant, idem erat propoſitum. Vnus ab alto ſupercilio, ac inuſitatâ veſte ſuſpicionem GYGI fecit aliquem eſſe ex iis qui terrenorum faſtidio ſtellis miſcentur, & ab hominibus tanto interuallo ſemoti, propemodùm ignorant quis ſit cultus cæterorum mortalium. Et verè erat Aſtrologus, non de eorum numero qui ſapienter cœleſtium facum curſus, fœdera, rixas ſcrutantur, docéntque quàm variè proſint, aut noceant ; quod verè illis ſit in regiones, & in ipſa hominum corpora imperium : nam hæc

hæc ſciri omnino poſſunt, & nemo peritus negauerit aliquas ab illo nobilium ignium cœtu leges dari, quibus orbis inferior nunc ſeueriùs regitur, nunc leniùs, & modò immodicis imbribus, modò ſiccitate laborat; leues morbos, aut ciuitatibus graues, ac quandoque ignotos admittit, vel lætâ temporum ſerie fruitur in exactæ calamitatis ſolatium.

Maiora audebat ille Aſtrologus, & in profundioris amentiæ ſtudium, tanquam diutino errore non ſatis deceptus, adhuc ex antiquo codice inueſtigabat quomodo hominum vitam ita ſtellæ definiant, vt nihil vel adipiſci, vel fugere poſſint, niſi ad præſcripta ſui ortus; & quâ ratione quidquid videtur caſus adducere, aut eligere voluntas, ad illa ſtatuta referatur quæ in naſcentes lata ſunt.

Magnificis verbis de futuro pronunciabat author libri; euoluebat

omnes ætates, & imperantium ſyderum particeps, decreta illa explicabat, quibus (ſi credere dignum eſt) nullus homo ſe abſoluit. Vitijs natos affirmabat fruſtrà in virtutes eniti: religionem concipi non afflatu Numinis; ſed pio ſyderum influxu: virgines neceſſariò permanere quibus ſuæ ſtellæ viros negant: beneficos homines eſſe, vel fures, prout in Iouem inciderint, aut in Mercurium: neque virtuti ſatis virium eſſe, vt ab improuisâ cæde, aut triſti ſæuitiâ abſtineat, ſi ita Marti, aut Saturno placuerit.

Erat tunc maior quàm anteà horoſcoporum fides, & ea ſæculi inſania, vt quouis modo aliquis libertatem impugnaret, illicò ſubtilis ac eruditus haberetur. Non futilem modò; ſed prohibitam eſſe eam ſcientiam Theologi oſtenderant; inſpirante cacodæmone inuentam, fotam, vt quilibet prouocantes ad vitia ſtellas lubens ſe-

queretur, in quas fruſtrà pugnaret, crederęturque Religio libertatis vmbrâ orbem ludere, ac ineptè eos præcipere mores qui rationi conſentiunt; cùm optimos, aut diſcordes legibus faciat non laudabilis conatus, vel incurioſæ vitæ ratio, ſed omninò natiuitas.

Vt ſolidè plures in pernicioſiſſimum errorem ſcripſerant, ita & iucundè aliqui; ſed ſuprà cæteros placuerat ille, qui amœniſſimo commento (quod quia breue eſt referam) traduxerat Aſtrologos. Titulus erat, Aſtra Damnata. Hæc autem lepidæ fictionis ſeries.

In ipſo Olympi vertice, ſub frondeo tecto aliquos Deorum Iupiter ad conuiuium vocauerat, Saturnum ſcilicet, Martem atque Mercurium; & ne quereretur ſexus alter ſe à viris deſpici, Venerem quoque, & cum fratre Apolline, Dianam. Vt hilariùs epularentur, curas omnes Dij poſuerant, lætique

plenis ſcyphis, quod alternis propinabat Ganymedes, bibebant ſuum nectar, cùm ſubitò ingenti ſtrepitu, non ſine Numinum tremore, mons totus perſonuit; nam ex veterum gygantum felici propè audaciâ dudum timere didicerant. Repentini tumultus cauſa, aliquot nocentes, qui cùm ob nota ſcelera comprehenſi, ante tribunal ſiſterentur, tanquam ipſorum Deorum ſuaſu ſanctiſſimas leges calcaſſent, totam criminum inuidiam referebant in Numina, & adeò fatua plebs, vt ad primas nocentium voces, abiectâ cœleſtium reuerentiâ, clamaret comprehendendos eſſe Deos illos qui authores ſcelerum dicerentur; neque arduum facinus proponi, cùm omnes ſimul otioſi accumberent; & Iupiter ſuum fulmen, ſuam falcem Saturnus, Mars gladium, vt inutilia conuiuantibus arma poſuiſſent: nec tum potenti virgâ metuendus eſſet Mer-

curius, aut Latonæ proles ſagittis quibus confoſſa Niobes familia momento interijt, & Venus iræ miniſtrum, qui noxiâ cuſpide feriret hoſtes, non duxiſſet Cupidinem: denique fatum, cui & Dij ſubduntur, ita de illorum ſorte diſpoſuiſſet, vt ſi feſtinanter in ſuprema montis conſcenderet ciuium manus, omnes vnà capi poſſent.

Religionem omnem abiecerat vulgi furor, & ſibi multùm gratulabatur inſania, quòd non homines petebat, ſed Deos. Primùm quidem ſilentio conſcendunt miſſi à cæteris ciues; ſed mox vt ad ſummam planitiem peruenere, & in ingens ſpatium effuſi, locum ambierunt vbi longo imperio fatigati ad curarum remiſſionem Dij diuerterant, quaſi fugâ Numinibus præcisâ, exultabundi, illum clamorem edidere quo conuiuij hilaritas ſimul, & Olympi quies excuſſa eſt. Neque mora: frondeam

porticum ſubeunt , inſalutatiſque Numinibus, vna vox omnium erupit, poſtulari Deos, qui plurimorum ſcelerum accuſati à conſcijs, ſi quid in patrocinium cederet, apud æquiſſimos iudices cauſam dicerent.

Dijs indigna viſa res ; ſed conſenſum ab inuitis extorſit neceſſitas, & multùm ad ſpecimen innocentiæ erat, quòd libenter ad tribunal viderentur accedere. Ergo flente Ganymede, Iupiter quaſi volens ſuo Olympo deductus, cæteros Deos ita fato conſentire docebat, vt etiam ſuæ dignitatis admoneret. Viſis Numinibus tota ciuitas nouitate ſpectaculi primùm ſtupens, mox effuſo curſu, vt etiam loquentes audiret, ad forum contendit. Illic Ptolemæus ſedebat Radamantho rigidior, nec humanioris vultus ſenes vndecim, qui ex eminentis ſcientiæ famâ Vrani vocabantur. Hos vt Mercurius vi-

dit, in aurem Apollinis demiſſus, iam quid iſte iudex ſtatuat, ſcio, inquit, virum noui; nullum ſcelus ab hominibus patrari autumat, niſi quod compulſi peccant, adigentibus Dijs, & eâdem inſaniâ decepti ſenes iſti, quidquid in virtutem pugnat, nobis impingunt, vt mortalium crimina ad innocentiam videantur accedere, dum nos authores habuerint.

Vbi hæc dixerat, ſiluit; nam quia cæteris cœleſtibus eloquentior erat, & ex eius ore pendebat optimæ cauſæ felicitas, quærenda erant argumenta quibus apud Ptolemæum ſe Dij abſoluerent. Interim vrgebat tacentem iudex vt oraret, non ſemel obiectis criminibus quibus dicebantur ſuam ſanctitatem polluiſſe.

Meditante diutiùs Mercurio, quo exordio vteretur, ad inopiam iuris referebat rabida plebs cogitabundæ ſapientiæ ſilentium. Tum

Ptolemæus. Quid tu verò, Mercuri! qui cæteris dicendi copiam inſpiras, tandiù ſiles? aut fare, aut vt mutus pœnam cum tuis ſodalibus ſubi; nunquid iſti nocentes veſtris conſilijs ſanguinem fudere? rapuere alienas opes? inuaſere toros? in ciues quoque ſuos ſumpſere arma patriæ militiæ deſertores? Nunquid & veſtrâ etiam manu impuliſtis ad facinus? Non expectauit Mars donec Numinum interpres loqueretur, ſed iracundiâ calens, iurauit per Stygiam paludem (nam maius ſacramentum Dij non habebant) flagitiosè ea ſibi ſuiſque ſocijs ſcelera imponi, negauitque mortalium vllum niſi ſponte nequam eſſe.

Dum ſic inſultantium hominum, Deorumque ſe fruſtrà purgantium mixtis clamoribus forum ſtrepit, interim Dij minores, famâ referente, audiunt quid illis ſeptem contigerat, qui vt cæterorum princi-

pes maiori orbis religione colebantur : & quia communis iniuria erat, omnes vno conſilio, vno agmine feſtinant ad vindictam. Ingens Numinum turba : præcedebant tanquam lictores Pallor & Febris qui ſuo aduentu amouerent cùm plebis, tùm iudicum audaciam : neque arma Dijs vltoribus placuerant ; ſed verbera & fuſtes, vt ipſo genere vindictæ maceraretur inſolentium hominum in Deos temeritas. Non expectauit venientes concio : ſtatim adfuturos eſſe vt rumor in forum perlatus eſt, diriguit primùm populus, mox ipſo timore incitante, fugere omnes, vt in illo motu facillimum fuerit reos, quos vnà cum Dijs adduci voluerant iudices, debitis ſupplicijs elabi.

Ergo præter Ptolemæum, ſuoſque aſſeſſores qui præ ſenectute feſtinanter ſe ſubtrahere nequiuerant, nullos Dij inueniunt quibus

furorem admouerent. Stabant conſtricta loris ſeptem Numina, & horrore ſpectaculi exacuebant cæterorum Cœleſtium iram. Reddità libertate poſtulauerunt vt ſoli ſceleris vindices eſſent, qui contumeliam acceperant. Annuêre petitis omnes. Igitur Iupiter, Saturnus, Apollo, Mars, & Mercurius fuſtes ſumpſere, vt viriliter ferirent; Venus & Diana virgas, quòd fœmineo ardori magis conuenire viderentur. Tum in eiulantes Aſtrologos, fruſtráque obſecrantes ſibi parci, impetu ruunt: & vt cœleſti iræ modum poſuit vulnerum liuor, cruorque, diu cæſis cædentes imperauerunt palinodiam.

Ea erat vt faterentur, mortales ſuorum ſcelerum authores eſſe, non Deos: ſi quid influerent cœli iniquius, non eo cogi voluntatem humanam, ſuæ prauitatis vt & probitatis arbitram, ſed ad ſummum induci. Fortuita latere pror-

sùs Aſtrologos, nec de illis ſcientiam dari quæ ſponte vel eligit homo, vel reſpuit. Suppliciter tamen petentibus ne omninò damnaretur Aſtrologia quæ ſic in Deos peccauerat, conceſſum eſt vt de ſiderum motu quantùm vellent loquerentur; & quia fabulas vendere conſueuerant, nec facilis eſt ſolitorum abſtinentia, etiam permisêre Dij, vt de morbis, de frigore, atque æſtu, de ſiccitate, ac pluuijs, cæteriſque huiuſmodi impunè mentirentur.

Rationibus aliqui in Mathematicos pugnauerant; nec ardua res fuerat oſtendiſſe eam virtutem fingi, quæ momento cœlis delapſa, & ipsâ ſtellarum feſtinatione tam citò euaneſcens, totam vitam manciparet. Sub eodem ſiderum nexu plures quotidie homines naſci quorum non vna viuendi ratio, diſſimilis fortuna, diſpar exitus; & ineptè dici furere diſcordes ven-

tos, fluctus intumeſcere, ipſum nauclerum obliuiſci ſuæ artis, quòd aliquis qui naui vehitur, naufragij legem naſcens acceperit; vnaque geneſis ſit veluti pelagi fatum, quo cogatur ſtatâ die agi in rabiem, vt ille deſtinatâ horâ pereat quem omninò mergi ſuæ ſtellæ voluerunt. Ridiculum quoque aſſerere, ita conuenire omnes cauſas interitus, vt neceſſariò aquis ferri velit qui ad illas damnatus eſt, tunc cùm paratur à naturâ tempeſtas, & infidum mare placidis vndis vectores ad certum naufragium inuitat.

Verùm quia falli homines amant, & fallere, quærebat adhuc apud Iudiciarios inanis Aſtrologus vnde ipſe magis deciperetur, alioſque eluderet, & ad ſuæ artis vanitatem ampliores coniecturas, grandiora verba colligebat quæ daret lubentibus. Superſtitioſum laborem! inquiebat apud ſe Gyges: ſed & ſpei,

ſi quid fauſtum promiſerit, longiſſimum cruciamentum, deterioriſque fortunæ, quam & pari audaciâ prænunciat, maturatam calamitatem! nam quis huius artis fructus, niſi vt prolixâ ſollicitudine commodos ſucceſſus expectem, timeam malos, donec temporum lapſu agnouerim eâ in arte nihil eſſe ſuo errore certius, nulloſque hominum ineptiùs allucinari quàm qui ſe Prophetas ex ſtellarum conſortio iactitant, & tanquam orbis oracula fidenter promunt quidquid occultante Deo nondùm tempus euoluit?

Impoſtores hos ex merito damnauit Auguſtus: Tiberius, licet aliquando conſuluerit, mulctauit tamen. Vitellius iuſſit Italiâ excedere; Domitianus combuſſit, vt illuſtri ſupplicio ambitioſam culpam luerent, & ex igne, qui etiam noctis ſydus eſt, agnoſceretur quid peccaſſent in ſidera. Apud nos ta-

men, ô pudor! ſecurè agunt, nihilque iam communius quàm, diſſimulante Magiſtratu, non ſobrias natiuitates texere, fortuitos euentus, libertatis humanæ conſilia reuocare ad ſtellarum imperium, & tot Principum decretis caſtigatæ arti eam adhibere fidem, quam vix damus Chriſtianæ veritati.

In eâdem Bibliothecâ alium hominem agebat longè diuerſa ſollicitudo: occupatiſſimus videbatur, & aliquid ſpei hauſiſſe à libro quem in manus ſumpſerat. Ad eum cùm acceſſiſſet GYGES, agnouit quàm inutili ſtudio tam contenſus incumberet. Codex erat ex Hebræo in Latinum verſus, qui ad maiorem Operis reuerentiam, in ipsâ fronte Lectorem monebat, ſacra eſſe quæ illic traderentur; prophanos arceri à conſpectu: eúmque diris deuouebat qui in occultæ Philoſophiæ penetrale vellet admitti, niſi eſſet ſacerdos, aut leui-

ta. Præmiſsâ comminatione, argumentis probabat grauiſſimus Author, inferioris metalli in aurum conuerſionem eſſe poſſibilem: deinde per Deum Abraham, Iſaac, & Iacob religiosè iurabat, paucis conceſſam à Deo, ſibi tamen reuelatam fuiſſe eam artem, quam tot mortales, tantis laboribus, tanto fortunæ diſpendio incaſſum quæſiuere.

Verùm auri conficiendi leges magnâ ex parte ænigmata erant, tot intricata figuris, atque coloribus, vt ipſi Oedipodi deſperationem facerent. Nihilominus fruſtrà conantem in caliginoſa illa documenta virum incitabat promiſſi magnitudo, nec ingratus labor videbatur, qui propoſitis tot opibus cupiditatem acueret.

Cùm nihil præter pollicitationes, pretioſa vocabula, ac tenebras Cimmerijs denſiores in illo codice GYGES aduertiſſet (nam le-

gebat cum alio) ita ſecum. Iſte vir qui metallorum conuerſioni tantoperè ſtudet, non mihi videtur Aſtrologo ſapientior; artem ſectatur quâ egeat: nam quæ tandem prolixi operis vtilitas? ignium quos fruſtra accenderis, fuliginem diu bibiſſe, & in illam incurriſſe inopiam quæ ineptæ diligentiæ nunquam non merces fuit.

Multo auro quærunt aurum metallici homines; quippe viam & terminum artis idem putant, neque ad illud vnquam perueniri, niſi per ipſum. Diceres Numen imitari metallorum principem: nam & ſuos adoratores habet, & adipiſcendi leges eædem cenſentur apud Alchimiſtas, quæ ad obtinendum Deum Chriſtianis datæ ſunt. Etenim in ſe ducit Chriſtus tanquam via, & ad ſe perducit tanquam patria; ſed nunquid non iſtud aurum facit? Audi peritos artifices; nunquam ſe dat quærentibus, inquiunt, niſi

niſi auro itinere ſint vſi, vt ad aurum, ſcopum laboris, & votorum finem deueniant. Nugatorum hæc diſciplina, vt ſcilicet profuſionem illam opum excuſent quam gradum ad illas profitentur, & eâ ſpe deceptus diues aliquis, dum conſectatur copioſius aurum, imprudenter ſinat illud deperdi quod ſine clibano, ſine igne, facile patrimonium dederat.

Aurum ita inueſtigantium adeò nota eſt proceſſu temporis tenuitas, vt ex rei familiaris penuriâ, & pannoſo cultu pertinacem Alchimiſtam penè à cæteris ſecernas. Huic tamen ſtudio hodie non pauci ſe dedunt, cui poſtquam diu ſudauere, ignem ſuum maiori religione fouentes quàm vel olim ſuam Veſtam ſacrarum virginum ſedulitas, demum vna dies multorum annorum ſpem metit, & totum operoſæ diligentiæ præmium, laboris ipſius pœnitentia.

Sed & ſi aurum arte fit, nolim certè inuenire ſecretum quod niſi iacturâ libertatis in alios haud poſſim effundere. Nam ſi deprehendar, ſtatim à Principe cuſtodes aderunt qui mihi tanquam reo aduigilent, ne elabar; inuitus damnabor ad opus quod elegeram; & quia pretioſus ero meo Regi, quæ pretioſorum omnium fortuna eſt, mea quoque erit, captiuitas. Tantum vero arcanum nulli concredere labor eſſet ſcientis; ſtudia licet feliciter proceſſerint, ingrata ſunt, ſi ſileas: nulla ſine ſocio iucunda poſſeſſio eſt. Nolo ita diues eſſe vt cogar abſcondere meas opes; vt timeam frui, ne vſus me prodat, & ſuſpicionem furti faciat opulentia, cuius ego cauſam celauerim vt libertati meæ conſulam. Sed cur de ſucceſſu laboris, tanquam dari poſſet, mihi iam imaginatione blandior? Plurimos certè referunt qui fauſtè circà hanc artem ſudauere,

verùm audacibus cœptis quondam fauerit fortuna benignior, quis nunc tantam præceptorum noctem ingenij ſui luce diſcutiat ? In auaritiæ ſpem ſimul atque ſupplicium ſcripſiſſe videntur authores iſti ; celant, quod ne celarent, edidere: inuolutis locutionibus, ad maius ſcilicet inquirentis negotium, addunt figuras obſcuriores, & in tantâ caligine ſi quid fortè luminis curioſum animum ſolatur, fulgur eſt, aut triſtiſſimi ſolis quidam radius, quem vix nube emergentem vrgens & circunſtans vapor obruit.

Felix cui non eſt niſi ad licita, & ad vera ingenium ! ſed pudet ea tantummodò noſſe quæ profiteri ſaluâ pietate poſſumus ; & quaſi non ſatis pateret ſuperbis animis veritas, in mendaces diſciplinas & plerumque nociuas ambitioſè extendimur, fluuiorum more, qui tumentes ripam indignati innatant agris, & ipsâ ſui licentiâ cœnoſi

ſiunt, cùm priùs ſolitis ſeptis conclusi, vt commodè ad gentium vſus, ita & nitidiſſimè fluerent. Sed ecce nouum Gygi ſpectaculum, tabeſcentis ſcilicet inuidiæ operoſam planè diligentiam.

Aliqui ſunt quos ſic aliena fama diſcruciat, vt nullam ægriùs calamitatem perferant; quoties nouum aliquod ſydus in conſpectum prodit, & inſolentiâ fulgoris admirationem orbi mouet, latrant ad lumen, nec placantur rabidi & acres, niſi nube condatur claritas illa, aut vertente cœlo accidat. Ex iſto Zoilorum genere vnus librum recens editum legebat, non vt eruditior inde euaderet; ſed vt ſi quid peccauerat author, colligeret errores qui in egregium opus incuriâ ſcriptoris, aut obliuione irrepſerant. Neque ſolos defectus notabat; etiam quandoque in optimis inueniebat quod inſcitiæ tribueret mordax animus; & vbi dignitate

rerum, aut ſubtilitate ingenij cogebatur ad reuerentiam authoris, tanquam ictus telo, mutatis vultibus, lachrymas dabat.

Iniquiſſimam diligentiam cùm ex chartâ agnouiſſet GYGES in quam ſuas notas referebat criticus ille, ô peruerſum laborem! ait, nihil egregium putant emendatores iſti, niſi quod ſuum eſt, cùm tamen alienâ miſeratione plus cæteris mortalibus egeant; mendoſi cenſores, punctis ſuis digni, & ex ingenij tenuitate ad illud amaræ ſcriptionis inſtitutum compulſi, quod omnium abiectiſſimum eſt, atque facillimum, & eorum quos procaciter capit, veſtigia ſeruiliter ſequitur.

Argumentum ſuum inueniſſe ingens eſt ſcriptoris apud eruditos gloria; maior, ſi in ampliſſimâ rerum ſerie non allucinatur ratio; ſi à ſe non diſſentit, quæ ſæpiùs circà initia magis floret, eloquentia; nec vis illa deperditur quæ incipienti

fuit. Imperito viatori, & in multum iter ſuccincto plurima occurrunt quæ errorem vel moram faciant. In patente ſolo ſæpiùs interciſæ vijs viæ; ſyluæ varijs callibus incertæ, aut ipsâ dumorum aſperitate haud penetrabiles; decurſus aquarum ſine pontibus, neque ſaltu ſuperandi, abſentibus ſcaphis: precipitia, montes: nihil remoratur euntem, nihil turbat, ſi ſe credit alteri, & exercitato duce vtitur. Grauiſſimis certè curis, ingentique labore ſe exonerant Critici, dum in ſuæ famæ ineptam affectationem libellos conflant, quorum tota agendi ratio, ſcriptoris alicuius mentem, verba, ſyllabas quibuſdam criminationibus inſequi, ac veluti regente filo, incedere; ne illo adiumento deſtituti authores in proprio opere vt in labyrintho pereant. Scribunt quia ſcripſit alter. Egregiam verò laudem! priores enim gradum facere nequeunt; nec

alium plerumque petulantiſſimæ animaduerſionis ordinem calumnia ſeruat, quàm quem author ille tenuit cui infeſta eſt, vt cenſuram iure dixeris hederæ ſimillimam, quæ ſeipsâ non-ſtat, ipſique muro, cui nocet, debilis innititur. Nobiliori operæ ideo non incumbunt iſti conuitiatores, quòd magnitudine cœpti territi, ſuarumque conſcij virium, etiam argumenti inopiâ laborant.

Statuam æquali per omnia pulchritudine nec ipſe Phidias fecerit: ſemper in aliquo ars peccat, ſi arduum ac grande opus aggreditur; & neceſſariæ culpæ ſolatium eſt, naturam, quæ vt doctior agendi regulas arti præſcribit, ſæpiſſimè errantem intueri. Nullus ſcriptor adeò inſons, vt apud ſeuerum iudicem omninò ſe poſſit abſoluere. Poſt tot annos adhuc citantur ad tribunal Homerus atque Virgilius; Cicero patrono indiget, qui

inanitatis accuſatum in optimam eloquentiæ famam aſſerat; Ennianas phraſes obiecit illi aliquis; nimiam in verbis mollitiem alter, numeroſque qui plus iuſto ad muſicam accederent. Ita fert humana conditio, vt quidquid à nobis fit, ſaltem ex parte reprehenſioni pateat; ſed abſurdius nihil, aut iniquius, quàm maligno calamo aliorum lapſus perſtringere, vt ſuprà errores poſiti videamur, qui tam ſolutè, tam proteruè arguimus. Stulti eſt, optimam meſſem damnare, quòd inter ſegetes, extrà agricolæ curam, inutiles aliquot plantæ eruperint: Genius ille, qui non libenter bonis immoratur, & ad ſolatium ſuum errata quærit vt corrigat, muſcis ſimilis eſt, quæ non ſanis partibus; ſed putidis adhærent.

Quotquot hodie eruditi viri ſcribunt, eodem quo Achilles fato videntur geniti; ſuos enim Therſites habent,

habent, qui generoſæ virtuti conuitiantur; verùm facili irâ plectendos, cùm ad hoc ſatis ſit, vel pugno, ſi illo vti placuerit, vel contemptione quâ digni ſunt, ineptè garrientes caſtigauiſſe.

Calumniam vocat Auguſtinus illam nominum impoſitionem quæ puriſſimis ſtellis adulterorum Deorum, furioſorumque crimina videtur impingere. Quid ad hanc contumeliam cœlum innocens? non curant ſydera, inquit, quid de illis mentiantur Aſtrologi, quid ſchola vomat; conſtantiſſimè fulgent, & æquali ſemper motu exercent curſus ſuos. Maiori offensâ claris authoribus inſultat inuidorum grex; ferantur tamen vt ſuus illos genius incitabit: magnam orbi iniuriam facient iſta lumina, ſi ob rabularum impudentes querelas quieſcant, ac lucere deſierint.

Non omnium qui illic libros peruoluebant ea inſania erat, vt

vellent vetitis, aut inanibus ſtudijs detineri, vel ex odio, ac dolore animi, in aliorum labores animaduertere; Ariſtotelem legebat vnus; alter diſcebat à Senecâ quàm ſit felix, etiam in aduerſis, ſapiens; quàm Deo dignus, qui in paupertatem, in dolores, in cupiditates humanas pugnat, & vincit. Sanctiorem Philoſophiam accipiebat à Chryſoſtomo Eccleſiaſtes quidam iunior, & eo magiſtro. Pauli genium induebat, vt Chriſtianæ veritatis ſecurior interpres eſſet, & in perditos mores vtiliùs inueheretur. Nec rationes tantum, aut acumina; ſed figuras ipſas quibus concutitur animus, quem argumenta vix mouerant, ſtudiosè colligebat, & ad Promethei ſimilitudinem, veluti cœlo admotus, ſacrum ignem rapiebat quo deinde frigidos Auditores incenderet.

Ad hos, maximo gaudio affectus Gyges; Iſti libros norunt, inquit,

cum quibus honeſtè , atque vtiliter amicitias contrahant : vtinam pari prudentiâ ac ſucceſſu cæteri ſtuderent, nec alios literatos haberemus, quàm qui ſapiunt !

Cùm hæc ille mente agitaret, librorum præfectus legentes admonuit , horam adeſſe quâ iubebatur egredi, & dimiſſis qui illuc ſe ſtudiorum causâ contuliſſent, Bibliothecæ (in craſtinum, eodem quo ſoleret modo reſerandæ) iungere fores. Ita ſtudentium labor finitus eſt, omneſque diſceſſere.

Digitized by Google

REGVLI.

VIrorum qui tum regia negotia curabant, ſolertia fecerat, vt intrà Galliæ fines nullus ciuis publicam quietem laceſſeret; ſed à finitimis pericula imminebant: Circùm motus armorum, & ex aliquot Gallorum Principum defectione audacior hoſtis, Regem ipſum ad extremas vſque imperij vrbes acciuerat, vt animos ſuis adderet, exteris metum, propiore maieſtate. Hæc cùm agerentur; pauciſſimi tamen ex viris nobilibus ſponte ad Regia caſtra accedebant; nec pudebat expectare imperium, licet gloriæ ſtimulus (qui perrarò ab ingenuis ſtirpibus abeſt) Patriæque ipſius charitas non modica eſſent incitamenta ad maturandam profectionem. Multos voluptas;

otium plures; non paucos detinebat in prouincijs aut rei familiaris cura, aut probroſus nobilitati timor.

Aliquos ex iſtis audiuerat Gyges expectari in vrbe ab amico, non procul ab illis ædibus in quibus ipſe ſibi domicilium collocarat; & vt feneſtræ innixus, aduentantes in equis conſpexit, ſumpſit annulum; mox facilè in illam domum, ad quam pergebant equites, admiſſus cum cæteris. Vt de ſalute omnium vtrimque multâ humanitate quæſitum eſt; & in triclinium amiciſſimi hoſpites ſucceſſere, plurimus de rebus ludicris ſermo fuit; tùm ad grauiora delapſis, ex temporum conditione, & regij exercitus non vnâ apud omnes famâ, de politicæ adminiſtrationis prudentiâ, felicitate, erroribus, ſuam quiſque ſententiam protulit: Eâ ratione obſideri vrbes ab otioſis, duci foſſas, muros euerti, fugari hoſtes, ride-

bat feſtiſſimus Gyges. Et quàm ſecurè audaces ſunt nobiles iſti! inquiebat, quàm facilè remoto à periculis, de periculis loqui! fictitios hoſtes iſti non timent: ô ſi veros non metuant! nam quis ſciat quid in bello futuri ſint qui bella forſitan niſi in triclinijs, non vidêre; & de vulneribus agunt, non tanquam milites, ſed vt medici, qui ad ſui Hypocratis formam commodiſſimè ictus declinantes, doctè tamen loquuntur, quàm graues corpori humano, & quàm altè recepti ſint?

Proh dedecus! iſti magnâ ex parte enſem gerunt, vt nihil pro patriâ agant, nihil audeant, & fortitudinis imagine obuelent ſegnitiem ſuam. In ipſis Galliæ finibus minatur hoſtis; iam propè munimentis quibus tegimur, admouet ignes; diù, ac validè in nos paratus, deſpicit tumultuaria arma, ſeros milites, tyroneſque, quos exer-

citatis ſubito conſilio obijcimus; vocat honor ad partium auxilium, Rex ipſe in caſtris eſt, & quieſcunt! Quid differunt à togatis militares iſti, niſi quòd ad forum ſunt inutiles, & ore minaci hoſtes, quos ſibi ad arbitrium creant, prouocant quoque, & incluſi, regias cohortes diſponunt, hortantur, promouent? lepidi duces, in quoſcumque ſumant arma, certiſſimi reportare incruentas victorias. Ita pictores conflant exercitus, præliorumque imagine telam implent, nihil à militibus metuentes, qui penicillo authore prodierunt, eodemque cadent, ſtatim ac nouo labore in eadem telâ artifex ludere volet, & feciſſe pœnitebit.

Quàm turpe ad tubam non moueri iſtos Nobiles, qui ideò cæteros dignitate antecedunt, vt ex ipſo honore, vbi res publica periclitatur, & Rex hominibus indiget, inuitentur ad obſequium! Plebis

eſt, torpor iſte, quæ non niſi coacta, aut receptis intrà viſcera hoſtibus, commodat manus; & ſolùm præſto eſt, cùm aut à principe imperium inſtat, aut ab armis, iam penè circa focos rutilantibus, periculum.

Nouerat Gyges, nobilibus viris igneam eſſe indolem, nec amantem quietis: ideóque in venationem immodicè pronam, quòd ille labor quodam præliorum ſimulachro pugnaces animos oblectet, & in ferarum mortibus (maximè ſi inſequi periculum fuit, & robore aut dolis diu vitam ſuam tutatæ ſunt) adumbret meliores victorias. Cur ergò, aiebat, vacant iſti? cùm liceat ferri in hoſtes, nullumque poſſint edendæ pugnæ theatrum inuenire patentius aut illuſtrius, quàm quod nunc exterorum audaciâ gallicæ virtuti excitatum eſt?

An fortè ex illis ſunt quos campeſtres Regulos vocant, & peri-

curioſo honori præferunt, quod nullo diſcrimini patet, villaticum imperium? Certè nihil regno dulcius, ſi pacatum, aut ſaltem nulla in eo inſurgat poteſtas, quæ timeri digna ſit. Ruſticos habent pro ſubditis viri nobiles; in iſtâ agreſtium turbâ, vt audio, ſuâ purpurâ ſæpè conſpicui, adeò principes agunt, vt qui illos in pagis ſuis viderit, putet Reges eſſe, ità licenter poteſtate ſuâ vtuntur; ſibi ſolui tributa ab fortunis humilioribus imperant; minis, fuſte, ſeruulorum ſatellitio reluctantes quoſlibet cogunt ad opus; canes ſibi nutriri iubent, vt qui vel currentem leporem intueri non audet ruſticus, illum tamen capiat domino ſuo.

Cùm ſic cogitaret GYGES, illique varia de bello loquerentur, (quippe illud ex hiſtoriâ nouerant; & pluribus ſæculis mixti, pugnauerant aliquando ſub Alexandro, Scipiones habuerant pro ducibus,

Cæſari fuerant à conſilijs) agreſtis quidam derepentè in triclinium irrumpens, horrendo prorſus ſpectaculo omnium oculos in ſe conuertit. Immane vulnus caput acceperat, toto vultu proruentibus lachrymis mixtus cruor ita mutauerat ſpeciem, vt vix poſſet agnoſci qui acceperat iniuriam. Prementibus ſuſpirijs anhelum pectus erat, vrgenteque dolore, intercluſa vox, ante ſtupentes poſcenteſque vnde illi hæc pernicies, per longum tempus nihil ſatis ſignificans. Sacerdotem cui crederent, accepti vulneris religioſum teſtem ſecum duxerat ruſticus, & vt conſumpto illo impetu qui atrociſſimis mœroribus ad primos adſtantium contuitus verba intercidit, pacatiùs ingemere miſero conceſſum eſt; antè dominum domus ſupplex, tremenſque (nam dubitabat an vel læſus audiretur) in hos ſermones prorupit.

Ecce me, filij tui miſerabilem hoſtiam; cerne, vt ferro non pepercit impotens ira; neque ſolum caput ſenſit quid fureret, intuere repetitis ictibus fractum corpus, liuore tumentes lacertos, & ſi nudum conſpici fas eſt, agnoſce quoque in humeris non diſparem inſaniam: heu me qui mortuo fratri nimiùm fidelis, dum vnicam eius gnatam quam mihi decedens reliquerat, non aliâ charitate apud me teneo quàm ſi illam genuiſſem, tot procellis locum dedi! Ne quære quid peccauerim, crimen meum, neptis, eadem futura mihi laus, ſi irritum volens teſtamentum parentis, eam alteri in ſponſam conceſſerim, quàm quem ille nuncupauit. Diu eſt quòd ineptam adhuc matrimonio virginem filius tuus cubiculario ſuo tradi vult, qui iunior fuit illi à pedibus; non annui, fateor, ſed ſubmiſſè, ſed orans ne impari

coniugio, quod & ipſa puella horrebat, nos afflictos vellet, læderet functos quibus religio debebatur. Nihil noſtræ preces, nihil familiæ luctus apud illum valuere; inuitam ab inuitis tulit; & quia iniuriæ haud ſatis patiens, inermis licet, veneram in vocantis auxilium, tanquam ſibi infenſum rebellemque, in cæterorum exemplar (vt ipſe retulit) qui talia auderent, ita me mulctauit filius tuus, vt in ipſos ſicarios, Numiniſque contemptores mitiùs à iudicibus decerneretur. Tu pater: aut filium imperio cohibe, ne vltrà ſic ſæuiat, aut in totum mori iube quem ille omninò non trucidauit; lubens ſoluar, neque enim corpus placet, acceptâ iniuriâ, cui mederi vel ſolertior ars nequeat, iam ineptum operibus.

Auditis querelis, quæ priùs emicuerat, extincta eſt in omnibus miſeratio; dicebant enim ius Nobi-

lium eſſe, vt in obnoxios quoſque ruſticos omnia poſſent, nec niſi ex illorum arbitrio orbæ parentibus puellæ, quibus pinguior hæreditas, darentur in coniuges. In mercedem ſolui diutini famulatus eiuſmodi matrimonia, nec gratiori ſpe conductos fideliter, conſtanterque dominis adhærere, qui ad obſequium ſumebantur: ruſticis familiarem eſſe eam audaciam, vt iugum excutere velint; & tædio ſuæ ſortis, dedignentur patientiam illam cui nati ſunt. Meritò vulneratum qui id noluiſſet quod imperauerat dominus; & ſi quid in raptu iniurium legibus eſſet; crimen cenſeri illius qui neptem poſtulanti domino tam ſuperbè negauerat. Rediret igitur in domum ſuam inſtructior, ſatis ſibi concedi exiſtimans, quod eiuſmodi querelas aure placidâ excepiſſet vir nobilis, mendacijs vtique refertas, dignaſque quas auerſaretur ac

fuſte comprimeret.

Vera tamen eſſe ea omnia affirmabat ſacerdos, petebatque virginem patruo reddi, vt ex parentum voto nuberet; vbi aptam viro, curiſque familiaribus præſtitiſſet ætas maturior.

Non is erat Nobilium ſenſus, vt ad ſacerdotis monitionem vellent in ruſticum humaniùs agere; ſed dum ille luget, & ſuperbè amouetur à conſpectu, alibi meliùs fuſurus lachrymas ſuas, adoleſcens intrat cum epiſtolâ, quam vt domino tradidit, cæteri officiosè paululùm ſecedunt, vt ab illis remotior, ſuis codicillis liberiùs incumberet. Medios nondum abſoluerat, cùm percurrentis vultum inuaſit ſubitum incendium, & mox voce acriter ſublatâ; niſi in ruſticos auſteriùs agimus, inquit, tota ruit nobilium exiſtimatio, reuerentia, poteſtas. En agreſtium illorum nouum facinus, en quid

auſi in alterum filium meum. Is verò contextus epiſtolæ erat.

Vt noueris, Optime pater, quàm proteruè in me peccare ruſtici ſoleant, diſce inconditæ temeritatis nouum auſum, & ex poſtremâ iniuriâ collige, quàm non leniter habendum ſit iſtud hominum genus, vt in officio maneat. Agros qui nullius erant, ne abſque domino eſſent, iure nobilium tibi ſumpſeras, prohibueraſque ne impoſterùm ruſticorum vllus in eos ſua pecora intromitteret: Per aliquot menſes obſequioſi, tandem mutato animo ad priſtinum morem, inconſulto me, rediêre, eâ etiam fronte vt dicerent te pagi tyrannum, te acerbiſſimum hoſtem, qui incolarum pecudes, quarum lacte nutriuntur, ſoluuntque annuatim duriſſimum vectigal, ab ſolo illo arceres, in quod ex veteri vſu, æquale ius eſt omnium. Nec verentur quas obtinuiſti nuper à

principe literas publicè calumniari, tanquam in commune damnum, leuiterque conceſſæ ſint. Omnia vitæ ſubſidia ſibi eo diplomate eripi furiosè inclamant; teque mulctam magis à Principe quàm ampliores agros meritum, qui fraude, emptoque regij conſilij ſuffragio tam fœdè, tam audacter majeſtatem luſeris. Eâ inſaniâ incitati, ſuos greges in tua paſcua plurimi illorum deduxêre, quibus ſeruorum meorum manu validè amotis, iterum rebellat ruſticana contumacia. Hanc premere (in tantùm creuit) iam nequeo, cùm maximè ad illorum queſtus ſacerdotes acceſſerint, ob hoc maximè infeſti, quòd (vt palàm queruntur) ſub plebeio nomine, nobiles viri inuitis templorum rectoribus, decimarum redemptores ea ſibi bona adſcribant, quæ altaribus vota ſunt; tu conſule, tu iube, optime pater, quid fieri

fieri in tanto negotio oporteat. Si vi agendum eſt, & imperas, auxilia mihi dari à vicina nobilitate ſedulus curabo, & in caſtigandis ruſticis ſegnem non habebis filium tuum. Vale.

Ad Epiſtolam indignabundi omnes dixerunt plecti debere ruſticos; conuocandos ex amicis qui contumaciam illam comprimerent, opemque promiſere. Quod vt audiuit Gyges! O Regulos! ait apud ſe, quàm inſolenter conceſſis titulis abutimini! Ad hoc ergo ſtirpis honor vt agreſtes pro mancipijs haberetis? vt periret, etiam apud ſubactos, coniugiorum arbitrium, quoties veſtrorum aliquis ſponſæ inhiat, quæ egentem, & ſordido famulatu notiſſimum ab infimâ ſorte erigat in honeſtiorum imaginem? Non ea eſt Regis aduerſus nobiles viros ſæuitia, vt præſcribat quem cuilibet generum velit, ſi opulentâ virgine notus

eſt ; Neque enim legitimè iuſſis coniugijs poteſt ipſa majeſtas illorum fortunas augere, quos ex ſeruitijs, aut ex charitate æſtimat. Et hoc tamen audent iſti : ô affectuum humanorum haud ferendam tyrannidem ! Non bene coguntur matrimonia, quibus conciliandis ideo amor præficitur, vt læto ſucceſſu excludant, quæ compulſis partibus familiaris eſt, maritalis vinculi pœnitentiam.

Communes agros tollitis ! & vt ſolertiùs lateat iniquitas, ſub emendicato diplomate ſæuit in vulgus ! An ſoli habitabitis ſuper terram ? an de vobis, non de ipſo Deo dictum eſt : Domini eſt terra & plenitudo eius ? O egregios vnitatis amatores ! ne vario incolarum iure terræ diſcretæ ſint, alienos fundos patrimonio veſtro iungitis ; Pacis humanæ cultores certè eximios ! ne mixtis hæreditatibus lites inſurgant aut odia, vt

omnia veſtra ſint religiosè curatis; Alexandro ſimillimi, dicere ſæpiùs ſolito, ſe ideò bellum orbi indixiſſe, vt ſub vno Rege, ijſdemque legibus feliciùs ageret. Et vos etiam quis non dicat illo Principe beneficentiores? Etenim vt terrarum dominus fieret, nihil dabat; vos ſaltem, ne eiectos agreſtes, triſtes habeatis, aut querulos, comparatæ hæreditatis leue pretium ad arbitrium ſoluitis.

Hæc illo cogitante, omnes ad promiſſum obſequium feſtinauere; ſi quid durum ageretur reuocandumque ad tribunal, mercenariorum teſtimonio ac iudicum cæco fauore, reiecturi in ruſticos.

Huic materiæ congruit, quod exactis quatuor menſibus GYGES vidit, cùm ad amicum pergeret, qui ægritudine impeditus & ſolatio egens, illum per varias epiſtolas ad rus ſuum inuitarat. Feſtus erat dies, mite cœlum, & ruſtici

aliquot in apertum fortè conuenerant vt otium fallerent, ac ſole fruerentur: quid inter ſe agitarent homines iſti cupijt ſcire GYGES, ſuum tunc conſultò indutus annulum, ne pedeſter videretur ab obuijs: placuerat enim viro ſic incedere; neque nummis, ſed valetudini conſulens, ad maiorem corporis exercitationem equo carere voluerat.

Pueros amouerant ruſtici, & qui ætate ac facultatibus grandior erat inter illos, ita cæteris: Credite, Nobiles iſti poſſunt ad modeſtiam cogi: habent ſuprà ſe quem timeant, ſæuitiam ſuam dediſcent, ſi deferantur ad Principem. Scitis quid in Regem peccauerit pagi dominus, cui nos natalium ſorte ſumus obnoxij? nam de cæteris minùs curo: Amplam pecuniam acceperat vt milites legeret quibus ipſe præficeretur: Et quidem quaſi feriò mandata principis ageret, pul-

ſari tympana, tubas audiri per aliquot dies ambitioſè curauit, vt iam latè diceretur non temnendam partem exercitus, vbi conueniſſet in aciem tota belli vis, virum hunc debere moderari. Verùm audite fidiſſimi hominis diligentiam: non quàm feliciter dimicaret Rex, ſed quàm priuatâ fortunâ diteſceret, prouidit in ipſo militum delectu dux egregius; ſatis enim illi fuit modicâ impensâ ineptos plerumque collegiſſe, quos etiam ex parte regijs copijs ſubduceret, poſtquam ad inane ſpectaculum abituro mox milite completi ordines, non ſuſpicioſæ poteſtati tam vafrè quàm turpiter impoſuiſſent.

Neque ſemel crimen iſtud admiſſum eſt: quoties ad maiorem virium ſuarum fiduciam iubebat Rex luſtrari exercitum, vel ad horam ſuppoſititij bellatores deſtitutas viris turmas flagitioſè ſupplebant, vel infami inter ipſos duces

commercio, idem ſub varijs ſignis, ad ſtipendiorum fraudem, mutuatus miles comparebat, tanquàm in theatro luderet, nec de perſonarum ſed de ſcenarum numero duntaxat inter armatos ageretur. Dolum hunc ſi Princeps nouerit, de pœna non ambigo: ſcitis enim carnificis manu nuper præciſum fuiſſe nobile caput, cui penè præter hanc culpam nihil obiectum eſt vt tam turpiter caderet. Sed quia ſcriptis maior fides quàm verbis eſt, ecce chartam, authore me, plurimorum manu ſubſignatam, quâ probatur armorum hæc ludificatio, toties regio honori officiens, & infeſta victoriæ. Nobis ſolùm fido homine opus, qui ad aulam tantæ rei indicium non cunctanter & intrepidè deferat. Quis veſtrûm, ô viri! ſatis firmo vultu & animo erit vt negotium hoc pro communi bono, noſtrique iuſtiſſimâ vltione ſuſcipiat, dum Rex non

longè hinc abeſt, & ſolatia ruris captans, maioribus curis exoneratus, in rem noſtram videtur commodior?

Cunctis diu timore ſilentibus, vnus tandem non ineptè cenſuit, ruſticos ad hoc opus haud eſſe idoneos, qui nec loqui Principibus aſſueuerunt, cultuque agreſti vt & ſermone aulicæ prauitati profectò cachinnum elicerent. Quid verò ſi & Rex ipſe nobilium nouis artibus deluſus chartam hanc vel conuitijs plenam arbitretur, velut futilem omninò contempſerit? Ergo hoc ſolum aiebat契 ſupereſſe ruſticis, vt ſuos oppreſſores nullo vindictæ ſolatio ferant, vſuque miſerrimæ conditionis dureſcant in malorum tolerantiam.

Cum hæc lugens diceret, cæteri pariter lachrymabantur, ipſeque Gyges flebat; ſed mox animum acuente miſericordiâ, chartam tulit, quam datâ opportunita-

te deferret ad principem: ſed quod ruſticis profuturum erat, acerrimum timorem mouit, dum neſciunt quis raptor huiuſmodi ſcripti fuerat, in quo tot nomina conſpici abſque multorum periculo vix poterant, ſi inconſultè proderentur.

Poſt hæc iucundiùs ad amicum feſtinauit Gyges, quem cùm per dies aliquot ſolatus fuiſſet ſuauiſſimis colloquijs, etiam illius operâ de Regulorum tam pace quàm bello indecoris moribus, multò inſtructior, in vrbem reuerſus eſt: & ſtatim vt ſcribendi otium fuit, hoc ordine digeſſit in chartâ quodcumque de regulis & de caſtrenſium ſtipendiorum expilatione non dubius acceperat.

Laudatâ primùm Majeſtate quòd publicæ quieti, armorumque ſucceſſibus, vbi belli neceſſitatem iura fecerant, tam ſtudioſè conſuleret, eorumque inſuper fide com-

commendatâ quos Rex in curarum ingentium partem aſſumere voluerat, ſenſim deſcendebat ad ruſticos, vilem certè regni portionem ſi facultates reſpicias, verùm non deſpiciendam, ſi numerum, vtilemque Principibus ipſis laborem attentè perpenderis. Ab his enim plerumque fit militia robuſtior, & auctior gaza in quam ciues profectò minùs conferunt, vt tota ferè regni vis atque dignitas conſtare videatur ruſticorum neruis, abiectiſſimæque fortunæ diligentiâ.

Deinde quàm ſimpliciter vitam degerent, quàm conſtanter obſequentes eſſent, quàm inepti ad illa audenda promouendaque ſcelera quibus pulſatur regia dignitas, niſi Nobilium animis ac peruicaciâ compellantur ad facinus, inſinuabat GYGES, & verborum lenocinio Regem optimum, iamque miſereri facilem, ampliori humanitate inclinabat in agreſtes.

Illorum verò ſortem maximè deflebat quòd in pagis tot regulorum dominatu ita premerentur, vt ſi ex iugo & labore æſtimanda ſit natura, pecudes potius quàm homines cenſueris. Nulli datur agello ſuo tutè frui: ſi ad latiorem domini habitationem, vel ad ſerendas arbores quæ longo ordine ad illius fores aduentantem quemque ambitiosè deducant, videtur commodum, deſerenda eſt miſeris paterna hæreditas: pretium, ex ementis imperio: ruſticorum culpa, quòd de obſequio vel modicùm deliberant, quòd ſponte non pereunt. Ad eliciendum conſenſum adhibentur minæ: ſeruorum non rarò iuſſæ manus: & valida ſæuæ poteſtatis argumenta, fuſtes. Quidquid annuorum redituum debent viris Nobilibus ruſtici, ſi non ſuo tempore ſoluitur, vel agnellis ex pauperum grege, vel etiam ouibus, cæteriſve quæ rus

alere aut procreare conſueuit, emenda eſt dominorum patientia nec egeſtas excuſatur quòd elementa nihil dederint vnde diligentiùs cogi pecunia potuiſſet: regulis ruſticorum mora vel duplex fructus, vel crimen eſt.

Cùm hæc GYGES in chartâ conſcripſiſſet, addidit quoque Regis iniuriam videri ſi tot Nobiles ſummi imperij imitatione id audeant quod ſubditis non licet: Et tantæ ſæuitiæ ſubiaceat quæ germanæ poteſtati tam libenter obſequitur, ſoluitque iuſtius vectigal ruſticorum ſimplicitas. Sed vt Rex in agreſtes eſſet procliuior, cauſam illorum regijs negotijs ita GYGES attexuit, vt oſtenderet ruſticorum tyrannos plerumque eoſdem eſſe qui militum ſtipendia in priuatos vſus conuerterent, magnoq; armorum detrimento, extenuarent legiones quibus excitandis Principis ærarium tantâ ſui iacturâ laborauiſſet.

Quâ ratione luderetur facilliſmus Princeps, narrabat per ſingula: peccatum illud iam in morem tranſiuiſſe apud viros nobiles, nec in furtis numerari quod inſcio Rege ſic rapiunt. Inde fieri vt rarus miles ingentibus Regum cœptis non ſufficiat, & in vexandis ruſticis atrox ſit, ne deficiente ſtipendio illis omninò ſubſidijs deſtituatur ſine quibus agi vita non poteſt, aut qui inter copias eſt admiſſus, officio ſuo defungi. Hinc fit vt egenos,prædoneſque pro militibus exercitus habeat, Patriæ etiam ſuæ iuſtè timendos, quacúmque profecturis in hoſtem iter fuerit; focos enim ſuos tam expilat armata paupertas, quàm hoſtium. Inſiſtebat maximè quòd varijs temporibus aliquot vrbes eo rectorum peculatu ſuis orbatæ præſidijs hoſtili ſolertiæ patuiſſent: curaret ergo Rex ne illa arcium ſolitudo, dum priuatis quorundam ho-

minum rebus mirificè conſulit, publicis noceret: neque enim in ipſo hoſtium confinio ſapienter ciuitates cuſtodiri, quas in exitium comparat occæcata ducum prouidentia, & ad ſummæ pacis veluti oſtentationem vacua militibus ſecuritas.

His, vt tantæ rei conueniebat, neruoſo ſermone explicatis, etiam aliquorum nomina promebat GYGES qui regiæ militiæ impendio ſuas ita facultates auxerant vt cæteris peccandi cupiditatem ſimul & audaciam ſuo exemplo facerent. Non paucos tamen aiebat inueniri qui ſordes has omninò auerſarentur, dignos planè quos Rex, fidei memor, ad altiora promoueret. Cæterùm ne Regis iuſtiſſima vindicta ad ſæuitiam diceretur accedere, ſi tot nobiles plecti imperaret, quot in creditam ſibi militiam tam turpiter deliquerant, culpam hanc pulcherrimè vtiliterque plu-

rimis poſſe condonari, ſi paucorum damno admonerentur; quanto ſui periculo deinceps nobilium vllus crimen illud admitteret.

Vbi hæc GYGES exarauit, ruſticorum querelam cum ſuâ aptiſſimè compactam defert ad Regiam? quâ tamen ratione illam in manus Principis traijceret inſcius adhuc: ſed anxio ſollicitudinem mox abſtulit curſor cum codicillis aduenicns: nam vt hos, multo cum honore, expectanti Regi porrexit, eâ ſubtilitate GYGES ſuam chartam ad illius pedes deuoluit, vt inter tot epiſtolas, vel curſoris vel Regis ipſius incuriâ videretur cecidiſſe. Dum humili obſequio colligere abiectam omnes feſtinant, purpuratorum vnus cæteris diligentior eam obtulit Regi, quam vt ſoluit ille, nec vllo deprehendi indicio poſſet cuius manu conſcripta, aut vnde mitteretur, acerbiſſimis oculis in attonitum curſorem intuens, pe-

tijt quâ audaciâ eiuſmodi codicillos ſine nomine, ad ſe perferendos accepiſſet: ſed negante viro talibus ſe literis infamaſſe ſuum munus, in varias cogitationes Rex, perplexaſque delapſus eſt. Verùm ſenſim redibat Principi vultus amænior dum legeret, nec multò poſt; quiſquis (ait) iſta me ſcire voluit, amicus eſt, non vulgari præmio certè donandus, niſi nomen ſuum ex animi diffidentiâ, meique ignoratione latere voluiſſet. Neque tum plura Rex, ne ex verbis aliquid illius conſilij palàm fieret quod ad tempus celare conſtituerat.

Quid monuiſſet author ſcripti non tardè oſtendit inſolita iudicum in eiuſmodi ſontes inquiſitio; ſed ex Regis miſeratione, regnandique ſolertiâ fuit, quod clariores, tanquam non peccaſſent, inter fidiſſimos computati ſunt: ſatis enim ſi inferiorum mulctâ diſcerent non impunè fore ſi quis in poſterum ne-

quiter diteſceret ex militum ſtipendijs.

Inter calamitoſos quibus gratiæ ſpes omnis adempta eſt, præciſis ceruicibus, ſpectaculum ſui fecit Nobilis ille quem ruſtici ſuis querelis in crimen vocauerant; & quia, ſic iubente Rege, iudices pronuntiauerunt duplici titulo illum plecti, quod militum ſtipendijs iniuſtè potitus, etiam in agreſtes tanquam pagi ſui princeps ſummam poteſtatem exercuiſſet, compreſſa fuit illa Nobilium dominatio, quâ tot Reguli eſſe videbantur quot in villis ſæuiebant.

EDACITAS CASTIGATA.

INterim, quia ſacrum tempus inſtabat, plurimi deſipiebant, & in nouas voluptates ineptiſſimè ſoluebantur. Aliqui in curribus, plures in equis, maior pars ad humiliorem inſaniam coacti, pedites ibant; & per vicos, vario laruarum ſpectaculo veſtiumque inſolentiâ, inſulſæ plebis admirationem, riſum, clamores excitabant.

Donec furor ille poneret, & pacatiùs per commotæ vrbis regiones viatores incederent, decreuit Charmion domi hærere, & eorum quæ viderat texere hiſtoriam; eâ ratione, vt magis curatio morum eſſet, quàm geſtorum narratio. Nam li-

cet plurimi authores ſcripſiſſent de moribus; omnes tamen pridem decantati argumenti prolixas quæſtiones ſatis mœſtè tractauerant, & nullus eorum aduerterat, Philoſophos lectoribus ſuis ad nimis ſeria oſcitantibus, nunquam prodeſſe faciliùs, aut efficaciùs poſſe, quàm ſi manente propoſito, veſte mutatâ, Hiſtoricos agerent.

Redditâ mente, incœperant ciues modeſtiùs verſari; & indictis ieiunijs, atque oratorum qui cœleſtes minas intonabant ſacris vocibus, laruæ & audaciora quæque ſcelera palàm ceſſerant; cùm ſolito more Charmion, viſurus quid in priuato homines agerent, domo ſuâ digreditur. Non multùm proceſſerat, cùm ad diuitis ædes, quæ fortè patebant, iam ſuſpicioſum compulit carnium odor. Plures ex amicis vir ille ad prandium vocauerat, & quia non omnes ita pietatem abiecerant, vt vetitis cibis

vellent ſibi propitij Numinis furorem excitare, curauerat prudens conuiuator, vt inter damnatas epulas intermiſti piſces modeſtioribus viris apponerentur; & ita ad arbitrium quiſque ſumeret quod videretur commodius, intactis quæ aut guſtus horrebat, aut improbabat Religio.

Ad immanis licentiæ conſpectum ſtupuerat noſter GYGES, nec ſatis credebat corruptiſſimi hominis impudentiam, qui conſcientias laxiores eiuſmodi cibis ad ſcelus prouocabat; cùm flagitioſas ſubitò (ne quid caloris vel leui cunctatione perderent) epulas circundant, premuntque carnarij. Neque de more Chriſtiano inuocatus Deus, antequam ventres paſcerentur; precis loco, riſus fuit; fruſtrà importuniſſimis clamoribus Concionatores raucos fieri, qui cæteros mortales vellent abſtinere à carnibus, ne ſoli pituitâ & cibo-

rum, quos eſſe noxios toties monuerant medici, malâ coctione laborarent. Sed cachinnum compeſcuit ſubitus omnium pauor, & maximè illius, qui Religionem eâ ciborum ambiguitate traduxerat, non expectata conſternatio. Quippe dum effrænatiùs loquuntur, & ex primo famis impetu concitatiores, tangere vetita properant, voce, manu, pedibus etiam, Charmion omnia turbat. Mixtis ita confusè epulis, iam inutilem & condimentorum vario colore deformatam, ſubitâ diligentiâ conuiuæ menſam deſerunt; improuiſoque tumultu ita in omnibus fames perit, vt ciborum, qui promiſcuè turpiterque in ipſis etiam ſedilibus iacebant, non meminiſſent. Vnde illa tempeſtas nemo ſciebat; diuinitùs tamen immiſſam dicebant qui Religione tenebantur; & dum lances, hac, illac diſperſas, iactataſque, aut

fractas circùm lagenas attoniti ſerui colligunt, ieiunare interim, tremere diſcit iam pallida voracitas.

Ne quid de illâ re vulgaretur præceperant famulis domini; ſed imperio factum eſt difficilius ſilentium. Ipſo die per totam ciuitatem rumor increbuit, cœleſti manu illis in ædibus turbatos qui vetitis vti non timuerant. Inde vulgi in ipſos magiſtratus indignatio, quòd ſinerent laniones eiuſmodi gulæ irritamenta ita audacter, ita publicè exponere, cauponeſque adeò impunè prohibitis ferculis onerare menſas, quoties licita molliſſimorum hominum palatus faſtidiebat, vt nulla penè apud Chriſtianos temporum diſtinctio haberetur.

Neque minùs peccare medicos aiebant, qui ne artem ſuam nimiâ ſeueritate proſcriberent, Nobilium faucibus grati, illud omne

quod intempeſtiuè gula optabat, ſtatim ac ieiunijs dicati dies incœperant, nullo penè ægritudinum aut perſonarum delectu, fatebantur laboranti ſtomacho pernecesſarium eſſe. Ad hæc accedebat ſacerdotum facilitas, moſque peſſimus, vt ipſo qui Cinerum dicitur die, antequam quid nocuiſſet abſtinentia, ex ſolâ piſcium, quos nondùm aut mare aut ſtagna dederant, nauſeâ, plus libertatis ad edendas carnes, quàm cineris petentibus concederent.

Si vel leuiter turbabatur quies, aut modicam tuſſim excitabat ſaliua frequentior, ſtatim piſces in culpâ; ſi pallorem, ſi macie confectos vultus oſtenderat ſpeculum, ſi caput errabat, deuouebantur omnium malorum cauſa cibi; & vocatus illicò medicus teſtabatur exleges eſſe, qui ſic deficerent, vt vrbaniſſimo teſtimonio tota comedonum niteretur de edendis carni-

bus facultas, ipſorumque Theologorum, qui nimis creduli omnium propè votis annuebant, officioſa conſcientia.

Aliorum tamen qui effræni omnem diſciplinam ſoluerant, audacia fecerat, vt optimi illi haberentur qui damnari abſque prælatorum licentiâ noluerant. Chartam enim oſtendiſſe quâ pinguis menſa ſimulatæ ægritudini prohibitas epulas miniſtraret, maximum pietatis argumentum; & abſque ſcandalo temnere Eccleſiam putabatur modeſtiſſimum culpæ genus, cui etiam deberetur, vt ſingulis virtutibus, ſua laus.

Intereà haud ſilebant Concionatores, vt vel finem faceret peſſimorum hominum libertas, vel ſaltem publicè verberata erubeſceret; & cùm perturbati conuiuij rumor ſuſpenſam adhuc ciuitatem teneret, factum eſt vt ex ſacris Oratoribus vnus, præſente

ipſo Charmione ſic in carnarios loqueretur.

Eccleſiæ, an hæreſi, nomen dederitis, dicite, ô abiectiſſimi mortalium! vſquequò claudicatis in duas partes? ad altare Catholicos eſſe quid iuuat, ſi inter adipes, mox vt plebi Chriſtianæ imperatur abſtinentia, cum hoſtibus cenſemini? Inueniſtis, ô carnium voratores! quomodo ore ſacrilegi eſſe poſſitis, etiamſi taceatis. Ergo fruſtrà iuſſerit Deus, vos legibus, vos matri obſequentes eſſe, niſi ventri placuerit? Ergo ſaluti obſtabit faſtidiens gula, & ipſo cœleſtium amore ſagina potentior? venenatas carnes quis edat, ſi ſciat breuiſſimæ voluptatis certiſſimam pœnam, funus? quidquid prohibente Eccleſiâ in corporis ſolatia deglutitis, mortiferum eſt.

Porcos intueri in Romanorum vexillis aliquando noluerunt Iudæi, quòd putarent ſe non ſatis prohibitas

prohibitas eſcas odiſſe, ſi quod ori conceſſum non erat, oculi conſpicerent: O Gens ad Chriſtianorum dedecus pluſquam imperatum fuerat, ſobria! non ipſas tantummodò carnes auerſata es: ne vel ſuâ imagine religioſa corpora polluerent, etiam picturas horruiſti. Sed diſcere à Iudæis vetitorum abſtinentiam nimis vobis glorioſum, ô helluones! doctores habete canes ipſos. Captâ prædâ, vrgente ſtomacho, fixis etiam ipsâ in carne dentibus, temperantes ſunt, ſi ieiunos eſſe ſuus dominus iubeat; veſtros docete ventres illam philoſophiam, quæ arte, & imperio, eſurientibus belluis tam altè infunditur: non pudet humanas mentes quæ regendis corporibus natæ ſunt, à brutis ſuperari?

Quàm vilibus, ſed & quàm tetris ſæpiſſimè epulis, quámque parcè auarus vtitur, vt quod ſibi ſubtrahit miſer, in ſuos aceruos

tranſeat, & inanitate ſtomachi fiat fortuna tumidior. Pallida vigilijs ora, & ex iugi inediâ attonitos, patenteſque, pluſquam natura voluit, oculos, ſi lubet, intuemini. Placet volenti fames ſua; placet horridior victus; neque curæ eſt, quàm iniucundum ſui ſpectaculum orbi exhibeat, dummodò auro accedat aurum, & ad comparatas; ſed intactas opes, ſtultiſſimè exultet, ſibi crudelis, etiam dum ſibi obſequitur, pecuniarum cupiditas. Tum ad Eccleſiam verſus Concionator: quàm vilis es, inquiebat ille, quàm deſpecta apud tuos, ô Eccleſia! quid te ſponſam Domini tui, quid te quoque matrem noſtram, toties iteratis ſermonibus iactitas? quod vitijs vltrò concedimus, hoc tibi negamus Chriſtiani: Etenim iucundioribus cibis abſtinere, inuiſis nutriri, ſi auaritia iubet, & vtile, & dulce eſt; arduum non modò ſi imperas;

ſed iniquum, & ad tyrannidem propemodum accedens ſæuitia.

Verùm quouſq;, ô certè non amplius Domini cultores! ſed abdominis; quouſq; pinguedini magis quã Deo, quàm veſtræ ſaluti ſtudebitis? Nunquã legiſtis apud Cyprianum, in proprio adipe frixę libidines bullient, & inter ſartagines flammeas miſerabilia corpora cremabuntur? Sed hæc apud vos nulla ſunt: ſtupidas, ac propè carneas mentes non mouet malum imminens. Ergo ad libitum, prohibita vobis edite; talibus vixiſſe, etiam ſuo modo proderit: Nam & vos ad libidinem vegetiores vtique facient, & athletis illis edacibus, certiſſimo fato, mox vt paſti fuerint, interituris, per omnia ſimillimos, qui ſaginantur in pœnam, vt cariùs pereant.

Cum his quoque addidiſſet ille Eccleſiaſtes ad terrorem auditorum, quam retulimus de ſubuerſo conuiuio hiſtoriam, multùm gau-

debat vtiliſſimæ tempeſtatis author Gyges; & modico riſu perſtrictus ita ſecum loquebatur. O Annulum! quod te pretium æquabit? ſi diu ita felix ero, per te quot bona non faciam?

Sed vt licentia illa, quæ diuitum propè omnium eſſe incœperat, efficientiùs compeſceretur, non ſatis fuit in eam ſacros oratores inuehi, nec vnius exempli, de quo & plurimi dubitabant, ad id ſufficiebat totâ vrbe ſparſus rumor. Nouo igitur ingenio Charmion cogitauit, antequam ieiunijs dicata tempora effluxiſſent, tot diuitum menſas affli&ctare, vt nemo deinceps quod edere fas non erat, quietè comederet.

Cucurbitas ſylueſtres quas Colocynthides vocant, vili pecuniâ comparatas, in minutiſſimas partes ita puluerauit, vt contritis aſperſa leui manu eſculenta ſic delicatis faucibus acerbiſſima fierent,

vt non amitterent colorem. Hac arte non ſemel diuitum multi à prohibitis epulis abſtinuêre, & primùm (quòd neſcirent vnde tanta illa ferculorum amarities) coquis irati, mox vt didicere, plurium qui ſimiles menſas ſtruxiſſent, eam calamitatem fuiſſe, ad ſobrietatem compulſi ſunt. Religioſam abſtinentiam maximè ſuadebat, quòd illam ciborum iniuriam apud verè ægrotos non aduerterant, quaſi hominum ſtatus, edendique varias cauſas diſtinguente prouidentiâ.

Iucundiſſimum quoque illud fuit, quòd ad Matronæ cuiuſdam conſpectum, quæ conceſſos ab Eccleſiâ cibos auerſata, ne piſcium vſu vultus caderet, ſolebat illicitis vti, aſſam perdicem ita momento fœdauit, vt vermibus ſcatere videretur. Teſtudinis muſicæ chordas aliquot ſecum tulerat; ſed in fruſta conſultò ita ſectas, vt quæ-

libet pars vermiculorum menſuram non excederet. Has in fumantem auem, antequam quid de illâ detraxiſſet mulier, plenâ manu iacit Charmion, & quaſi animam calor daret, illicò cœpere moueri, ac putidæ carnis in cultiſſimâ menſâ exhibere ſpectaculum. Ad ſubitam mutationem horruit illa, neque qui aderant ſerui leniùs concuſſi ſunt, mox perdice damnatâ, mulieris iuſſu admiſſi canes, qui proiectam comederent.

His omnibus effectum eſt, vt qui ventri nefariè indulgebant, deinceps modeſtioribus epulis, quoties iubebat Eccleſia, Catholicè veſcerentur. Sed & oppugnatæ veritatis præſidium fuit illa Charmionis in tot menſas, quæ per vrbem irreligiosè peccauerant, inſultatio. Multi enim tunc temporis haud credebant aliquos eſſe ſpiritus qui extrà carnis huius commercium nobiliorem vitam age-

rent, eſſentque quolibet elemento ſubtiliores. Angelos toties hominibus apparuiſſe, ac eorum ductu tot victorias atque regiones obtinuiſſe Iudæos, fruſtrà referebat diuinus codex: bonas Mentes, aut Regnanti Deo aſſidere, aut in certiſſimum ſubſidium mortalibus mitti: Dæmones quoque exiſtere, qui virtuti inſidiarentur; &, vel prædam quæſituri, vel ad tempeſtatum inſaniam collecturi nubes, per aëra diſcurrerent, donec æterno carcere incluſis omninò adimeret Deus illam quæ in viuentium exercitationem iuſtiſſimè conceſſa eſt, nocendi facultatem.

Dogma hoc tot euentis, tot rationibus firmatum, mera fabula à pleriſque habebatur; nec apud fatuos ipſi ethnici, quorum tamen erant reuerentiores, authoritatem inuenerant. Nam quid notius inter philoſophos quàm cœleſtibus orbibus intelligẽtias præfici; ſpiri-

tus eſſe qui Regnis, qui ciuitatibus præſunt; qui etiam priuatorum curam ſuſcipientes, ad virtutem capeſſendam dant animos, vires, & aliàs incautis ſubeunda pericula, ſuâ luce, ſuo præſidio amouent? Talis erat Socratis ille genius qui nutantem & incertum à noxijs ſolitus erat auertere, ne quid ageret quod Socrati exprobrare vel inimiciſſimus poſſet. Et ſi de nefarijs ſpiritibus etiam agitur, quotquot Hiſtorici de rebus Romanis ſcripſere, ſpectri illius meminerunt, qui Bruto iam ſuis partibus deſperanti, petentique quis eſſet, reſpondit: ego ſum tuus malus Genius. His adde, tot ſæculis tripodes loquutos; ſtatuas quoque, quaſi ipſæ metuerent, in proximæ cladis præſagium ſubito ſudore manantes, & quidquid, ludente Dæmone, dum adhuc vigeret ſuperſtitio, Græcia vidit, aut Roma mirata eſt. Hæc omnia fieri niſi

niſi ſpirituum miniſterio haud certè potuere, qui muto lapidi ſermonis imitationes addere, eâ quæ illis nota eſt induſtriâ, ad arbitrium poſſunt; & ad mortalium ſtuporem, quoties lubet, reddere elementa vocalia.

Virtus illa quâ magnes ferrum allicit, ſimulque tactum cogit, ſi motum facilem præſtiterit ſubiectus cardo, eandem Cœli partem quærere, inuentamque conſtantiſſimè intueri; illa, inquam virtus, cùm noſtros omninò ſenſus fugiat; creditur tamen, & ignotæ cauſæ non minor apud nos fides eſt, quàm effectus illius, quem neſcire haud poteſt quiſquis effiċta ad magnetis leges ſolaria perſpexit. Eſto, ſpiritus illi non videantur quos tamen credi Religio imperat; tanta ab illis acta ſunt, fiuntque quotidie quæ ſuprà corporeæ ſubſtantiæ vires eminent, vt Angelos, latentes licet, ſua virtus

prodiderit. Nam vnde illa, quæſo, ſaxorum articulata vox, toties audita quoties oracula cecinerunt! & vnde in arreptitijs illa facultas pluribus linguis eruditè loqui, quas nunquam didicere? Rudes fœminas, pueros græcè fari, cùm Græciam eſſe ſæpè nec norint, certiſſimum eſt argumentum; præter humanos ſpiritus, alias dari mentes, quæ non ad vitam quidem; ſed ad potentiæ ſpectaculum, in corpus aliquod delapſæ, illud regunt; eaque organa non tumultuosè; ſed conſultò mouent, quibus ſermo efficitur; vt quidquid velit Angelus, omnibus linguis, ipsâ ignorante animâ quæ naturaliter corpori inſerta eſt, diſtinctè pronuncient.

Error hic quo negabatur alios eſſe ſpiritus quàm qui carni immerſi ſunt, inde proceſſerat, quòd qui ſe totos corpori dederant, in brutorum modum nihil caperent

præter id quod acceperant à ſenſibus. Vt ſtultiſſima opinio exploderetur, effecit noſter Gyges, incogitans licet, & longè alia meditatus, quàm vt illam de ſpiritibus veritatem aſſereret. Nam quia inuiſus tanta varijs in locis patrauerat, omnes vno ore faſſi ſunt, aliquos ſine dubio ſpiritus dari, qui humanæ probitatis, vt & nequitiæ teſtes, Deo iubente, bonis ſæpiſſimè fauerent, & in ſceleratos ſæuirent pro merito.

DIONYSIA.

NOn tantùm aëre circumſepti viuimus, ſed & illum ſpiramus omnes; neque tamen maior pars hominum ſatis nouit quod perenni internorum motu, in caloris leuamentum non plus exturbat, quàm trahit. Nam quanti ſunt qui de his, quorum etiam vſu vita ſubſiſtit, philoſophantur? Nihil aëre fortius, debilius nihil; montes concutit ſi iraſcitur, & totas aliquando vrbes ſubuertit, cùm tamen vel muſcis volantibus cedat ipſe, & in omnes formas, prout locus coëgerit, patiatur ſe effingi. Talis promemodùm Gallus: ſi de bello quidem agitur, nulla gens illâ natione acrior; nam quis ad furentis Galli impetus non pertimeſcat? ſi de moribus, vix in

orbe aliquem populum inuenias qui faciliùs, vbi cum exteris mixtus eſt, peregrinæ improbitati conſentiat. Ille, inquam, vrbium domitor, mox vt ab armis quieuit, & in otia delapſus eſt, quidquid vis, efficitur.

Inter Germanos & Gallos noua fœdera interceſſerant, nec quid vtrimque prætermittebatur, quo ille nodus ſtrictiùs fideliúſque coaleſceret. Aulam impleuerant Germani, & frequenti conſortio, non Francorum tantummodò veſtes magna ex parte corruperant; ſed & ſuam quoque ſobriæ genti dederant ſitim: illiſque authoribus, apud nobiles Gallos magno applauſu recepta erat opinio, Heroas vino non minùs quam virtutibus effici, aut nobilium armorum felicitate. Ex illis qui cum Germano legato venerant, vnus erat quem ab hauſtu, & vrceis vocabant Biberium. Nunquam ad

ſatietatem perpotaſſe fama erat, & bibaciſſimo cuique ita metuendum, vt nemo mente illæſa poſſet ad tot ſanitates prouocanti, ex æquo reſpondere. Dolium dixiſſes qui tot ſcyphos, tot amphoras capiebat.

Ineptam bibuli hominis gloriam meditabatur Charmion, cùm duo iuuenes, quos ad eumdem dominum pertinere indicabat vnus veſtium color, per vrbem incedenti occurrerunt. Ampliſſimas lagenas præcipuo vino graues dextrâ geſtabant, ſiniſtrâ hederam: & quaſi nihil vrgeret, pleno gradu ambulantes, ad obuia quæque, de more ſeruorum, ſpectatores otioſi, etiam inter ſe fabulabantur; ſed exhauſtus curſu alius ac ſudore madens, qui ſeros accelerare iuſſus fuerat, mox vt ab illis audiri potuit, interciſis multo anhelitu clamoribus, manuumque iactatione cunctantes increpans, ſimul monebat, dudum

à domino expectari, nec impunè abituros.

Hæc cùm audiuiſſet Charmion, ſubito conſilio in obſcuram porticum, quæ tum fortè obiecta eſt, ad modicum tempus ſeceſſit, vt aptato ſecretè annulo, ſimul ac egrederetur, extrà conſpectum fieret. Mox adoleſcentes, ipſe ardentior, concitato greſſu adipiſcitur, & vnà cum illis domum ſubit, in quâ dicebatur minax dominus de ſeruorum morâ queri. Plures illic menſæ aſſidentes de famoſiſſimis vinis ambitiosè loquebantur; & ad noui meri, quod nuper ab extremâ Galliâ, vbi vitis generoſior, allatum fuerat, celebre nomen, duos ex ſeruulis miſerant qui de œnopolâ emptum feſtinanter deferrent, ſimulque hederam: nam placebat in ſolutiores delicias celebrare Dionyſia. Multarum virium erat vinum illud, & mox vt communi potatorum ſuffragio pro-

batum eſt, detracto pileo, ſinguli ſibi virentem coronam impoſuerunt, omneſque vnà, exundantes penè ſcyphos ſublimi manu tenentes, hymnum Baccho cecinere.

Quid! aiebat Charmion, an me mea fallit acies? non ex vulgo iſti ſunt; licet enſem poſuerint, nobiles tamen arguit veſtium cultus, & maximè famulorum frequentia: ô ſordes! qui egregiâ ſtirpe editi ſunt, in id opprobrium patiuntur ſe deuolui; & quaſi non ſufficeret vitijs illis laborare, quæ dignitatem aliquam præferunt, etiam turpiter peccant! Sic ingurgitari vinis ingenuos quis ferat? ac vt fiat ſitis ardentior, ſaltiuſculis illam per tot horas prouocare, quam tamen benè extingui, cùm merſo ſtomacho corpus ſimul & ratio nutant, penè non ſuſtinent.

Quis ex Gallis Germanos fecit? vah! tam modico tempore diſcipuli iam ſuos magiſtros æquant!

iam temperantia apud illos ſic viluit, vt cùm temulentos aliquis petet ad colloquium, non pudebit reſponderi à ſeruis, quod nullâ famæ iniuriâ in iuſtiſſimam excuſationem aiunt paſſim à Belgis vſurpari; à potatione recens eſt adhuc dominus meus, ſtertit in lecto; abi rediturus ad veſperam, commodum enim non habebis, donec ebrietatem prolixior ſomnus excuſſerit.

Quid tandem Gallus erit, ſi fœderatarum gentium omnia vitia eâ facilitate ſuſcipiat? Iam plurimi quòd cum Italis mixti ſunt, nihil penè ſincerum loquuntur; quidquid in vrbanitatis, aut amicitiæ ſpeciem proferunt, non immeritò dixeris aut tricas, aut ambages. In promiſſis verboſi, poſtquam ſimplicioribus ſpem fecere, tandem contemptos deſtituunt; tota illorum prudentia, cæteris nox eſt; & licet fulgorem ſuum habeant, non

videntur tamen, adeò radij illorum cum tenebris conſentiunt. Binos vultus habent viri iſti, vt ille ex fabulis Ianus; vno propitij, altero quem non intueris, ſæpè truces, vt prorſus neſcias cùm tibi magis arriſerint, pluſne ab amicitiâ ſperandum ſit, quàm ab odio timendum. Ab Italis quoque venit ad nos ille luxus, qui in domeſticâ ſupellectile, in aulæis, in picturis etiam ac ſignis, quibus ab nomine artificis, aut ab ipsâ ætate pretium eſt, tot pecunias quæ creditoribus debentur, ſtultiſſimè ac iniquiſſimè effundit. Reſtabat vt à Germanis diſceremus quàm ſit capax vini humanum corpus, & quot ſanitates vna bibentis ſanitas abſque damno ferre queat.

Interim potabant voluptarij homines, & vnus illorum, qui medicæ diſputationi aliquando interfuerat, retulit ſe tum multa didiciſſe, quæ oſtenderent ineptiſſi-

mum fuiſſe Pyndarum, cui fons ſuus Hippocrene adeò placuit, vt inde frigidus Poëta, nec ſuâ lauro dignus, aquam optimam caneret; Medicos pene haud neceſſarios eſſe, vbi vinum admitteretur; & meritò Bacchum huius artis periſſimum dici, quòd vinum ſit omnibus morbis, quibus afflictatur mortalium vita, ſingulare remedium. Deinde affirmabat vtiliter dari naſcentibus, cùm nihil ſit quod pituitam, quâ ſcatet infantium ætas, magis attenuet, incidat, coquat. Iuuentutem illo optimè vti ne robur caderet; ſenes in illâ frigiditatis atque cruditatum neceſſitate, quæ vltimæ ætati adueniunt, non impunè quod illis ſupereſt temporis ducturos, ſi vinum negligant. Illud quoque non tantùm ad fugandas curas perneceſſarium eſſe, ſed & ad illos ſpiritus arcendos, qui melancholicis atra conſilia ſubijciunt: venenis

eſſe antidotum, balſamum vulneribus; paralyticis ſuos neruos reſtituere; lethargicis excutere ſoporem; eodemque adiutore effici, vt apoplectici excitentur & ſpirent, Epileptici conquieſcant. Nam peſtem vino amoueri, exſiccari catharros, notius eſſe quàm opus ſit vt referat.

His auditis, alter qui hiſtoriæ magis quàm medicæ arti ſtuduerat, ne vini patrocinium deſeruiſſe crederetur, retulit de Alexandro, Magni cognomen meruiſſe, non quòd Aſiam ſuis armis obtinuiſſet, ſed quòd vina amabat; & prolixus conuiuator, etiam ad ſcyphorum pugnam aliquando prouocabat ſubditos, iucundiſſimo bello ita deditus, vt multorum funera, qui nimio vino interierant, ab eiuſmodi voluptate Principem non auerterent. Antonio, qui ſuis poculis famoſus fortunam quoque ſuam bibit, addebat & Catonem,

cui non ſemel in anno placebat procurata ebrietas, vt laſſatos ſerijs animos exhilararet, & ita vtiliſſimam imperio ſanitatem tueretur.

Politiæ inſuper ignaros fuiſſe aiebat Principes illos, qui in vltionem homicidij totâ Ægypto vineas ſuſtulerant, ne plebs quæ vino peccauerat, deinceps ebrietate fureret; optimos enim ciues eos eſſe qui potu, ſi fortè aliquid à Principe nocuit, iram mergunt, & ex vini genio ita veritatem loqui conſueuere, vt notiſſimo prouerbio locum dederint. Meritò ſuſpectos eſſe qui totâ die ſapiunt, & à potantium hilaritate nimiùm auerſi, triſtes ſæpiſſimè cogitant quibus machinis, quâ vi imperia moueantur, vt publicâ pace excuſsâ, in illo tumultu priuatis fortunis melius ſit: Denique nihil optimo vino iure præferri; & quia ſe moriturum ſciebat, nolle ſe dulciori fato occumbere, quàm quod Princi-

pis cuiuſdam fuerat, qui damnatus ab alio, conceſsâ de genere mortis optione, voluit in aromatici vini dolio vitam extingui, vt acerbitatem caſus leniret naufragij ſuauitas.

Quia hæc omninò inſulſa non erant & aliquis literarum odor ſermonum licentiam temperabat, à riſu Charmion non abſtinuit; ſed & cogitabat. Quid iſtis profuit ſtuduiſſe? fuſtrà riuos argenteos fontes emittunt, ſi in cloacam præcipitant. Quidquid literarum iſti didicerunt, inter pocula fœdatur. Ex floribus mella conficiunt apes, venena aranei; quod iſti bibuli in ſuam perniciem vertunt, candidioribus ingenijs ad formandos mores multùm eſſet.

Plurimis morbis vinum mederi quis negat? Sed quid ſtultius quàm ſi vel vtiliorum intemperanti vſu naturam ipſam cogas ijs te interimere quę ſobriè hauſta profuiſſent?

quid infelicius quàm ægrorum remedijs ea labi corpora, quibus vires non parcè ſufficiebat ipſa ætas, ac elementorum ſub optimo cœlo optimum fœdus? Vinum ſumere cùm iubetur à medicis, ſapientia eſt; nec in totum etiam ea voluptas prohibetur, ſi cum illâ ratio virtuteſque conſentiant. Verùm eâ hodie inſaniâ bibunt perditiſſimi ganeones, vt ſæpiùs merſa, tandem omninò hebeſcant, cadantque hominum ingenia; & plures à vino morbi quotidie creentur quàm leuare idem poſſit. Multorum tortor vinum, multorum funus; podagricis dolore magis quàm delicijs notum, non rarò deſperationem fecit, frequentiſſimè pœnitentiam.

Quid autem iſte in ſui vini prædicationem de Alexandro mentitur? Peſſimum nomen habet apud Hiſtoricos Princeps ille, quòd vino ſemel, & iterùm victus, ea fecit

quæ lachrymas ab ipſo extorquerent, poſtquam ſui compos vir militaris, ad mortem amicorum quos illa ebrietas tulerat, doluit, & erubuit. Cæterùm, Alexander erat, cùm inter hoſtium tela impauidus ducem ſimul agebat & militem, cùm à voluptate abſtinebat, non cùm biberet: & quia in illud probrum aliquando lapſus eſt, dubitauit hiſtoria, an Magni cognomen mereretur, qui animis ingentibus, qui clementiâ ac felicitate cæteros Principes vicerat, tantæque fuit caſtitatis, vt pulcherrimas virgines, quas iure victoris tanquam ſuas alius tuliſſet, ne formâ earum caperetur, ſæpè nollet intueri. Generoſiſſimo Principi, atque inter ethnicos continentiſſimo, ita nocuit illa ebrietas, vt efficeret, ne apud authores qui de illo ſcripſere, totum Alexandrum haberemus.

Nimio vino Catonem ſuam maculaſſe

culaſſe ſapientiam, haud verum eſt; ſed adeò rarum Catoni bibere, vt etiam cùm ex medicorum præſcripto paulò largiùs potaret, hiſtorici notarent. Neque putandum eſt vino deditos, reuerentiores Regibus eſſe, cùm nulla ſit maior audacia quàm quæ Baccho inſpirante, rapit arma, & ſæpè à vino initium ſumpſerint illi tumultus, quibus tot Principes deſtituti ſunt, aut cæſi.

Rationis opus eſt obſequium illud quod Regibus defertur à ſubditis. Vbi prudentia deficit, frigidis illius conſilijs, ſecuriſque vt plurimùm ſuccedit noxius calor, qui ſi vino quoque augeſcat, furioſam plebem, ac ſuis ignibus cæcam, non ſinit Maieſtatem reuereri, aut futura proſpicere.

Sed ô quàm falsè! & quàm nefariè dixit iſte vir, optare ſe abiectiſſimi Principis ſordidum interitum! Morientis nulla voluptas

eſt, niſi quæ à virtute ortum habet; Exeuntem nullus liquor iuuat, niſi lachrymæ. Quàm diuerſa loquetur ebrioſus iſte, cùm extremis temporibus vicino, vina ſua in memoriam venient; hymni illi, quos vix patientia Chriſtiana ferat, etiam ſi ab æthnicis canerentur: ſic dies effluunt, ſic noctes?

Charmionis meditationem turbauit impuriſſimorum hominum, quibus iam ſua ebrietas ſalaces ſtimulos fecerat, obſcœnus ſermo. Sine Baccho frigidam eſſe Venerem dixit aliquis; alter ſubtiliùs, ac fortiùs: abſque illo libidinem monſtrum haberi, & propè ad fidem non eſſe, ſi quis dicat ignominijs patuiſſe abſtemium. Iſti qui tot vinis madidi, ſitis imitatione ad promptiora pocula vrgebant feſtinantium famulorum diligentiam, citò in ſpurciſſima prolapſi ſunt.

Suos vnus amores narrabat, vt

quàm feliciter redamatus, ad optata perueniſſet; cæteri ſcirent: & abiectâ ſilentij fide, illud omne effutiebat, quod vt taceret conſtantiùs, toties Numine inuocato, ſe perditum voluerat, ſi vel animi perfidiâ, vel ſermonis leuitate aliquid de turpiſſimo ſecretò excideret. Alter fingebat ſe feciſſe quod ſolùm in votis fuerat; & in palmam obſcœnitatis, plures volebant ea de ſe credi ſcelera quibus nec fortuna fauere toties ſolet, nec penè humani corporis vires ſufficiunt.

RELIGIO VINDICATA.

HOs cùm pati ampliùs non poſſet Charmion, ob verborum ſpurcitias, in alterum conclaue, vnde rumor audiebatur, ſe contulit. Alij erant eo ludo implicati in quo temeritas & caſus, non ratio, aut conſilium valet. Ne verò de ſolâ temporis, aut pietatis iacturâ ageretur, ingentes pecuniæ iacebant in mensâ, ad ſpem metumque ludentium. Pallere vultus aut incitari, commune omnibus, quoties fortuna tacitis votis aderat, aut videbatur recedere.

Incogitantes nautas fluctu rapiente in oceanum deuolui, & mox eodem referente, ſuo reſtitui

nauigio, aliquando vidimus; ſed quod in pelago rarum, hoc in ludo frequentiſſimum erat: nam ſubito alearum iactu felicitati ereptos, rursùs in opulentiam referebat caſus, & eâ varietate ludentium ſtatum quaſſabat alternata ſors, vt nemo diù ad comparatas pecunias lætaretur, aut ad perditas deficeret.

Quantò dulciùs, aiebat Charmion, conceſſis à Deo opibus iſti fruerentur, quàm trepidè ſperant, & vt alienis facultatibus augeantur, ſuas exponunt, quas ſi tandem, vt fit ſæpiſſimè, ludus exhauſerit, fruſtrà dignitates à patribus expectabunt filij, matrimonia gnatæ! Quis hic alearum furor, vt homo, cui ſua conſtant, egeſtatem quam tantopere reformidat, pluries in die experiri ſuſtineat, & vt leui ſpe reficiatur incertus animus, toties pauere & iraſci?

Ad breue ſpectaculum metheora

effingit natura, fluxos in aëre ignes, coronas, arcus, ſoleſque mox vt admirationem ſui fecerint, interituros: breuiora ludus oſtendit, fortunas momento ſublimes, momento deiectas, quæ vt inuidiam cupidis fecere, mox illos ad riſum detorquent, aut, ſi humani ſunt, ad miſerationem.

Aleatoribus ita perierat ratio, vt iſta non aduerterent. Dum ſic ludo incumbunt, contigit vt vnus illorum eâ die cæteris infelicior. ingentem pecuniæ vim amitteret, quo factum eſt vt ipſi Deo iratus, non deieraret tantummodò, ſed horrendâ impietate, inauditis ad id vſque tempus ſermonibus, notas blaſphemias cumularet. Ad ſceleſtas hominis voces nihil primò Charmion; niſi ſe cruce ſignare, mirarique, quòd adſtantium nullus furentem animum reuocaret ad Numinis reuerentiam; moneretque contumacem, niſi ſilentio pre-

meret diros animi motus, ſe protinùs aleas proiecturum in ignem, ne impietatis conſcij haberentur quibus ad tam nefarium ſcelus non defeciſſet patientia, aut domus ipſa repentino caſu ruens, ludentes contereret.

Quo fræno teneatur iacturæ impatiens animus? quid non audeat, vbi ſe deſtitutam ſentit à fortunâ, rabida impietas? Phreneticus ille tam acerbè, tam conſtanter in Deum iniurioſus fuit, vt pauere inciperent qui aderant; ſed duplicatus derepentè terror, cùm GYGES non viſus menſam ſic leuiter mouit, vt tremere ipſa, & aliquid videretur minari acerbius. Verùm illo motu ceſſante, perditum hominem ad nouas execrationes compulit infeliciſſimus ludendi ardor, quas vt iterùm Gyges compeſceret, denuò menſam, ſed fortiùs, ita concuſſit, vt ex pauore, vix collectis quæ proſtabant pecunijs, om-

nes vno conſilio fugerent.

Relicto deinde ſcelerato illo, cuius voces vel ipſa ligna horruerant, agitauerunt cæteri an res deferretur ad iudicem. In eâ quæſtione haud idem omnium ſenſus. Aliqui dicebant Religionem ſummoperè lædi, ſi ab illâ accuſatione abſtinerent: iam per Gallias illud ſcelus non vulgare tantùm eſſe, vbi deterior ludus turbatas obſtinato damno mentes ad impia impelleret; ſed & à frigidis ſæpiſſimè vſurpari, qui nullâ iacturâ prouocati, aut triſtes, verùm famam eâ inſaniâ quæſituri, noua conuitia publicè fundebant in Deum, non ferenda mancipijs: iniquiſſimâ opinione iuuenes ita corrumpi, vt inueniendis eiuſmodi contumelijs ingenia ſponte laborarent, & ille ſubtilior haberetur, qui in Deum peruicaciâ, contẽptu, inuſitatis iniurijs eſſet atrocior. Timendum ne Regno iſta ferenti

renti aliquid accideret triſte; Cœleſtem iram quæ tot annos non audienti ſimilis à ſupplicijs abſtinuerat, tandem poſſe laſſari; & ſæpè effundi in Principes, qui ſe ſatis feliciter regnare exiſtimant, ſi deſpecto à ſubditis ſummo Deo, ipſi reuerenter habeantur, & quodcumque in mentem venerit, ad arbitrium faciant.

Probata quidem omnibus quæ de atrocitate ſceleris dicebantur, & de Numinis irâ: ſed inclytis parentibus erat genitus ſceleratus ille, & timebatur ne Religionem quæ in eum teſtibus eſſet pugnatura, vindicta exciperet. Qui peſſimam cauſam cum opibus habent, minis agunt, & iuſtiſſimâ delatione ſæpè fruſtrantur tribunalia, quòd metus ipsâ pietate ſit fortior, paucique inueniantur qui ad arduum nobiliſſimumque facinus pares animos acceperint. Quid? & ipſi iudices gaudent eiuſmodi reos non

vocari in crimen, ne aut periculoſè illos damnent, aut fœdè abſoluant, & tota fere illorum in egentem nequitiam authoritas armatur. Hîc implacabiles, hîc nouâ ſeueritate inſueta ſupplicia aliqûando quærunt, cùm pauper ea egit, dixitve, quæ Magiſtratus iram merent, & expedit in ampliorem ſedentium famam publicè vindicari.

Functis hominibus parcebat olim medicina, ne crudelis videretur, ſi ſectis illorum cadaueribus inſtructior fieret, & noſtrum genus reuerita, ſi quid de internis ſcrutandum erat, humaniori conſilio ſæuiebat in ſimias: Eodem prorſus genio in nobiliſſimos quoſque reos aguntur plerique iudices; nam intactos abire ſinunt, quibus atrociora ſupplicia debentur; & quæ ab illis manus abſtinuit, ita in pauperes incitatur, ſi quid in leges graue peccauerint, vt non rarò

ab æquitate ſæuitia defleĉtat.

Tunc temporis Vaurclorius quidam ſanĉtioribus Chriſtianæ Religionis myſterijs ita illuſerat, vt vulgatâ criminis famâ, cogeretur Magiſtratus abominandum hominem in carcerem detrudere. Non diù captiuitate illâ maceratus fuerat, cùm impium libertate reddidit ſua nobilitas, & reuerentia ſanguinis, quem ille fœdiſſimis moribus, & maximè Numinis contemptu tàm ſceleſtè corruperat. Pone, viliori manu perpetratum id crimen, nunquam euaſiſſet pauper, aut ignobilis, adeò generis ſplendor, atque opes ex ſceleſtiſſimo quoque innocentem creant, & iudiciorum momenta ſunt.

Hæc ſciebant qui de illo alio quem Charmion ab aleis, & nefandis ſermonibus ſuâ induſtriâ tulerat, inter ſe loquebantur, & ideò plures innuebant, vt periculoſam ita & inutilem delationem

fore ; ſed numero minor , animis fortior fuit altera pars ; & quatuor viri qui religione præſtabant, denuntiandi hominis prouinciam ſuſcepere , cæteri ſi vellent, ſilerent , aut minuerent crimen , cùm in teſtes vocarentur.

Vt primùm audiere Iudices, viſi ſunt ingenti ardore illud negotium amplecti, & ſubito ſatellitio comprehenſum hominem velle ſe in exemplum cæteris Nobilibus dari, qui ſimili inſaniâ atque impietate furerent. Verùm aliquot menſium lapſu frigidioribus effectis , tandem quidquid graue crimen illud habebat , viſum eſt ad ebrietatem pertinere , nimiæque ſeueritatis eſſe, ſi vinum in nobiliſſimo viro, alio quàm carceris ſupplicio plecteretur.

Tunc in memoriam redijt non delinquentis tantùm claritas , ſed & emendationis ſpes , Galliæque ipſius commodum, ſi ad ſapientiam

eâ animaduerſione compulſus, regijs in caſtris militaret. Ex illis ſtirpibus ſeruandos eſſe, qui cùm licentiâ ætatis, vel contagione morum plura peccauerint, maturi poſteà officiorum vtilitate pulcherrimè compenſant quidquid in contemptas leges actum eſt; & ſæpè pœnitentiâ vapulatam religionem quæ tardos Iudices in eiuſmodi reos incitarat; nam peremptos redire non poſſe, cùm illorum operâ eget exercitus; & fruſtrà functorum nomen inuocari, quos perire voluit pietas ciuilibus negotijs non raro infeſta, & in ijs quæ huius vitæ ſunt, plerumque cæcutiens.

Eâ mollitie, eâ Iudicum morâ ſecurum crimen erat, niſi pauperis calamitas iam propè extractum carcere virum nobilem ad merita ſupplicia reuocaſſet. Egeſtate & diuitum ſæuitiâ in deſperationem actus fuerat homunculus qui-

dam, & in eâ mentis caligine, plurima in Deum loquutus, etiam de Virgine matre ea dixerat, quorum propè crimen, memoria. Furentem multi audierant, & re illicò delatâ ad Iudices, ita animos zelus accenderat, vt vix benè auditis teſtibus, ſponte confitentem reum, tanquam negaret, acerbiſſimâ vexatum quæſtione, intra paucos dies flammis darent.

Feſtinantiſſimo iudicio conſenſerat pium vulgus, & pereuntis, nullæ ſpectantium lachrymæ, gemitus nulli, acerbiſſimum fatum lenierant; ſed vt de illius nobilis veniâ, qui mox de carcere egreſſurus dicebatur, ſparſus eſt rumor, ingenti tumultu concitata plebs, neque ſine armis, forum impleuit. Vna vox omnibus: Niſi diues ille pari ſupplicio afficeretur quo nudiuſtertius pauper ſe, iudicium officium occupaturos; damnationem inſuper accelerarent, niſi & pe-

rire vellent ipſi : non ferendum enim ideò nequiſſimum hominem ſupplicijs eripi, quòd affines, quòd amicos in eo Senatu haberet, aut denique corruptos pecunijs. Leuiora pauperum crimina eſſe, quos ad nefaria neceſſitas adigit, quàm diuitum qui ex voluptate ſceleſti ſunt, maximè iſtius, cuius nota impietas in eam audaciam creuerat, vt quicumque Deo iniurioſi priùs fuerant, homini perditiſſimo compoſiti, viderentur innocentes.

Deliberante adhuc Magiſtratu, aulæ fores in quâ iudices recumbebant, repetitis fruſtrà per aliquod tempus ictibus, tandem ingenti conatu, ab irata plebe afflictæ ſunt; & feruente multitudine, cùm vix obtinuiſſet ſilentium ille qui principem locum in Senatu obtinebat, quantùm potuit voce contenſâ, vt audiretur ab omnibus, petijt, quid verò meruiſſent Iudices,

vt eâ vi dignitas illorum tam indignè haberetur? Inauditũ illud facinus eſſe: ſi quid expectarent à Magiſtratu, precibus multò feliciùs obtineri, quàm armis: & licet forſitan iuſtiſſima eſſent petituri; iniquitatis tamen ſpeciem habere tumultus illos, qui ius extorquere malint, quàm à volentibus accipere. Ad hæc iam modeſtiore plebe, timentéque ne plus deliquiſſet quàm cauſa illa merebatur, qui audaciſſimus erat inter illos, nec omninò imperitus, cæteris in eum intentis, in hæc verba prorupit.

Vel iniquiſſimo equiti quod à vobis meruit, reddite, iudices, vel pauperi vitam: non enim ita interierit ille quem ad impios ſermones adegit orta ex diuitum immanitate deſperatio, hic autem inultus abibit. Egenum tam citò damnauiſtis! quid ſuſpenſos tenet adhuc diuitis ſcelus? donec tam acer-

bè peccantis memoria prorsùs in populo euaneſceret, tandiu tribunal expectauit! & propè perierat deteſtandi flagitij imago; ſed illam excitauit miſerrimi hominis, vobis damnantibus, properata mors. Ergo quòd officioſi eſtis in Deum, debebitis inopiæ noſtræ, & torpebit in Iudicibus zelus ille Religionis, quem tantoperè iactatis, niſi ex plebe ærumnoſus aliquis, ad leges quas iam opulenti neque ſentiunt, neque etiam timent, vos oblitos compulerit? blaſphemauit pauper, moriatur: Blaſphemauit nobilis, vix damnetur ad carcerem; & incluſus, regijs ſumptibus viuat, vt in fortunæ prouentus cedat ipſa pœna; vt ditior ſit, quia reus, & iudices videantur non de ſupplicio hominis, verùm de œconomiâ tanquam procuratores cogitauiſſe.

Sermones hos ſequutum eſt po-

puli murmur eadem confusè iterantis; vixque à turbidis obtentum eſt, vt ad modicum tempus recederent, donec decerneret Senatus quid de illo diuite agendum, cuius mortem tanto Iudicum fauore, totque artibus dilatam multitudo poſtulabat.

Quod æquitas ac Religio non potuerant, hoc à tribunali metus obtinuit; nullus fuit ex ſenatoribus qui impium abſolueret. Iam vinum peccaſſe dicebat nemo: ſubitâ mutatione reſtituta eſt homini ratio, vt iuſtiſſimè ab omnibus damnaretur. Neque viſus regno vtilis, aut emendationis ſpem dare, qui conſuetudine peccandi cœleſtem iram ita prouocarat, vt Gallis placari, niſi eius interitu haud poſſet. O Iudicum poteſtatem cæteris mortalibus inconceſſam! oculos ad arbitrium habent, ac ponunt: quid mirabilius in La-

mijs ſuſpexit credula antiquitas? Cùm nox lucro eſt, ſtatim optantibus ingruit; cùm dies vtilis, illicò naſcitur: vt iure dixeris lucis ac tenebrarum dominos; crimina ſint ipſis altiora montibus, & Deo notiſſimâ impietate iniuriam inferant, non videbunt ſi volent.

Diuitem nouiſſima exempla meritum pronuntiauerunt iam oculatiſſimi iudices, licet aliquid ex ſupplicio demerent ad vitandas nobilium querelas, qui ſe minùs mori exiſtimant quoties non vulgari fato pereunt, & probrum etiam minui, ſi damnatos ob ſcelera ingenuos, ad diſtinctionem plebis maneat ſuum dedecus.

Ad æquiſſimam ſententiam quamprimùm pacata plebs; & ſupplicij famâ ad aulam perlatâ, lætatus Rex teterrimi monſtri interitu expiatam fuiſſe ſuam Galliam; addidit quoque edicto ſe curaturum,

vt iudices in eâ Numinis iniuriâ ad humanitatem non flecterentur, & nemo eo ſcelere conſtrictus vel leuem gratiam à Maieſtate expectaret.

OCEANVS AVLICVS.

SVbtiliter, licet impiè, naturam noſtram Lucianus adumbrauit, cùm hominem quemdam, qui Superorum numero adſcitus fuerat, dixit conſtantiſſimum hunc immortalium ſtatum diù ferre non potuiſſe, ſupplicemque oraſſe Deos, vt tantæ dignitatis pertæſum, priſtinæ conditioni, quæ noua ſemper ſuggereret, reſtituerent.

Si impietatem demas, facetoſum illum non ægrè probauerim: nam varietate rerum magis delectamur, quàm rebus ipſis, adeò inquietos agit nouitatis amor, conſilijque ad diuerſa reſpicientis mobilitas. Quid pulchritudine ama-

bilius? Et tamen poſſeſſori ſuo quàm non rarò vileſcit? Iniucundam facit conſuetudo, & niſi ardere conceditur alterius formæ deſiderio, prior illa quam ſolam ſuſpirare licet, non amantis ſolatium eſt, ſed ſpecioſa calamitas. Ita eſt omninò: bonorum ſucceſſione, non vſu metimur felicitatem noſtram. Placet lux; ſed ſi non perpetua, ſæpiſſiméque occidat, vt toties rediens, faſtidienti oculo noua ſit, ſuique tædium auferat, per alternas noctes repetitâ natiuitate. Pax ipſa quam tot bellis demereri volunt mortales, quam tot emunt malis, gemitibuſque, vbi obtenta durauerit, contemnitur, tempeſtatum, quas ipſa ſedauerat, deſiderio.

Ad naturam planè concinnata eſt hæc GYGIS hiſtoria; tædio obſtat ſua diuerſitas: nam quia ille vir nunc in illam domum penetrabat, nunc in alteram, prout ſe dabat oc-

caſio, ſæpè factum eſt, vt omninò pugnantia vna dies oſtenderit. Facillimum quidem erat omnia quæ ad eamdem materiam ſpectant, in vnum cogere; verùm Hiſtorico non rerum, ſed temporum ordo ſeruandus eſt; & quæ laudaretur in docente, in referente crederetur ineptiſſima diligentia. Gygen ſequor, non Rhetorum, aut Philoſophorum præſcripta, & ad delicias lectionis plurimùm facit, quæ caſu euenerunt, quædam etiam caſus imitatione ſcribere. Præuiſos dolores minùs ferire aiunt: idem prorſus & de voluptate cenſeas; non expectata magis placet: & quæ de Gyge narramus, gratiora erunt quòd ferè ſemper non cogitantibus occurrent.

Aulam velut quemdam Oceanum eſſe aliquando legerat, in eaque inueniri ſcopulos, ſyrtes, animalium pugnas, immanes cetos quibus eſca piſcium vulgus; tem-

peſtates, naufragia, ſyrenes etiam, quæ faciliores quoſque cantu alliciunt, neque placent niſi vt perdant. Ventorum adeò regionem eſſe plagam illam, vt nunquam ab illis quieſcat; & quidquid in ea agitur, aut fauentibus auris in portum ſuccedere, aut auerſis mergi.

Semel quidem, aut iterùm aulam viderat Gyges; ſed nihil præter tumultum in eâ aduerterat. Igitur ad huius elementi naturam ſcrutandam ſolertiùs, denuò placuit in illud admitti, eâ tamen ratione, vt Plinio fortunatior eſſet, qui incautâ diligentiâ Veſuuij flammas propiùs luſtrans, dum nimis Philoſopho ſtudet, ab illis abſumptus eſt. Nihil officere viro poterat, ſi annulo ſuo tectus, inter vaferrima ingenia, & plerumque timenda verſaretur.

Eâ die ſolito copioſior aula erat, vbi cùm & Monachos, haud cæte-

ris

ris diſſimili motu, ſursùm, deorsùm curſitantes, erectiſque ceruicibus, intuitus fuiſſet Charmion: ô verè Oceanum! inquit; nam & hîc quoque Amphibia ſunt, quæ duplici elemento ita vtuntur, vt æquali facilitate ſyluas traijciant, & æquora. Clauſtrum certè ab aulâ multùm diſtat; illud quietis locus eſt, procellarum hæc; & tamen iſti ad vtrumque ita nati ſunt, vt cùm ſua illis pax diſplicuit, ſubire fluctus cum cæteris poſſint, & ſeruato ſpiritu, ijſdem turbinibus volui.

Piſcium innumeras eſſe figuras aiunt, quaſdamque inueniri non tantùm corporis humani; ſed & veſtium quibus vti conſueuimus, imitationes: Verùm quod referentibus libris haud credidi, hoc iam cerno, mirorque, piſces Monachos. Sed quia videbantur duo ex illis cum aliquot aulicis mixti, ſatis commoto pectore ac vultu,

ad quæſita reſpondere, voluit ſcire Charmion quid illi agitarent, & vnde hæc ſermonum vis, rubor-que qui dicentes incenderat.

Frequentiùs illi in aulam concedere ſolebant quàm ſolitarios deceret; & tot negotijs implicati dicebantur; vt ſui ſtatus virtutumque, quæ ſeruari niſi ſemotæ vix poſſunt, non viderentur meminiſſe. Hos cùm fortè obuios habuiſſet quidam aulicus, malitiosè petierat, an ignis corripuiſſet cænobium vt ſic monachi fugerent? Dentatam quæſtionem audiuerat alius, cuius riſu mox plures acciti, circà hos conuenerant, vt & ipſi, ſi quid iucundum eſſet, caperent, &, ſi videretur, alijs etiam facetijs laceſſerent cucullatam patientiam. Iam ad quæſtionem non ineptè ſenior reſponderat; & in amplioris diſcurſus ſeriem, odiumque ſtatus illius qui diuerſos à cæteris mores profitetur, ita tum

monacho aulicus, cùm ad illos acceſſiſſet ſubtili veſtigio Gyges auditurus quid dicerent.

Ne, quæſo, moleſtum tibi ſit, ea à me audire quæ cùm æqualiter cogitent omnes, nullus tamen, vt opinor, dixerit tibi. Meliùs, credite, ac decentiùs veſtra vos ſolitudo, quàm hic locus excipiet. Mores alios, alias etiam à nobis veſtes non ideò induiſtis, vt inter nos quotidie mixti, aut oſtenderetis quàm vobis diſpliceat cultus veſter, aut noſtrum denique, qui tantùm ab illo diſſentit, continuâ quaſi exprobratione damnaretis. Auibus quidem delectantur aues, ſed non extrà ſuam ſpeciem; neque enim ciconiæ coruos, aut aquilas milui quærunt; cum quibus verſari debeatis, ex plumis agnoſcite. Sed negotiorum causâ huc conuenitis: quæ autem illa? oro; aut aliena certè, aut veſtra ſunt: ſi aliena, ô vos ſimplices!

ne dicam fatuos, qui vt cæteri meliùs habeant, abdicatis, quam tamen tot exornatis laudibus, pacem veſtram! An peribit Reſpublica ſi non procuretur à monacho? & tot capita ciuilibus nata negotiis, quid bello, quid pace agendum haud ſatis ſcient, niſi à vobis, quos ignorari melius ſit, oracula veniant? An fortè in precum veſtrarum libello legiſtis Ariſtotelis politica, illudque didiciſtis otioſi, quod peritis Magiſtratibus vix infudit ſua experientia, ſuus labor; & militaribus viris tot annos ducta ætas ſub caſſide, & clypeo? At ſunt priuatorum negotia, non Regni quæ ita vos agunt, & ad hos tumultus inuitos rapit non quietis faſtidium; ſed in miſeros charitas: ipſi gerant quorum intereſt facultates non perire. Vos eſſe ſæculo mortuos quis credat, ſi quoties amici aut affinis alicuius familia vexatur, tanquam ſitis

præ cæteris viuentes, ſubito caſu ad primas inuocantium querelas venitis in auxilium? Status veſtri, quem ſenſibus exutum tantoperè iactatis, pudor eſt tot quotidie defunctos excitari: verùm non Angeli voce; ſed hominis, vt ſic ſuſcitatos feriat diuinum illud verbum quod tyranno in martyres ſæuienti aliquando dictum eſt: Tibi reſurrectio ad vitam non erit; ideò autem hæc refero, quia notiſſimi, totieſque etiam à vobis decantati ſermonis, videmini memoriam perdidiſſe.

Atrocia hæc erant: ſed vt copioſiori licentiâ poſſet & ipſe monachus quæ cogitabat effundere, iam placidior aulicum ſubridens rogauit, vt donec loqui non turbatus ſineretur, ſi quæ in ſolitarios proferenda reſtarent, liberè diceret. Tum ille: De alienis quidem negotijs dicebam quorum curam ineptè, ac etiam inhoneſtè ſuſcipi-

tis. Quid autem ſi veſtra? turbidos certè vos eſſe arguent, nec inuicem officioſos aut patientes, qui controuerſijs componendis toties adhibetis exteros, & tam frequenter ad lilia prouocantes, laſſatis Regiam beneuolentiam, ſatis vobis adfuturam, ſi aliquando ſubueniat. Neque enim negauero eâ poteſtate ſolitarios quandoque indigere; verùm nemo mortalium probet, apud vos tanta agitari, vt in clauſtris patronos, iudices, ipſum denique ius negotia non inueniant.

Sed gratiâ noſtri forſitan, aulam teritis, vt tepentes animos accendat zelus veſter? paululum vini ſi in multam aquam proijcias, vincitur; inter tot aulicos citò monachus in aulicum tranſit, faciliuſque nos illum mutamus, quàm ille nos. Si quid leuitatis habet aula, ſi quid iniquius ſperat, ſi dignitates aſſentatione quærit, aut vili in viros principes obſequio; citò has

artes, hæc fortunæ compendia diſcit monachus, & faſtiditâ veſte, quâ religioſus dicebatur, inquietus apud ſe agit quâ tandem illam ratione commodiùs, ſi placent opes, aut, ſi honor, decentiùs exuat. Viſco tota aula oblinita eſt: qui ad illam acceſſerit, capitur, niſi celerrimo, fortiſſimoque volatu inſidias declinarit; ad gluten hoc, quòd tenaciſſimum ſit multúmque adhæreat, plerique veſtrum pennas ſuas dmiſere. Quid vobis cum aulâ, monachi? æmulari nos vultis? quomodo liceat, monebo: conſuetudinem veſtram, colloquia veſtra, ex veſtitus, morumque diſparitate vitamus, & nos fugite. De cætero, vbi vos non ſæpè videmus, reuveremur; ſi quid tum tanquam homines delinquitis, latet nos: & facilè excelſiſſima virtus putatur quæ non ambit laudari, aut conſpici, quæ ad ima non deſcendit.

Sacra ſua Eleuſis ideò abditiſſima habuit, ne detecta vileſcerent; reddite vos cellulis veſtris, & modeſtiores ſocios imitamini, qui totum inſtitutæ vitæ pondus ſemoti ſuſtinent, dum hîc aulicos agitis, quos cæteri rideant.

Vbi hæc ille loquebatur, tunicati quidam incedebant prolixis veſtium lacinijs, ſuique ordinis inſignibus conſpicui; quos cùm vidiſſet ſenior monachus; An & iſti peccant, ô Aulice! inquit; ſuâ dignitate ita ſancti ſunt, vt ſi quid in nobis ſacrum, illud habeamus, quòd ipſi nos tetigere. Si vel diuina loquimur, vel ad altare accedimus, illorum omninò munus eſt, neque culparum aliquid condonamus plebi, niſi ad id priùs poteſtatem petentibus nobis fecerint; vt ſcias quantùm ſuprà monachorum ſtatum emineat illa ſanctitas, cuius, cùm effundi placuit ne ſolâ ſe frueretur, riui ad nos peruenerunt.

runt. Chriſtianam perfectionem, ad quam nos ſolitarij toto niſu, totis viſceribus properare iubemur, iam adepti ſunt proceres illi, & ex fidiſſimo portu quem contulit illis ſua dignitas, ſæpè nos in fluctus fruſtrà enitentes miſerantur, aut naufragos deflent. Certè tu rigidus, aulice, ſi quod in perfectiſſimis viris minimè culpas, tam acerbè damnas in nobis, vt niſi ſceleſti aulam adire haud poſſimus, quam ipſi pietatis duces non frequentant modò cùm in vrbe eſt ſtabilis; ſed & mobilem conſtantiſſimè ſequuntur, non amiſsâ ſanctitate.

Pleroſque illorum ſuis in ſedibus fixos, nec alteri in pacatiores ſomnos commiſſi ſibi gregis curam concredidiſſe, equidem ſcio, ſublimeſque illos ſpiritus pulcherrimè mouere ſuos orbes, qui abſentibus Angelis, aut peruersè agerentur, aut omninò quieſcerent. Illu-

ſtrium laborum, eximiæ nec citò laſſandę ſollicitudinis fama ingenti rumore venit ad nos, & illi maximè ſponſis ſuis digni habentur qui nunquam deſerunt, illudque Apoſtoli ſibi dictum exiſtimant, quod Deus coniunxit homo non ſeparet.

Sed quia vix credibile eſt aliquos ex diuinis illis hominibus inueniri, qui in ſuam dignitatem ſcientes, diuque peccare velint, inde conijcio crimen haud eſſe Monachis in aulam ingredi, cui tot proceres, quorum virtus cæterorum lex, adeóque eſt eminens ſanctitas, ita ſe dedere, vt tanquam ſedium ſuarum obliti, ſtipatores Principum agant, & nuſquam ſint, niſi vbi Rex.

De Alexandro forſitan audiueris: captum piratam qui lembo ſua latrocinia exercuerat, pluribus verbis increpabat, quòd mortalium quietem in ipſis vndis in-

ſectaretur : Sic verò ad illum miſer : Ego reus, Alexander, quòd timidè, quòd nauigio vno piraticam ago; tu innocens quia palàm, totque triremibus, vt ſub illis pelagus gemat ? Ad nos redeo : quod verecundè, quod neceſſitate compulſi agimus, quid reprehendas, ſi illud ipſum toto anno, totâ aliquando vitâ illi faciant, quos tu orbis lumina vocas, & ex eruditione atque ſanctimoniâ ſuſpicis ? Aulâ excedant illi, ſuiſque ſedibus reſtituantur, vt & nos repetamus rupes noſtras : Nam quis dicat illud ſolitarijs prohiberi, quod illi Ordini conceditur, qui præ cæteris ſacer eſt ; qui diuina ſublimiùs tractat; qui ab aulico tumultu tantò plus tenetur recedere, quantò plus tranquillitatis requiritur, vt illud expleat quod à turbidis, implicatiſque, & aliud agentibus, geri non poteſt ? Si extrà culpam ſunt exemplaria, illi

rei qui imitantur? & noſtra forſitan ſolitudo, iuſtiùs à nobis ſe queretur deſtitutam, quàm ab ſuo duce exercitus, ab ſuo paſtore grex, plebs à medico tot vulneribus ſaucia, vt qui derelictam viderint, dicant, quis medebitur tui?

Quod dixiſti de negotijs, ſi nos agnouiſſe contigiſſet, dixiſſes ſapientiùs. Sua aliquando baptiſmata, ſuas ſyluas deſerebat *ipſe* Ioannes, vt principi eſſet à conſilijs qui audito eo multa faciebat, & regimini per tot prudentiæ ciuilis amphractus ſæpiſſimè perplexo, certius, ac diuinius lumen infunderet. Qui longiùs à vitijs abſunt haud certè negabis Numini propiores eſſe, ex quo lux illa eſt quæ nec fallit, nec fallitur. Mendaces radios habet non raro quorumdam hominum ſapientia, quibus ſi ſe Reges credant, aberrabunt ab illa regnandi felicitate ad quam certiſſima, ac etiam vnica

via ſagax pietas, non flexuoſa illa nequitia tot funeſtis meritò infamata ſucceſſibus. Hanc verò oculatiſſimam pietatem ſæpè Regibus dederunt, tanquam aliquo cœlo deducti, ſolitarij homines, & ideò abſque Prophetis quos ſpeluncæ, aut ipſorum cacumina montium negotijs dabant, ſæpè non viſum eſt ex prudentiâ, aut bellum inchoare, aut cum hoſte paciſci. Neque tu etiam ignoras noſtrâ tempeſtate vnum ex illis, quos in totum à regimine amoues, adeo vtilem regno fuiſſe, vt functum amariſſimè fleuerit purpuratus ille miniſter, quo in diſtinguendis hominibus, præficiendiſque, aut conſulendis nemo certè ſagacior. Iam vides ſolitarios, ſi vocantur à Principe, non ineptos publicis negotijs. Aliorum autem priuatas res haud curamus; niſi dicas illis nos implicari; quia iudices interdum prouocamus ad integritatem,

Principes ad miſericordiam ; vbi pudens egeſtas nummiſque deſtituta, leges pauet quas non læſit ; aut infelicibus illis omninò opitulamur, quibus ad majeſtatem niſi per nos, non daretur acceſſus.

De noſtris quoque negotijs habeo quid reſpondeam. Adeò pax noſtra diuturna & nota eſt omnibus, vt ſi quid illam leuiter concuſſerit, & modici mali naſcentes moleſtias peruulgarit, vel minus cauta prudentia, vel auxiliorum neceſſitas, continuò ingentes tumultus fingatis: cùm tamen apud nos rari ſint illi motus, quos vt patimini, fama non loquitur, quòd conſuetudo admirationem tollit, illiſque vita veſtra damnata eſt.

Prætereà, vt infrequens apud nos ille domeſticus turbo facilliméque placandus, ita non raró à cupidis hominibus impetitur res noſtra ; qui quòd ſciant nos quieti deditos ac pietati, perferendis in-

iurijs aptiores eſſe, neque illarum memores, audaciùs, ſi quid opum nobis contulit religioſa fidelium beneficentia , in eas peccant; & modò annuis reditibus , modò agris ipſis imminent, quaſi facultatum ſecuritas nulla eſſe debeat, & in illas ius omnium ſit, vbi ad quietos peruenere. In tantâ tamque frequenti prædatorum ac nequiter inſultantium iniuriâ, reſtat vt tribunalia , & aliquando ipſi Reges nôrint, quàm malè ſit illis, qui inermes & innoxij, ne quid adhuc in illis aliena nequitia concupiſceret, tot bonis ſe abdicauerunt, vt quicumque copioſos dicit, & nimio otio obeſos, illorum tamen labores, vigilias, paupertatem denique timeat profiteri. Hæc ſunt negotia quæ inuitos nunc in forum, nunc in aulam ipſam aliquando nos compellant, nunquam receſſuros à ſolitudine, ſi non ipſi cogeretis.

Dum ita ſuas agit partes monachus, Charmion cogitabat non illos nocentiores ſemper eſſe, in quos lingua inuehitur licentiùs, & ſæpè peccata apud ineptos minui, cùm dignitatibus acceſſere.

Sed his intentum auocauit ad alia vir quidam, qui ſubmiſsâ voce, ne ad cæteros perueniret, amico loquebatur. De potentiſſimo homine inter familiares ſermo erat, quem æquali damno aliqui nuper violauerant, dum ita perditum credunt, vt numquam rediret proſcripta felicitas, aut facultas vltionis: fugerant alij, affectu in aduerſas partes trahente, & miſellis ſpebus incubuerant à quibus fortuna abfuerat. Auditis his, agnouit Charmion quàm verè in aulâ ſcopuli eſſe dicantur in quos ſi impingas, frangeris: impetu enim tangi non ſuſtinent; quàm duri ſint teſtantur quaſſata circùm nauigia.

Arma virûm, tabulæque, & Troïa gaza per vndas.

Sed & nimium ſi recedas ab illis ſcopulis, quæ tot naufragia fecere, vix habebis vbi iactâ anchorâ nauis hæreat, ſi te à cæteris remotum terris aliquando atrox tempeſtas per commotos fluctus circumagat: ſaxa enim illa, quæ tot periculis, tot mortibus famoſa ſunt, non paucos ſeruauere; & ſi leniter, ac præmiſsâ veluti bolide, ad illa accedas, ſæpè pro portu habebis, & rerum tuarum ſecurus non timebis pelagi minas, aut ventorum inſaniam.

Vix hæc didicerat Gyges, cùm viſis aliquot mulieribus, quarum vna vultu ac dignitate præſtantior, malorum omnium cauſa ferebatur, quæ cùm vulgus, tum principes ipſos ad ſatietatem exercuerant; alijſque prætereà, quæ blanditijs vel nobiliſſimos viros habuiſſent in coniuges, vel incautos atque

inaniter ſperantes exhauſiſſent ſuis opibus : & iſtæ forſitan, inquit, Syrenes ſunt, licet Acheloum patrem non agnoſcant, neque illas Calliope genuerit.

In extremis Neuſtriæ partibus Syrenem aliquando viderat Gyges, quæ recedente pelago, aquis deſtituta, in arenâ iacuerat, & flebili voce in proximâ domo quæ ad oram maris ſita eſt, iuſtiſſimum timorem mouerat, ne èx pueris aliquis in aquas lapſus, cùm ſe expedire à periculo non poſſet, hos ederet gemitus. Cùm ſubito ad pereuntis repetitos clamores acceſſiſſent diligentiores famuli, pro puero piſcem vident. Humanum planè caput, ſed paulò craſſius; capilli breues; oculi, naſus, aures nihil à noſtris diſſentiebant; ſed os grandius, & ferinis dentibus terribile. Manus illi noſtris per omnia ſimiles, verùm abſque brachijs mirabili naturæ ingenio ſub vtra-

que mammâ,ad natandi facilitatem videbantur erumpere; & vbi ad pubem vſque humana ſe figura produxerat, tanquam oblita ſui, & fluidi elementi leges ſequuta, deſinebat in piſcem.

Multùm diſtant ab illâ, inquiebat Charmion, aulæ Syrenes: vbi commodiùs natent, nouere; mox vt recedentes aquas aduerterint, ſolertiſſimè fugiunt: nam alto æquore ferri gaudent; gemunt ſuauiùs: quod humanum illis deeſt, venuſtiori formâ compenſatur;calliditate nocent, non dentibus; denique rariùs capiuntur, quàm capiunt.

Iuxta mentem Platonis cuique orbium Cœleſtium ſua Syrene præficitur, vt ordinatiſſimos motus comitetur, quæ maximè placet, ſymphonia: Neque his ſimiles ſunt Syrenes aulicæ, quidquid enim mouent, ab ordine deflectit; quidquid canunt, non Deum de-

linit, ſed exaſperat.

Quis verò iſte qui tanto comitatu, tanto faſtu graditur? Non ex modicis piſcibus aliquis: Cetus eſt; ah! ex ſuis iconibus hominem noui: vt tam vaſto animali ſua moles conſtet, minora voranda ſunt. Quantas fauces habet hæc fortuna: ſufficiatne tot fœcundum bonis pelagus, vt tantam voraginem expleat?

Alter mœſtiſſimo vultu, nexiſque articulis, & in ipsâ ambulatione ſæpè hærens, à cæteris receſſerat, vt ſuo dolori ſolus eſſet, & ijs qui tandiu expectabundum ſperare iuſſerant liberiùs iraſcereretur. Longè diuerſo genio alius veniebat à Principe, & multis iam facultatibus ab eo donatus, quotidie etiam illis honoribus creſcebat qui lentiùs dari conſueuere.

Ambos vt vidit Charmion: in iſto, inquit, Oceano ſunt qui ceſſantibus ventis progredi nequeant:

ſuntque quos amica quidem, ſed violentior aura ita promouet vt non ſine periculo felices ſint; feſtinantibus enim ſæpè nocet velocitas ſua. Media pars horæ effluxerat, cùm vir quidam concitato greſſu in ædes Regias intrauit. Vultus illi haud pacatus, & qui hominis eſſet aliquid ingens nunciaturi, ſi fari ſineretur. Sed à pluribus rogatus quid didiciſſet, quid afferret, nihil cunctatus ibat, ſilebatque. Quiddam tamen grande in aulâ patratum haud vanè conijciebant omnes, maximè cùm id verbum incauto excidiſſet, ſe ad Regem properare, neque fore apud eum ſine culpâ, ſi in audiendis amicis vel modicum tempus inſumeret.

Hunc ſequi in interiorem domum GYGES conſtituit; nam huc vſque in areâ tantum ſubſtiterat, ad inueſtigandam aulicæ vitæ rationem omnibus mixtus, immi-

nenſque non modò ſingulorum verbis, ſed & ſilentio, ac nutibus, qui perſæpè in Principum aulis, cùm loqui non placet, aut fortunæ periculum eſt ingenuitas, inter cordatos pro voce ſunt.

Vbi peruenit ad Regem vir ille, repetitis quæ tanto faſtigio debebantur, ad humum penè ſalutationibus, hoc ſolum addidit, omnia vt imperauerat feliciſſimè eſſe peracta. Tum Rex: quâ verò conſtantiâ animi tulit non expectatam captiuitatem? num turbatus, aut inſolens, aliqua dixit ſuis natalibus haud digna, vel iniurioſa maieſtati? Reſpondente nuntio nihil tale factum fuiſſe, ſolumque colore mutato captiuum interni doloris dediſſe indicia, & ad Regis nomen patienter ſuſtinuiſſe in medio ſuorum exarmari: Sic Rex ad proceres, repentinâ hominis clade ita perculſos, vt quaſi res ſua ageretur, conceptum timorem non be-

nè occulerent. Quem locum apud me habuerit vir iſte, inquit, qui nunc primùm vobis cernentibus à me digreſſus, mox vt in ſuas ædes peruenit, meo iuſſu detentus eſt, omnes noſtis. In immeritum mea beneficia cecidiſſe agnoſco iam, ac doleo: nimio beneuolentiæ meæ vſu faſtidiuit felicitatem ſuam: Et quidem plurima quæ in me peccauit gratiarum immemor, potuiſſem non recordari, niſi ea ſecretè molitus fuiſſet, quæ peſſimi quique in Principem ſuum audent, cùm ad hoſtes deficiunt.

Regis hæc verba non pari animo excepere qui audierant; omnes licet conſentire viderentur in eam Regis ſolertiam, quæ publica mala vnius ruïnâ auerterat. Nec de flagitio ambigebant plurimi, cùm vtique ærumnoſum eſſe in aulâ, & Principis irâ percelli, ſatis ſit ad criminis nomen. Aliquot tamen vultus ſibi vim inferri eo in cœtu

nolentes teſtabantur, non tantùm iacturâ coloris; ſed & lachrymis, quas improuidè cadentes illicò negabat ſub hilaritatis laruâ prudens dolor, ſe non auſus profiteri. Quod vt aduertit ſagax Gyges, Quis hic orbis, ait, vbi fletus culpæ ſunt, ſi non ad præſcripta fluant; vbi lætitia iubetur, cùm maximè gaudij ſenſus omnis præciſus eſt? O Naturæ ſortem grauiſſimam! ad alacritatem cogi tunc cùm perditis amicis aut deſperat, aut furit.

En quod ab alijs toties incredulus auditor acceperam; facinoroſis nullus vnquam iudex prohibuit gemitus, cùm ad crucem traherentur; leuamentum illud doloris in aulâ ſolâ damnatum eſt; nam hîc ſi calamitoſum plangis, ſi ſuſpiras vbi non licet, inſtat crudelis delator, qui te charitatis reum Poteſtati deferat, tuoſque ſingultus calumnietur, quòd latentis animi

ſtatum, ſenſuſque rebelles nimiùm audacter explicuerint. In mœſtitiam ipſam proferuntur teſtes, indicia in numerato ſunt, ne quid quod lugentis perniciem maturare poteſt, memoriâ excidat; vnde ille acerbiſſimus mos, vt amici amicos negent ſtatim ac fortuna mutata eſt, nec ſecurè de illorum caſu doleant. O non omninò miſeros quibus flere conceditur! eâ aulæ ſæuitiâ effectum eſt, vt infelicibus quibuſque aulici, in ipſo lætitiæ vſu, inuideant ſuas lachrymas.

Dum his cogitationibus abripitur Gygis animus, vir nobilis captiuo illi ſummâ charitate coniunctus, verùm nouæ cladis inſcius adhuc, in cubiculum Regis lætè, vt ſolebat, ingreditur, eam quoque in omnes toto corporis habitu comitatem præferens quæ dolos vtiliter celat, veſtit odia, liuorem pingit, cæteroſque noxioſiſſimos affectus nullibi quàm in aulâ atro-

ciores. Alacritatem hominis caſtigauere ſubitò omnium vultus: nullus fuit qui annueret ridenti, aut amicè conſpiceret. Tanquam peſte afflatum crederent, declinare omnes virum, vt in ampliſſimo conuentu ſocietatem fruſtrà quæreret, alieno iam fato laborans quod nondum acceperat. Nihil verò eâ in ſorte, Regis intuitu durius, etiam pluſquam conceperat odij arte fingentis, vt ex ipſius oculis intelligeret miſer ſibi exilium imperari. Haud ſatis capientem ex Principis conſpectu quid ſibi fortuna loqueretur, adſtantium vnus breuiter monuit, præpotentem amicum, cui ſuus fauor innitebatur, coniectum eſſe in cuſtodiam; abiret igitur ſuâ Regem præſentiâ liberaturus, quam ferre haud poterat. Perculſo vix ſatis virium reliquit teterrima vox, vt feſtinanter Regiam, nunquàm rediturus, deſereret; ſed

omninò recedendum erat, & perditis ſpebus iam ſucceſſerat non fugæ tantum neceſſitas; ſed & (quod infelicium aulicorum crudele fatum eſt) huius quoque diligentia.

Abeuntem comitatur noſter Gyges; tandiu enim ſtare non valebat ſedentarius homo; ex hoc ipſo miratus tantos qui apud ſe quietem adeò molliter ſectarentur, vbi diuertiſſent in Regiam, totos dies abſque cathedris agere.

Interea magno miſceri murmure pontum.

Toto namque palatio rumor ſerpebat, captum eſſe ex Regis imperio virum nobilem, cuius alter amicus ferebatur; hinc obuiis quibuſque timor ad iſtum quoque accedendi, & ex longo interuallo frigidæ ſalutationis officia, quam afflicto negare, cùm prior gratiam dediſſet, omninò non poterant.

Tum ſic cogitabat Gyges; Au-

lam eſſe Oceanum, quis neget? quot fortunæ his fluctibus ſe credidere, tot naues ſunt; imparia certe verſantibus vndis onera; quædam enim ad tempeſtates fortiùs ſunt comparatæ, ſuiſque velis commodius vtuntur; omnibus tamen vna ſors, ſæpe ferri quò nolunt; latè circunſtans periculum trepidè intueri; non plus inter aquas ab aquarum inſaniâ, quàm ab hoſtili igne metuere, qui ſemel, flantibus auris, noxiè accenſus eſt, cùm fugæ præſidium deſit, omninò pereundum. In eo autem damno, quæ priùs non periclitanti ſocia nauigia adhæſerant, vt vaſtantem flammam deuitent, fœdus ſoluunt, ac vel otioſâ miſeratione commoti, vel ſe euaſiſſe geſtientes quotquot ea ſibi declinatione conſulunt, procùl ſpectant amicorum incendium.

En deſtitutum Aulicum: infelicem nemo palàm audet ſolari,

nemo loquitur, accedit nemo; omnes quippe ardentis fortunæ vel leues ſcintillas reformidant; & putem in aulâ ſtabiles amicos inueniri, cùm haud læſi terga vertant familiariſſimis quibuſque, ſtatim ac Principibus accepti eſſe deſierunt, tamque citò deficiant? Vbi in rus ſuum ſeceſſerit vir iſte, nullus niſi furtiuè inuiſet; ſi qui ſcribant, ipſæ epiſtolæ ſub pallio vel conſciâ tantum nocte traditæ, pauebunt, ne qui ſe promiſit latorem, delator fiat. Qui faſtidiebat agreſtes iam pene pro æqualibus habebit exul miſerrimus, vel mœſtiſſimâ ſolitudine, vt ſcilicet breuior vita intolerabilis ærumnæ compendium faciat, conficiet corpus ſuum. Redibit in memoriam priſtinæ felicitatis imago; clientum frequentia; adulatorum tot artibus adumbrata fides; intumeſcentis ſpei, cùm nihil ſibi imperuium crederet, audacia; inter

fletus continuò occurret, quàm benè initia proceſſerant; quàm ſæpè Rex familiariter loquutus; denique iam inimicos frui illis bonis, quæ aut tenuerat ipſe, aut ventura prorſus erant, niſi ea calamitas immiti manu optimæ ſortis contextum præcidiſſet.

Vt aulæ genium profundiùs noſſet GYGES, duo etiam viri effecere, quorum alter memorabat quibus modis nouitium aulicum luſiſſet apud Principem, & incautæ ſimplicitatis fidem nimiam, quæ omnium mentes ex ſe æſtimans, maturiùs ſua ſecreta prodiderat. Alius per omnia probabat habiles dolos, viciſſimque referebat, quàm ſæpe pari verſutiâ vſus, improuidæ virtuti; iamque ſibi placenti fortunæ eos ſtruxerat laqueos, à quibus ſe expedire ſerâ prudentiâ, ipſoque amicorum ſuffragio nequiuerant.

His ab auſcultante GYGE per-

ceptis; En, de quibus audiueram, ſyrtes, inquit; nihil hîc ſecurum, vt video ; vbique diſcrimina latent ; & tamen ſunt qui malint experiri hos fluctus, quàm quietè in modicis vrbibus agere, aut in ipſis villis ſe ſuâque fortunâ tutè frui. Quod aquarum iſtud faſcinum, vt neglectâ terrâ, quaſi tæderet natiuæ quietis, mobile illud infidumque hominibus pelagus tot mortales, aliàs oculatiſſimi, adire velint, ac tandiù patientiſſimè incolant ? & hæc apud ſe cogitans, turbulentiſſimum elementum, non ſat ipſe quietus, deſeruit. Dehinc, domi ſuæ tranquillior, cœpit inquirere quo regente pelagus illud moueretur. Vt Philoſophus audiuerat lunæ Oceanum ſubdi, quæ humidis corporibus præeſt; ſed & didicerat vt Theologus, eſſe Angelum qui ab aquis nomen habet, videreturque in procelloſum illud ac fluxum corpus, ne ſuos termi-

nos præteriret, imperium obtinere.

Dubitanti vtra poteſtas aulam ageret, opportunè ſuccurrit iſta diſtinctio. Duos motus nouimus in Oceano, regularem vnum; nam quemadmodùm quartana ad horam venit; podagra ad tempus reſpondet; purgatio, ſi nihil obſtitit, ſtatum diem ſeruat; quemadmodum præſto eſt ad menſem ſuum partus; ſic aquarum illa vaſtitas interualla habet, quibus ſe retrahat, & quibus reddat. Nihil hoc motu ordinatius; & vbi ſiue horam mutat, ſiue ampliori fluctu arenas mergit, non tamen à ſe diſſentit ſine lege, nam in eâ varietate adeò conſtans eſt, vt expectatus ſemper aduenіat, & nautis ſcientiam fecerit.

Motus alter Oceani turbulentus eſt, ferus minax, neque vllas regulas habet, ex quibus futuram perniciem, niſi fortè cùm inſtat, præ-

præuidere quis poſſit. Supra omnem prudentiam, tranquillum, amicumque nauibus mare agit in rabiem, & ſpumantes ac ſubitò caſuros montes eâ vi iactat in aëra, vt nubes credas coïre in prælium, & cum vndis miſceri.

Aulam duplex ille motus agitat; nec dubitauerim, inquiebat Charmion, illum eſſe ab Angelo, qui normam aliquam ſequitur; qui nemini per ſe infeſtus eſt, qualem maiores noſtri ſub optimis Principibus vidêre: Nam tùm certis legibus regebatur aula, & conſtantiſſima æquitate ſua probos quoſque ac Regi fidos præmia manebant: ſecura virtus temporum vices; miniſtrorum faciles iras, aut Principum, haud pauebat; qui peccauerant, plectebantur ex merito.

Verùm non raro accidit, aulam ita turbari, vt conſtantiorem ſapientiam tempeſtas abripiat, nulla

nauis in tuto ſit; flant, terroremque latè ſpargunt etiam inter ſe pugnantes venti: intercipit pereuntium voces fluctuum fragor, ipſiſque voluentibus attolluntur quæ depreſſa priùs, ſub illis altiſſimè iacuerant; quas tum regulas ſequatur politia fruſtrà quæſiueris; negotia tot ſine lege concurſantes atomos dicas: æquali horrore omnes timent: perit cum profuſis opibus iuſtitia: fluctuat non priuata tantùm ſed etiam publica fides: nec ſaltem anchoræ ſuæ ſpes miſerrima meminit ad præſentium malorum ſolatium.

Motus ille ab Angelo certiſſimè eſſe non poteſt; propterea referendum credo ad malignum aliquod ſydus, quo regnante omnia ruunt, ac, tanquam peccaſſet, pax ipſa proſcribitur,

Ita philoſophabatur Charmion, id maximè ſtupens, quod cum tempeſtate ſæuiente religioſiores fiant

qui ſe pelago credidere, nunquam tamen pauciora vota aula conciperet, quàm cùm turbida eſt, nec niſi Deo miſerante ſua quies reditura ſit.

SENECTVS DELIRANS.

IAm tùm ampliſſimam ciuitatem nouæ quotidie ædificationes in maius ſpatium extendebant ; non aduertente Principe ea vrbium monſtra timenda Regibus , ſuo ſæpè motu totas prouincias inclinauiſſe : neque prætereà prouidentiam videri , ſi tot vnà nutriendis ciuibus , ex ingenti cibariorum transſuectione varijs in locis carè à populo emerentur ea naturæ beneficia , quæ profusè ſuis in regionibus creuerant. Inter tot noua ædificia vnum eâ venuſtate fulgegat , vt qui negotioſi feſtinabant per vrbem , ad tam bellum ſpectaculum libenter aliquid de ſuâ diligentiâ detraherent.

Annulum ſuum ad quædam alia ſumpſerat GYGES; ſed conſpectâ ædium illarum pulcherrimâ fronte, ſcire voluit an receſſus eâ dignus; & quis tanti habitaret: Vt introeuntibus voluptatem atque admirationem omnia facerent, nihil prætermiſerat luxus: ſed multæ ætatis, & etiam podagricus videbatur, qui tantis ſumptibus hanc ſibi recèns domum poſuerat; & inter ſtantes artifices recumbens ipſe in geſtatoriâ ſellâ, quam mollis puluinus auxerat, quærebat à ſingulis an quæ imperarat perfeciſſent; cur tam lentè procederet opus; nam pictores, ac ſtatuarios tenebat adhuc apud illum ars ſua, neque feſtinanter tot additæ per cubiculorum ambitum tabulæ ornamenta ſua accipere potuerant, & in ampliſſimâ porticu vacuæ baſes expectabant ſua Numina.

Ad hæc Gyges fatuitatem hominis pluſquam ſuas ædes demirans:

quanto ſapientiùs ſenex iſte (aiebat) de ſarcophago, quàm de domo cogitaret; illum iam pedes deficiunt; curuatur annorum pondere miſellum corpus; iam magnâ ex parte ſepulchrorum noctem admiſerunt caligantes oculi; & quàm venuſtè, quàm ambitiosè per longa tempora, quàm magnificè habitet, anxius curat. Quaſi noua ætas canitiem amouiſſet, hoc ipſum quod benè agere vnicum poteſt, haud agit; ſenem. Non meminit adeò conſtruendis ædificiis ſenes olim ineptos iudicatos fuiſſe, vt cùm publico ære reficiendi pontes erant, ad ſuffragia non admitterentur, ideóque vocatos depontanos. Cùm orbe exeundum eſt, nouas figit ſedes vetulus iſte; & quod teſtamento debetur, in ſaxa, in picturas quibus fruantur alij, tempus terit, quaſi prolixior vita illum maneat, quem cæteris mortalibus incommodum feſſa dudum

natura tot morbis expellit, & laſſati ampliùs hæredes, tot querelis, tot nutibus, tot denique votis exturbant.

Verùm vnde illa in ſenibus ædificiorum inſania? credo, vt longioris vitæ imagine mitigetur ille dolor animi, quem ex dierum ſuorum breuitate concipiunt; nam reuiuiſcere aliquo modo ſibi videntur, cùm actuoſi ſunt, & robuſtiſſimæ ſanitatis quadam vmbrâ mens luditur, cùm ſenex in tot cœpta, in tot curas, non compulſus; ſed ſponte ſe extendit.

Prætereà, cũ cæteris ferè voluptatibus deſtituti ſint ſenes, faciléque credant ſe ſperni; dulciſſimum eſt nouas ſibi in eâ ætate delicias procurare, & quaſi ad renaſcentis imperij oſtentationem, plurimos conducere artifices, qui ad nutum obtemperent. Sed iubeat, diſponat, diuque ſeruatas opes paucis menſibus diſſipet infatuatus ſenex, inte-

rim properabit mors, & alia domus ſubeunda eſt, vnde non exeat.

Sed forſitan famæ ſuæ conſulit prouidus homo? ita vero! nam cùm fato ſuo functus erit, multo pòſt tempore dicetur: toto vitę decurſu paternis laribus contentus, ſub finem vitæ quàm ſublimes prætulit ſpiritus! quàm largè prodigus! quàm fortiter reſpuit amicorum piorumque hominum conſilia, qui vel familiæ, vel egenis ſuadebant illas facultates relinqui, quas tandem abſorpſit immanis ſtructura; & poſteris frequenti reparatione non importunus modò; ſed noxius labor! Diu viuet qui ſic ſplendidè functus eſt; qui inter artificum turmas diem ſuum obijt.

O ſenectutis deliramenta! ô inſulſam ſuperbiam! ſic fama quæritur? vt qui domum tuam viderint, cogitent te annoſũ deſipuiſſe: ineptumque negotijs, cùm te tandem fugerent homines, fugeret quoq; mens

& ætas, ne ſolitarius aut omninò otioſus videreirs, conuocaſſe operarios, egiſſe cum lapidibus?

Si ſaxorum mouendorum amor erat, vrgebatque dementem gloriæ cupido, conſultiùs egenis quàm vanitati manſionem ſtatuiſſes; vt receptis quos vbique extorres agit diuitum ſæuitia, tuas illi laudes dicerent. Neque tibi muta defuiſſent præconia, ſi ab egenis gratitudo defuiſſet: ipſum nāque opus factorem ſuum indicaſſet poſteris ſilētio ſuo; & illud in optimæ famæ ſecuritatem, te pauperum hoſpite, veriſſimè dici ex Euangelio potuiſſet: ſi hi tacuerint, lapides clamabunt.

Sed ab hominibus celebrari parum eſt: ſi in id opus contuliſſes opes tuas, laudatorem haberes Chriſtum ipſum, toties admiſſum, quoties vaga eius membra tuis tectis ſuccederent. Quæ apud Deum fama eſt, æternùm manet: nam vnde deficiat? quæ extra ipſum

quæritur, citò perit; & qui ab ædificio priuato diuturnam ſperet, cùm neque pyramides illæ Ægyptiæ, illa orbis miracula, authorum ſuorum nomina ab obliuione vendicare potuerint?

Fidem videtur amiſiſſe iſte ſenex: nam ſi ſeruat adhuc, quid in temporali domicilio totus eſt, neque quomodo habitet, curat, vbi illum egreſſum ſæculo æternitas exceperit? in alterâ vitâ commodas ſedes nulli habent, niſi qui hîc ſapientes architecti, præſenti operâ, futuris laborauere: etenim ſub ædificante Deo*, manſiones illæ à mortalibus fiunt, quæ promittuntur immortalibus.

Hæc erat noſtri GYGIS cogitatio, cùm iubentem dominum, in ſuum conclaue, ne tenerum caput ſol aut nimius aër læderet, famuli deferunt: quos cùm amouiſſet à conſpectu, quibuſdam epiſtolis cœpit vacare. Has cùm ille exararet tre-

mulâ manu, GYGES in alterâ menſâ codicem videt, vbi expenſarum quæ ad ingentem fabricam pertinebant, ratio habebatur, ne in comparandis quæ tanto operi neceſſaria fuerant, aut in numerandis tot artificum iuſtis, deciperetur hominis prouidentia. Fortè fuit, vt & in hac menſa theca calamaria eſſet, cuius illicò occaſione hæc in fronte libri ex ſacris codicibus ſcripſit GYGES, vt quàm inſipienter nouam ſibi domum ſtruxiſſet, ſenex agnoſceret; ſtulte animam tuam hac nocte repetent à te, & quæ paraſti, cuius erunt?

Tum ad illum accedens, miratus quid ſcribendo gemeret, maiori ſtupore tactus hæſit, vbi argumentum Epiſtolæ vidit eſſe amorem. De nuptijs cogitabat, & neſcio cui adoleſcentulæ ſuos ignes, ſuos ſingultus eâ verborum elegantiâ, ijs argutijs commendabat, vt qui vultum hominis non intueretur, cre-

deret eum in illâ ætate, cui non ſapere, & leuia loqui, ſtatim vt amat, penè conceſſum eſt. Quid! aiebat Gyges, in iſto funere velut quædam noctua inſidet libido?

Iſte qui tam intempeſtiuè amat, credit adhuc poſſe amari? quæcumque illum in coniugem accipiet, nubet cineri, non viro. Si ad illud ſepulchrum lubens videbitur accedere, ob id ſolùm faciet, quod ſperabit inter oſſa, ac ſiccas carnes, aliquem ſe theſaurum reperturam: horrebit tamen ſperans: illúdque ſpectrum amplexata, horam cogitabit quæ ab illo infeliciſſimam diuellat, vt ſi iterùm nubendum eſt, ſaltem non illud videatur coniugium, quod quaſi iubente Mezentio, cum carne mortuâ alligatam viuam copulet, vt fœtore intereat.

O iam non commentum; ſed hiſtoriam quod de Cupidine & morte Poëtæ luſerunt! mutauere arma: Cupidinis iaculum mors ſum-

pſit;& dum ſenē perire vult, amatoriâ ſagittâ percuſſum, in has cogitationes compulit, vt ſe miſerum credat ſi nō habeat vxorem; verùm, quas non dabit Zelotypo homini curas forma præſtantior, ſi in domùm frequentes amici conueniant, & mulier (pudica licet; quia tamen pulchrā amari mos eſt, & ferè neceſſitas) alteri quam marito placuerit?

Rugarum ſuarum conſcius, & quàm iniucundè adoleſcentē aget, ſemper queretur ſe deſpici à muliere: quidquid literarum ſcribet illa, putabit fatum ſuum: tot emptores pudicitię credentur, qui munuſcula miſerint; de omnium fide ſollicitus, perpetuâ famulorum ſucceſſione ſtudebit ſuſpectæ vxoris caſtitatem tueri; & cùm fecerit omnia, cùm ſpeculatores habuerit qui de illâ certiſſimè referant, cùm duplici ſerâ tutus erit, & totâ nocte etiā accenſus ignis vigilabit ad cuſtodiam, nihil de timore decedet

Sed & amet atque ametur, neque illum pauidę & inſomnes curę diſcrucient, nubendi tempus non eſt cùm mortis nuntia ſenectus abſtinendum eſſe admonuit; niſi illos velis imitari, qui ob ſcelus in maiore Britanniâ à iudice damnati, vt vltimam vitæ ſuæ noctem iucundiùs agant, petunt, ſi carent vxore, vt in ipſo carcere liceat nouo matrimonio ſuppliciũ auſpicari, quod poſtridie paſſuri ſunt; nam inueniuntur mulieres quæ lucelli ſpe infauſtas nuptias contrahere cum ſceleſtiſſimis velint, & coniugij breuitatem atque infamiam non cogitent, modò pecunia egeſtatem ſubleuarit.

Grandis erat, & ſuo digna ingenio ſic apud ſe meditantis Charmionis Philoſophia. Sed ſi videbatur ſenex inſanire, qui eâ in ætate poſitus de vxore cogitabat, quid putas de illis ſenibus dixiſſet, qui illicitis omninò amoribus canos

ſuos dehoneſtant? vitam illorũ exhauſtis vino dolijs iuſtiſſimè compares; quibus ſolùm reſtat ſua fex: nam priorum temporum ſenes illi nihil ſeruauere, niſi ſpurcitias, decrepitam ætatem, cloacam effecere in quam quidquid præterita ætas fœdum habuit, confluit. In cæteris memoria labens, adeo conſtanter retinet turpitudinum imagines, vt nulla vis, nulla ratio, nulla ipſorum corporum infirmitas, aut impotentia delere eas poſſit.

Sub ipſa mortis falce luxurioſi ſunt; & ſi quid Religionis in animo ſupereſt, nihil tamen de obſcœnitate minuit illa diuinorum recordatio; pauent ſimul & peccant: perditiſſimo amore iam non ducuntur, ſed trahuntur; viuunt non quomodo volunt, ſed quomodo cœperunt: & dum conſuetudini non reſiſtitur, neceſſitas facta eſt voluptatum mancipijs.

PRINCIPVM AVCVPIVM.

SI tempore atque ingenio bene vtatur ars, neque abdicarit patientiam, quid non tentet feliciter? quid ab illâ tutum erit? fruſtra deliteſcent in ſpeluncis ſuis feræ; piſces immenſis fluctibus condentur, & notos in oceano receſſus trepidi ſubibunt; fruſtra pernicibus alis aues cœlum petent: quidquid terra celat, inuenit, vel ſagacitate canum vſa, vel ducentibus ipſorum animalium in profundiores latebras veſtigijs; quidquid natat, hamo, retibus obtinet; quidquid volat, aucupio.

Numquam tamen ſubtilior ars quàm cùm capit & Principes: hic autem modus, vt ſe didiciſſe Gyges

à

à peritiſſimis aucupibus referebat. Sub eodem tecto duo viri habitabant, vnus poëticâ illuſtris; alter ſoluti ſermonis eloquentiâ clarus; & tum forè fabulabantur, cùm ad illos Gyges venit. Prolixam chartam manu tenebat qui in poëticis excultus ferebatur, & ſubridens ità ſocio. Feliciùs certe in Heſperidum hortis, vbi mala aurea opulentæ arbores emittunt, quàm in ſummitate Parnaſſi, qui egenâ tantum lauro nobilis eſt, Muſæ degerent. Nam quem mihi dabis Poëtam, qui condendo verſus, illas opes obtinuerit, quas alijs non raro confert ſordidus labor, & in paruis diligentia?

Virgilio iam multum tempus apud Auguſtum manenti, ne abſque præmio ſudaſſet tantus Poëta, panes dati ſunt; pertinaciùs, digniúſque laboranti, iterum panes; vt venuſtiſſimè Auguſto dixerit Virgilius ipſe, ſi ex illâ mercede

liceret de optimi Principis coniectare natalibus, nihil aliud credere ſe poſſe quàm piſtore genitum, qui tot opum dominus, poëtæ dudum expectanti nihil præter panes dediſſet. Eâ forſitan voce Auguſtus ad illa talenta compulſus eſt quæ poſtea contulit; ſed vt tardè, eo etiam numero data ſunt, vt inde Maro paupertatem quidem vitarit, non attigerit opulentiam. Triſtior omnino fuit Homeri ſors; egenus vixit; deſpectus à ſuis, adeò clarus poſt mortem, vt qui ingenium viri contempſerant, de cadauere contenderent.

Vide quod conſilium mihi fecerim; clariſſimis poëtis ingratus plerumque labor fuit, functos Principes ceciniſſe: viuos volo promereri: præconijs ſuis plurimùm delectantur Magnates; quod officiorum aſſiduitate, periculis etiam ſæpiùs negant, laudibus dabunt; eâ arte illos capi ita certum eſt, vt ſi quis peritè

hos laqueos incautis parauerit, nemo de ſucceſſu ambigat.

Optimè, retulit Orator; ſed ſi lubet, videamus quàm venuſtè mentiaris in iſto carmine. Poëtis ea fingendi libertas cumulatè conceſſa eſt; nobis cautiùs agendum, vt quidquid dicimus, ad veritatem videatur accedere: decet enim nos, non ille Apollinis furor qui vos ab humanis rapit, inſpiratque calentibus quod cæteris loqui fas non eſt; ſed modeſtior per omnia, frigidiorque aſſentatio. Idem Poëtæ ſperantis, & Oratoris aulici propoſitum, fallere; mulcere animos encomijs; naturam, cùm quid rarefacit, imitari; id eſt, quæ per ſe minutiſſima ſunt in ampliſſimam geſtorum ſeriem extendere; ex pigmeïs creare Gygantes, Coloſſos; ingentes animos formicis, artuſque terribiles addere, vt qui iſta legerit, vel audierit, putet ambos de Elephantis, aut Leonibus loqui.

Sed fraus illa Oratori maiore ſagacitate ornanda; etenim Orator dicitur vir bonus, dicendi peritus, & licèt eodem faſcino vtatur, fama tamen ſeruanda eſt. Verùm tu qui cæterorum Poëtarum more non timidè, aut obſcurè ſoles fingere, dic quâ ratione in Principis beneuolentiam aditum tibi facies, fruſtrà illud opus tentas, niſi multùm placueris.

Argumentum poëmatis erat, Regijs armis oppugnata quædam ciuitas, quâ iam de deditione cogitante, Princeps aliquis aduenerat, vt lauros facillimâ manu meteret, quas iuſtior fama debebat laborioſæ virtuti. Ita non raro redditæ ſanitatis nomen vſurpat, qui ſub finem morbi vocatus venit, non peritus medicus, ſed felix. Et tamen Principem illum qui vix ſuos hortos, ſuos amores reliquerat, vt ad hoſtes pergeret, inuictiſſimum prædicabat Poëta: ipſo

marte ferociorem : prælijs aſſuetum ; cùm quidquid præliorum anteà vidiſſet, ſpecillis vidiſſet, voluptatem ex aliorum diſcrimine captans, ipſe à periculis tutus.

Attonitos in ciuitate tutelares Deos deſcribebat carmen illud, mox vt venientem ſenſerant; commotas ſponte arces, ſed quæ non caderent niſi Principis imperio, cùm propior, ſolo nutu, ea munimenta deleri iuberet, quæ tot turmis, tot machinis, tot ignibus negauerant obſequium. Abſque illo Achille bellum abſolui non potuiſſe; fato illius publicam felicitatem deberi; tanto ſyderum nexu editum, vt quadam neceſſitate Principis arma victoria ſequeretur. Ad huius Galli conſpectum Leonem tremuiſſe; quidquid virium, quidquid animorum miles habuiſſet, fluxiſſe ab illo; nam vt caput exercitus fuerat, ita & cor; vnde illa neruorum, caloriſque ad

extremas vſque partes diffuſio. Denique non feliciùs Amphionem lyrâ ſuâ olim ciuitatem excitaſſe, quam ille alteram diruerat, Hebræo duci comparandus; Cæſare felicior, cui aliquando ſatis erat vidiſſe, vt vinceret.

Cùm hæc fusè, & numeris vocem inflantibus, legerentur à Poëtâ, indignabatur Gyges, & ita apud ſe: O adulatores, ſeruum pecus! & hæc patienter, hæc libenter Princeps audiet? iniuriâ mercedem quærit ſcriptor iſte, nam ita hominem laudaſſe, luſiſſe eſt: iuſtè profectò, & ad poëmatis huius naturam egerit munificentia Principis, ſi authori ſperatam mercedem, fuſte, non pecunijs ſoluat. Adeóne deſipit adumbratus Heros, vt neſciat qualis ſit; quàm non libenter deſeruerit priuata ſtudia, otium, delicias ſuas, vt inter tumultus bellicos ſpectaculum ſui faceret? Fierine poteſt, vt ad picturæ iſtius

conſpectum, quam vt ipſi ſimillimam exhibet poëta, non erubeſcat, non ſuccenſeat?

Verùm nihil horum formidabat carminis author; & ſocio effuſiſſimè ridenti, quòd tantos animos molliſſimo homini daret, ita excuſauit verſus ſuos. Nihil agimus, Amice, niſi impudenter mentimur; falſis adeò ſunt aſſuetæ Principum aures, vt ſi quid ſincerum de illis protuleris, perrarò benignè excipiant. Plures modeſtiæ ſuæ pœnituit, ſi ex vero tantùm laudas, nihil ad tuam fortunam efficies. Recordare quàm largus in ſuos laudatores fuerit ille Purpuratus, qui ab aliquot annis apud nos extinctus eſt. Tanto cultu illum proſequuti ſunt ex noſtris ſcriptoribus aliqui, vt exteri venuſtiſſimo tractatu nobis idololatriā obiecerint. Vigilantiorem ſyderibus, vnus dixit; dignum quem ſol ipſe miraretur: ſtupefactam ad hominis per-

rennes curas, cœleſtium luminum turmam. Nihil ego certè audaciùs, nihil quod à veritate magis alienum dicas; nam tremuiſſe muros ciuitatis, omnino minus eſt, quàm ſtellas ſtupuiſſe: vis autem ſcire; vt quæſtuoſum fuerit Poëtæ ſuum carmen? ſinguli verſus auro æſtimati ſunt, breuiſſimo labore ampliſſimam mercedem tulit.

De iſto quoque purpurato, tanquam de Deo ità quidam loquutus eſt, vt etiam trinum diceret. Salutis authorem cecinit ex aſſentatoribus vnus; alter, incarnatam Sapientiam retulit, quæ mortales miſerata cum illis miſceri voluerat, vt præclariſſimis laboribus, ingentibus meritis, cruce denique, Galliam vetuſto regiminis delicto corruptam, damnandamque redimeret. Epiſtolas lege quæ viuenti datæ ſunt; vix aliquas modeſtiores inuenies. Sed inter alias illa eminet, quæ (defuncto quidem illo

illo Principe) authorem adegit, cùm iam id ſecurè poſſet, vt profeſsâ culpâ, & in locum blanditiarum ſubſtituto ad Chriſtum voto, publicè oraret ſibi ignoſci, quòd tanto thure Mortalem placauerat.

Et verè, ait alter, nimia fuit in hunc virum aſſentatio; ſed vtcumque condonanda; nam certum eſt ingenium illud, quod & ipſi hoſtes faſſi ſunt, noſtræ ætatis ſcriptoribus dediſſe ſuâ prudentiâ, cæteriſque virtutibus, quæ in politico homine eximiæ cenſentur, non ignobilem materiam. Sed vix fero tantis præconijs exornari Magnates illos, qui præter ſuam fortunam nihil habent quo intumeſcant, aut diſtinguantur à cæteris.

Si quis hoſpes, quæſo, in Ægyptum veniſſet, cùm toto Regno tympana ac tubæ natum Apim ſignificabant, rogaſſétque ſibi oſtendi numen illud, non putas Ægyptios erubuiſſe, qui ſuum vi-

tulum petenti prodidiſſent? nihil enim aliud Apis; & tota ineptiſſimi cultus ratio, quòd illud animal, vel illudente dæmone, vel ludente naturâ, candentem maculam geſtaret in fronte, in tergo aquilæ effigiem, duplices in caudâ pilos. Hic Ægyptiorum Deus ad cuius ortum nemini licebat non lætari; quo perempto, præconis voce luctus publicus indicebatur, vt ad bouis funus quiſque plus lachrymarum effunderet, quàm in ærumnosâ domo, vel in patriæ ipſius cladibus, acerbiſſimi caſus expreſſerant.

Sublimis ſtabat medio in templo bos egregius, dumque ſuum fœnum vel porrectum mandit, vel ab imo reuocatum ſtomacho, multo labiorum motu ruminat, proni ſacerdotes, ſuppliceſque, ac trepidi thus adolent; ad mugientem beſtiam peruenit cum ſuo ſuffitu Religio; votum fit omnium, belluæ

ſalus; & ne meritis quoque laudibus careat, non tauro patre, ſed fulmine genitum Apim muſici vario carmine intonant; ſupremos honores illi deberi, qui cæteris bobus natalium dignitate, ac ſignis præſtantior haberetur.

Mentem meam quid ſimulem? quoties aliquis ex magnatibus illis ingenti præconio extollitur, qui ſuæ fortunæ mole magis inſignes ſunt, quam vitâ, aut ingenio, Apis colitur. Et vide ne tuo poëmate ad ſacra illa ſis delapſus, quæ iuſtiſſimè in Ægyptijs damnamus.

Suprà merita Principes velle laudari, maximè probat quod de Alexandro dicitur: Receſſurus ab quadam regione, ingentia arma fabricari imperauit, quæ humanam omnino menſuram excederent, ſpargique per agros, vt eâ arte decepta poſteritas crederet aliquando, gyganteâ mole fulſiſſe quidquid

ſub Alexandro pugnauerat; neque mirum tantis hominibus cæteros mortales, aut vi, aut ſponte, fuiſſe obnoxios: nam quis ille exercitus in quo puſillum nihil? in quo ſub immenſis artubus pares animi, referebant illas acies quæ olim in cœlites pugnauerant? Putem quoque illum Principem, tot ſerpentes, tot leones, tot vrſos, ac efferas gentes finxiſſe, in illâ quam ad Ariſtotelem ſcripſit Epiſtolâ, vt eo commento crederetur quidquid in orbe fortius eſt, atque immanius, ceſſiſſe Alexandro.

Fabulis laudari Principes volunt; Certum eſt, ſi tamen (quod fortè non aduerteris) aliquid veritatis eiuſmodi commentis inſeratur; illo enim vehiculo eget laudantis falſitas, vt iucundè, leniterque ad Principis animum perueniat; & non ſine fundamento videatur adulatio ſuam machi-

nam ſtruxiſſe, cuius ſummitas nubes dedignata, ipſis æquat ſe ſyderibus. Aliàs aſſentatione læditur Princeps: & laus quæ à merâ fictione petitur, exprobratio eſt, non præconium.

Itaque crediderim ego tuæ fortunæ eſſe conſultius, ſi de fortitudine taceas, & in Principis iſtius felicitate atque prudentiâ totum carmen tuum luſerit; alioquin ridebunt quotquot audient; & ſi ſapit ille, muſam tuam non feret, quæ militari fronde pacificum caput, ſic iocata coronauerit. Verſus quidem tui ſunt elegantes; ſed memineris floribus aliquando tyrannos, hoſtes ſuos ſuffocauiſſe, & te pulcherrimis Principem certiſſimè læſurum, ſi in immerita eius acta tantam præconiorum copiam indiſcretè proijcias.

Plura quidem vobis, vt dicebam, quàm nobis Oratoribus conceſſa ſunt; ſed ſit etiam aliqua

poëſeos veluti hypocriſis, vt quæ fictionibus nata eſt, videatur ideò tantum fingere, vt ſub illo ornatu veritas digniùs, magnificentiúſque appareat; per ſe enim inculta eſt, nuda, & licet formoſiſſimam dicant, amatores tamen plerumque non habet, maxime ex Principibus, niſi & ipſa aliquo faſtu aulæ genium imitetur, diſcatque fucum pati, & cum illo comitatu incedere quem fabulæ dabunt: ſic enim maiore ſtrepitu veniet, monebitque, aliàs fortè non obſeruaturos quàm ſit conſpicienda mortalibus.

Aliquid Regiè dederit Princeps, hîc ſiſte, hîc finge; non diſplicebit famæ ſuæ cupido, nubem illam latiùs ſpargi, vt in ampliores terras videatur effudiſſe ſuos imbres. Semel in acie viſus eſt? gaudebit magno verborum ambitu prædicari ſua pericula, ſuos animos, hoſtium quoque vires atque audaciam, quos vt fortiſſimos atque obſtinatiſſimos

deſcribes tuis verſibus, clarior apparebit illa virtus quæ dimicantes contriuit. Prȩteriti certaminis imagine paſce, delecta principem tuum; reuoca quidquid terribile pugna habuit; proſtrata hominum cadauera; equos vel temerè fugientes abſque dominis; vel in ipsâ morte inſanientes; deſperationem hoſtium, vltimos pereuntium fremitus, hiſque admixtam, diſſono clamore, alacritatem vincentium.

Grandis inde bellicæ virtutis ſcena fit; & quia inter hæc artis ludibria aliquid veritatis inſertum eſt facilè putabit Princeps ſe heroïbus parem; placebit ſibi, deinde tu illi, quòd eiuſmodi voluptate, ac gloriæ ſenſu animum demulſeris, & in præmium laboris dabit quod tantopere concupijſti. Nam tui carminis finis eſt, non Princeps, ſed pecunia: & ſpe incitatus laudas, non famæ illius ſtudio, aut ſubditi, vt videtur, obſequiosâ charitate.

Illud tamen maximâ curâ celandum eſt; nam omne oleum tuum amiſeris, ſi quæ latet, vel leuiter appareat ſcriptionis improbitas. Vide picas, coruos, paſſeres, quàm ſuſpicioſæ aues ſunt, quanto tempore poſitam ab aucupe eſcam intuentur, quanto circuitu timent, antequam tangant; capi non poſſunt niſi ita induſtria lateat, vt naturæ eſſe videatur, quod artis eſt. Vis ineſcare Principes? cautè agè; citò ſe dabunt in laqueos: ita quidam ex noſtris has inſidias Magnatibus parauere, vt qui capti ſunt, muneratum à ſe authorem ſciant, non ſe irretitos arbitrentur.

Hæc audiens Gyges artem diſcebat quâ tamen nollet vir ſinceriſſimus vti; ſimulque ſtupebat non aduertere Principes, quoties impensè laudantur, toties quæri in prædam; & inaniſſimis præconiis aurem dare, quæ ſpecie obſequij

illos ad optata dona ſollicitant, ac ſuperbos efficiunt.

Plurima certè ſunt quæ Principes viros ſuæ mortalitatis admoneant. Eſcarum illa tot conuiuijs nunquã explenda neceſſitas, illa naturæ officia, quorum non poſſint abſque pudore meminiſſe: dolores, morbi; & quidquid in dedecus, aut in ſupplicium, Deo vindicante, genus noſtrum perpetitur. Sed vtiliſſimis monitionibus ita plerumque officit dignitatis ſplendor, vt qui his radiis circumſeptus ſuprà cæteros eminet, minùs ſe mortalem quàm Principem ſentiat. Quid modeſti ab illo expectes, ſi iam ſui propemodùm oblitum, in altiores cogitationes erexerit adulatio? ſi in cœlum ſe afferat? & panegyriricis aſſuetus, neminem amet, niſi qui abiectiſſimo laudum ſeruitio, ac mendaciorum concinnitate gratiam illius promeruerit?

Subtiliora quoque audiuit in aliã

domo Gyges, vbi de capiendis Principibus confidenter inter ſe agebant duo Aulici. Querebatur vnus ſe hactenùs infelicem, qui illud aucupij genus ignorauiſſet, petebatque doceri: & hæc callidiſſimæ artis præcepta accipiebat ab alio.

Aulicorum Numina Principes eſſe bene noſti; putas autem ſatis, ſi adores? Illud quidem multùm placet, à cultoribus ſuis frequenter thura accipere; proſtratas ante ſublimem, fumantemque aram ſubditorum fortunas intueri; ſed alia ſunt quæ minori pompâ, licet tamen potentiùs, atque vtiliùs, animos eorum demulceant. Ab ipſo ſupremi Numinis cultu diſce Regibus famulari, vt tibi propitios facias.

Maxima pars Religionis non in eo conſtat, vt canticis; atque proſtrationibus maieſtatem Dei profitearis: parua ſunt iſta, quibus tamen, tanquam præcipuis, adeo in-

dulget abſurdum vulgus, vt vix aliquem ex plebe inuenias, qui putet ſe in Religionem peccare, ſi hæc ſigna prætulerit. Præter numeratas preces luſtrales aquas, campanarum ſonitum, cæteraque eiuſmodi, quorum vſus ad externi cultus rationem admiſſus eſt ab Eccleſiâ, præter hæc, inquam, quæ ſenſus feriunt, & vel ab impio quoque poſſunt ſimulatè exerceri, nihil aliud eſſe Religionem putat inſulſa multitudo.

Quid verò Theologi docent? illa certè eſſe optima, placere Deo; ſed nos illi minime acceptos fore, niſi & ipſum imitemur, illudque quod obſequioſum os cecinit, ac ſacri Eccleſiæ ritus ſignificant, vita pronuntiet. Crucifigi cum Chriſto maior eſt cultus, quàm ſi charitatem morientis, fuſumque ſanguinem, ac inuictam ſub tortorum ſæuitiâ patientiam grandibus præconijs exornes. Panegyrici opti-

mum genus, facti mores ad exemplar; voluntas ad placitum illius ordinata, quam flecti non eſt æquum, cùm ſuprema omnium ſit, nec aliâ lege regatur orbis, cuius homo tantùm pars eſt.

Recordare quid dixerim, quodque non abnuis. Principes habemus pro Numinibus, ergo colantur vt Numen, ſcilicet imitatione magis, quàm hymnis, ac laudibus. Pinge in te quos reuereris; ſe agnoſcant, cùm te cernent; obſerua quid velint, quid agant, ſciaſque inde tibi formulas dari, quas præterire non licet.

Princeps aliquis indecorè in alteram partem ceruices flectebat; nullus aulicorum fuit, qui recto capite incederet, omnibus collum repoſuit cura placendi; ſed inepta hæc, & nimis profeſſa adulatio. Animum Principis imitare, non corpus; nam hiſtrionum eſt aliorum geſtus mentiri, neque caret

iniuriâ, quod natura in Principe peccauit, hoc illi ſimilitudine defectûs tanquam in ſpeculo proponere.

Cùm aliquot caluos, authore Seiano ſimul, in aulam introeuntes, vt choreas agerent, Tiberius conſpexiſſet, illicò excanduit, putauitque eo tripudio ſibi illudi, quòd caluitio deformem ætas ſimul, & voluptatum intemperantia fecerant. Blabutit princeps, claudicat, curuus graditur, ne imitere; ne quod ignorari maximè cupit, agnouiſſe te ſentiat: alij defectus ſunt, quos vtiliſſimè, non hærente quidem linguâ, aut pede dubio, vel inflexâ ſpinâ, ſed tuis moribus exprimas.

Si mollis eſt: & tu mollis eſto; lauda delicias, conuiuia, amores: extolle, quod captus formâ mulierum, vago Cupidine inſanit; quidquid dicis, quidquid hortaris, ſubijciat faces, vt maiori corripiatur incendio, atque etiam, ſi eſt

opus, & altioribus ſecretis dignus habearis, miniſtrum te Veneris præbe, reluctantem pudicitiam illi concilia; nihil probroſum eſt quod Principum gratiâ fit, & fortunam noſtram promouet. Aliquos noui quos adhuc deturparet ſua paupertas, niſi facilem ad opes viam iſta officia dediſſent, quæ tamen cautè celanda ſunt, ne inde exurgat calumnia, & in tuam famam debacchetur.

Venationem amat Princeps tuus? nihil loquere præter canes; amoue illum à conſilio, vt inſectetur lepores, ceruos; & ſi fortè audaci telo percuſſerit occurrentem aprum, lauda egregium facinus, vt ſæpe victorijs illis delectetur, quæ magis canum ſunt, quàm hominum, & tempus illud omne abſumunt quod debetur publicis negotijs: Beneficium putabit, quòd à regiminis curis illum ad ferarum certamen & auium pugnas trans-

feras. Non meminiſti Romani illius, qui nihil eximium habens præter aucupandi artem, ita perdices, merulas, corniculas cepit, vt ſimul & Principem ſuum, & ad illud dignitatis faſtigium auiarius peruenerit, quod bellator mereri, atque obtinere debuerat? Magnum fecit non militaris labor per ſolitos gradus ſcandens, vt ſumma attingeret; non animi vis; ſed induſtria, vt ſponte auerſum à negotijs Principem, illis remiſſionibus delectaret, in quas pronum aduerterat. Suas dignitates alij, ſuas opes illuſtriùs conſequuti ſint, illo certè viro nemo vnquam, meâ ſententiâ, faciliùs optatam felicitatem aucupatus eſt.

Vides quanta ſit aſpirantis fortunæ ſolertia, Principum moribus ſtudere, vt nihil illis proponas niſi quod amant? Si pecuniarum amore teneri illos agnoueris, protinùs nouos habendi modos cupidis ſubmi-

niſtra ; non diu ſine mercede erit conſiliorum vtilitas. Nec de plebe multùm cura ; laboribus nata eſt, neque crudele videtur aliquid ærumnarum addere neceſſariæ calamitati. De cætero caue ne aliquis te diligentior illa conſilia proferat, antequam promas ; ſoli enim tantorum authori debetur gratia, non illis qui Regiam cupiditatem ad modica aut ad nota compellunt. Si ergo benè quid ſomniaſti , feſtina effundere ; fructus Principis, etiam tuus erit, dum nihil ad gazam illius tuo ingenio perueniet, antequam quod pollicitus eſt, promptiſſimâ ſolutione acceperis. Sic ego quondam Principem meum demeritus ſum , & ita publico ærario conſului, vt fortunæ meæ magis ; illaſque ſim conſequutus opes à quibus ſæpè , vt tu haud ignoras , non dedignetur prementibus negotijs ipſe Rex auxilium mutuari.

Quod de amoribus, de venatione, de

de pecunijs dixi, etiam intellige de ſæuitiâ. Ferus eſt Princeps? ne auertas illum à ſanguine; ſuſcita veterum iniuriarum imagines, obijce nouas; ſi quid incautè in illum peccatum eſt, ſcelus voca, iram nutri; ſic placebis turbido, nec amoueberis ab aulâ, qui ex animo Principis pependeris, acceperiſque mores tuos.

Nondum omnia in illam rem dixerat ſenex Aulicus, cum ſubita tuſſis ab inuito Gyge excuſſa, aliquem adeſſe colloquentes admonuit: Sed fruſtrà ſub aulæis, ipſoque ſtrato quæſitus eſt. Hinc pauor vtrique ingens, ne ad Principes perueniret eiuſmodi ſermonis communicatio, periretque aſſentationis aulicæ quæſtuoſiſſima illa & antiquiſſima ars, quâ perſæpè capiuntur.

TRIVMVIRATVS IN SYLVANOS.

NE optimo colendæ pietatis conſilio frequentia noceret, viri aliquot in ſyluas ſeceſſerant: ignotum penè cæteris mortalibus hominum genus. Præcipua illis cura, latere, & pati: Dies labore ducebatur; ipſa quies, ne ſecuritate peccaret, tanquam in militum ſtatione, interrupta vigiliis: lectus, ſtramen: Cibi radices; aſpero veſtitu, conſtitutiſque per alternas noctes flagellis, ita ſponte ad caſtitatem erudiebantur, vt ſubactum eâ ſæuitiâ corpus animorum tranquillitatem haudquaquàm perturbaret. Summa inter illos concordia; fuga honorum; ſtudiumque ea agendi, quæ Deo acceptiora eſſe, ratio vel pietas

oſtenderat. Ab cæterorum hominum conſortio ita ſemotis, ipſa ſeceſſio dederat nomen; nam quòd in ſyluis degerent, eos vulgus ſimpliciter appellabat Syluanos.

Dum ſic quaſi in altero orbe, vni Deo operantur, interim peruadit ipſas vrbes fama virtutis, neque enim diù tanta lux condi poterat; Sed maximè, poſtquam plerique nobiles illam vitæ rationem ſequuti, cæteris ſapientiſſimæ ſeceſſionis exemplum fecerant, prioris inſtituti faſtidio.

Magna perſæpè virtutis ſecuritas, ignorari. Diu ſeruatur tectus odor, quem nimius aër citò diſſipat, ſolque ipſe radijs allicientibus diſperdit, ſi ex pixide eduxeris. Solitarijs hominibus ſua fama nocuit: Ad multiplices pietatis curas magno ciuitatum conſenſu, renitentibus tamen ipſis, vocati ſunt; & quidem feliciter ac promptè plurimos animi morbos abſtulere,

Digitized by Google

quos medicorum notæ manus prolixâ curâ conuellere nequiuerant.

Fortunatos ſucceſſus non tulit Trium-virorum aduerſa mens. Igitur cogitauere, quâ ratione Syluani, qui iam vrbibus ex officiorum ſedulitate chari eſſe incœperant, iterum in ſuos ſaltus compellerentur. Virorum nomina penè eadem quæ olim Romanam Rempublicam tot cladibus exercuere: Vnus enim Tonianus; Lepidus, alter; tertius vocabatur Auguſtulus. Quadam die cùm in illud conſilium conueniſſent, ſic præſente Gyge ſuum quiſque in inſontes ſtomachum profudit: Et prior quidem Tonianus, quòd æſtuanti bili impar, eam diutiùs comprimere haud poſſet.

Amouendos eſſe dicitis, inquit, perdendi ſunt. Non videtis quantâ ſuperbiâ ſe extulerint, quòd iniquis temporibus, tanquam rebus publicis neceſſarij, à noſtris ante-

ceſſoribus quæſiti ſunt? Ambitioſis, & pluſquam ſatis eſt alienâ iam ſollicitudine ſe onerantibus nihil antiquæ ſolitudinis reſtat, niſi nomen. Ipſo ſuo inſtituto ſyluarum incolæ, quid morantur in vrbibus? Ex quo admiſimus homines iſtos, qui mixtis laboribus in ſacram ſegetem nobiſcum ſuccederent, quoties experti ſumus durosm eſſores! Suum nobis ſubſidium nimio vendunt, vtcumque ferendi niſi & exprobrarent. Auxiliares copias non fero, quæ ſuprà nos in tantùm creuere, vt ipſo numero timendæ ſint, ſi animis auertantur, & ſuâ iam famâ noceant, dum vbique vulgatur, maiores animos habere eas acies; minore ſumptu ali; conſtantiùs arma ferre; haud curare ſtipendia; denique militare fideliùs.

Iam nobis inuitis præliari volunt accitæ in opem turmæ; neque ſuos tantùm duces noſtris æquant; neſcio quos ex militum vulgò in

cœlum tollunt, tanquàm ea egiſſent quæ ex noſtris Imperatoribus nullus. Sua manu additas Chriſti imperio regiones verboſè commemorant; ſuorum facinorum Annales texunt, quibus pietatem (quâ ſæpè orbantur) ac literas apud populum ventilent, vt iam eâ arte per totam Galliam clari ſint.

Audite propoſitum meum: totâ vitâ cum libris verſatus, ad illam eruditionem perueni, vt aberrantem quomodocumque Eccleſiam, poſſim auitæ fidei, ac optimis moribus reſtituere. Totum lumen illud quod hauſi à libris, in Syluanos conuertam; ſentient quid valeat mea doctrina, vbi odio acceſſerit.

Immitis cenſor decerpam ex illorum voluminibus quidquid minùs prudenter ſcripſere; ipſam charitatem quâ prodeſſe mortalibus voluerunt, accuſabo veneficij: in ſceleris vltionem, lentos iudi-

ces meis querelis prouocabo; quodcumque vnus peccauerit, omnibus impingam; tollam fidem authoribus, qui clariores ex illis prodiere; Verminoſos, impuros, latronum, homicidarum fautores deſcribam, publicas peſtes. Ad mea monita ſine dubio hærebit ſaltem vulgus (vernaculâ enim linguâ, vt notior ſim, homines aggrediar) magna famæ detractio, ſuſpectos reddidiſſe. Sed quàm, putas, laborabunt, ſi & oſtendero etiam à fide alienos? In hoc maximè enitar; quidquid magis ſincerum exarauere, affirmabo ſcatere erroribus. Anſam dabit perplexa ratio ſcribendi; terminorum æquiuocatio; ipſa ſermonis eloquentia ſæpè rebus fidei haud exactè conueniens: in has me tenebras penetrabo, vt quæ cogitaui, nocturnus hoſtis ſecurè perficiam.

Quis legentiū ſatis patientię habebit, vt velit in notas meas inquirere,

omneſque eos peruoluere authores, quos dente tetigerim ? Donec ſe omnino apud vulgus Syluani purgauerint, multum temporis effluet : Et quàm interim dulce, in eas anguſtias inuiſos homines perpuliſſe, qui ſe cæteris meliores eruditioreſque iactauerant ! Nec conſcientiam timeo; hoſti quaquâ nocere, ius naturæ eſt, & pars pietatis, inſolentiſſimos homines religiosè calumniari. Itaque furiarum occupabo officium; admouebo ignes, qui fumo ſimul & ardore infuſcent quidquid vſſerint. Et ne ipſo vindictæ vſu tandem fatigatus animus, ab iniuriâ quieſcat, voto obſtrinxi me, quidquid virium habebo, quidquid temporis, ad obitum vſque in id opus inſumpturum.

Cum hæc Tonianus magno impetu diceret, ſic apud ſe GYGES; tantæne animis cœleſtibus iræ ? Et hic homo ſacer eſt, & ita ſæuit, & ita

ita loquitur? ad altare ſic ſuccenſus accedet: non ponet odia? & cùm ſacram hoſtiam tenebit manu, animo ferox, in gratioris ſacrificij recordationem, cogitabit Syluanos?

Lepidus, ex ſui nominis ſignificatione ſatis eſſe credidit, ſi lepidè noceret. Ergo riſu incœpit. Et mox. Quàm iucundè inter mortales ſim receptus, haud ſcitis, inquit. Stellæ ludebant cùm natus ſum; Nam (vt accepi à matre) neſcio quis Mathematicus qui fatale momentum nouerat, interrogatus quid verò futurus eſſem, pronunciauit, eâ die hominem editum, qui facetijs foret ipſo Luciano felicior. Quod in me igitur fortius natura poſuit, ac ſubtilius, illud vibrabo in Syluanos; iocosè pungam, nec credar verè hoſtis qui feſtiuus inſultabo.

Ampla ridiculi materia, ipſum Syluanorum nomen; quæſitæ ad

ſordidam egeſtatis ſuæ pompam, veſtes; horrida ſupellex, & quidquid in illis ſuperbiam peruersâ viâ ſequitur. Virorum otium, labores, ipſam fraternitatem, quam morum ſimilitudine, & communitate rerum ſibi fecere, traducam ſcommatibus, vt nemo putet ſuâ famâ dignos, quos ego ſic] luſerim. Eâ ratione deſpectio fiet ſtatus illius in quo tot ineptias cæteri, detegente me, aduerterint, & pudebit viris illis adiungi, quos in fabulam vertero. Quid plura? hiſtricum ſic feliciter agam, vt quicumque ad me accedet voluptatem ex verbis percepturus, ſimul lethale venenum hauriat, & neceſſariâ fugâ ſolitarios illos aut contemnat, aut oderit.

Ad vafram hominis propoſitionem riſere alij, ipſeque Tonianus: Optimè, inquit, etenim, dolus an virtus quis in hoſte requirat? Me leonem proculdubiò dicent, qui

profeſſo odio immeritos dilaniabo, vulpem te, qui mordebis callidiùs. Verùm quid vocemur parùm intereſt, dummodò cadant quos perdere volumus. Si animo impetus reſpondeat, ingentia vulnera faciam, latè nocebo: tu qui non odiſſe videberis, ex hoc acerbior, per ſecretiſſimos meatus penetrabis in medullas: non enim meminiſti verbi iſtius: Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula? Laudabis interdum viros, & dentatos luſus inſeres malignis præconijs. Quod tanquam ſeriò in ipſorum commendationem texes, retexes ſtatim; nam, vt puto, tua mens hæc eſt, vt nihil beneficij maneat, cuius (iocans licet) tam properâ mutatione egeris pœnitentiam. Ita ſcribes, vt ſi opus ſit, poſſis à calumniâ abſolui, & ſales vocare quidquid aculeati protuleris in hoſtium noſtrorum perniciem.

O ſagax planè conſilium! ô armorum vtilem noſtris temporibus ſolertiam, vt qui fortè enſem enſe amouerint, nec aperto marte ſatis ruent, omnino tuâ verſutiâ, tuiſque inſidijs pereant. Et, oro, laborem iſtum ne diſtuleris; dum ego audacior, neque multùm curans quid de me ſentiant catholici, aut Roma decernat, volumen compingam, omni alio atrocius.

Tu verò quid in rem noſtram, Auguſtule, quo ingenio putas Syluanos debellandos? Aliquid ingens profectò meditaris: nam te cogitabundum arguit vno in angulo hærens oculus, longumque ſilentium; ſenſus noſtros accepiſti, tuum & ipſe, ſi lubet, animum prome.

Auguſtulo frigidior malitia erat, atque tectior. Quid ſi autem, inquit, aliquod vitæ genus inſtitueremus, quod inuſitatis moribus, & non expectatâ luce Syluanos

iſtos obſcuraret? Aliquot viros noui iam ſpontè à cucullo alienos, hos monebo, non abiecto ſæculari amictu in vnum conuenire, iiſdemque legibus regi; &, vt auguror, facilè in id conſilium ituris, me ducem conſtituam. Anachoreticæ diſciplinæ aliquid non hactenus viſum, mitiori inſtituto temperabitur. Theologiam famoſis ſententijs; ſacellum, quod & egregium nobis erit, inſolenti cultu ornabo, vt quidquid ad nos pertinebit, ipſo nouitatis charactere (quæ verò multùm placet) inſigne ſit. Eâ ratione comparatis plurimorum animis, non deerunt qui frequenti præconio inſuetæ vitæ propoſitum mirificè commendent, dicantque Syluanos meritis longè inferiores eſſe, quorum iam ex incautâ ſui proditione, ſolitudo ac quies omninò perierit. Ita conſenuiſſe inſtitutum illud, vt nihil prioris ſanctimoniæ deprehenda-

tur in poſteris; & magno Dei conſilio, quoſdam noſtrâ ætate miræ pietatis viros aliquid religioſius oſtendere Syluanis, quàm quod ipſi profitentur. Ita ſenſim euaneſcet importuniſſimorum hominum opinio, vbi aliquid apud nos faciliores Chriſtiani deprehendent, quod ex fronte melius putabunt, ſuſpicientque lubentiùs.

Magnum erit, ſi & aliunde in eos clerus inſurgat, ſtudijſque ac veſtium reformatione trahat animos, quem vetus inſcitia, & immodeſti cultus libertas in contemptum adduxerant. Magna, credite, Syluanorum erit iniuria, imitari quod faciunt. Et quàm ſæpè vicit ſuum exemplum, æmulatio!

Annuebant Tonianus & Lepidus; cùm Gyges triumviratum illum diutiùs non ferens; Operam, inquit, perditis; quiſquis in Syluanos ſic armatus eſt, illæſis hoſtibus, tela conſumpſit. Ad inuiſi

hominis monitionem obſtupuere illicò tres viri, & iam non de Syluanis; ſed de voce ſollicitos deſeruit Gyges, vehementer miratus, Chriſtianos inueniri qui tot artibus in optimam vitæ formam hoſtiliter agerent.

FVNVS VIRTVTIS.

QVi omnia noſſe vult, neceſſe eſt omnia videat atque audiat; per hos enim præcipuè ſenſus ſcientia fit, qui ſubtiliora rerum idola, facileſque ad diſcendum vias inquirenti animo ſubijciunt.

Dictum fuerat Charmioni aliquem ex Magnatibus nocturnas choreas breui daturum matronarum præcipuis; & licet intempeſtiuam hanc virorum atque mulierum conuocationem minimè probaret, quòd ſciret periculis plenam, & inde non raró rixas, odia, ſæpiùs autem flagitioſos amores

exoriri, tamen adeſſe voluit, vt cùm eiuſmodi ſaltationibus aliquis ſe patronum diceret, certiùs in illam licentiam inueheretur, cuius diſcrimina non à Theologis tantum accepiſſet, quos ex illarum rerum ignoratione ac ſtudiorum ſuorum mœſtitiâ nimis rigidos ferebant; ſed etiam hauſiſſet à ſenſibus.

Veſpera appetebat, & ne cui matronarum ſuæ ſtellæ deeſſent, quidquid gemmarum habebant, in nocturnos ornatus ex ciſtulis ſuis deprompſerat, quæ inter fœminas acris eſt æmulatio vanitatis. Omnibus ſui cultus maior cura, quàm ſi de patriæ ſalute ageretur: de ſingulis capillis in conſilium ibant; nihil ad formæ venuſtatem ſatis, niſi quod centies dubitantibus matronis amica ſpecula oſtenderant; nam ſuſpecta ancillarum fides, & deformitatis periculum erat, alienis oculis tantum negotium concredidiſſe.

Ex plurimarum auribus dependebant bina patrimonia, inſulæ, ſaltus, & præter naturam videbatur tanta onera geſtare ceruices leuiſſimas. Vt candidiores genæ apparerent, nigra quædam corpuſcula, tanquam muſcas cuti admouerant, eâ arte vt quod conſilio & prolixâ patientiâ poſitum fuerat, caſu videretur adhæſiſſe. Formam augebant pretioſiſſimæ veſtes, additæque armillæ lacertis, quos propemodùm à cubito nudos in reliqui corporis conie&turam ac ſpe&aculum amoris voluerant, vt non ſolo mammarum ad papillas vſque conſpe&u, in illâ ſaltantium turbâ ferirent intuentes.

Poſtmodùm proue&â iam no&e currus audiri cœperunt, & publicas ita vias præcedentium facum ſplendor colluſtrauit, vt ſcirent aurigæ quâ pergerent, vitarentque facillimè quodcumque in illo

equorum rotarumque tumultu ca-r pentum occurreret. Ad ſtrepitum, Charmioni ſomnus excuſſus eſt: nam paululùm dormire placuerat, vt cæteræ noctis vigiliam ferret faciliùs. Dum induitur, ô inſa-. niam, inquiebat, tunc moueri, tunc mortalium quietem perturbare,cùm ceſſationem operum in-dicit ſolis abſentia, ipſaque natura nos admonet ſpiritus illos ſomno reficiendos eſſe, quos diei labor, & curarũ multiplex ęſtus abſumpſit! Diem vt,puto, odere iſti noctiuagi, quòd gratuitus eſt,quòd & eo fruitur pauper; & facum lux ideo placet, quia emitur, nec egeſtatis eſt, eum ſibi quærere fulgorem cùm aſtra deficiunt. Totam vitæ humanæ rationem mutauere: ne aliquid cum illis commune plebs:habeat, aliâ horâ petunt ſtratum, aliâ ſurgunt, aliâ cœnant; & maxima illis voluptas fit, tunc loqui, tunc turbari, cùm cæteri

ſilent, & cum toto orbe quieſcunt.

Neque timent iſtæ mulieres quarum causâ tot currus intempeſtiuè agitantur, per noctem, cùm grauis eſt aër, ſic ferri: morbos non pauet hîc ſaltatricum mollities: ſi quid dies nocuit, habent pro Æſculapio, tenebras: Cæterùm miraculis famoſa ſunt loca illa quæ nocturno tripudio deſtinantur: nam ſtatim ac in ea pedem inferunt, fugit dolor ille capitis, ille artuum languor, qui in templo, cùm maturè ſurgunt ad pietatis officia, aut longius ſacrum ducitur, redire conſueuit. Nihil quod placet, noxium eſt: illa mala quæ Medicos aduocabunt, cogentque debiles domi hærere, & acerbiſſimis remedijs vti, non inuehunt vigiliæ iſtæ; ſed in ſacris ædibus, quæ vt plurimùm nimio frigore ſunt inſalubres, nimis protracta religio.

Sed cur noctu? cur cum viris qui

mariti non ſunt, gaudent ſuis rhedis geſtari mulieres iſtæ?

Certè cum horâ & cum ipſo conſortio maximè, caſtitati non conuenit. An fortè ſatis duxit vxorem maritus, cùm in ſponſam accepit? ideóque turpe habetur ſi vbique ducat? & cùm nemo dubitet de coniugio, alijs tradenda eſt, quoties per noctem iubebit agi currum ſuum? Et caſtitatis non ſuſpectæ argumentum eſt iſte mos; quo fit vt quiſquis venuſtulus in mariti officium volet ſuccedere, illam ducat ad choreas?

Indutus veſtes Charmion, annulum ſumpſit; & cùm iam pauciores currus audirentur, quòd ſaltationis hora inſtaret, pergit ad domum illius qui matronas inuitarat. Neque multùm ſubſtiterat ad ianuam, cùm laxatis à cuſtode foribus, in aerem admittitur; mox aliquot matronis mixtus, ipſum tricliniium ſubit, in quo, donec conueni-

rent omnes quarum gratiâ nocturna hæc lætitia erat, cæteræ quæ diligentiùs venerant, vt cuiuſque ferebat conditio, in orbem ſedentes fabulabantur.

Sua muſicis in editiore triclinij parte ſedes erat, & in lucis commodum iuſto ordine, ſuſpenſæ funalibus quinquaginta faces, per varia ex nitidiſſima criſtallo ſpecularia ita diem æmulabantur, vt vix ipſe ſol dum nubes amouet, gaudetque conſpici, decentiùs fulgeat.

Vbi tot ignes vidit Charmion: ah! inquit apud ſe, ne ſit iſtud funus virtutis! tum coronam illam virorum atque mulierum circumſpiciens, reuocauit ad memoriam verbum iſtud ſcripturæ: Congregatio taurorum, in vaccis populorum; cogitauitque quàm potens in alterum ſexum eſſet ſexus ille, qui infirmior dicitur; & quidquid turbidum magis, hominum vitam exagitat, opus eſſe mulierum. Non

multò poſt cùm nulla ampliùs ex primarijs fœminis deſideraretur, & muſicam ſilentium expectaret, dictum eſt modulatoribus vt plectro ſaltantium motus regerent.

Aliud ſibi ſpectaculum fecerat Gyges; non quàm bene ſaltarent matronæ, ſed quàm caſtè, quàm Chriſtianè vigilias illas agerent, ſcire volebat. Omnes penè motus animi conſpiciuntur in oculis; ſi mœret, graues ſunt ac languidi; ſi iraſcitur, illicò minaci flammâ feroces ſunt; ſi pauet, micant quidem, ſed tremulâ luce incerti, vt non metus tantummodò, ſed ipſius etiam periculi imaginem nō obſcurè præferant; ſi amat, rident; in oſculorum præludium ſuauiantur & ipſi, fatentur, petunt, & amœno prorſus incendio ſignificant illum placere, illum optari, in quem contentas acies toties vibras. Vt de matronarum animis coniectaret. Gyges, omnium oculos intuebatur, &

in pleriſque tanquam in amatorijs codicillis legebat Cupidinem.

Ne tamen aſpectuum ſeuerus nimis interpres eſſet; aut leuis, vt commodè potuit, aures dedit ijs quæ ſedentibus matronis dicebantur, dum aliæ fidibus pedes moderantibus, flectebantur ad numeros. De forma illarum ſermo erat; quàm venuſtè ſaltauiſſent; quid magis iuſtiſſimam admirationem faceret, pulchritudo oris an animi? quàm felices quos illę dignarentur ſuis conſpectibus; ad hæc, annuendo negabant quodcumque de illis dicebatur eximium, & ſermones compeſcendo qui de illarum præconijs erant, modico riſu, ac ſuauiter auerſæ, prouocabant ad alios; placebat quoque de matronis illis loqui quarum forma deterior, aut mores minùs ad modeſtiam compoſiti, meliorque fama quàm mererentur frequentes cum maritis querelæ,

inepta

inepta pietas,aut etiam ſecreta turpitudo.

Cùm iſta audiret Charmion : Et hæ choreæ, inquit, ſunt innocentes? quid turpius illis, quid crudelius? ſi quod ſcripſit Plato verum eſt, amorem in calidiori ſanguine gigni, conceptumque ad amantis primùm oculos, tenues ſpiritus mittere, qui cùm ab illis ad amatæ quoque formę lumina peruenerint, mox ad cor ipſius properant, quòd ſedem illam naturali ac neceſſario motu petant, vnde ſunt geniti: Quot putem matronas amare; cùm tot viri ſuum illis amorem profiteantur; & nullos penè videam, qui comptulas, & amari geſtientes, pudicè aſpiciant?

Inter tot voluptatum incentiua, quæ maneat frigida caſtitas, cùm ſæpè ad conſpectum formæ vnius, quam nec exertæ mãmæ, nec veſtiũ elegantia, nec ad muſicam fractæ motiones augent; pudicitia pereat?

Ciuitates ferunt ortum habuiſſe ex acceſſu ad ignem ; quòd cùm priùs homines nullo commercio iungerentur, ſenſim ex occaſione ignium, frigus depulſuri conuenere; inde prolixiùs loqui ; contrahere amicitias, inire connubia; vrbes meditari;ſtruere;condere leges; illam denique ciuitatum ac prouinciarum concordiam ſtatuere quâ conſtant Imperia. Aliquid ſimile in iſto virorum ac mulierum cœtu aduerto: tanto affectu tantâque frequentiâ certiſſimè non conuenirent, niſi quiſque ignem quæreret; non enim ſatis eſt illis proprio calore aduri; alienâ flammâ corripi volunt: & quid ab illâ immune, cùm verè ſit ſtupa collecta, Synagoga peccantium?

Ad chorearum iſtarum excuſationem forſitan dicent ;nihil turpe in illis videri, neque vnquam paſſuras matronas, ſi vel in leues actus prorumperet, virorum licentiam.

O choreas innocentes! quòd viri, Cynicorum more, ſpectantibus vniuerſis non id agunt quod nulla nox ſatis altè celauerit? Interiorem pudicitiam violari nihil putãt, modò corpus ſibi labem inferri non ſinat, os non promat quod probauit animus, & honeſtam dicunt quæ corrupta corde, tam libenter, ac toties, ſpectante Deo, admiſit (cùm vlteriores delicias fama negaret) oculorum adulterium?

Nocturnæ ſaltationis turpitudinem comitatur etiam, vt perſpicio, atrox illa crudelitas, quæ abſentes perimit, magorum ſæuitiam imitatã, illorumque quos odit, excitatis imaginibus infligit vulnera, vt exemplaria pereant, & lateat manus quæ intulit iniuriam.

Sed quid agant iſtæ remotiores à cæteris, vbi conſumptâ cerâ lux tenuior eſt, ſcire cupio. Nihil in iſto cœtu audiuit Gyges, aut vidit, quod magis læderet. Pediſſe-

quæ erant, quæ ſaltationi minùs intentæ ad quam nemo inuitabat, cum viris aliquot miſcebant libe-riora colloquia. Sed & illarum vna cum adoleſcente neſcio quo obſcu-rior, fauentibus tenebris, ipſoque tripudij tumultu, magis ab hone-ſtate receſſerat, videbaturque ne vltrà in verecundiam peccaret, ſo-lo circumſtantium timore cohi-beri.

Hîc patientiam perdidit Gyges: & vt flagitioſam concionem ſolue-ret; titione quem primum focus obtulit, magnum opus aggreſſus eſt: Concitatiſſimo impetu ſe in-tulit in choreas: mox demiſſus, ingentes in ipſo pauimento lite-ras exarare cœpit, ſtupente coronâ, quòd non viſâ manu ſub omnium oculis eiuſmodi ſcriptura procede-ret. Ad ſpectaculum non modò turba expauerat, ſed & matrona-rum ac puellarum aliquæ in deli-quium lapſæ ſunt; nec erat qui ad

ſubleuandam ægritudinem, merum aut odores poſtularet; vna cunctis ſollicitudo, quæ manus characteres illos faciebat, & quid ſcriberet?

Nunquam grandior expectatio, aut maius ſilentium fuit, donec ſcirent quid monere eos vellet ſpiritus ille, qui iam pluribus in locis ſæuior, hucuſque tamen nocturnis choreis, tanquam pietati minimè aduerſarentur, omninò pepercerat. In hanc autem ſententiam ſcriptura loquebatur: Ædibus his cœleſtis imminet vltio, niſi perire amatis, cito fugite. Horrendam comminationem nemo bis legit, & vt prima vox alijs mandata totum triclinium percurrit, morituros omnes, niſi ſtatim recederent; quiſque vitæ amore, præcipiti fugâ, nullo ordine ſeruato, feſtinauit ad fores. Sed iam aperiri præ multitudine haud poterant, & ſtipatis corporibus, horribilis omnium

clamor ſuſpicionem incendij fecit, his ad quos per ſilentium noctis ingenti circuitu peruenerat: Ergo non domeſtici tantùm, ſed & ex vicinis plures ſeminudi, ne componendis veſtibus moram traherent, in auxilium veniunt; Et mox proſtratis foribus; quòd quiſque ſe primum vellet in illo turbine, vno impetu in aream, quæ latè patebat, ſaltantium torrens effuſus eſt.

Vnus interim quietè agebat Charmion, & nondum triclinio egreſſus, ingenti lætitiâ fruebatur, quòd tam citò, pauciſſimis literis, eam ſibi ſolitudinem fecerat, fugâratque lucifugos; & intra ſe ita aiebat: Nocte pios conuenire ad Religionis opus vix fert Eccleſia, ideoque vigiliæ illæ per totum annum ſublatæ ſunt quarum vſus olim fuerat, & in dominicæ natiuitatis honorem vna relicta eſt, quæ tamen ſic violatur à pluribus, vt illorum nequitia in prouerbium

venerit, & ſinam ego per tenebras inſanientium conuentus fieri, cùm impediendi poteſtatem habeam in annulo? reddam ſoli ſaltatores iſtos, qui ſuas faces illius fulgori prætulere; Quieſcere cogam turbidos, & lucrum quod ab eiuſmodi peruigilio emergit, medicis eripiã ita; vnâ charitate tribus conſulam quæ choreis certè præferenda ſunt, animæ, corpori, crumenæ; & ſic religioſè benefecero, vt etiam ſui amantes, & auaros demerear.

SCHOLA AMORIS.

HOmicidium doceri palàm eſt, vt quicumque hoſtem meditatur, diſcat à peritis quo ingenio, quo impetu, quâ ſecuriùs parte illum confodiat; & quoties feliciter peccauit ſagax crudelitas, tiro laudatur quòd ſæuitiæ præceptis bene vſus, peremerit inimicum; magiſter, quòd effundendi ſanguinis regulas ritè fideliterque docuerit. Aliquid tamen iſta diſciplina habet quod non omnino vituperes; nam quia frequenter ipſa virtus armis petitur, & fit pugnæ neceſſitas, inde modum accipit, quo certiùs ſe contegat, ac feriat. Sed nefandum planè, quod in cholam amoris ſcena ornatur, & ad hiſtrionum ſpurciſſi-

ciſſimas ſcurrilitates tot viri cum fæminis iuuerecundè conueniunt.

Olim Romæ Pantomimi magno populi concurſu exhibebant ſuos ludos, nec erubeſcebant ſpectatores ea intueri quorum exempla in ipſis numinibus præceſſerant.

Suam Ledam, ſuam Danaën iam non furtiuè amabat Iupiter, & ita in cygnum, & in clariſſimum imbrem mutari geſtiebat, vt vellet ab omnibus ſciri, Deum eſſe qui ſub plumis adulterum ageret, & ſub auro funderetur. Quod Vulcano celabat Venus, concioni oſtendebat. Suam noctem illuſtrari gaudebat Hercules, vt tam breui tempore quinquagies patrem miraretur populus, & ex illo labore, qui ſecundus Heroï fuit, iuuenes diſcerent tunc dignam præconijs turpitudinem haberi, cùm omnem modum exceſſit.

Hanc mimorum obſcænitatem, temporibus Chriſtianis adhuc per-

ſtare non tulerunt patres; neque acriùs incruentos ludos, vbi homo occidebatur in hominis voluptatem, quàm in iſtos inuecti ſunt. Nam quis pudicè iſta conſpexerit? Meritò certè Eccleſia nullos tunc ad ſalutare lauacrum admittebat, niſi qui priùs ſolemni Sacramẽto renunciauiſſent theatris, & comœdos, vt impuritatis magiſtros, ac peſtes publicas omnino defugerent.

Gygis æuo illa obſcœnitas caſtigata dicebatur, & quidquid luderetur à ſcenicis, eâ agi modeſtiâ, vt vel ſeuerior matrona probaret eiuſmodi voluptatem ſuis virginibus dari. Ad illam opinionem multùm erat quod Rex tragœdos nouo diplomate ab illa infamiâ abſoluerat quam priſcæ leges intulerant, & plurimi qui ſacro charactere erant inſignes, non dedignarentur in ipſâ ſpectantium coronâ miſceri cum cæteris. His indicijs tutus Gyges non putauit ſe aliquid in pietatem

peccaturum, ſi & ipſe intereſſet illis remiſſionibus, quæ optimis ingenijs dignæ, delicias facerent, nec læderent mores.

Omnis ferè ſtatus perſonas iam ſcenæ locus acceperat, cum ad theatralem conſeſſum, datâ ianitori pecuniâ, palàm Gyges admiſſus eſt. Honoratiores ſedes acceperant proceres illi, eamque ſeueritatem abiecerant quæ ſacris debetur, nec ſeruatur commodè, vbi vultus amœniores poſtulat publica hilaritas. Ne quid auſterum nimis aut religioſum illi voluptati officeret, etiam poſuerant togas, & in breui veſte Senatores illos videbantur imitari, qui vt liberiùs cœnarent, nec admonerentur quid peccaret in magiſtratu ebrietas, exuebant ornamenta dignitatum.

Hos contuens, ſic apud ſe Gyges aiebat. Quid in tollendis theatris ita ſudant noſtri Theologi? quodcumque ſcriptione, vel con-

cionibus egerint, delebit apud plebem Chriſtianam omni argumento validior horum Antiſtitum præſentia. Ore ac calamo potentius eſt exemplum iſtud; æquum certe, vt omnes id ſibi licere autument quod in illis aduerterint.

Suſpendit tamen virum, quòd nullus eorum adeſſet, qui inſigni pietate noti, ſuas dignitates in maiorem reuerentiam extulerant; & iam dubius, an ſecurè iſtorum exemplo niteretur timidior aliorum conſcientia, ita ſibi: Putas, Charmion, omnia tibi licere quę ſacri homines faciũt? Optime, modò ad omnia quæ agent, ſuum ſtatum, ſuam famam conſulant. Ergo ſi in ſuperbiæ ſpectaculum, ſi in pingues menſas, ſacros reditus impendunt, ſi in illicitos amores, nec pauperes curant, & illud poteris? credeſque protinus opes tibi datas à Deo, ita in vanitatem aut in delicias poſſe effundi, vt nihil à te egeni acci-

piant? Caue ne ex illorum vita qui liberiùs agunt, Theologiam tibi facias, meliùs ab alijs regulas ſumes, qui frequentiùs cũ libris quàm cum aulicis verſantur; qui nullibi magis quàm in tẽplo noti, ſi nonnunquam in remotiora loca iter inſtaurant, ob id ſolum faciunt, vt populis ſuis bene ſit, & ex vultu illam poteſtatem agnoſcant cuius nomen audiri certè non ſatis eſt; neque enim luna, licet vicaria ſolis, illud efficit quod ſuo ſplendore, ſuâ vi diurnum ſydus. Vide vt rident iſti; vt toto animo comœdos expectant, dum muſici, ne otioſis ex morâ tædium fiat, adſtantium aures ſuo cantu, ſuoque plectro deliniunt. Cùm ex iſto cœtu ſacri homines ad ſuas ſedes reuertent, & in templo Tiaris conſpicuos, ſeueroſque conſpexero, in memoriam redibit iſta libertas, veſtitus iſte concinnior, cachinnus hic, credamque, ni me Deus adiuuet, alteram populo, ſed grauiorem

ab illis comœdiam exhiberi.

Aderant plurimæ cum ſuis matribus virgines, & mox vt in primã ſcenam ornatiſſimum theatrum aliquos actores dedit, qui ſpectaculũ inchoarent, in pantomimos omniũ acies conuerſæ ſunt. Amatorium argumentum ſumere placuerat, ſed eâ verborum honeſtate turpes affectus velauerat ſubtiliſſimus poëta, vt nihil videretur timendum caſtitati, ſi hos ignes, has amantiũ curas, hæc ſuſpiria miſeraretur. Inter ſcenicos illos, eâ paſſionum laruâ naturam æmulabantur duo iuuenes, vt ſperare ac iraſci, vt cadere animos putares, quoties ex vario adumbrati amoris impulſu, vel dulciùs inſaniebant, vel audaciùs; aut deiectos affecerat languor ille, qui vitæ pertæſus Parcam in remedium vocat; Magnum vtrique odij incentiuum, vnam amabant. Illa interim quem fouebat ignem celabat prudentiâ, vnâ-

que nutrice exceptâ, nouerat nemo quàm turbidè amaret; quàm anxiè de illo prælio audiret, cui ſe præcipiti irâ ambos commiſiſſe fama referebat, vt alter felici marte ab æmulo tutus, tranquillè ſuis votis potiretur. Vni timebat mulier; & ſi illo certamine caderet, decreuerat mori. Solabatur miſeram nutrix, deficientem excitabat in ſpes dulciſſimas, ſuſpirabat cum alumna. Cùm ſecretè ſic dolerent, flentes tamen videbat, audiebatque gementes tota concio; & veras lachrymas ita in pleriſque monebat fictitius mœror, vt diceret apud ſe Gyges, hanc tenerrimi amoris, doloriſque imitationem, ex ſpectatoribus tragœdos effeciſſe, licet ipſi neſcirent; Nam quid aliud, cũ aſſidentes, hiſtrionũ motus ſequuti, ad fabulã acceſſere?

Nec omnino tamen ab illis affectibus liber erat Gyges; ad ſuſpirantis fœminæ queſtus ſentiebat ſe

molliri: & licet nihil certum amaret; amabat tamen, ſolutoque propemodum illo Philoſophi gelu, quod toties noxijs ignibus obiecerat, leniter in venas ſerpebat aliquis calor, qui occaſione datâ acriter vrgeret ſeriò amantem, ac conflaret incendia.

Heu me, dicebat; ad iſta moueor! neque Plato; & Ariſtoteles ſuccurunt vt ab iſtis paſſionibus me expediam. Credam ego, abſque periculo matronas audire comœdos iſtos, qui tantos iam mihi ſtimulos creauere, vt reluctans acceſſerim ad affectus amantium?

Honeſta quidem ſunt verba iſta ſi ſingula perpendero; fœmineam cupiditatem, ne inuerecundè erumpat, continet, magnâ certè Poëtæ ſolertiâ, admixtus pudor, cura honoris: verumtamen, vbi ſecretum nacta eſt iſta mulier, miſeram ſe ex amore refert; quàm malè ſomnos agat, fatetur nutrici; &

dum ſuos ignes liberè profitetur quos extingui nunquam ſinat, dum queritur, ac luget, ad hos gemitus, ad has lachrimas, concioni fit teneritas illa quæ ad debellandam pudicitiam eò fortior eſt, quò ſe dulciùs in animum penetrat, & inſidioſo Cupidini aperit faciles vias. Sicut enim vitrum in cuius centro radij ſolares conueniunt ac ſtipantur, ſtupam vrit, licet flammam cuius cauſa eſt, ipſum non ſentiat; ita ſæpè fit, vt qui friget comœdus, ſimulatione tamen amoris veros ignes tibi creet; quippè hoc perfectiſſima quæque naturæ imitatio habet, vt æquali propemodùm poteſtate eoſdem effectus ſortiatur, & imago ſolis quæ videtur in ſpeculo, tam lædat oculos, quàm ipſe ſol.

Dum cæteri comœdos mirantur, gaudentq; eâ affectuum ſucceſſione mutari, & noxij ignis ſcintillulas vnà cum honeſtiſſimis verſibus hau-

riunt; hæc meditabatur Gyges, optabatque Poëtas qui non verborum certè libidine, ſed arte nimiâ hanc mollitiem facerent, in melioribus occupari.

Ab illa Tragicomædiâ exacto vix biduo, vt aliquid de priuatis moribus noſceret, ſolitus diſcendi ardor virum impulit, ideóque ſumpſit annulum, & quam fortè primam patente ianuâ vidit, domum ingreſſus; ſtatim vt ad interius conclaue peruenit, virginē videt, grandioribus incedentem veſtigijs, ac diuulſis comis terribilem: videbatur inſanire, neque furenti ſatis conſilij reliquerat turbo ille, vt conſpici timeret, ac iungeret fores. In acerbos gemitus ſoluta, ſimulque irâ ferox; nunc prærupta verba, nunc impetu lachrymas dabat; & errantibus oculis, quaſi aliquid circà ſe quæreret, nihil ſatis videbat. In molli puellâ tantos affectus vigere GYGES mirabatur; ex-

pectabatque donec aliquid illi exciderет, vnde tēpeſtatis huius origo poſſet agnóſci. Quid tãtum lugeret, quid deſperaret miſera virgo, prodidit non multò poſt ingenti ſuſpirio laxata vox; Si alteri quàm illi nubere iubeor, quid vltrà viuimus? Deinde in lectum humilem, qui ad quietem diurnam poſitus fuerat, quaſi vires deficerent, negligenter procubuit. Breue ſilentium ſequuta eſt infeliciſſimi amoris deſcriptio, tanquam alteri loqueretur, illudque omne quod in theatro audiuerat GYGES, niſi quòd verſus non erant. Ita ad exemplar accedebat luctus ille & pertinacia amoris, vt propterea GYGES virginis ora diligentiùs intueretur; conſtitit vnam ex illis fuiſſe quas ad comœdos viderat.

Tum cogitans quanto pudoris damno theatra illa perſonarent à quibus abeſſe dicebatur obſcœnitas; iſta virgo, inquiebat, ſponſum à ma-

tre expectaret, niſi diligendi audaciam accepiſſet à comœdis, quod luſit mimica mulier, ſeriò agit hæc, luget ex animo; didicit, non quàm ſubtiliter tantum, ſed quàm fideliter, fortitérque amandum ſit. Fruſtrà proponas alios, conſilium omne iniuria eſt amoris; crudelitatem vocat amicorum prouidentiam; fortunam damnat, ex quâ coniugij leges ſumere parentes iubent: vltrà procedit turbatiſſimus affectus, etiam fatis puella iraſcitur, quòd in maiores nuptias ſit genita; denique mors placet, niſi maritum, quem ab aliis expectare ſolet virginalis pudor, ipſa optet ac eligat.

Miſerè amantem puellam ita deſeruit Gyges, vt ſortem illius plangeret, & egreſſus ad profundiorem Philoſophiam animum applicuit. Virtutes accipimus ab aliijs, inquiebat ille; neque enim nobiſcũ natæ ſunt; peregrinas homini eſſe

non obſcurè probant, labor ille improbus, qui in acquirendis, aut fouendis, ſæpè fruſtrà inſumitur; parentum curæ inutiles; & quidquid circa nos agit, aut patitur inſtitutio. Longè aliter de vitijs ſentiendum, ſponte generantur & adoleſcunt; ad hæc proprio genio inſtruimur omnes; nullo docente, acuitur quotidie peccandi ſolertia; & vt quis perditiſſimus ſit, ſufficit ſe ſibi tradidiſſe.

Planè mirabile eſt quod videtur in Eccleſiâ; intra ſe habet doctorem ſuum; non enim extra illam Chriſtus; ſed cum ipsâ vnum corpus eſt, & dum ille præceptoris officio defungitur, caput docet cætera membra, lingua loquitur pedibus ſuis; ſed miſerabile omnino, quòd ſibi magiſter ac ſchola ſit peruerſus animus, neque indigeat altero, vt diſcere poſſit ea omnia quæ diuina lex prohibet,

ratio damnat. Nihilominùs tanquam vnuſquiſque noſtrum, ſe doctore non ſatis foret ad vitia illa eruditus, quorum eſt ingenita cognitio, in maiorem nequitiam publicè ſchola proponitur. à comœdis, eáque naturæ imitatione adumbrantur noxioſiſſimi affectus, vt non rarò qui fabulam viderit, veriſſimè peccet quod ad voluptatem ſpectantium hiſtriones mentiti ſunt.

Gratis datur à Concionatoribus veritas; & quàm pauci ſunt qui illos cupidè audiant, qui non putent ſe horam perdidiſſe, ſi in templo conſumpta eſt! Quidquid fingunt pantomimi, vendunt pretio, & emptores inueniunt; Inuitat nos ad ſanctiſſimum ſpectaculum pietas, nec mouemur: comœdiam deperimus, quâ mores ruunt: hæc per menſes integros impatienter expectatur ab omnibus, ſi promiſſam aliquid fortè diſtulit; in-

ſtantem nemo petit ſerus; vt neſcias quorum ſit diligentia maior, hiſtrionum, vt feſtinent ludere; cæterorum, vt ludantur.

Has nugas procraſtinari nemo ſuſtinet, vt ſacris ſolemnitatibus relinquatur ſuus locus, ſuus honos; vnum diem diuidit cum Religione, comœdia, & vt ipſi etiam illudat feſtiuitati, pretioſiora ornamenta ſæpiùs oſtentat, dulciori muſica placet, plures denique faces accendit quæ diutius luceant.

Sed quid indignius, quàm quòd ſæpè apud Principes idem locus qui ſub noctem comœdos ſolet admittere, manè ſacros Oratores accipit, qui de Chriſto renuncient? vt in vnam quaſi ſcenam conuenire videantur ſcurrilitas & Euangelium; & dum Chriſtianis proponitur Domini ſui acerbiſſima mors, cogitent quàm benè in eadem aulâ pridie egerint comœdi, quàm tenerè ſuo amaſio loquuta

ſit, icta cupidinis telo mulier; & omnia confundente memoriâ, miſceantur cum ineptiſſimis fletibus, Chriſti cruor: cum mimis, Apoſtoli: cum fabulis, veritas; & nihil proponat Eccleſiaſtes, quod ad auditorem Chriſtianum impermixtè perueniat.

ÆGROTANS SINE MORBO.

SVauiſſima certè ægritudo, ita malè habere, vt ſanus ſis. Quis credat iſta ſimul poſſe conſiſtere? & tamen in vnâ perſonâ conueniſſe tantoperè diſſidentia, Gyges faſſus ſimul, & miratus eſt.

Ad cuiuſdam matronæ fores plurima carpenta videbantur: quid tot currus ſignificarent ſcire ille voluit. Dies erat qui Saturno olim dicatus, nunc ſolo nomine retento, immaculatæ Virgini apud Chriſtianos ſacer eſt; & tum in mulieris cubiculo aderant cum aliquot viris fœminæ nobiles non paucæ; illa, non exuta veſtes, tanquam ad ſubitæ imbecillitatis le-

uamen, decumbebat in lecto. Iacenti tamen color viuidus erat, compoſitæ comæ ; & quod maximè ſtupebat Gyges, quodque ſuis ægris medici ſeuerè prohibent, expedita loquacitas. Ridebant circà illam cæteræ, ipſaque viciſſim geſtiebat ea audire & loqui quæ omnem mœſtitiam amouerent.

Quod morbi genus iſtud eſt, inquiebat Gyges, cuius ſigna non in languente videntur ; ſed in ſolâ duntaxat quiete, ac lecto ? niſi enim ſtrato ſuo adhæreret iſta mulier, inualidam certè haud crederem ; verùm forſan pedibus laborat, ideóque decumbit, quia ſtare non poteſt ; ſed cur nullus inter matronas de ægrotatione ſermo, cuius cauſâ huc venere ? Cùm ſic cogitaret, audiuit ab aliquo qui alteri colloquebatur, mulierem illam ſabbathum ſibi deſumſiſſe vt aduentantes amicas ſic exciperet ; optiméque morem hunc apud pri-

marias fœminas in vrbe receptum, vt ſimulatione incommodi, alternatim iacerent; quippè laborem eſſe nimium, ſi quaſque inuiſentes, ad ipſius cubiculi fores cogerentur deducere.

Quæ hæ nugæ? ait intra ſe Gyges, morboſam fingere, cùm de ſanitate iacentis dubitet nemo! matronarum hunc iocum quis non rideat? Ergo ſic hebdomadam inter ſe diſpartiunt, vt vnaquæque illarum nouerit, quâ die non debeat tibijs vti? Regularis eſt iſta ineptia, vt video, & quæ per ſex dies quieuerat, ſeptimo redit muliebris fatuitas. Vt videantur, iacent; quantò honeſtius eſſet, ad vrbanitatis officia ſurgere, ac moueri: quis hic mos? tempus eligitur, quo inuiſant matronas immobiles, & vt nulla cæteris lepidum illud ſui ſpectaculum neget, per orbem inſaniunt.

Paucis antè diebus aliam matro-

nam viderat GYGES, cui cùm nunciaretur mox adfuturum virum nobilem, qui præmiſſo famulo quæſiuerat an tunc domi hæreret, & an commodè inuiſenda, illicò cubile conſcenderat, vt ægritudinis nomine ab illis honoribus abſtineret quos in ſuis ædibus illi viro negare conſtituerat. Et quidem ſubdolum conſilium haud coniectaſſet ſimpliciſſimus GYGES; ſed illo apud ſe agitante, cur tam feſtinanter matrona quietem peteret, ipſa liberè inter domeſticos detexerat improbitatem ſuam.

Huius igitur quoque recordatione; ad quàm multiplices vſus qui me omninò latebant, inquit, iam lectus aſſumitur! non plus hodie inualetudinis aut ſomni, quàm fœmineæ vanitatis, ſiue conueniri ambiat, ſiue alicui iniuriam paret, locus eſt. Vno aut altero modo olim lectus peccabat, voluptate ſcilicet, aut pigritia; nunc ſu-

perbiæ & malitiæ genus eſt, ante illos decumbere quos honorare non velint, quo tamen quid abſurdius? cùm in omni obſeruantiâ humillimum ſit, atque vltimum, illud ipſum quod matronæ ſibi ex faſtu imperant, deiectio. Quanta ſexus huius imbecillitas, qui proſtratus inſultat?

Poſteà cogitauit non ſolum ineptè, aut malitiosè fingi morbos; ſed penè omnia quæ dicuntur, aut fiunt à pleriſque hominibus, eſſe ludibria artis. Tanquam ſe amarent, conueniunt; gratiosè loquuntur; ſe ad obſequium natos, nec quid magis optare, quàm vt data occaſio proferat quod altè in animo habent, non tantùm aſſeuerant, iurant etiam: Verum iſta omnia ita fidem non inueniunt, vt ab occurrente quolibet, ſi notus eſt, eadem quiſquis expectet. Neque ſe inſinceris officijs ludi vllus queritur, cùm viciſſim alios

ludat, & iam mos ſit in mutuam fiduciam ea palàm profiteri, quibus tamen nemo credat. Eo modo quo nunc ægrotat iſta mulier, & aliæ ſuis diebus ægrotabunt: conuenere, vt ſic fingerent; quis iure impoſturam vocet, quod ex pacto geritur?

In eo matronarum cœtu, quia nihil præter nugas audiebat Charmion, citò tædio affectus eſt, exiuitque, vt quod hîc temporis amiſerat, apud ſe cum libris acri ſtudio recuperaret.

IMAGO REA.

PIcturæ inter liberales artes non immeritò plurimi locum dederunt; videtur enim propriè pertinere ad ingenuos illa naturæ imitatio quæ olim apud Athenienſes ſolis Nobilibus concedebatur, & cui etiam tot Reges ſtuduêre, vt ex ipsâ dignitate artificum, ſuprà cæteras artes, quas ſeruiles vocant, ſibi dignitatem fecerit. Et verè quidquid agit pictura, non tam labor, quàm ludus eſt.

Naturam prouocat, dum ſequitur, audaciſſimique certaminis tunc exitus eſt dubius, cùm neſcis, veritate natura vicerit, an ars venuſtiſſimo mendacio, & inter illarum opera ſuſpenſus miraris vtriuſque ingenium. Nam animantia procreaſſe, magnum quidem; ſed

æqualis propemodum gloria videtur, ita fingere, vt ad adumbratos canes, alij latrent; ipſeque homo penicilli ſolertiâ, ac colorum fraude deceptus, putet ſe alterum hominem intueri, vbi in obuio pariete cernit non expectatam effigiem.

Tunc maximè pictura eſt in pretio cùm ingenia ſubtiliora ſunt, & Poëſis ac eloquentia florent: nam tria hæc æquali ſemper veſtigio proceſſere, nullaque ætas Oratores ac Poëtas excluſis pictoribus admiſit: Pingit Poëta, pingit & Orator; deſcribit mutis coloribus pictor; ex imaginum qualitate mouet affectus; vt poſſis dicere Apellem ſuo ſæculo feciſſe, quod ſuâ ætate poſteà Cicero, atque Virgilius; illos autem quod Apelles priùs egerat, colore verborum, ac figuris fuiſſe imitatos.

Gygis temporibus, vt eloquentiæ ac verſuum apud Gallos maximum

mum ſtudium erat, ita & picturæ; eodem genio qui poëmatum ac orationis munditiem commendabat, ad hanc artem incitante. Qui ſibi plures tabulas comparauerat, præ cæteris laudabatur; adeóque placebat horum operum quantitas, vt pleraque diuitum cubicula putares artificum officinas, neque ad ſpectaculum; ſed ad ementium prouocandam cupiditatem eiuſmodi picturas exhiberi.

Artem hanc plurimùm amabat Gyges, licet non probaret tot nummis colligi eam oculorum voluptatem; & quia nobilium vnus, tabularum famâ notiſſimus vrbi erat, lubens in illius domum conceſſit. Vbi tot picturas vno in conclaui intuitus eſt, primùm confusè ſupellectilem miratus, pretiosè inutilem, deinde in ſingulis hæſit. Suprà cæteras placuit illa in quâ Curtius Romanus iuuenis videbatur, conſcenſo equo, ſe in ſpe-

cum præcipitans, vt pro ſalute patriæ dijs Manibus deuotus, illam labem medio in foro expleret, quam non coituram Oraculum dixerat, niſi aliquis ex primæ ſpei adoleſcentibus ſeſe deieciſſet in hiatum. Tanquam timeret equus, ſimulque admotis calcaribus ſponte pereuntem dominum non diſpari audaciâ ſequeretur, pauenti ſimilis, iubâ tamen ferociter concuſsâ, nec iam humum; ſed auras calcibus verberans, ſpectante populo, in eam ferebatur illuuiem.

Non multò deterior erat altera, quæ Mutium exhibebat, ad Porſennæ ſtupentis conſpectum, nullo damnante, iniectam in foculum dexteram exurentem, vt eam pœnam ab illâ exigeret, quòd in cæde aberrans, ſatellitem purpuratum pro Rege occidiſſet. Has cùm auidè, diùque conſpexiſſet Charmion, cæteras vt inferiores

ingenio non æquali curâ obiuit; cúmque iam vna reſtaret, quam ob dignitatem artificij remotam à cæteris ad aulæum pependerant, horruit ad illam Charmion. Venerem cum Marte ludentem pictor inuerecundè expreſſerat; & ne ſua Vulcanum Zelotypia importunè his miſceret amoribus, vigilabat ad ianuam Cupido, abiectâ faſciâ quâ cæcus eſt, niſi cùm oculos dedit æmulatio, aut timor.

Cùm leuiter, nec conſultò illam tabulam vidiſſet, ad focum pergit, vbi duo viri (nam frigus erat) inter ſe seriò colloquebantur. Vnus ex veſtitu & ſermone videbatur Theologus, & alteri, cuius erant hæ picturæ, ita dicebat: Non pudet te Chriſtianum eâ ſpurcitiâ infamare domum tuam, vt quicumque te inuiſet, iſtam Venerem cum ſuo adultero cogatur intueri? Quidquid eâ in ta-

bulâ aliijs oſtendis, doces, vt nemo hinc pudicus exeat, & illorum criminum reus ſis, quæ ipſe non perpetraris.

Suam picturam defendebat alius: Non ideò exponi, vt bonos mores corrumperet; ſed tantùm ne abſque ſpectatore eſſet artificij excellentia; quotquot eiuſmodi operum æqui iudices erant, ſolitos mirari: apud pleroſque, qui etiam inter pios habebantur, conſpici aliquando eiuſmodi nuditates, quas ſi intueri aliquis ex infirmioribus timet, tegat ipſe; palpebræ enim vnicuique à naturâ datæ ſunt, & velum hoc rebus obducit quicumque vult. Cæterùm aiebat ſe pictores reos apud hiſtoricos legiſſe, quemadmodum ille Parrhaſius dicitur, qui vt Prometheum ſub depaſcente aquilâ laborantem ad verum pingeret, hominem torſit; nuſquam verò, quod ſciret, ima-

ginem ream inueniri, quæ criminis accuſata, iudicum ſeueritatem meruiſſet.

Non ergo legiſti, ait alter, quod de Theagenis ſigno libri tradunt? Ad viri huius memoriam, quem inter Heroas collocandum oracula dixerant, ſtatua in foro poſita erat: hunc honorem mortuo deferri aliquis non ferens, quòd hominem acriter odiſſet, ſtatuam illam ſolebat ſeruiliter flagris cædere: nec impunè illi fuit; quaſi patientiam ſub contumeliâ marmor perderet, in ferientem concidit, oppreſſitque pondere ſuo. Statuam illicò vt homicidij ream citant ad tribunal, trahuntque hæredes illius quem ſuo caſu ſignum illud afflixerat: & quia ex veteri Draconis ſtatuto pœnam contrahebat quæcumque res hominis interitum maturauiſſet, ſiue enſis, ſiue telum, aut quoduis aliud; ſontem dixerunt Theagenis imaginem iudices, quia pe-

remerat hominem , iuſſeruntque protinùs mergi, vt ab inſenſatâ ſtatuâ perpetrata mors non ſine vindictâ foret ; omneſque eo naufragio diſcerent nihil innocens cenſeri debere, vitâ licet careat, ex quo aduerſus hominem pernicies emergit.

Ecce imaginem ream:putas autem tuam Venerem nulla pœnâ afficiendam eſſe, quæ tot iuſtos occidit? Nam ſtante homine, toties cadit iuſtus, quoties in illo iuſtitia perimitur. Quid de fortitudine noſtrâ tantopere gloriamur? ea eſt animi humani imbecillitas, vt leuiſſimis rebus exciteturad turpia. Si nudas mulieres frigida ſaxa repræſentant, impudica iſta naturæ imitamenta plurimi nou ſine ardore conſpiciunt, votis peccant; & ne dicas me nimiâ obſcœnitatis opinione infamare noſtrum genus, recordare, quæſo, quantos non dicam admiratores; ſed & amatores habuit ſi-

gnum illud Gnidiæ Veneris, quod ob præſtantiam artis tot mortales ad ſui ſpectaculum alliciebat. Veſano illius amore captus iuuenis, cùm in templo delituiſſet, ſimulachro cohæſit; maius dicam: corrupit quoque ſuum artificem ſtatua; referunt enim Praxitelem ipſum, Venerem quam paulò ante finxerat, perditè adamaſſe, ſibique minus temperantem frequenter irruiſſe in oſcula. Et aliud poſterioris ætatis ex hiſtoria referam. Ad Chriſtiani Principis ſepulchrum imago erat, quæ licet vnam ex virtutibus referret quas vir ille habuiſſe dicebatur, ita tamen ex artuum nuditate ac forma, intuẽtes prouocabat ad libidinem, vt cum illa Iberus quidam concumberet, mox ad ignem damnatus à Iudice, quod lapidi virgini vim intuliſſet, nec ſepulchrum reueritus aut nomen virtutis, abſtinuiſſet ab illicitis amplexibus. Eò proceſſit

obſcœnitas, vt ſaxea matre genita (nam illam induſtrius lapis in perditiſſimo viro excitarat) ſuam parentem pollueret.

Mira imaginum poteſtas; ſi ſanctæ ſunt, ſi martyrum vultus interritos, nec in ipsâ pœnâ cadentes pictor oſtenderit; ſi virgines, tanquam ad nuptias irent, ore hilari feſtinantes ad ſupplicium; ſi aduertas ex pictura non renitentes, ſed placidas vri; & dum pati gaudent, ludentem cum palmis in æthere cœleſtium turbam; fere tibi ſit pœnarum illarum amor, quibus tot præmia parantur; nec inſueta res, videre magis Chriſtianos ex tabulâ. Ad illas imagines dico, plus ſperandum è cœlo auxilij, quàm à tyranno metuendum; breui ſupplicio infeliciſſimam vitam abſolui; neque lentè beneficum Deum eſſe, cuius gratiâ patimur, cùm idem ſit naſcentis gloriæ articulus, & pœnæ finientis.

Hanc picturarum vim quia nouit Eccleſia, proponi Chriſtianis iubet illas icones, vnde plurimi diſcant, quod longo verborum cuircuitu vix ſatis deſcripſerit eloquentiſſimus orator; & quia etiam in annalibus legere multi ex imperitiâ nequeunt, vt vexati fuerint ſancti illi homines, breuiſſimam captuque facilem docendi viam, in ſubſidium Euangelij, ſapiens Eccleſia pictoribus reliquit. Si religioſis imaginibus ſpectatores ita ad virtutem incitantur; ſi pro libris, pro concionibus ſunt piæ effigies, non putas, ex aduerſo, incentiuum eſſe libidinis tabulam iſtam quâ licenter adeò turpitudo proponitur, vt à lupanari, (pace tua dixerim) modicùm diſtet domus tua, cùm has ſpurcitias cuilibet intranti obijcit: & profeſſa impuritate peccet in omnium oculis pictura laſciuiens?

Apud veteres æquale crimen tyrannum admiſiſſe, & ſeruaſſe ima-

ginem eius. Continenter licet viuas, pœnam tamen non effugies, quòd tanquam luxuriæ receptator, imitationes illius ſuſcipis, & ſtupentem in alijs libidinem toties excitas, quoties aliquis ad tuæ Veneris conſpectum caſtitatem abijcit.

Innocentem putas eum qui non manu quidem; ſed conſilio ſcelus promouet? Non tu certè obſcœnitatum patrator, ſed ſuaſores: nam ſicut qui olim in morborum leuamentum ſalubres herbas experti, ne periret vtiliſſima cognitio, publicè proponebant in tabulis, & ex illâ charitate, naturæ interpretes, authoreſque ſanitatum habebantur; ſic tu æquiſſimè cenſeris hortator turpitudinum illarum, ad quas intuentem quemque inuitat tua pictura; & vitijs alienis laborabis, qui aliàs ex morum honeſtate poſſes inter ſaluandos recipi.

Vnum mihi reſtat, quod & bre-

uiter dicam; copioſæ pecuniæ breuem imaginem aliquando præferri plurimi mirantur ; iſtud ego non ſtupeo;nam vbi ad ſummum peruenit pingendi ars , opera illius vix æquauerit pretium ingens ; ratio in promptu eſt ; tunc non colores emuntur ; ſed ingenium, & quid par eſt ingenio ? verùm meâ ſententiâ, ad monſtrum accedit, inueniri aliquos, quibus charior tabula ſit quàm propria ſalus ; & qui æternùm cremari potius eligant , quàm turpiſſimam figuram ignibus dari.

Ad hæc verba viſus eſt alter ſic mutare conſilium. Neque mihi in totum credam, inquit ille, neque tibi ; expellam certè domo meâ anathema iſtud ; ſed comburi non feram ; nam quid de me putas dicturos qui hæc opera tanti æſtimant, tanti emunt , ſi paterer egregium opus perire ! Vis me fatuum ab omnibus haberi , aut

quòd comparauerim, aut quòd vſſerim. Acerbas loquaciſſimæ famæ cauillationes benè vitauero, ſimulque ſaluti meæ conſulam, ſi tabulam hanc vni dabo amicorum, qui ſæpiùs illam, audiente me, ita laudauit, vt videretur non obſcurè petere; ita mihi eripiam quod vetitum dicis, & alteri beneficium præſtabo, cùm hoc illi detulerim quod tantopere optauit.

O beneuolentiæ nouum genus, Theologus ait, ea dare amicis quæ tanquam nociua à nobis remouemus! putas verò tibi licere, vt ipſe ſaneris, ad alios traducere ægritudinem tuam? iſtud quidem incantamentis plerumque fieri referunt, vt verè ſanatio non ſit quæ authore dæmone comparatur; ſed quędam valetudinis tranſmigratio. Ita vis non perire, vt amicus tuus pereat? Neque dare iſta illæſo Deo potes, neque vendere, delenda ſunt; nam beneficij materia

non eſt, pernicies: & iniquè pecuniam accipis, vt ad emptorem aliquid tranſferas; quo ſi careat, lucrum facit ſi potiatur, habet vnde miſer fiat.

Cum hæc fruſtrà dici à Theologo GYGES doleret, leuiter à foco diſcedens iuit ad tabulam. Prægrandis non erat, & vt paulo altiorem poſſet manu contingere, ſubſellio vſus, facile tulit. Hanc cùm loco moueri, & mox nullo ferente ad ſe accedere cernerent qui de illâ loquebantur, illicò proiectis ſedilibus, in extremum conclaue vno ſaltu ſe conferunt: nam venientem expectare, videbatur temeritas; dum ita remoti ſpectant, ac timent, Giges fractam priùs vtrâque manu tabulam iacit in ignem; ac ne fœdiſſimæ imagini vel leuiter parceret flamma lentior, noua ligna iam labenti ſubminiſtrauit, & aſſumpto folle, qui illic fortè iacebat, feſtinauit incendium.

Famoſiſſimæ picturæ inopinata ſors citò per vrbem vulgata eſt; nec ſimile prodigium expectauerunt plurimi, vt ab illâ tabularum turpitudine abſtinerent; multis ambitio erat, illa laſciuiæ monumenta publicè comburere; Et reclamantibus pictoribus, quòd nobiliſſimæ arti atrox inferretur iniuria, primò ſibilis excepti ſunt; ſtatimque publicâ voce dictum, religioni picturam, non religionem picturæ debere famulari. Periret ergo artificum labor, ſi cum pietate non conueniret: Gallos, eſſe Chriſtianos, non ſpurciſſimorum Numinum cultores; opera hæc ſceleſtè aſſeruari, vbi crux admitteretur; denique colores, vt & marmora, iuſtiſſimè damnari, ſi id referant quod intueri non licet.

ANDROGYNI.

ERret,an ludat natura,cùm ambos ſexus vni corpori inſerit, incertum; Sed ſiue peccato, ſiue ioco id agat, quidquid ſic naſcitur, monſtrum eſt. Honeſtiùs certè videntur eſſe Androgyni, viri illi qui ſic lacte abundant, vt in nutricum vices poſſint, ſi vocentur, non malè ſuccedere; nam tales aliquando inuentos refert hiſtoria; nec medici negant,licet aliqui dubitent, an hæ in viris veluti adumbratæ matres, poſſint eo ſucco ſibi traditos infantes ita alere,vt alio nutrimento non indigeant; nam minùs elaboratum dicunt;neque vnquam viros germanum lac à naturâ accepiſſe, quos illa ad fœturam & partum non deſtinauit. De perfectio-

ne,aut defectu alimenti experientia iudicet; ſatis mihi ad propoſitum, quòd aliqui ita nati ſunt,vt ſub vno ſexu, aliquid maris & fœminæ habeant; tanquam dubitante naturâ quid potiſſimùm velit, cùm ambiguum illud opus,& veluti Hermathenam quandam(ſtatua erat Mercurium & Mineruam coniungens) in ſpectaculum adornat.

Hanc corporis humani amphibologiam & alio modo vidit GYGES, cùm ad cuiuſdam iuuenis cubiculum perueniſſet. Recens adhuc electo, togam ſumpſerat, ſedebatque ante ſpeculum;& dum ille vultus ſuos miratur in vitro, ſollicitus ſeruus, digitorum habili motu patientiſſimi domini caput fingebat, vt vario ordine nunc in breues, nunc in laxiores annulos prolixa coma recideret. Quidquid primæ barbæ proximâ nocte ſuccreuerat, iam nouacula decerpſerat, vt omninò neſciret Gyges virum

virum an fœminam cerneret. Monſtrabant fœminam læues genæ; effuſiſſimum capillamentum; & maximè illa animi fortitudo, quæ mulierum eſt, cùm diu ornantur; hanc enim in viris haud videmus ineptiſſimam conſtantiam. Non tantopere curat ſuos crines generoſior ſexus, vrgetur ad alia; laborem iſtum non fert. Ergo fœmina eſt, ajebat GYGES; ſed cur non ancilla, ſed famulus dominæ ſuæ comam componeret, inuenire non poterat; donec in memoriam redijt quod audiuerat ab aliquo, iam non pudere fœminas nobiles in familiaria illa operoſiſſimæ vanitatis officia ſeruulorum miniſterio vti; neque apud multas eam eſſe verecundiam, vt timerent virorum manu, antequam de cæterâ veſte cura eſſet, interiorem tunicam accipere. Quid igitur in famulo iſto hæreo, inquiebat Gyges, iam receptus eſt mos, vt viri fœminas è lectulo ſurgen-

tes, ac propemodum nudas liberè videant, ornent; agit iſte, quod cæteri faciunt; digitis, pectine, ferro, dominam ſuam comit. O quot procos illi faciet exquiſitior diligentia, tantóque labore criſpatus in varios orbes crinis? maritum facilè inueniet tanta venuſtas.

Defixum in illa cogitatione, in aliam ſententiam auertit comptiſſimi iuuenis, qui diu ſilentium tenuerat, vox robuſtior: nam tonus ille virilis videbatur; mox, ad aliqua reſpondens famulus, calamiſtrato illi qui quæſtionem fecerat, tanquam viro loquutus eſt, vocauit enim dominum ſuum. Tum Gyges apud ſe; Itane? ſic igitur vultus, ſic ſpeculum, ſic coma venuſtuli iſtius me fefellerit; & malè de ſexu coniectarim ex muliebri patientiâ? Dein togâ depoſitâ iuuenis, vt thoracem indueret; cum brachijs viſus eſt, & iam non tota fœmina, neque etiam vir totus; ſed

ſemiuir apparuit. Sumpto pòſt ex ſui ſpeculi conſilio, reliquo cultu, vnum erat quo abſtinere Hermaphroditus cogebatur. Etenim, galerum capiti imponi mollis coma prohibebat. Ergo manu ſumpſit vt eo totâ die luderet; tanquam brumali tempore nimij calores eſſent, nudato vertice excepturus grauis cœli iniurias, ne periret illud lepidiſſimi capitis artificium quod tot horas conſumpſerat.

Sapientiſſimæ cogitationis occaſio fuit nimia hominis de ſuo cultu ſollicitudo. Secum enim ita Gyges: Ingens Deorum beneficium exiſtimauit Socrates, quod vir eſſet, non mulier, & in digniori ſexu obtineret rationis principatum: Iuuenis hic ſponte euiratus, naturæ ſuum munus videtur impingere; ſexum enim quem ab illa accepit, palàm abijcit, occultè tantùm reſumpturus, vbi libidinoſa nox quid natus ſit admonebit, interdiù pro-

pemodum oblitum ſui. Talis ille apud Dionem princeps, quem cùm aliquis ſalutauiſſet vt dominum, reſpondit ſe dominam eſſe: muliebrem enim pallam ſumpſerat; diffluebant vnguentis comæ; gemmis articuli fulgebant; & inceſſu, ac voce mulier, vt imperatricem indueret, imperatorem exuerat.

Subito euentu fœminas in viros mutatas, non ſemel referunt hiſtorici: licet veriùs, latentem ex aliquo natalium vitio, ſexum oſtenderit caſus, quàm fecerit nouum. Prodigium iſtud noſtra forſitan ætas non viderit; ſed habet vnde erubeſcat, quòd tot viri, compoſitis comis, deglabrato in virginum ſimilitudinem mento: vt oſcula ſuauiora ſint, veſtium curâ, denique imitatione ſermonis, ac vitæ otio, tanquam ſe viros faſtidiant, fœminæ fiunt. O contagioſas planè viris mulieres, quarum etiam ſexus vt morbus aliquis magnâ ex

parte ſumitur, ſi diu contingat cum illis verſari! Nam ideò iuuenis iſte Androgynus eſt, quòd ex illarum conſortio virum dedidicit; vt ad matronarum ingenium, mollis, ac differtus odoribus accedens, ſub annulatâ cæſarie mulierem ageret. Reſtat: vt calathum, ac colum ſumat, illæque gladio cingant, & eo ludo fractum Herculem, iamque ſemiuirum adumbrent, quem ſua Omphale ad lanificium compulit, dum ipſa clauam geſtat, & ſub leoninâ pelle mentitur monſtrorum ac ferarum domitorem.

Cùm in epulonum menſâ odores glutiuntur, quod ſæpe fit, hanc immanis guſtus ægritudinem, atque inſaniam vocauit aliquis ſolœciſmum voluptatum; non enim cum palato, ac linguâ, ſed cum naribus odor congruit; nec benè concordant ad vnius ſenſus delicias, quæ in duorum commodum ſuis proprietatibus à naturâ diſcreta

ſunt. Quid non & virilis comæ ſolœciſmos vocem annulos iſtos, qui cum illâ prorsùs non conueniunt? Extra mulieres incongrua eſt huius mollitiæ, & capilli humani compoſitura; non peſſimè vniuntur, cincinnus ac debile caput? calamiſtro penitus aduerſatur forte cerebrum; ideóque quiſquis crinem ſuum ita torqueri voluit, ſe fœminam faſſus eſt.

Verùm hîc non ſiſtit opprobrium; ne quid de ſexus dignitate maneat, ſuis etiam equis per vrbem ferri erubeſcunt iuuenes iſti; quippè hoc robuſtum nimis, atque militare: puluerem, ac lutum odere; ſolem quoque reformidant; nuſquam illos niſi in auratis curribus videas, aut in geſtatorijs ſellis incluſos vnde muliebriter exeant, tanquam aliquæ ex ſuis machinis Deæ, cùm placebit apud amicos, aut amicas, in ſpectaculum prodire. Ea Heliogabalo amentia fuit,

vt mulierum ſenatum cogeret quæ de cultu fœminarum decernerent. Nugarum iſtud negotium, dignum viſum eſt Imperatori de quo curam ſumeret Princeps; timuit, nec periret defectu conſilij venuſtas, ac veſtium ille apparatus, quem tollere vt nocentem ciuitati Auguſtus voluerat; ſi de ſuo vnquam cultu deliberabunt inter ſe matronæ, abſque dubio conuocandi erunt & Androgyni; nouerunt enim quæ veſtium forma magis placeat; quæ ſit amicitia colorum, ne malè coëant, qui ſibi inuicem aduerſantur ac nocent; quæ ſtrophia mos nouus maximè probet; quo pretio comparanda ſint, vbi fiant; quo puluere, quibus radicibus albeſcant flaui aut ſubnigri dentes; quibus aquis capillus tingatur, ſi aut rufus putidæ carnis ſuſpicionem facit, aut celandæ ętatis tempus incauto candore profitetur.

O certè dignos qui in mulierum ſenatu honoratiores ſedes habeatis! ius omne muliebre ita didiciſtis, vt illud à vobis fœminæ petant, quoties de venuſtate inter illas controuerſia oritur. Quid ad formam, quid ad mollitiem, quid ad mendacium oris pertineat, decernite iudices, dum fortioribus incumbent qui viri ſunt, & enſes in publici hoſtis perniciem ſtringent, quos geſtatis innoxios.

IVVENIS

IVVENIS ANVS.

EXeunt ab oceano flumina, ſed non in longum vale : ita enim ſemper abſcedunt, vt ſemper ad fontem ſuum redeant. Non ſic labitur ætas : circulum neſcit ; rectâ viâ fugit nos, vt quos ſemel deſeruit, nunquam repetat. Iſtâ tamen naturæ lege potentior viſa eſt quædam mulier nobilis, poſtquam in conſpectu Gygis, annis obſita, præteritam iuuentutem reuocaſſet ; longe alio modo quàm quem in recens baptiſatis annotauit Auguſtinus ; ſic enim ex Adam veteres, per Chriſtum pueraſcimus, vt fiat in nobis noua vetuſtas.

Sexagenaria erat matrona hæc, cùm ſurgens è lecto, renouanda properauit ad ſpeculum: frontem rugis ſulcauerat edax tempus; ita vultus ceciderat, vt in mentum ex vtraque parte recederent iam non genæ, ſed pelles; buxeus color, & à iuuenili tantùm diſtans, quantum à vernis frondibus autumnales, quas malè ſuis adhærentes ramis leuis aura diſcutit. Capillos non omninò corruperat ſenectus, ſed breues erant, nec qui ſtruendo vertici ſufficerent. Eo in ſtatu, dum annoſum caput vna ex ancillis pectine percurrit, aliquandiu fuit matrona; ſed tædebat vetulam ſuæ ætatis; & prioris formæ deſiderio, imperauit vt accelerarent iuuentutem famulæ: nam ſe ferre, niſi mutaretur, diutiùs non poterat.

In eburneâ thecâ quatuor ex argento pyxides erant; vna dilutam ceruſſam acceperat, quâ & aurea

cutis albeſceret, & rugæ æquarentur: purpuriſſum alterá, vt imitatione ſanguinis, quâ parte ſolent genæ rubeſcere, nimium candorem temperaret:in aliâ puluis erat odoratus, quem Cyprium dicebant, vt ex eo ſuauiter comæ ſpirarent: quarta breues aliquas ſpongias continebat, cauæ ſenectutis, vt mox agnouit Gyges, non mediocre ſolatium. Et hæc præcipua erant ludibria artis; nondum enim ad eam ſolertiam venerat ſæculum illud, vt ea noſſet quæ poſtrema vanitas vſu, ac temporum patientiâ didicit. Nondum tot ſecreta collegerat muliebris diligentia, quibus ſeruaretur nitor ille cutis ipsâ ſanitate, & interdum famâ charior, aut omninò compararetur, ſi natura negauerat. Inauditum eâ ætate lac virgineum;incantata(vt vocant)ſudaria,quibus ſi vtaris, tanquam negligenter repentinum ſudorem deterſurus, illicò vultus candident.

tes, ac propemodum nudas liberè videant, ornent; agit iſte, quod cæteri faciunt; digitis, pectine, ferro, dominam ſuam comit. O quot procos illi faciet exquiſitior diligentia, tantóque labore criſpatus in varios orbes crinis? maritum facilè inueniet tanta venuſtas.

Defixum in illa cogitatione, in aliam ſententiam auertit comptiſſimi iuuenis, qui diu ſilentium tenuerat, vox robuſtior: nam tonus ille virilis videbatur; mox, ad aliqua reſpondens famulus, calamiſtrato illi qui quæſtionem fecerat, tanquam viro loquutus eſt, vocauit enim dominum ſuum. Tum Gyges apud ſe; Itane? ſic igitur vultus, ſic ſpeculum, ſic coma venuſtuli iſtius me fefellerit; & malè de ſexu coniectarim ex muliebri patientiâ? Dein togâ depoſitâ iuuenis, vt thoracem indueret; cum brachijs viſus eſt, & iam non tota fœmina, neque etiam vir totus; ſed

ſemiuir apparuit. Sumpto pòſt ex ſui ſpeculi conſilio, reliquo cultu, vnum erat quo abſtinere Hermaphroditus cogebatur. Etenim, galerum capiti imponi mollis coma prohibebat. Ergo manu ſumpſit vt eo totâ die luderet; tanquam brumali tempore nimij calores eſſent, nudato vertice excepturus grauis cœli iniurias, ne periret illud lepidiſſimi capitis artificium quod tot horas conſumpſerat.

Sapientiſſimæ cogitationis occaſio fuit nimia hominis de ſuo cultu ſollicitudo. Secum enim ita Gyges: Ingens Deorum beneficium exiſtimauit Socrates, quod vir eſſet, non mulier, & in digniori ſexu obtineret rationis principatum: Iuuenis hic ſponte euiratus, naturæ ſuum munus videtur impingere; ſexum enim quem ab illa accepit, palàm abijcit, occultè tantùm reſumpturus, vbi libidinoſa nox quid natus ſit admonebit, interdiù pro-

pemodum oblitum ſui. Talis ille apud Dionem princeps, quem cùm aliquis ſalutauiſſet vt dominum, reſpondit ſe dominam eſſe: muliebrem enim pallam ſumpſerat; diffluebant vnguentis comæ; gemmis articuli fulgebant; & inceſſu, ac voce mulier, vt imperatricem indueret, imperatorem exuerat.

Subito euentu fœminas in viros mutatas, non ſemel referunt hiſtorici: licet veriùs, latentem ex aliquo natalium vitio, ſexum oſtenderit caſus, quàm fecerit nouum. Prodigium iſtud noſtra forſitan ætas non viderit; ſed habet vnde erubeſcat, quòd tot viri, compoſitis comis, deglabrato in virginum ſimilitudinem mento: vt oſcula ſuauiora ſint, veſtium curâ, denique imitatione ſermonis, ac vitæ otio, tanquam ſe viros faſtidiant, fœminæ fiunt. O contagioſas planè viris mulieres, quarum etiam ſexus vt morbus aliquis magnâ ex

parte ſumitur, ſi diu contingat cum illis verſari! Nam ideò iuuenis iſte Androgynus eſt, quòd ex illarum conſortio virum dedidicit; vt ad matronarum ingenium, mollis, ac differtus odoribus accedens, ſub annulatâ cæſarie mulierem ageret. Reſtat: vt calathum, ac colum ſumat, illæque gladio cingant, & eo ludo fractum Herculem, iamque ſemiuirum adumbrent, quem ſua Omphale ad lanificium compulit, dum ipſa clauam geſtat, & ſub leoninâ pelle mentitur monſtrorum ac ferarum domitorem.

Cùm in epulonum mensâ odores glutiuntur, quod ſæpe fit, hanc immanis guſtus ægritudinem, atque inſaniam vocauit aliquis ſolœciſmum voluptatum; non enim cum palato, ac linguâ, ſed cum naribus odor congruit; nec benè concordant ad vnius ſenſus delicias, quæ in duorum commodum ſuis proprietatibus à naturâ diſcreta

ſunt. Quid non & virilis comæ ſolœciſmos vocem annulos iſtos, qui cum illâ prorsùs non conueniunt? Extra mulieres incongrua eſt huius mollitiæ, & capilli humani compoſitura; non peſſimè vniuntur, cincinnus ac debile caput? calamiſtro penitus aduerſatur forte cerebrum; ideóque quiſquis crinem ſuum ita torqueri voluit, ſe fœminam faſſus eſt.

Verùm hîc non ſiſtit opprobrium; ne quid de ſexus dignitate maneat, ſuis etiam equis per vrbem ferri erubeſcunt iuuenes iſti; quippè hoc robuſtum nimis, atque militare: puluerem, ac lutum odere; ſolem quoque reformidant; nuſquam illos niſi in auratis curribus videas, aut in geſtatorijs ſellis incluſos vnde muliebriter exeant, tanquam aliquæ ex ſuis machinis Deæ, cùm placebit apud amicos, aut amicas, in ſpectaculum prodire. Ea Heliogabalo amentia fuit,

vt mulierum ſenatum cogeret quæ de cultu fœminarum decernerent. Nugarum iſtud negotium, dignum viſum eſt Imperatori de quo curam ſumeret Princeps; timuit, nec periret defectu conſilij venuſtas, ac veſtium ille apparatus, quem tollere vt nocentem ciuitati Auguſtus voluerat; ſi de ſuo vnquam cultu deliberabunt inter ſe matronæ, abſque dubio conuocandi erunt & Androgyni; nouerunt enim quæ veſtium forma magis placeat; quæ ſit amicitia colorum, ne malè coëant, qui ſibi inuicem aduerſantur ac nocent; quæ ſtrophia mos nouus maximè probet; quo pretio comparanda ſint, vbi fiant; quo puluere, quibus radicibus albeſcant flaui aut ſubnigri dentes; quibus aquis capillus tingatur, ſi aut rufus putidæ carnis ſuſpicionem facit, aut celandæ ętatis tempus incauto candore profitetur.

O certè dignos qui in mulierum ſenatu honoratiores ſedes habeatis! ius omne muliebre ita didiciſtis, vt illud à vobis fœminæ petant, quoties de venuſtate inter illas controuerſia oritur. Quid ad formam, quid ad mollitiem, quid ad mendacium oris pertineat, decernite iudices, dum fortioribus incumbent qui viri ſunt, & enſes in publici hoſtis perniciem ſtringent, quos geſtatis innoxios.

IVVENIS

IVVENIS ANVS.

EXeunt ab oceano flumina, ſed non in longum vale: ita enim ſemper abſcedunt, vt ſemper ad fontem ſuum redeant. Non ſic labitur ætas: circulum neſcit; rectâ viâ fugit nos, vt quos ſemel deſeruit, nunquam repetat. Iſtâ tamen naturæ lege potentior viſa eſt quædam mulier nobilis, poſtquam in conſpectu Gygis, annis obſita, præteritam iuuentutem reuocaſſet; longe alio modo quàm quem in recens baptiſatis annotauit Auguſtinus; ſic enim ex Adam veteres, per Chriſtum pueraſcimus, vt fiat in nobis noua vetuſtas.

cutis albeſceret, & rugæ æquarentur: purpuriſſum alterá, vt imitatione ſanguinis, quâ parte ſolent genæ rubeſcere, nimium candorem temperaret: in aliâ puluis erat odoratus, quem Cyprium dicebant, vt ex eo ſuauiter comæ ſpirarent: quarta breues aliquas ſpongias continebat, cauæ ſenectutis, vt mox agnouit Gyges, non mediocre ſolatium. Et hæc præcipua erant ludibria artis; nondum enim ad eam ſolertiam venerat ſæculum illud, vt ea noſſet quæ poſtrema vanitas vſu, ac temporum patientiâ didicit. Nondum tot ſecreta collegerat muliebris diligentia, quibus ſeruaretur nitor ille cutis ipsâ ſanitate, & interdum famâ charior, aut omninò compararetur, ſi natura negauerat. Inauditum eâ ætate lac virgineum; incantata (vt vocant) ſudaria, quibus ſi vtaris, tanquam negligenter repentinum ſudorem deterſurus, illicò vultus candident.

Non multùm in dominæ ſuæ vultu hæſerant famulæ, cùm anni circiter decem ab illius calendario decerpti ſunt: non multò poſt, alij decem; nam ſub illâ diligentiâ ſenſim rugæ peribant, & ita abſcondebatur anus, vt alteram crederes; ſed pallidam, & morboſæ ſimillimam deformabant adhuc flaccidæ malæ: viuacem fecit purpuriſſum: & maiore prodigio, receptæ in os molles ſpongiolæ, tumentes genas ad floridam ætatem reuocauerunt. Artem cumulauit adſcititius crinis, ac veſtium ſplendor: & quia etiam ſublimes cothurnos tinduerat mulier, iam non anicula Gygi viſa eſt, ſed prægrandis quædam virgo, quam adoleſcentes ſuſpirarent, & velut iuuentæ tabulam, ad Deorum iocum, incautis amantibus pictor Cupido proponeret. Sic mutata riſit ad ſpeculum Matrona, & tanquam cunis proximior, nec quid de ætate iam

metuens, digitorum læto ſonitu, morti illuſit.

Nunquam iucundiùs temporis iacturam paſſus eſt Gyges; nec ſemel fœminam mirabatur; Eane eſt, inquiebat, quam tot ſulcis deformem nunc nunc vidi? quæ puſilla proceſſit ex lectulo? Ea eſt: Deus bone! tot anni, & ſimul cum illis iuuentus: breuitas hæc, & tanta magnitudo! ſed altitudini tibiarum imparia brachia erant, & quæ ingentibus coxis (nam ſic iudicabat oculus) ſuperuenerat ſtatura, mulierculæ videbatur. Poſt hæc, quia ambulationem ſublimes grallæ prohibebant, poſtulanti nouam ſedem matronæ, altior cathedra data eſt, ne ſi in humili acquieſceret, inuenuſtè genua ad pectus accederent.

Satis riſus philoſopho Iuuentutis ſpectrum fecerat. Abijt igitur, & cùm mulieres aliquot, formâ præcipuas, ſuis in curribus per vr-

bem euntes vidiſſet, dubitauit de omnibus, veréne iuuenes eſſent, an aliquâ arte ſenectutem occulerent. Ad quemcumque fœminarum occurſum, ſuæ anus meminerat; quis ſcit, aiebat, an capilli iſti, vertiri adhæreant? longè forſitan abeſt, aut iam perijt caput, ex quo illi deſumpti ſunt: ſpongijs, an ſolidâ carne genæ illæ turgeant, neſcio: omnis mihi iam albedo ſuſpecta eſt; neque ſatis fido ſanguini; & cùm grandes mihi videntur mulieres, eſt cur puſillas ſuſpicer.

Peruersè nos Deum imitari, apud ſanctos Patres legeram; cùm ſcilicet, de cordium ſecretis iudicamus; æquales non patimur; omnia volumus poſſidere; ſcire omnia; timeri, vt & diligi ſuprà cæteros; cùm gloriam, delicias, longam vitam optamus; vindicamus iniurias. Verùm haud credebam, æternitatem Dei, quâ ſemper vetus ac nouus eſt, vllâ poſſe imitatione

adumbrari. Sed & hanc, vt video, nobiles anus æmulantur; ita enim vetulæ ſunt, vt ſint iuuenes. Præpoſteram, ac ſceleſtam Numinis imitationem! varijs artibus mutantur vt nemo mutatas agnoſcat, quibus dies omnis veſtigium ſui relinquit, ne memotiâ excidat quantùm durauerint; & quaſi non liceret ſanctitatem Dei, bonitatem, iuſtitiam, liberalitatem in exemplum ſibi proponere, hoc tantùm quęrunt, vt ſtet, aut ſtare videatur ætas, tanquam ſi id aſſequutæ, ad Numen accederent, de quo illud legimus: Omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, tu autem idē ipſe es & anni tui non deficient. Operoſiorem ineptiam vidiſſet in fœminis GYGES, ſi ad noſtra vſque tempora protraxiſſet dies ſuos.

Quid Popeę inſaniam damnamus, quæ in ſuo comitatu tot aſinas duci imperabat, vt earum lacte ſingulis diebus mergeretur, digna

Nerone mulier, ex balnei vſitatiſſimi candore ſemper futura candidior? Non tanto quidem impendio formoſæ fiunt noſtræ mulieres; ſed æquali fatuitate peccant; dum collecto rore tingunt ſe; dum vini ſpiritu ita non ſobriè vtuntur in ſuæ venuſtatis incrementum, vt licet non potent, erres tamen, ſi abſtemias dixeris. Dum perſonatæ, & ſeruatis chirothecis dormiunt; vt pelli humanæ admotæ beſtiarum pelles, calorem illum continent, quo nimiùm rubeſcit cutis, & puſtulæ micantes generantur. Nam hæc omnia fieri certum eſt: ne deformes aut vetulæ appareant.

Ex nimiâ illâ ſenectutis fugâ fit quoque ſæpiùs, vt grandiores natu filiç, quaſi fari neſcirent, matris nomen non rectè, ſed tanquam puellulæ quædam vix cunas egreſſæ, fractis ſyllabis pronuncient. Nam vt infantem ſimulat adulta,

& non rarò maturior virgo, ita aliquid ſuæ ſenectutis mater videtur amittere, nec ſentit ſe fato proximam, quandiù natæ ore blæſo loquuntur, ac veluti nondum ablactatæ papillas peterent, pro matre, mammam dicunt; Interim tamen ſeneſcit proles; excipitque decrepitas matres vltima ætas; & cùm ſemper iuuenes videri ex fuco, & cultu velint, vbi multa progenies adeſt, iuxta gregem nepotum trementes virgunculæ componuntur.

SECESSVS GYGIS, ET FVNVS.

CVm duos circiter annos in vrbe Regiâ commoratus fuiſſet Gyges, & pauca vidiſſet quæ ad vota procederent, cogitauit de ſeceſſu. Meminerat quàm iucundè duxiſſet tempus illud in quo, vt ab hominibus, ſic à vitijs ſemotus, ſecuræ virtuti laborabat, & de alienis erroribus minùs curans, ſeipſo ſuauiſſimè fruebatur. In illo rerum humanarum tumultu redierat librorum amor; & priſtinæ quietis grandior imago ſtimulos philoſopho dabat, vt ſua ſtudia repeteret.

Sed & tot mortalium conſpectu anxius ſecum iurgari incœperat, damnabatque nimium illum videndi ardorem qui non ad turbida

tantum; ſed ſæpè etiam periculoſa compulerat. Nam quanti inueniuntur qui ſcelera oculis hauſere, vt per illas imagines ad pectus deducerent? Non ſecurè ludas cum ſerpentibus, & te voluptati ſocium dare, intutum eſt, licet à veneno caueas.

Timebat Gyges ne demùm amica ſibi crimina fierent, ſi diutiùs eſſent familiaria, & iam ſentiebat odium illud minui, quod validiſſimum fuerat cùm ex ſolis libris didicerat vitiorum corruptelam. Magnum ad virtutem incitamentum, non aliter noſſe; quoties enim de illis agit philoſophus, non quàm ſuauia, ſed quàm turpia ſint, diſputat; quàm à ratione abhorrentia, & monſtrorum deformitatem ita illis impingit, vt ferè neceſſariò oderis, ſi non aliunde agnoſcas quàm dulci faſcino mortalibus illudant. Verùm vt illa quæ nos prius læſit in exteris veſtium forma, ſi diu

cùm illis agimus, ſenſim ſui patientiam facit, deinde & patrij amictus faſtidium, vt pudeat in alienâ gente aliter conſpici quàm cæteri ſoleant: Ita prorſus vitia nobis conciliat improborum hominum contubernium, & videndi conſuetudo. Primùm illis iraſcimur: proximè ſuccedit huic motui alter humanior, inter iram indulgentiamque medius; hunc excipit excuſandæ nequitiæ facilitas, tandem conformitas affectuum, ac morum ſimilitudo. Nondum huc quidem peruenerat Gyges; ſed ex parte deſierat ille impetus animi quo priùs incitabatur in vitia; & licet tota virtus ſtaret, necdum poſuiſſet arma, tamen erat languidior.

Hoc cùm ille aduerteret, paulatim ſibi reddebatur ſocietatem humanam deuitans, vireſque colligebat. In illâ fugâ factum eſt aliquando, vt vno ab vrbe milliari ambulantem & cogitabundum ſiſteret

ad Sequanæ ripam amœniſſimus locus; ſponte aliquot arbores creuerant & æquali ramorum pondere in arcum nutantes quadam artis imitatione quoſcumque illuc caſus adduxiſſet, ad vmbram inuitabant: vt molliter quoque ſederent, læto gramine, & ex aquæ viciniâ facili humo, etiam natura prouiderat.

Inde liber in vrbem proſpectus, quam cùm mœſtiſſimis oculis intuitus fuiſſet Gyges, ô miſeram, inquit, quæ tot mala tuo ambitu contines! ô te nunquam ſubiuiſſem; quid enim ad felicitatem proderat tot miſceri tumultibus, tot videre ſiue fortunarum, ſiue virtutum ærumnas, tot fraudes, tot ſcelera? Domo meâ egreſſus ſum, vt turpia, vt nefanda conſpicerem, plector ex merito: vt homines adirem, libros reliqui; ô mutationem quam etſi longâ mœſtitiâ proſequar,

caſtitatem inter tripudij faces peremptam; theatrorum ſpurcitias; fictas ægritudines; picturæ delicta; enerues viros; figmenta ætatis: an hæc qui non vidit, miſer eſt?

Tum ſuum annulum reſpiciens: Fortiori debebaris, inquit, ô annule! qui ſaluâ virtute poſſet ea omnia intueri, quæ iam nimis tuo auxilio nota mihi ſunt. Sed quis me mortuo, te habebit? Si in auarum incidas, quot furta faciet? ſi in crudelem, quot cædes? ſi in ſalacem, quot ſordes perpetrabit inuiſus? quæ timentis auari ſagacitas, quæ hoſtium fuga, vigilantiſſimi amoris quæ excubiæ, inſidias declinarint?

Cum hæc ille dixiſſet, paululum fleuit, timuitque ſuâ cogitatione læſiſſe Philoſophi manes, in cuius ſepulchro librum cum pixide inuenerat. Mox iterùm annulo loquutus; Ergo te abijciam, inquit, quem vnico mihi tot ſæcula ſer-

an tu non conſcius, Charmion, qui reliqueris? in hac mentis tempeſtate ſubito zelo annulum iacit in flumen; Et melius eſt, inquit, te perire, quàm ſi homines pereant. Cùm hoc non omninò lubens feciſſet, diu in vndas reſpexit, quaſi inuideret quòd ſe deſtituto, tantum illæ theſaurum poſſiderent.

Non multò pòſt cùm domum ſuam reuertiſſet, in morbum incidit & fato vrgente cùm vigeret adhuc animus, narrauit amicis quod huc vſque alto ſilentio preſſerat; addiditque ſe in ampliorem notitiam ea omnia calamo exaraſſe quæ ſciri à poſteris vellet. Cæterùm in ſuâ ſupellectile fruſtrà quæſituros annulum illum quem fluuius acceperat, & fortè iam rapiente curſu deuoluiſſet in Oceanum.

Tanta res ſubito rumore peruagata admirationem omnibus, plurimis metum fecit; quòd neſci-

Siſte, & ſtupe, viator. Hic iacet vir, in medio hominum cœtu, dum viueret, numquam viſus, niſi cùm placuit. Simillimum ſpiritibus habuit corpus, non mutatâ hominis naturâ, ſed fauente annulo, qui dum non quæritur, & aliud vota ſuſpirant, à fortunâ conceſſus eſt. In ſepulchrum viuens admiſſus, accepit à mortuis vnde viuentes noſceret; Notos deſeruit, ex malis quæ vbique vidit, edoctus nullos eſſe felices niſi qui fugiunt. Abi viator; & ſi quid turbidum meditaris, diſce, opibus, delicijs, fame præferri debere innocentiam tuam, pacem tuam.

FINIS.

NOs infra ſcripti in ſacra Theologiæ Pariſienſis Facultate Doctores, Reuerendi Patris Zachariæ Capucini Lexouienſis *Gygen cum Somnijs Sapientis ſub nomine Petri Firmiani editum*, accuratè legimus: Nec hæſimus ad adſcititium nomen, certi eo ſolum conſilio perſonatum authorem incedere, ne proditione ſui, ſuam læderet virtutem, abſcondi geſtientem, vniuſque cœleſtis gloriæ aucupem, mundanæ æſtimationis negligentem. Quàm verò ſuauiter, quàm acutè, quam Christianè mordeat profanos ſæculi mores vix ſatis mirati, conſcientiam teſtamur veſtram, quiſquis hanc oculo legeris non lippienti. Haud vexat cenſura columbas, dans coruis veniam. In eâ vehementioris indignationis æſtu exæſtuans nihil aduertimus. Quidquid aculei ſtilus habet, illud

impar iuſtæ querelæ ex amœniſſimo ſcripturæ, Patrumque roſeto collectum puta. Spina eſt, & quidem pungens acriùs, ſed quæ roſeos exhalet ſpiritus: qui licet obſtinatis ſint odor mortis in mortem æternam; pœnitentibus tamen olent vitam in exitum vitæ prioris: pijs autem & fidelibus odorant ſuaue in vitam futuræ vitæ. Non Religionis, non ſæculi reuerentia inuiderit, ſi arma ſua quocumque vibret arte typographi, profundo vulnere luxuriantis animi motus pacatura quò pietas germinet feliciter, fortiùs adoleſcat, ſuumque reſtituat Eccleſiæ odoratiſſimum decus. Ea in ſe prius contorſit tela vir verè vir, imitatorque Pauli ac Chriſti (ſupra quàm expectatur ab homine) fidiſſimus. Horum ante ſalutares plagas expertus tibi offert contra paſſionum morſus antidotum, in faſcinationis vulgaris amuletum,

& pharmacum immortalitatis. Vtere, pie lector, & valebis. Datum Bajocis die vigeſima ſexta Aprilis anni Domini milleſimi ſexcenteſimi quinquageſimi ſeptimi.

HELYES I. HELYES.

EGo infra ſcriptus ſacræ Theologiæ Doctor, teſtor me legiſſe Librum cui titulus eſt, *Gyges Gallus, cui acceſſere Somnia Sapientis, à Petro Firmiano* in lucem editum; opus prelo ſanè digniſſimum, pietatiſque Chriſtianæ ſtudioſis vtilliſſimum; in quo nihil à me deprehenſum eſt, quod diuinæ fidei, boniſque moribus non ſit conſonum. In quorum fidem præſens teſtimonium propriâ manu ſubſignaui. Datum Cadomi, anno Domini 1657. die verò vigeſima ſeptima Martij.

R. VEREL.

SECTIONVM
Quæ in Gyge continentur, Elenchus.

Hirudines.	*pag.* 21.
Turpitudo religione amicta.	*p.* 106.
Ædes pudicitia.	*p.* 131.
Natura Apotheoſis.	*p.* 142.
Timida Hareſeos ſtratagemata.	*p.* 157.
Menſa crudeles.	*p.* 167.
Plagenda felicitas.	*p.* 186.
Iudicum lapis Lydius.	*p.* 205.
Ieiunia ornata.	*p.* 227.
Coniux aureus.	*p.* 242.
Fortuna immemor.	*p.* 272.
Bibliotheca diuitis.	*p.* 284.
Reguli.	*p.* 324.
Edacitas caſtigata.	*p.* 353.
Dionyſia.	*p.* 372.
Religio vindicata.	*p.* 388.
Oceanus aulicus.	*p.* 405.
Senectus delirans.	*p.* 444.
Principum aucupium.	*p.* 456.
Triumuiratus in Syluanos.	*p.* 482.
Funus virtutis.	*p.* 496.
Schola amoris.	*p.* 512.
Ægrotans ſine morbo.	*p.* 529.
Imago rea	*p.* 535.
Androgyni.	*p.* 551.
Iuuenis anus.	*p.* 561.
Seceſſus Gyges, & funus.	*p.* 570.

PAriſiis die 10. menſis Decembris 1657. Cautum eſt Regio Diplomate, ne quis infra ſeptennium, ab abſoluta priori editione computandum, venales exponat libros, quibus titulus eſt *Giges Gallus*, & *Somnia ſapientis* Petro Firmiano Authore. Quorum imprimendi facultas conceſſat eſt R.P. Zachariæ Lexouienſi concionatori Capucino qui iure ſuo ceſſit vt venales proſtent.

PARISIIS, Apud viduam & Dionyſium Thierry, viâ Iacobæâ ſub ſignis S. Dionyſij & ciuitatis Pariſienſis. M. DC. LIX.

Digitized by Google

Digitized by Google